כופין על מידת סדום

בה"ר:
(רש"י, תוס' = ריב"א + רבינו תם)
תוספות הרא"ש, פסק הרא"ש, נמוק"י, שלל הלבורים
מרדכי, מאירי, שטמה (עיות דר"י) (ריא"ז)

בה"ר נ"י:

בה"ר קסת:

עירובין מ"ט:

מעבות קנ:

ב"ק כ:
נמוק" – ((מרדכי, אבי העזרי) ור"י)

אבות פ"ה – מאירי ומפרשים

שות הרא"ש
שות הרשב"א

רמב"ם שבנים
שנירות
שות מהר"ר שורש ט
תיקוש בתרא
משנת רבי אהרן
לבוש מרדכי (בה"מ)

עד שות שם אריה (בולחובר)
חיו בשות הנוספות סי' ב'
(מבוין הסל"ד כלל)

כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו. וכשילכי מרוכה (כ"ק דף פ: וסס ד"ה נשלם) דקאמר רב אחא גופיה לעולם אין מטיבין לו איכא לאימור דמתמלי אמר לא במהרה מטיבין שהיה מצפה שיחזירוהו לגדולתו וכשראה שלא החזירוהו שוב אמר לעולם אין מטיבין לו: **חלק** בכור וחלק פשוט יהבינן ליה אחד מצרא.

משמיה דר' עקיבא בר יוסף כוותיה אמר רב אשי ומאי קושיא דלמא לדא מילתא בר מזליה הוא אלא אמר רב אשי תדע דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה [6] ודלמא כסומא בארובה ולאו טעם (6) יהיב א"ר יוחנן מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות לשוטים מאי היא כי דא דמר בר רב אשי דהוה קאי ברסתקא דמחוזא שמעיה לדהוא שוטה דקאמר ריש מתיבתא דמלך (6) במתא מחסיא טביומי חתים אמר מאן חתים טביומי ברבנן אנא שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא קם אתא אדאתא אימנו רבנן לאותביה לרב אחא מדפתי ברישא כיון דשמעי דאתא שדור [8] זוגא דרבנן לגביה לאימלוכי ביה (ג) עכביה הדר שדור זוגא דרבנן אחרינא עכביה גביה עד דמלו בי עשרה כיון דמלו בי עשרה פתח הוא ותנא ודרש לפי שאין פותחין בכלה פחות מעשרה קרי רב אחא אנפשיה [9] כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו וכל המטיבין לו לא במהרה מריעין לו תנוקת מאי היא כי דא דבת רב חסדא הוה יתבה בבנפיה דאבוה הוו יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא אמר לה מאן מינייהו בעית אמרה ליה תרוויהו אמר רבא ואנא בתרא (ד) א"ר [10] אבדימי דמן חיפה קודם שיאכל [11] אדם וישתה יש לו שתי לבבות לאחר שאוכל ושותה אין לו אלא לב אחד שנאמר [12] איש נבוב ילבב וכתיב [13] נבוב לוחות ומתרגמינן חליל לוחין אמר רב הונא בריה דרב יהושע הרגיל ביין אפי' לבו אטום כבתולה יין מפקחו שנאמר [14] ותירוש יגובב בתולות: אמר רב הונא ברי' דרב יהושע [15] פשיטא חלק בכור וחלק פשוט יהבינן ליה [16] אחד מצרא יבם מאי אמר אביי היא היא מ"ט בכור קרייה רחמנא רבא אמר [2] אמר קרא [17] והיה הבכור הוייתו בבכור ואין חלוקתו בבכור ההוא דבן ארעא אמצרא דבי נשיה [18] כי קא פלגו א"ל פליגו לי אמצראי [19] אמר רבה [3] כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף [7] אמרי ליה [20] אחי • מעלינן ליה עלויא כי נכסי דבי בר מריון והלכתא כרב יוסף תרי ארעתא אתרי נגרי אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל והלכתא כרב יוסף תרתי (6) אחד נגרא א"ר יוסף [21] כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה אביי מצי אמר בעינא דאפיש אריסי והלכתא כרב יוסף אפושי (1) לאו מילתא היא

משמיה דר' עקיבא בר יוסף כוותיה. וליכא למימר כמי חד מזלא ניהו שהרי ר"ע מכס ממנו הרגה: ולאו מעמא קאמר. כמילתיה וכיון דאמר טעמא אין זה כסומא שמכוון לירד בארובה ממקרה בעלמא אלא סברת הלב היא הנמה לו בנבואה וזכה להסכים להלכה למשה מסיני: ברישתקא. שוק ראשון הרגים: דמלך. [8] דהמלך ממתא מחסיא שעתיד [9] להיות לאם הישיבה עכשיו: מביומי חתים. כשמוחס בחיגרת מוחס שמו טביומי: קיימא לי שעתא. מזל: שדרו זוגא דרבנן לגביה. דמר בר רב אשי: לאימלוכי ביה. ליטול עלה ורשות להמלך את רב אחא: פתח ותנא. דלשה ועשה לאם הישיבה: כל המריעין לו כו'. כלומר הוא ולדמה הנפנה לא ימלוכו עוד: איש נבוב. כשהוא אוכל אינו כרם מלאה: ילבב. כמה לבות שאינו מכים לדעת שלמה: יגובב בתולות. לב אטום כבתולות עושה נבוב ומלוי: פשיטא חלק בכור וחלק פשוט. שני מלקין שהבכור נוטל אחד משום בכורה ואחד משום פשיטות יהבינן ליה אחד מצרא זו אחד זו שהרי שניהן מלקין הן והרי הן כמלקן אחד: יבם מאי. המייבם את אשת אחיו דקס מחמיו לגאלה ונוטל שני מלקים [10] מאי מי מצו אמרי ליה הוא ומכח אחרינא קאמי [11] לא יהבי להו (ו) מיהליה אחד מצרא זו אחד זו מי לאו מעליתא גבן בדמי: [12] הבכור אשר תלד. מיכם קמשמעי דמלוה גדול ליבם [13] אשר תלד פרט לאיילונית והכי מדרש קרא יבמה יבא עליה וגו' והיה הבכור אשר תלד כגון שהיכמה בת וולדות היא פרט לאיילונית [14]: דחבן ארעא אמצרא דבי נשא. קנה קרקע אחד שדה אחרי: כי ממא למיפלג. עם אחיו מנכסי אביו: על מדת סדום. זה נהנה וזה לא אסר [15]: אמרו אחי מעלינן ליה עליוני. לנו היא משונמת בקרקעותיו של בר מריון שהיו מעולות ומסתברא הא דרב יוסף בשדה (ה) בעל שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת משאר השדות: תרי ארעתא אתרי נגרי. אם בית השלחן היא ויש לשני אחיו לחלוק שני שדות לכל אחת יש לה יאור להשקות ממנו וזה קנה שדה אחד (ט) האחד מהן ורוצה שיתן אחיו זו הסמוכה לשלו: כגון זו כופין. דהא לקרקע הסמיה גם היא יש לה יאור להשקות ממנו: דאי מדויל והאי לא מדויל. דרך היאורים ליבש כשהנהר (שם [16]) נמשכין ממנו מתמעט לפעמים [17] שזה יבש וזה אינו יבש ואומר לו טול מלקך כשמיבש דלאו מדת סדום היא לו תן לנו [18] עילוי דמי: תרתי. ארעתא יש להם לחלוק על מד נגרא ואחד מהן קנה קרקעו אחד האחת: כופין על מדת סדום. דכיון דאחד נגרא מינהו שמיהן שוות: ניחא לי לאפושי אריסי. טוב לי שיהא לך שני שדות אחת מכלן ואחת מכלן (1) ואחת לי אחמצא כדי שתרגה לך אריסין ותהא שדה שלי משתמרת יפה:

מעלין קרא נכנסי דבר מריון. **מיכם** הקומרים כשדה הבעל (ג) שיכולים לומר שפעמים מתברכת משאר שדות ומתרמי ארעתא אחרי נגרי לא שייך למימר מעלינן כיון שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו ואין נראה דגם לומם שצריך להשקות מתברכת אחת מהם פעמים יותר שאחת לוקה בשידפון ואחת אינה לוקה ופרי"ת מעלינן כנכסי דבר מריון לא מיתן לך זכות שיש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים כמו בני מריון שהיו עשירים ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא בדמים יקרים ותרמי ארעתא אחרי נגרי לא קאי אעובדא דההוא נגרא אלא מילתא אגפי דשדה כלומר שמי שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה האחד שיחלקו כל אחת לשמים שיקח אלו שדה זו ואלו שדה זו אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל (מ) שדה אלא כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מפסיק בין שני השדות ואם יחלקו כל שדה לשמים לא יהיה חלקו אחד מארעא והשתא בהי לא שייך למימר מעלינן כנכסי דבי בר מריון דאמרו אם אחד מארעא ואם אינו מתיישב לא מיתי לא מעלינן ולשון מעלינן נמי אינו מתיישב לפ"ה:

אמיצרא דבי נשי. אין דגרם אמר הכי אמרי אחוותא מ"כ מי נשיה היינו ממנו ולא היו לאמיו בנים כי אם בנות. ואיתא דגרם [2] אמרי אחי מ"כ מי נשיה היינו אמיו ואיתו היו שני אחיו רוצים להשתתף לא כפיון לשלישי לתת להם חלק אחד ועוד דבכור מתנה קנייה רחמנא כדאמר בש טוחלין (שם) דכתיב לתת לו פי שנים ואין לכוף את הנותן ולאמר נמי מי לאו דקנייה רחמנא בכור ה"מ יקוס על שם אחיו כאילו הוא ואחיו קיימין ורילב"ל מפרש דהא דאמר רבה כופין לא מדין תורה קאמר דבדין היה יכול למחות שבגנבו דאיכא קפידא ברוחות כדאמר בבמה דוכמין [3] ועוד הא דכופין על מדת סדום מה נהנה זה לא אסר היינו בשכבר דר בתוך אחיו שאינו מעלה לו שכר [4] • אבל הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בתוך אחי' בתוך דלא קיימא לאגרא ונגרא דלא עביד למיגר דהוה זה [5] נהנה זה לא אסר בעיד לא מחקנא חכמים קאמר הכא דכופין והשתא אין להקשות כלל אחאי אינטריך קרא בבכור:

מעלין ליה בנכסי דבר מריון. **מיכם** הקומרים כשדה הבעל (ג) שיכולים לומר שפעמים מתברכת משאר שדות ומתרמי ארעתא אחרי נגרי לא שייך למימר מעלינן כיון שצריך להשקות ואין מתברכת זו יותר מזו ואין נראה דגם לומם שצריך להשקות מתברכת אחת מהם פעמים יותר שאחת לוקה בשידפון ואחת אינה לוקה ופרי"ת מעלינן כנכסי דבר מריון לא מיתן לך זכות שיש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים כמו בני מריון שהיו עשירים ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא בדמים יקרים ותרמי ארעתא אחרי נגרי לא קאי אעובדא דההוא נגרא אלא מילתא אגפי דשדה כלומר שמי שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה האחד שיחלקו כל אחת לשמים שיקח אלו שדה זו ואלו שדה זו אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל (מ) שדה אלא כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מפסיק בין שני השדות ואם יחלקו כל שדה לשמים לא יהיה חלקו אחד מארעא והשתא בהי לא שייך למימר מעלינן כנכסי דבי בר מריון דאמרו אם אחד מארעא ואם אינו מתיישב לא מיתי לא מעלינן ולשון מעלינן נמי אינו מתיישב לפ"ה:

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) [מה כ:], ב) כ"ק פ:, ג) [נקמן קכ:], ד) [נקמן נט. קפס. עיתוקן מס. כתוסות קנ:], ה) עיין תוספות ב"ק כ: ד"ה הא, ו) בכורות נב., ז) יבמות כד., ח) עיין ב"ק כ:, ט) קידושין מב., י) ב"ק כ ע"ב.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ולאו טעם קאמר ל"ר יוסקן: (ג) שם דמלין השתא ממתא מחסיא: (ג) שם לאימלוכי ביה כו עבביתהו [2] הלך שדור וכו' עבביתהו נגיה עד: (ד) שם ומאן בתרא וכן הוה ל"ר אמרימי: (ה) שם תרמי ארעתא אחד נגרא: (ו) שם אפושי אריסי לאו מילתא היא: (ז) רש"י ד"ה יבם וכו' לא יהבי לה יבמי לנו נהלך אחד וכו' מעלית גבן בדמי: (מ) ד"ה אמרו וכו' כנסה בית הבעל: (מ) ד"ה תרי וכו' אלא אחת מהן ומלה שיתן לו אחיו: (י) ד"ה ניחא לי ואחמת מכאן כדי שתרגה כל"ל ומיכם ואחמת כאמצע נמנקן: (כ) תוס' ד"ה כגון וכו' אלא נתן לו הכתוב כח אלא: (ל) ד"ה מעלינן וכו' כנסה הנעל ואיריי [3] שיכולים: (מ) באי"ד ויטול כל אחד שדה אלה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה דמלין השתא במתא כו'. אלא הנמה נמנקן [3]: ב) באי"ד לחיות ראש הישיבה. כלן הס"ל ואמ"כ מה"ל עכשיו עכשיו מחיים כל"ל אלא אמת ל"ל לגיה כי י"נ נגמרל כגרסת הכ"מ וכן סיומה גירסת רש"י:

תורה אור השלם

א) וְאִישׁ נָבוּב יִלָּבֵב וְעַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד: [איוב יא, יב]

ב) נָבוּב לְרֹאת הַעֲשָׂה אוֹתוֹ מַאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתָךְ בְּהַר כֵּן יַעֲשֶׂה: [שמות כה, ח]

ג) כִּי מָה טוּבוֹ וּמָה יָפְיוֹ דָּגָן בְּחוּרִים וְתִירוֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתֻלֹת: [זכריה ט, יז]

ד) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: [דברים כה, ו]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

עין משפט נר מצוה

קטו א ב מי' פ"ג מהל' שכנים הלכה ב סמג עשין סב טוש"ע ח"מ סי' קעד סעיף ב:
קטז ג ד ה מי' שם הל"ל טוש"ע שם ס"ל:

גליון הש"ס

גמרא מעלי' ליה עלויא. עיין פ"ו משנה פ' דממלי מסיכוס המכ"ס: תוס' ד"ה כגון כר אבל הא פשיטא שיכול למחות בו. עיין לקמן דף נט ע"ב כרשב"ם ד"ה ממלי שלו לא הגיגו:

הגהות וציונים

ס) [צ"ל שדור] (גליון) בכמה דפו"י הגירסא "שדר" והגיהו על הגליון שדור, ולפנינו בגמרא תקנו שדור בפנים וכ"ה בכת"י ובדפוס ויניציא, ובר"ש איתא שדרו וכ"ה בע"י: ב) צ"ל ואמר ר' אבדימי (רש"ש): ג) ס"א שאכל כר ושתה כו' (גליון): ד) [פי' סמוך לשדה של חמיו ולא היה לחמיו בנים כי אם בנות. עיין תוס' ד"ה אמיצרא] (גליון): ה) נרצ"ל קאתית לא הבינא להו ניהלך (באה"מ): ו) נרצ"ל בכור קרייה רחמנא. דהבכור אשר וכו'. (ואפילו אם לא נגיה מ"מ ע"כ הכוונה הוא כן) (ב"ש) והבאה"מ כתב שיש לתוסיף ביבם קמשתני הבכור דמצות: ז) [צ"ל שהם] (גליון) מש"כ ברש"י "(שם)" הוא ע"פ המהרש"ל שהגיה כן, כי בדפו"ר איתא "כשהגדר נמשכין", ושעות הדפוס הוא במהרש"ל תצ"ל שהם (דק"ס אות ל) ויש שהגיהו שהמים נמשכין: ח) צ"ל ולפשעים (מהרש"ל): ט) נרצ"ל לי (לפי הענין שמדובר כאן בשני אחים): י) הוא גיגסת רש"י: כ) צ"ל זה לא נהנה, רש"ש (גליון) עיין ב"ק כ ע"א דקרי לה לחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא אסר, ואפ"ל דחיכת "דלא" מיותר וצ"ל עביד למיגר, או רצ"ל דהוה זה לא נהנה [כמו שהגיה הרש"ש] (פורת יוסף): ל) חלקו (דפו"ר): מ) עיי' יעב"ץ, ורש"ש, דגרסי "עכבית" כלפנינו: נ) נרצ"ל אייריי: ס) עיין הגהות הב"ח אות ב', ולפי"ז נראה דכן היה גי' רש"י, וצ"ל הפסק הנקודות אחר חיבת מחסיא:

רבינו גרשום

מאי קושייה. מאי ראייה דמייתית דילמא תרוויהו הני גברי דברבייא בני חדא מזלא ניהו משום הכי אמר האי כגון האי אע"ג דלא שמיעא ליה ולאו נביאות הוא: ס) אלא דלא תדע. דהכי איכא למימר דנביאות הוא ולאכא למימר דחד מזלא הוא שהרי ר' עקיבא דקים לן דלא היה מעולם גברא כוותיה ואפ"ה כי אתי חד תנא ואמר מנפשיה כוותיה אע"ג דלאו בני חד מזלא ניהו דליה דהוי ליה מזלא בתורה ובעושר כוותיה דר' עקיבא: ודלמא כסומא בארובה. הא משום דאיה עדיף ומשני לאו טעמא קאמר שמבא אמתלא לדבריו ראייה ומדקאמר טעמא דאי מרוב חכמתו קאמר ולא כסומא בארובה: ברסתקא. בגישרא דעבדי בה [בנין] חשוק. לפ"ה: דמלך. דליעבדי מתיה ראש ישיבה: הכי שמיה. דהכי חתום שמיה בשטר: טביומי. והכי מיקרי שמיה ושמיה דרב אשי כטיומי והאי דקרי ליה רב אשי משום שם לחוי: בכלה. קרי לה להחוא מסכתא דדרדש ריש מתיבתא: כל המטיבין לו. הראיל והטבה לרב אשי דפתח בראש ישיבה לא במהרה מריעין לו שלא יסלקוהו רב אחא אינו יכול להריע לו: בכנפיה. בחיקו: כמה לבבות. שאין לבו מושב עליו: איש נבוב. חולל הוא שלא אכל: ילבב. כמה לבבות: אפי' לבו אטום כבתולה. זו שאינה בעולה ואטומה היא מתגובב: [פשיטא] אם בכור ופשוט כאו לחלוק בשדות אביהם והבכור נוטל פי שנים ואמר [הבכור] אני נוטל חלק בבכור סתור לחלק פשוט בחד מיצר אין יכול המשוט לעכב עליו ולומר שקול חלק שלו בכור לאיתן ביסא ואינו יכול לעלות עילוי דמים אם יניחו לישול שניהם בפיצר אחד דיינו לישול ידושתו בפקום אחר: יבם מאי יבם שמת אחיו בחיי אביהן ויבם זה את אשתו ושוב מת אביהן דשקיל האי יבם דדשת אחיו שני חלקים אחד חלק אחיו שמת וחלק של עצמו. מי יהבי ליה אחד מיצרא דנהנו ב' חלקים אי לא. מי אמריגן דיינה הוא דשקל פי שנים ויהבי' ליה נבי הדדי בחד מיצרא. אביי אמר היא היא. דשקיל נמי בחד מיצר דבכור קרייה רחמנא ודיינה הבכור אשר תלד ודרשי' לי' הבכור מצוה בגדול הלכך דיינה כבכור ואחד מיצר יהבינן ליה. הוייתו בבכור. ליטול ב' חלקים ולא חלוקתו בבכור ליטול שניהן במיצר אחד: אמצרא דבי נשא. סמוך לשדה אחר של חמיו ולא היו לו לחמיו בנים כי אם בנות ומת חמיו והניח קרקעותיו לבנותיו אמר האי הבו לאשתי חלקה סמוך לאותה שדה שקניתי אמר רבא ודאי יהבינן ליה סמוך למיגרי דבגון זה אי מעבב אינש כופין על מדת סדום שלא יעשה מדת סדום שהיו מקפדין ואר שלי שלי ושלך שלך. כך אלו כופין איתם שלא יעכבו ליתן לה חלקה אצל שדה בעלה שהם נהנה וזה לא אסר: מתקיף לה רב יוסף והא מצי למימר אותה הואיל ולו הנאה שנוטל שדה סמוך ליה מעלינן ליה האי ארעא ותשבר ליה ביזקר בנכסי דבי בר מריון דהוי ליה מקרקע בשלין והוי אמיד ולא מזבן ארעתיה כי אם בדמים יקרים הכי נמי מעלי לן דאי נגרא דמים שמשקין אותה ממנו וזבן חד מהני אחי אי שותפי חד ארעא והלכתא כרב יוסף דמצי מעלי לי' ביזקר. תרי אחי אי תרי שותפי דהוי להו לחלוק תרי ארעתא דקיימן חדא אהאי נגרא וחדא אהאי נגרא דלכל אחת יש לה נגר שלה וזה אמת המים שמשקין אותה ממנו וזבן חד מהני אחי אי שותפי חד ארעא אתרא אתרא דאיכא מאלו ואמר האי דזבן הואיל דהני תרי ארעתא דאיתן לן בסדה לכבל חדא יש לה נגר הב לי אותה שדה שקניתי אמר (רבא) [רבה] כגון זה ודאי כופין דלא מצי לעכב עליה. מתקיף לה רב יוסף אמאי כופין הא מצי טעין אידך לא בעינא אלא נחלוק כל שדה וכל נגר לשנים דשמא דמנין דהאי נגרא מדוליל והאי יבש ממפיגנא דלמא יבשא נגרא שלי ונגרא דמיגרן לא יבשה ומצית את להשקות שדך ואנא לא מצינא ומפסדנא הלכך בעינא לסמלא תרוויהו או יעלה לי דמים וכי האי גונא מצי מעכב ליה. תרי ארעתא אחד נגרא שהיו שניהן מסתפקות מנגר אחד ונקה אחד מהן קרקע חד סמוך לאחת משדות אלו ואמר ליה לחבירו הב לי אמצראי דהשתא ליכא למימר דהאי מדוליל והאי לא מדוליל דתרוויהו מסיכי אחד נגר. אמר רב יוסף דהאי אמאי כופין דבמומין ויהיב ליה. אמר ליה אביי אמאי כופין הא מצי למימר לי' ליה איידך ניתא לי לאפושי אריסי כלומר אם היה שדהו קנה בצד אחד סמוך למיצר ואמר הבו לי אמיצראי יכול לומר לו הלה איני רוצה שתקח חלקך כי אם בצדי האחר כדי שתהא שדה שלי אמצעית ותשיס ארים אחד מצד אחד ומהן שתמצרת שדה שלי שהיא אמצעית הכי האי גונא מצי לעכבו ואמר הכי דאיכא למימר הכי הלכתא כוותיה דרב יוסף. ל"א. אמאי כופין הא יכול לומר אנא בעינא הכי למפלג דמההיא ארעא וחצי נגרא דאמיצרך שקול פלגא ואנא אשקול פלגא ואנא אשקול פלגא כי היכי

חשק שלמה על רבינו גרשום

ס) נראה ל"ל אלא אמר רבא מדע וכ' ותמהמרה בפמיה דר"ש בר יוסף דסתיר לה לעיל לעמיר וכו'.

תוספות הרא"ש מסכת בבא בתרא

[דף יב ע"א - יז ע"ב]

עד פתח ביתו. אני דקדקתי זה מן הגמ' ומן התוספתא ואין אנו מחזירין לקבל הלכה למשה מסיני שכתב המחבר, ואלו כתב ראיות והיה מראה לנו פנים כדבריו אם היו ראיותיו נכוחות היינו צריכים לקבלם. וכל זה אינו צריך לנדון זה כי יש פתחים פתוחים למבוי זה למעלה מפתח זה בבתים שכנגדו, וא"כ אין הפנימי יכול לסתום מעבר לפתחים. ואני איני כחולק על דברי הגאון אלא את אשר בלבבי כתבתי (כלל ק' ב').

דף יב ע"א פרץ את פציפיו מטמא כל סביביו כו'. [פי' רש"י כל סביביו ד' אמות כקבר וקשה כיון דמסיימי מחיצות ליכא למיחש שמא יעלה על הבית ויאפיל עליו לית לן למימר שיטמא ד' אמות סביביו כדמוכח בפרק משוח מלחמה (סוטה מד.) גבי חצר הקבר העומד בתוכה טהור ה"מ חצר הקבר דמסיימי מחיצות אבל מת בעלמא תפיס]. ומיהו לאו פירכא היא דאיכא למימר דמת בעלמא תפיס אפילו מסיימי מחיצתא דלא חלקו חכמים במת.

דף יב ע"ב ההוא גברא דזבין ארעא אמצרא דבי נשא כי קא פליגי אמר הבו לי אמצראי, אמר רבה כגון זה כופין אותו על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף אמאי מעלינן ליה כנכסי דבר (מוריון) [מריון]. רבה חשיב ליה זה נהנה וזה אינו חסר כי הקרקעות שוות ואין זו יותר טובה זו. ומה שלא אמר רבה משום ועשית הישר והטוב [דהתם] אמרינן ליה שיקנה במקום אחר וניח זה לקנות אצל מצר שלו, אבל הכא שיש לו חלק בגוף הקרקע ואנו אומרים לוותר את דינו וליתן את חברו חלק שהוא חפץ בו לא שייך כאן ועשית הישר והטוב אלא משום דזה נהנה וזה אינו חסר, לפי שאינו מפסיד כלום בדבר ומדת סדום היא זו וכופין אותו להתרחק מן המדות הרעות ולעשות חסד עם חברו בדבר שאינו מפסיד כלום. ורב יוסף סבר שאין לכופו על כך אלא יאמר לו מעלינן לך אותו קרקע הסמוך לך כנכסים של בר מוריון שהן מעולות ביותר, כך פירש"י.

ועוד פי' דאיירי בשדה הבעל ופעמים זו מתברכת וזו אינה מתברכת. ונתן טעם לדברי ר' יוסף משום דהלכתא כותי' שלא יהיו נראין דבריו כהלכתא בלי טעמא. ועוד דקאמר בתר הכי חדא אההיא גברא וחדא אההיא גברא אמר רבה כגון זה כופין אותו על מדת סדום, אמר ר' יוסף זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל, והוה קשיא ליה לרש"י אמאי איצטריך ליה לר"י למימר האי טעמא לימא משום דמעלינא ליה כנכסי דבר מוריון. אלא ודאי בשדה הבעל שייך למימר האי טעמא שפעמים זו מתברכת וזו אינה מתברכת אבל לא בית שלחין.

והקשו על פירש"י בבית השלחין נמי פעמים שזו לוקה בשדפון וזו אינה לוקה, ופר"ת דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון, פירוש בני מוריון עשירים היו ולא היו מוכרין נכסיהם אלא בדמים יקרים, כן לא ניתן זכות שיש לנו באותה שדה אם לא בדמים יקרים. ואין בזו משום מדת סדום שהרי יש לנו זכות בגורל זה, שאם יפול לנו הגורל בין שתי השדות הרשות בידינו שלא נחליף עמך אם לא בדמים יקרים, עתה נמי אין כאן משום מדת סדום [אם] אין אנו מבטלין חלוקתינו בגורל בשבילך. ורבה סבירא ליה דכגון זה כופין על מדת סדום, דכיון שאין חלק זה שוה יותר משאר החלקים בגוף הקרקע אלא מחמת מצרנותיו של זה שהוא חפץ בחלק זה בשדה הסמוכה לו, ואם לא תפול בגורלו יצטרך ליתן דמים או להחליף וליקחנה ביותר מכדי דמיה אין יכולים להעלותה מטעם זה ומדת סדום היא. ועתה יש חילוק בין פירש"י ובין פי"ר"ת בגדון זה, לפרש"י שנתן טעם לדברי רב יוסף משום דזו מתברכת יותר מזו או זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל א"כ בתים דלא שייך בהו האי טעמא דכלן שוין כופין על מדת סדום. ולפיר"ת דמפרש דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון שהיו נכסיהם בדמים יקרים ג"כ בדמים יקרים אמכור זכות שיש לי שאם יפול חלקי בין שתי השדות לא אחליף עמך אלא בדמים יקרים, האי טעמא שייך נמי בבתים.

ולענין פסק הלכה נראה לי כפירש"י שנתן טעם לדברי רב יוסף, אבל לפיר"ת מסתברא טפי טעמא דרבה דכיון שאינו חסר כלום אלא משום שיכוף את חברו להוסיף דמים בשביל שהוא חפץ באותה שדה מדת סדום היא זו. דאי לא תימא הכי כל זה נהנה וזה אינו חסר דכופין על מדת סדום אמאי כופין והלא חסר הוא ממון שיתן לו חברו בשביל הנאתו אם לא נכוף לעשות בלא דמים, אלא ודאי כיון שאין לו חסרון אלא במה שיוכל לכוף את חברו שיתן לו ממון בשביל הנאתו מדת סדום היא. ועוד דסוגיא דתלמודא משמע כפרש"י דלכאורה הא דקאמר חדא אההיא גברא וחדא אההיא גברא קאי אהך דקאמר לעיל מיניה ההוא גברא דזבין ארעא אמצרא דבי נשא, ולפר"ת לא קאי עלה, דאם כן מאי איצטריך לרב יוסף למימר טעמא דזימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל בלא טעמא נמי נימא משום דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון. אלא מילתא באפיה נפשה היא והכי פירושה, שני אחים שנפלו להם שני שדות בירושה ויש לכל אחד גגו ורוצה האחד ליטול חצי שדה זו וחצי שדה זו. אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל אחד שדה שלם כיון שיש לכל אחד גגו, וקאמר רב יוסף אין כופין דזמנין דהאי מידויל והאי לא מידויל. והכא לא שייך טעמא דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון דאטו אם יוצה האחד לחלוק את השדה לי' חלקים משום דטעמא דמעלינן ליה מי שמעינן מיניה, ועוד לא שייך הכא טעמא דמעלי כי חולקין בגורל ליכא מעליותא לזה יותר מזה.

ומה שהקשו על פרש"י דבבית השלחין פעמים שזו לוקה בשדפון וזו אינה לוקה לאו קושיא היא, דבבית הבעל שכיח דעל חלק האחד יורד מטר הרבה ומתברכת וחלקה האחר לא תמטר אבל שדפון של בית השלחין לא שכיח בשדה אחת יותר מבאחרת. וכן דעת (כבוד מורי) [נ"א: הרמב"ם] ז"ל נוטה שכתב וזה לשונו האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וליטול כל אחד מהם חלקו אם היתה כולה שוה ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא [הכל אחד] חולקין לך המדה בלבד, ואמר אחד מהם תנו חלקי בצד זה כדי שיהא סמוך לי לשדה אחרת שלי ויהיה הכל שדה אחת שומעין לו וכופין אותו על זה שעכוב בדבר זה מדת סדום היא. אבל אם היה חלק אחד טוב או קרוב לנהר יותר או רחוק יותר ושמו אותו היפה כנגד הרע, ואומר תנו לי בשומא שלי כנגד זה אין שומעין לו אלא נוטל בגורל. אם אמר תנו לי חצי מדתה מן הצד הרע בלי שומא וטלו אתם חצי הטוב כדי שיהא חלקי סמוך לשדה שלי הא' שומעין לו. ולזה דעתי נוטה וכן לדון (כלל צ"ז ב').

אמר רבא כגון זה כופין אותו על מדת סדום. ולא פירש טעמא משום ועשית הישר והטוב כדאמרינן גבי דינא דבר מצרא דהתם לית ליה ללוקח מידי בהאי ארעא ומשום ועשית הישר והטוב אמרינן ליה שיקנה ממקום אחר וניח לזה לקנות אצל מצר שלו אבל בכך שיש לו חלק בגוף הקרקע ואנו אומרים לו לוותר את דינו לא שייך כאן הישר והטוב אלא משום דזה נהנה וזה אינו חסר.

תרתי ארעא אתרי ניגרי. פרש"י דקאי אההוא גברא דהוה ליה ארעא אמצרא דבי נשא וחולק כך, עובדא קמא מיירי בשדה בית הבעל דיכול לומר פעמים מתברכת זו יותר מזו ושייך לומר דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון. ור"ת פי' דמילתא באפי נפשא הוא דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון, פי' בלא טעם, ויכולין למחות ברוחות דמעלינן בלא טעם ואין בזה משום כופין על מדת סדום. ועתה יש חילוק בין פרש"י ופר"ת, תרי בתי דלא שייך למימר זה מתברך יותר מזה אי איכא לחד מינייהו קרקע אמצרא יהבינן ליה בדמים, ולפר"ת לא יהבינן ליה בלא חלוקה אמצרא דידיה. ומתוך זה רוצים לפסוק שאם יש לאחד ג' חלקים בבית ולשני חלק אחד שיטול חלקו ע"פ הגורל בכל מקום שיפול לו. ורש"י אינו אומר כן אלא יטול ג' חלקים ביחד, דהא דאמרינן מעלינן ליה כנכסי דבר מוריון ה"מ כשבא לזכות מכח קרקע הסמוך למצר ושכנגדו אומר אם תרצה סמוך למצר מעלינן לך, אבל בקרקע שהוא שותף בו מודה רב יוסף דיהבינן ליה כל חלקו בחד מצרא וכגון זה כופין על מדת סדום, והכי חזינן גבי דינא דבר מצרא דשותף עדיף ממצרן (ב"מ קח:). ועוד עד כאן לא פליגי רבה ורב יוסף אלא היכא דראובן נהנה ושמעון אינו חסר, ומיהו אם לא יתנו במצר שדה אינו נפסד בכך כי לא נגרע בכך דמי שדהו הראשונה ודמי שדה ירושתו. אבל בשותפות דבר ידוע הוא שאם יפול רביעית של חלק שמעון באמצע שיגרע בכך דמי חלקו של ראובן ולא יהיו טובים כבראשונה, ובהא מודו כולי עלמא כיון שראובן נפסד ושמעון אינו חסר דלא מצי שמעון להפסיד לראובן בלא טעמא ותו לא מידי. וכן דנתי לפני ה"ר מאיר ז"ל על מעשה שעשה בווירמשא ונראה בעיני שהיה בדעתו הבו דלא לוסיף עלה (כלל צ"ח א').

ורב יוסף אמר זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל. אחין או שותפין שבאו לחלוק ויש להם שטרי חובות ישומו ב"ד השטרות כל שטר ושטר לפי שוויו, ואם הוא שטר חוב אחד יכול אחד מהם לומר גוד או איגוד. ואם אחר ששמו ב"ד וחלקו בגורל נתקלקל חוב אחד מהם מזל רע דידיה גרם, ומכל מקום מחמת חששא זו שמא יתקלקל אחד מן החובות אין לבטל החלוקה מעיקרא. ולא דמי להא דאמרינן (בפרק קמא דבתרא) תרתי ארעתא חד מהאי ניגרא וחד מהאי ניגרא אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום ורב יוסף אמר זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל ולהכתא כרב יוסף, דלפרש"י מיירי בשני אחים שבאו לחלוק והאחד יש לו שדה במצר אחד מן השדות ורוצה שיתנו לו במצר שלו, בהא קאמר רב יוסף שיכול לעכב עליו מהאי טעמא דזימנין דהאי מידויל וכו' ואינו דומה לנדון זה כלל. וגם לפי' ר"ת דמפרש דאיירי בשני אחים שבאים לחלוק אותן שתי שדות והאחד אומר טול אתה אחת ואני אחת והשני אומר נחלוק כל אחת לשתים ובהא קאמר רב יוסף שיחלקו כל אחת לשתים משום דזימנין דהאי מידויל וכו' אבל הכא לא מצי למימר איני רוצה לחלוק שמא יתקלקל חוב אחד אלא אני רוצה שנהיה שותפין בכל החובות, דהתם נמי לא קאמר רב יוסף אלא שבכל שדה ושדה יש בה שיעור חלוקה וראוי לחלוק הילכך בטעמא כל דהו מצי למימר אני רוצה ליטול חלק בכל שדה ושדה, אבל אם לא היה בכל שדה ושדה שיעור חלוקה והאחד אומר לחלוק שדה כנגד שדה והב' אומר לא נחלוק דטעמא דהאי מידויל והאי לא מידויל, לא מצי מעכב החלוקה אלא חולקין בעל כרחן ומכאן ואילך יהא חלוי לכל אחד לפי מזלו. וכן בשטרי חובות נמי כי חכמים ראו שטוב לתקן חלוקה בכל דבר של שותפות, אם יש בו שיעור חולקין בגורל ואם לאו בגוד או איגוד, משום דקדרה דשותפי לא קרירא ולא חמימא. וכל שכן בשטרי חובות של גרים שצריך טורח והשתדלות גדול להציל מידם והשותפין כל אחד יסמוך על חברו ויתקלקלו החובות ולכן טובה החלוקה (כלל צ"ח ד').

דף יג ע"א תקנתם את רבו. ואף על גב דרבו מפסיד הוולדות מכל מקום מאי דאפשר לתקן לרב תקנו אבל הוא חסר עיקר תיקונו דהיינו מצות פריה ורביה. ואית דגרסי תקנתם פירוש בחמיה את רבו ואת עצמו לא תקנתם.

כופין. הקשו בתוספות וימכור עצמו בעבד עברי [ר"ל] דאמרינן באיזהו נשך דאין גר נמכר בעבד עברי דבעינן ושב אל משפחתו וליכא הכי נמי עבד משוחרר.

שני אחין אחד עני ואחד עשיר שהניח להם אביהם פרחץ וכית הבד, עשאן לשכר השכר לאמצע עשאן לעצמו הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו בבית המרחץ קח לך זתים ועשם בית הבד. ומסקינן (בפ"ק דב"ב) הא דלא אמרינן גוד או איגוד משום דגוד איכא איגוד ליכא לפי שהעני אין לו דמים לקנות. ואמאי יאמר העני לעשיר קח לך חלקי בשומא שיתנו לי עבור כל הקרקע או אני אמכור כולו לאחר ואתן לך חצי הדמים, אלא ודאי כל כי האי גונא לא שייך גוד או איגוד אלא כשיש לו לקנות משלו כדי שישאר האחד בנחלתו. וכן כתב ר"ח ז"ל דלא אמרינן גוד או איגוד אלא כשיד שניהם משגת לקנות. ורי"ף ז"ל חלק עליו ואמר דבתובע תליא מילתא אם ידו משגת ולא בנתבע. וא"ת דבכה"ג שייך גוד או איגוד, אם כן בכל פעם ידם משגת על ידי אחר שיקנה כל הקרקע ויקבל כל אחד חצי הדמים (כלל צ"ח ג').

דף יד ע"א דילמא תורה צוה לנו משה. פירוש כתבו לו סופרים ארבע מאה ספרי תורה וצוה לסופר כשיגיע לפסוק זה שיודיענו ויכתבנו וזה הפסוק נקרא תורה כדאיתא בפרק (קמא) [נ'] דסוכה (מב.) היודע לדבר אביו מלמדו תורה צוה לנו משה.

ארכן ששה טפחים ורחבן ששה. פליג אתלמודא דידן דקאמר התם הלוחות ארכן ששה טפחים ורחבן שלשה. ולפי הירושלמי היו הלוחות בארון זה אצל זה ורחבן לרוחב הארון ובין רוחב שניהם אוכלת בארון שלשה טפחים הרי פרנסת ארון לרחבו. ואם באת לפרנס הארון לארכו צריכים לומר כי שברי לוחות מונחים בארון זו אצל זו כמו השלמות ולא על הלוחות או תחתיהן כמו שמשמע לפי התלמוד שלנו. וכפירוש הירושלמי ניחא דקאמר אורך ברוחב הלוחות כיון שארכן יותר על רחבן אבל לפי תלמוד שלנו מאי אורך ברוחב שייך בהו. ואיכא למימר דאורך העמוד קרוי אורך.

אצבע ומחצה לכותל זה. ורבינו תם לא גרס מחצה ואיירי באצבע קטנה דאם לא כן שתים עשרה בצמצום היכי יתבי [אלא אצבע גרס חוטרתי דהויין ששה בטפח]. וה"ר מאיר אומר לא קשיא דלא פריך הכי אלא גבי שלחן של מקדש שמטבילים אותו ומכניסים ומוציאים אותו. וכן לקמן גבי ספר תורה שמכניסים ומוציאין אותו לקרות בו לוחות שהכניסם פעם אחת שוב לא הוציאום לא שייך למפרך ואפילו אם היה בצמצום הכניסום בדוחק.

איידי דזופר מירכם. אף על גב דרות וכל חמש מגלות הם קטנים. שאני הכא משום דאנשי כנסת הגדולה כתבו אותו חברו כל הקטנים יחד.

מיתיבי ארון ששה משה וכו' עד תרי בתרי היכי יתיב. כל הסוגיא מוכחת שארכו והיקיפו הוא עם עמודים ואם הוא כן אמאי לא איתרמי ליה לרב התנא אלא אחד, אם יחסר או יותיר יכוין בעמודים.

תשובה ההיא דעמודים דקדקתי בו כמה פעמים ולא אסיקנא, אלא שמא ידוע היה להם לעובי העמודים ולא שיהא ביד אדם לרבות בו עביין או למעט (תשובות נוספות (י"א) מהדורת מ"י).

פרק שני

דף יז ע"א לא יחפור אדם וכו'. [וכתבו בתוס' כל הני איירי דאית בהו מיא וטעמא משום מתתא כדאמרינן בגמרא והקשו דהא אמרינן בגמרא כל מרא ומרא] [דקא מחית קא מרפית לה לארעאי]. ויש לומר דמהאי טעמא לא היו חכמים מזהירים אותו להרחיק דלא חשיב כולי האי היזקא אי לאו היזקא דמיתתא אלא טעמא דקא מרפיתא לארעאי סעד הוא לדבריו לומר דאפילו לרבי יוסי דסבר על הניזק להרחיק את עצמו הכא מודה דקצת מתחיל הנזק משעת חפירה. ומכל מקום עיקר הנזק שהצריכו חכמים להרחיק בשבילו היינו טעמא דמתתא ולדעת התוספות שיח ומערה לא הוה צריך למימר אלא דאורחיה דתנא למתניא הנך תלתא בהדדי בכל דוכתא. והא דתנן בפרק הפרה (ב"ק נ:) אחד החופר בור שיח ומערה כו' ומצריך להו לכולהו בגמרא: התם ניחא דבור כתיב בקרא ואשמועינן מתניתין דהוא הדין כל הני וגם מפרש בגמרא דאצטריך למיתני כולהו אבל הכא כיון דאשמועינן דבור צריך הרחקה משום מתתא הוא הדין כל מידי דאית ביה מיא אלא דנקט שיח ומערה אגב בור.

דף יז ע"ב גמרא. פתח בבור וסיים בכותל. בקתנטרס גריס [בתר דשני מכותל בורו שנינו וליתני אם כן הרחיק מבורו ואינו נראה ואי גרס לה הכי גרס לה פתח בבור וסיים בכותל וליתני אלא א"כ הרחיק מבורו] ואף על גב דבריש המניח (ב"ק כז.) כי פריך פתח בכד [וסיים בחבית לא קא מסיים וליתני ואם הוחק בעל הכד וכו' אין לשון הגמ' שוה אלא פעמים מאריך ופעמים מקצר]. ועוד יש לומר דהתם ידוע דחבית היינו כד ולא מתמה אלא על שנוי הלשון דהכא קרי ליה חבית והכא קרי ליה כד אבל הכא פריך טעותא קתני דמשמע ליה דכותל היינו דוקא כותל בית.

[דף יב ע"ב - יג ע"א]

ונטיל גורל ואם יפול לי חלקי באמצע ולך משני גדדים מטול אלא חולקין את השדה לשלשה חלקים ומטילין גורל על שני חלקים החיצונות והאמצעי הוא של הבכור ממה נפשך דשני חלקים של בכור כחלק אחד שווינהו רחמנא כדדרים פרק יש נוחלין (דף קכד.) מדכתיב פי שנים ודוקא שהוא עדית או ביטוית או זיבורית [מ] אבל יש להן [שלש שדות] ביטוית ועדית [וזיבורית] לא אמרינן שיטול הבכור מן העדית [נ] כשומא [כנגד] הביטוית שתפול לו מגד אחד כדי שיטול חלקו במקום אחד אלא יטול חלקו בכל שדה ושדה דלא עדיף כחו מפשוט דשני פשוטין חולקים בעדית וביטוית. יבא מאי אמר אביי היא היא ורבא אמר אמר קרא והיה הבכור הוויתו בבכור ואין חלוקתו כבכור כלומר [פ] ד על החלק שנתחדש לו נקרא בכור. אבל חלק שהיה לו כבר לא יתעלה בשביל חלק בכורה שניתן לו חלק הראשון אבל חלק בכורה. ההוא דזבן מרעא אמיצרא דבי נשא כי קא מפלגי אמר הבו לי אמיצרא אמר רבה [ע] כגון זו כופין על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף מאי אמרי מעלינן לך בנכסי דבי בר מריון. פרש"י לנו היא תשובה בקרקעותיו של בר מריון שהם תשובות. [פ] ופירש דמיירי בשדה הבעל ה ופעמים שזו מתברכת וזו אינה מתברכת משום דקשיא ליה אמאי איצטריך רב יוסף לקמן לומר האי מידול והאי לא מידול לימא משום ו דמעלינא לך בנכסי בר מריון אלא בשדה הבעל שייך למימר האי טעמא שפעמים שזו מתברכת וזו אינה מתברכת כי פעמים שהגשמים יורדין על זו יותר מעל זו [פ] מה שאין כן בבית השלחין וקשה דבבית השלחין נמי פעמים ז שזה לוקה בשדפון וביבקון וזו אינה לוקה. ופירש רבינו תם דמעלינן ליה מנכסי דבר מריון כלומר בני מריון היו עשירים ולא היו מוכרין קרקעותיהן אלא בדמים יקרים כך לא ניתן זכות שיש לנו באותה שדה אם לא בדמים יקרים ואין בזה משום מדת סדום שהרי יש לנו זכות בגורל זה שאם יפול לנו הגורל בין שתי שדות הרשות בידינו שלא נחליף עמך אם לא בדמים יקרים גם עתה נמי אין כאן מדת סדום אם אין אנו מבטלין חלקינו בשבילך ורבה סבר ליה דכופין על מדת סדום ואינן יכולים לעלות לאותה שדה לפי שהיום או למחר אם נבא למכרה תקחנה ביוקר או תחליף בשלנו בעלוי דמים דכיון שאין חלק זה שוה יותר משאר חלקים אלא מחמת מצרעתו של זה אין להם להעלותה מטעם זה דמדת סדום היא והלכתא כרב יוסף דמעלינן ליה ח מנכסי דבר מריון. כתב ה"ר יונה ז"ל אם פקח הוא כשבאין לעלות לו השדה יותר מדאי יפסות מכדי עלייה ויאמר או אני אתן בה שומא זו או אתם תקנה וכיון שהם לא ירצו בה יטלנה הוא בלא גורל באותו עלוי לפי שהעילוי בכל מקום מבטל הגורל וכשחולקין האחין ושמין החלקים ובאו לחלוק בגורל יכול אחד מהן לעלות אחד מן החלקים ולומר אני אתן בה כך וכך יותר מן השומא או אתם תתנו בה כסך הזה ואם אינם רוצים בה באותו עילוי נוטלה בלא גורל. וכן כתב הראב"ד ז"ל ומסתבר הכי שכולן מרוחין בעילוי הנכסים ויש מפרשים בסגנון זה הא דקאמר מעלינן ליה בנכסי דבר מריון שמעלין אותה ואומר מן כך וכך יקבר על שומתה או אני נותן כשיעור הזה ונוטל בלא גורל ולא שדעתו ליתן כך אלא שדעתו לעלותה עליו [צ] ואין לשון עילוי

מתפרש בסיגנון זה אלא שמעלין אותו בשביל שהביא עליו בלא טעם וטענה ט:

מז חדא אהאי נגרא ואחדא אהאי נגרא אמר רבה כופין על מדת סדום מתקיף ליה רב יוסף זימנין דהאי מידול והאי לא מידול [ק] לפי' ר"ת לא קאי אההוא דזבן מרעא אמיצרא אלא מלתא באפי נפשה היא ומיירי באחין שבאו לחלוק שתי שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה האחד ליטול חצי שדה זו וחצי שדה זו והאחד אומר לחלוק שדה כנגד שדה שומעין לו דמדת סדום היא לחלוק כל שדה ושדה ובלבד שיהא שתיהן שוות עדית או ביטוית או זיבורית ורב יוסף אומר אין שומעין לו דזימנין דהאי מידול והאי לא מידול ולא שייך הכא טעמא דמעלינן כנכסי דבר מריון כיון שאין לאחד מהן שדה במצר האחת והלכתא כרב יוסף. תרוייהו אחד נגרא א"ר יוסף כגון זו כופין על מדת סדום מתקיף לה אביי ולימא בעינא לאפושי אריסי והלכתא כוותיה דרב יוסף דאפושי אריסי לאו מלתא היא דקדק ה"ר יונה ז"ל מדקאמר רב יוסף טעמא משום כופין על מדת סדום ולא קאמר משום עיקר דין חלוקה אלמא שאין עיקר דין חלוקה לחלוק שתי שדות שדה כנגד שדה אלא לחלוק לכל אחד בכל שדה ושדה והיינו דקאמר אביי והא בעינא לאפושי אריסי כלומר כיון דאין עיקר י חלוקה כך ליטול כל אחד שדה שלימה אלא משום דכופין על מדת סדום אין כאן מדת סדום כיון דאפשר דקא מטיא ליה הגאה במה שיחלוק כל אחד ויפלו חבליו באמצע ושתמר שדהו יפה מתוך שיחקק חברו לשני אריסין מזה אחד ומזה אחד ואילו היה עיקר דין חלוקה לחלוק שדה כנגד שדה היאך היה אומר אביי שנשמע לזה לבטל דין חלוקה כדי שיקר מקריהו חלקת השדה באמצע לאפושי אריסי:

מח והא דדרשינן מדכתיב בבכור פי שנים דיהבינן שני חלקים אחד מגרא וכל שכן פשוט דשקיל אחד מגרא ה"מ בשדה אחת. אבל בשתי שדות אי לאו דכופין על מדת סדום הוו פלגי בכל חדא וחדא הלכך אם לא בדמים יקרים לאחת מן השדות יכול לומר אי תתן חלקי על המצר שלי בלא גורל או אחלוק בכל שדה ושדה כדי שיהא חלקי סמוך יותר למצר שלי ואין זו מדת סדום כיון שיש לו הגאה במה שיחלוק בכל אחת ואם יש שם שתי שדות ואחת גדולה שתי ידות והפשוט מצרן לגדולה יכול לומר אחלוק בה [ר] מע"פ שלא יטול הבכור חלקו כאחת:

מט ונקטינן מהך שמעתתא דשנים שקנו שדה בשותפות האחד שליש והשני שני שלישין כשמולקין נוטל שני שלישין במקום אחד כיון שקנה שני שלישין כאחד מידי דהוה אבכור ופשוט. אבל שלשה שקנו שדה בשותפות ושוב קנה אחד מהם השליש מחבירו כשבאין לחלוק אינו יכול לכופו ליתן לו שני חלקים כאחד כיון ששני השלישין לא היו מתחלה שלו והוא בא מכח אותו שקנה ממנו השליש ודומה ליכס הבא מכחו ומכח אחיו. [דף יג ע"א] חד גיסא אגגרא וחד גיסא אנהרא פלגי בקרנזול:

נ ולא את הטרקלין ולא את המורן כו' אין בה כדי לזה וכדי לזה אמי. א"ר יהודה אית דינא דגוד לו איגוד. פרש"י קון דמיס וקנה לך חלקי או אקון דמיס ואקנה חלקך משמע אפי' שוה מנה במאתים וי"מ שמין את הנכסים

הגהות הב"ח ד על החלק שנתחדש לו נקרא בכור. נ"ב פי' נפקא מינה יעקב שמת [והניח ג' בנים] ושש שדות ומת ראובן וריבם שמעון אשת אחיו [ריש לשמעון] ד' שדות אותן ב' שדות שנותנין לו בשביל אחיו נותנין לו במקום אחד דבאותו חלק נקרא בכור: ה בשדה הבעל דפעמים: ו לימא משום דמעלינן לך: ז שזו לוקה בשדפון וכו' כנכסי דבר מריון: ח והלכתא כרב יוסף דמעלינן ליה כנכסי דבר מריון: ט טעם וטענה תרתי ארעא חדא אהאי נגרא: י דאין עיקר דין חלוקה כך:

פלפולא חריפתא

[מ] ה"ג אבל יש להן ביטוית ועדית לא אמרינן. וכך הוא בקצור ולגירסת הספר שלש שדות וזיבורית בכדי נקט: [נ] ה"ג בשומא כנגד הביטוית כדי שיטול. וכן הוא בקצור ובטור סימן קע"ד: [פ] על החלק כו' נקרא בכור. לענין שאינו נוטל בראוי כבמוחזק ושאר תילוקי דיני בכור: [ע] כגון זו כופין על מדת סדום. הקשו התוספות אם כן קרא בבכור למה לי ומרבו בשם ר"י דבכור שאני וכו'. ובשם ריצב"א תירצו דמדין תורה ודאי יכול לחתות דאיכא קפידא גרותות וכו'. אלא מתקנת חכמים הוא: [פ] משא"כ בבית השלחין. ובקמן

קיצור פסקי הרא"ש

יפילו גורל על שני חלקים] החצוים והאמצעי שלו ממה נפשך ודוקא שכולן שוות אבל [אם] יש להם עדית וביטוית לא אמרינן שיטול הבכור עדית בשומא כנגד הביטוית כדי שתפול לו חלקו מגד אחד אלא יחלקו כל שדה ושדה. ויכם אין צריכין ליתן לו ב' חלקים ביחד. הבא לחלוק עם אחיו ויש לו שדה אבל אחת מהשדות אינו יכול לכופם שיתנו לו השדה שאבל שדהו בלא גורל אלא יעלוהו לו כפי מה שירצו. ומיהו אם באים להעלותה לו הרבה יכול לפחות מעילוין ולומר אני אתן בה כך וכך [או קבלוה אתם והם לא ירצו בה ותשאר לו בכך וכך] וכן כל אחין [ש] שחולקין אם אחד חפץ באחד מהחלקים יכול לעלותו ולומר אתן בה כך וכך יתר על השומא או אתם ואם אינן רוצין אותה באותו עילוי יטלנה בלא גורל: מז שני אחין שבאים לחלוק שתי שדות ורוצה אחד שיחלקו כל שדה ושדה אם יש לו שום טענה כגון כל אחד יש לו נגר בפני עצמו [ת] או שהוא מצרן לאחד מהשדות ואומר תן לי חלקי על מצר שלי בלא גורל או תחלוק כל שדה ושדה כדי שיבא חלקי סמוך למצר שלי שומעין לו אבל בלא טענה אין שומעין לו וחולקין שדה כנגד שדה ואם אומר יחלקו כל שדה ושדה שאולי יבא חלקי באמצע והא שמור יותר אינה טענה: מח הא דבכור נוטל שני חלקים בחד דוקא בשדה אחת אבל בשתי שדות אם יש לפשוט טענה כגון שיש להם שתי שדות והאחת גדולה מחברתה שתי ידות והפשוט מצרן לגדולה יכול לומר אחלוק בה מע"פ שלא יטול הבכור שני חלקים בחד: מט שנים שקנו שדה בשותפות אחד שליש ואחד שני שלישים כשבאין לחלוק נוטל שני חלקים במקום אחד ושוב קנה אחד מהם חלק חבריו ובאים לחלוק אינו יכול לכופם שיתנו לו שני חלקים במקום אחד. אחין או שותפין שבאים לחלוק שדה שמזרחו נגר ופאתו נהר מולקין אותו לשמונה חלקים בחלכסון: נ כל דבר שאינם שותפין בו ואין בו כדי לשניהם אפילו שדה יכול אחד לומר לחבירו אקנה חלקך בכך וכך אפילו בימור משוי או אתה קנה חלקי בכך וכך חוץ מבחצר של שותפין אבל אם אין בכולו די לאחד כגון [שיש להם] שתי שפחות שאלאכתן שוות וכל אחד צריך לשתיהן או] שיש להם שדה וכרם ובכל אחד אין בו כדי חלוקה אפילו דמיהם שוות אינו יכול לומר טול אתה אחת או השדה או הכרם ואני השניה אלא בכל אחד ואחד יאמר גוד או איגוד וכן (כל) [על] השדה והכרם אבל אם (נפלו) [נפל להם] שתי שדות עדית וזיבורית או גדולה וקטנה ואין בכל אחד כדי לזה ולזה כיון

קובץ מפרשים

ג) תוס': ד) ונקטינן כו' מידי דהוי אבכור ופשוט. וצ"ל שיש להביא ראיה מגמרא ערוכה בקדושין (דף סב) דאמר שאין אדם רוצה שיתן מעות בשדה א' ויראה כב' וג' מקומות [וכ"ה לקמן ק"ג א'

אבל כ"ז אינו הכרח לכאן וק"ל] [מצפה איתן]: ו) שתי שפחות שאין מלאכתן שוות. כצ"ל: [מלא הרועים]:

אחרים ויש לו בה עליהם חלק מיותר, אם החלק המיותר שלו בא לו עם החלק העקרי ביחד, כגון שנפלו לו שני חלקים אלו בירושה בפעם אחת או שלקחם בבת אחת, דינו אצל האחרים כדין בכור, ואם לא ירשם או לקחם בפעם אחת הרי הוא כיבם וזקוק להגריל על כל חלק משני חלקיו, יזדמן במקום שיזדמן או יעלו לו הרבה, ומכל מקום אף בראשונה יראה לי א דוקא בשבאו לו ממוריש אחד או לקחם ממוכר אחד אבל בא מכח שני יורשים או שני מוכרים יראה שדינו כיבם.

היה לאחד מן האחין או מן השותפין קרקע מצד אחר, הן שלקחו כבר קודם שזכה בירושה זו, הן שהביאתהו לו אשתו בנדוניא, ונזדמן בירושה או שותפות או שיש שם שדה סמוכה לה ב או שאין להם לחלוק אלא שדה זו, ותובע ליתן לו חלקו בסמוך לשדה שיש לו כבר לשם, אם היתה כלה שוה ואין שום צד עלוי לחלק אחד על האחר, כופין על מדת סדום ג, אבל אם היה חלק שהוא תובע עדית אצל האחר אע"פ שהוא רוצה לעלותו על פי בקיאים או להוסיף מחלקו על חלק חברו אין שומעין לו, אלא יכולין לעלות לו עד כמה שירצו או יגריל ג, וכן אם חלק הסמוך לו זבורית וחלק האחר עדית ותובע חלק זבורית ד מפני מצרנותו ושיעלו לו או יוסיפו בחלקו, אף זה אומר שאינו רוצה לא לעלות בדמים ולא לגרע את חלקו, יש שרוצין בשליש עדית ולא בשני שלישי זבורית ויש שרוצין בהפך, ומכל מקום אם חלק הסמוך לו זבורית ותובעה ושלא יצטרך חברו לא לעלות ולא להוסיף כופין על מדת סדום ג, שהרי אם היו שוות ערך אחד בלא שום יתרון היו כופין אותו כל שכן באלו, ואין לו ה התנצלות לומר מתנה היא ואיני רוצה לקבל מתנה ממך, על הדרך שאמרו למטה ו בטול אתה שיעור ואני פחות, שלא נאמר כן אלא בדבר שאין בו דין חלוקה, שאם רצה לכופו על דרך זה שיקבל הוא כשיעור והוא יקבל הנשאר אע"פ שאין שם שיעור, הואיל ואין זה נוטל כשיעורו לא בכמות ולא באיכות מתנה הוא, אבל בזו חלקי הקרקע שוים בכמות אעפ"י שזה שוה יותר מזו מכל מקום אף זה אומר לדידי שוה מצד מצרנותי, ויש חולקין ז בקצת דברים אלו לומר שאף בשוים מכל וכל יכולין לעלות, והוא שחכמי הצרפתים ח דעתם ששדה בית

א) מזה נ' שרבינו לא ראה את דברי הרמ"ה בזה שהרי הרמ"ה כ' להדיא וז"ל: „כגון דזבנינהו מחד גברא בבת אחת אי נמי נפלו לו בירושה בחד זימנא מחד גברא" עכ"ל, והפוסקים לא הביאו דברי רמ"ה אלו כלל. ב) נ"ל שר"ל שיש להם לחלוק שתי שדות, ע' הרב המגיד הל' שכנים פי"ב ה"א. ג) כרמב"ם שם וכ"כ הר"י מיגא"ש ועיי"ש בכסף משנה. ד) גם זה כלול בדברי הרמב"ם שם שכ': „אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב... אלא נוטל בגורל", משמע אפי' החלק שאינו על גבול בעל המיצר, והר"י מיגאש כ' פרט זה להדיא. ה) כל זה מדברי הר"י מיגאש אלא שרבינו כ' דבריו בסגנונו הוא כדרכו. ו) לקמן יג, ב. ז) ר"ת בתוס' ד"ה מעלינן ורבינו יונה וראב"ד, כ' דבריהם בשיטה מקובצת, וגם בחי' הרמב"ן. ח) כ"כ רש"י ד"ה אמרו, ודע שבכל ספריו קורא רבינו לרש"י „גדולי הרבנים" ובמסכתא זו מצינו פעמים רבות שדבר שהוא לפנינו

בית הבחירה - ב"ב מאירי, מנחם בן שלמה עמוד מס 103 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הבעל יכול לומר פעמים שהמטר יורד מכאן ולא בכאן, ומכל מקום בבית השלחין מודים לשטה ראשונה, וגדולי המפרשים א פירשו שאף בבית השלחין מעלים כמו שירצו ואפילו בבתים ואפילו בשוים מכל וכל ב, מכל מקום לבו נוטה לזה או יגריל או יעלו כמה, ואין דברים אלו נראין לי, שאם כן לא היה להם לפסוק כרב יוסף אף בשמועת אפושי אריסי האמורה בסמוך, ושטה ראשונה היא הנכונה, וגאוני ספרד ג מסכימים עליה.

אוצר התכמה **כל** שכתבנו שבידם לעלות אם עלו והוא מסכים לעלותה עמהם ומרבה בדמים על כלן, אם רצו אחרים לומר אין אנו רוצים בעלוי אלא או הגריל או תתן אלף בדמיה ואין אנו משעבדים עצמנו ליתן אלא כראוי לה הדין עמהם ולהם שומעין ד, וגדולי המפרשים ה כתבו שאם רצה המצרן לעלות כמותם לו שומעין, ואף רוב מפרשים נסכמים בה, ואין הדברים נראין לי, שאם כן מה גזום להם בעלויים אחר שצריכים לומר שהם נותנין כך ו.

הין להם בשותפות שתי שדות שוים בשיעורם ובערכם בלא שום יתרון ושניהם בית השלחין ויש לכל אחד נגר בראשו, ר"ל אמת המים להשקותו, והיה לאחד מן השותפין קרקע סמוך לאחד מהם ותובע ממנו ליטול את הסמוך לו, וזה אומר לחלוק את שניהם ויטול כל אחד חציו של כל אחד מהם, אין כאן מדת סדום, שהנגר מצוי לינגב ולפעמים מתנגב אחד קודם חברו, ומתוך כך הוא רוצה להיות לו תפיסת יד בשנים שאם ייבש זה ימצא זה, הא אם נסכמו ליטול זה אחד וזה אחד יראה שכופין אותו, וגדולי הצרפתים ז חולקים אף בזו ומפרשים את השמועה בענין זה, וטעם שלהם שמא דעתו נוטה להיות זה מתנגב קודם לזה, ואין הדברים נראין, אלא אם כן היה הענין כן על פי בקיאים.

הין שני השדות כאחד והנגר משוך על פני שניהם בזו ודאי כופין, ואין זה יכול לומר נוח לי שתהא שדה שלי מובלעת בין שנים שלך מטעם אפושי אריסי, ר"ל שתהא צריך לאריס מכאן ואריס מכאן ותהא שדי שמורה ביותר, אלא כופין אותו ונוטל הלה את הסמוך לה.

ברש"י, כ' רבינו בשם "גדולי הצרפתים" או "חכמי הצרפתים", לכן נ"ל שרבינו חשב שפי' רש"י שלפנינו למסכתין הוא פי' הרשב"ם, ואותו רגיל לקרא רבינו בשמות אלו, וי"ל בזה ואכמ"ל.

א) הראב"ד, מובאים דבריו בחי' הרמב"ן, רק "ואפילו בבתים" לי' שם אבל בהשלמה כ' בשם הראב"ד כמש"כ רבינו. ב) ר"ל הבתים וע' במרדכי בפירקין סי' תק"ז מובא בב"י חו"מ קעד ס"ב פלוגתא בזה ע"י"ש היטב. ג) הר"י מיגאש. ד) לענ"ד כן יוצא גם מדברי הגאונים שכ' הרמב"ן בחי' וז"ל: "אם רוצה ליטול יתן כך וכך ואם לאו נחלוק הכל שאין אנו רוצים ליטול אותו חלק וליתן כלום אין שומעין להם אלא שמין את הנכסים בב"ד" עכ"ל משמע דווקא אם אינם נותנים כלום אין שומעין להם אבל אם יתנו כראוי לה להם שומעין וי"ל. ה) הראב"ד מובא גם בחי' הרמב"ן וכ"כ הרמב"ן שם גם בשם הגאונים. ו) צ"ב ואין בידי דבר ברור לפרש כוונת רבינו בזה ודוק. ז) כאן נתכוון רבינו למ"ש ברש"י ד"ה האי, ע' בעמוד הקודם הערה ח.

נמצא עכשיו הכלל העולה בידינו בדין זה שאין מחייבים בבבל והוא הדין לשאר חוץ לארץ לחלוק בשדה וכרם ובשדה בית השלחין אלא עד שיגיע לכל אחד בכרם מה שעושה בו הפועל כל היום, ובשדה הבעל מה שחורש בו כל היום כולו ובשדה השלחין מה שמשקה בו כל היום אבל פחות מכאן אין בו דין חלוקה.

אמר אמימר חכם עדיף מנביא אמר רב אשי תדע דקאמר גברא רבא מלתא ומתאמרה הלכה למשה מסיני כוותיה. ואף על גב דהך גברא לא שמעה להך מלתא מעולם הרי חכם עדיף מנביא, דאלו נביא לא אמר אלא מה דשמע ומה דיהבי בפומיה למימר, ואלו חכם קאמר מאי דאתמר למשה מסיני ואף על גב דלא שמעה. עד כאן משיטת הר"י ן' מיגש ז"ל.

שיטה **אמר** רב יוסף בי רדו יומא לכל אחד. ודייקינן בי רדו יומא אי יומא כרבא יומא זרעא לא הוי ואי יומא זרעא תרי יומא כרבא לא הוי. ופרקינן איכא למימר יומא כרבא דכריב ותני ושוהא בשתי חרישות הללו כשיעור יומא זרעא ולא יותר מפני שהחרישה השנית נעשית בקל מהראשונות. ואיבעית אימא יומא זרעא דזרע בהדורי פירש הראב"ד ז"ל מקום שאינם חורשים אלא עם הזרע וכשמעתיק הבקר מתלם לתלם זורע התלם שנעתק ממנו, וכן יכולים לעשות בכל השדות שבבבל מפני שהם טובעני נמצא החריש והזרע נעשה ביום אחד ומוצא פועל ביום אחד עד כאן והוא נכון. דולא פירש הראב"ד ז"ל כגון גן ירק שמשקים אותו על ידי דלי. אמר רבי יוסי אין אלו אלא דברי נביאות. יש מפרשים לגנאי כלומר שאין טעם בשיעורים הללו. ויש מפרשים לשבח כלומר דברי נבואה הם והכי מסתברא לי דמייתי מינה תניא נמי הכי אמר רבי אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בית המקדש אף על פי שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה. והא דגרסינן בנדרים אין הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר לאו בקביעותא קאמר. עד כאן משטה לא נודעה למי.

שיטה **דף י"ב ע"ב:** פשיטא חלק בכור וחלק פשוט וכו'. על מה שתירץ להרמב"ן ז"ל לדעת הר"י ן' מיגש ז"ל כתב ולדידי לא מסתברא לי הכי דאם כן אמאי נקט הרב ז"ל בינונית ועדית ובינונית אפילו כלהו שוו איכא נמי נפקותא לענין בכור, לפיכך נראה לי דבכלהו שוות ליכא נפקותא כלל לענין בכור דאף יבם נמי שקיל אחד מיצרא מפני מדת סדום כדאמרינן בסמוך תרוייהו אחד ניגרא כו'. לפיכך פירשה הר"ב ז"ל באינם שוות ואין שומעין לפשוט לחלוק בכל שדה, וכן נמי פשוט ופשוט שהניח להם אביהם עדית ובינונית שוים בדמים ורחוקים זו מזו כופין זה את זה לחלוק בגורל ויקח כל אחד אחד, ואם אמר אחד בעינא למפלג בתרוייהו אין שומעין לו והיינו דקאמר תלמודא וחלק פשוט יהבינן ליה אחד מיצרא. והא דאמרינן בסמוך תרתי ארעתא אחד ניגרא כו' התם בסמוכות זו אצל זו ואף על גב דפליג בתרוייהו הוה ליה חולקא דכל חד ביחד לפיכך שומעין לו. כן נראה לי דרך השמועה הזו. עד כאן משיטה לא נודעה למי.

תוס' הרא"ש **אמר** רבא כגון זה כופין אותו על מדת סדום. ולא פירש טעמא משום ועשית הישר והטוב כדאמרינן גבי דינא דבר מצרא דהתם לית ליה ללוקח מידי בהאי ארעא, ומשום ועשית הישר והטוב אמרינן ליה שיקנה ממקום אחר ויניח לזה לקנות אצל מצר שלו, אבל בכאן שיש לו חלק בגוף הקרקע ואנו אומרים לו לוותר את דינו לא שייך כאן הישר והטוב אלא משום דזה נהנה וזה אינו חסר. תוספי הרא"ש ז"ל.

רשב"א **הא** דאמר רבה כגון זה כופין אותו על מדת סדום ובלא עילוי. יש מי שפירש אפילו בשהיה החלק הסמוך למצר שלו עדית ונותן לאחיו דמי עילוי העדית על פי בקיאים. ואינו מחוור כלל כמו שכתבתי למעלה דהיאך אפשר שיקרא זה רבה מדת סדום והוא מדת התורה שאמרו ניזקין בעדית ובעל חוב בזבורית, אלא על כרחך בשוה קאמר שכל השדה עדית או בינונית או זבורית ולפיכך היה סבור רבה דכל שהכל שוה אם יבואו אלו לעלות לו מפני שהוא סמוך למצר שלו זו היא מדת סדום שזה נהנה ואלו אינם חסרים, שאלו יפול להם חלק זה בגורל מה הנאה יש להם והא אינו שוה יותר משאר החלקים אלא בקרקע ולא בדמים. רב יוסף אמר שאין זו מדת סדום אלא אדרבה דבר שבני אדם מקפידים בו הרבה והרבה מתעלה חלק על מצר מי שצריך לו ויקפוץ עליו כל שיצטרך למוכרו, ולא עוד אלא שיתייקר בו המצרן ביותר מכדי דמיו כדי לצרפו עם שדותיו ודרכן של בני אדם כך היא, ולפיכך יכולים לומר לו מעלינא לך כנכסי דבר מריון כלומר עילוי רב בנכסים המשובחים יותר דלדידן שוה לן שמא יפול בחלקנו ותתייקר בחלופיו ואין זו מדת סדום. ותדע שהרי בטענה מועטת של שמא הן יכולים לבא כדאמר רב יוסף בחדא אהאי ניגרא וחדא אהאי דאמר ליה זימנין דהאי מדויל והאי לא מדויל כל שכן בטענה זו דישתכרו הרבה אם חלק זה יגיע לחלקם, ועילוי זה אינו על פי בית דין ולא על פי בקיאים שישומו להם כמה מתעלה מחמת מצרנותו של זה אלא כפי מה שירצו להעלותו וזה שקראוהו עילוי ועילוי אין לו שיעור וזהו מה שכתוב מעלינא בנכסי דבר מריון שהם משובחים ביותר. הרשב"א ז"ל.

עליות דד **אמר** רבה כופין אותו על מדת סדום. והא דאמר רבא דיבם אין חלוקתו פבכור אלא יהבינן חולקיה בשני מקומות ולא אמרינן כופין על מדת סדום דיתן לו חלקו כאחת אחד מצרא, לית ליה דרבה אלא דרב יוסף דסבירא ליה דמעלים כנכסי דבר מריון וכדפסיק תלמודא הלכתא כוותיה, והכי קאמר הכא דלא יהבינן ליה ליבם אחד מצרא בלא עילוי ואביי דאמר היא היא ודאי כרב יוסף סבירא ליה דהא ביבם דוקא הוא דקאמר לפי שהוא כבכור הלכך יהבינן ליה אחד מצרא בלא עילוי. ואם תאמר לרבה דאמר כופין על מדת סדום למאי אצטריך פי שנים למדרש מיניה דיהיב ליה אחד מצרא כדאיתא בפרק יש נוחלין, ויש לומר לרבא אצטריך קרא למיתב ליה אחד מצרא היכא דלא שייך טעמא דכופין על מדת סדום, כגון שיש שם שתי שדות ויש באחת שני חלקים ואית ליה לפשוט ארעא אמצרא דאותה שדה דמאי חזית למיתב אותה שדה לבכור כדי שיטול חלקו אחד מצרא מטעם דכופין על מדת סדום ליתב לה לפשוט אמצרא דידיה ויטול הבכור חצי אותה שדה ושדה אחרת שיש שם להכי אצטריך פי שנים למיתב ליה אחד מצרא, ובכהאי גוונא נמי שייכא פלוגתייהו דאביי ורבא ביבם אליבא דרבה. אי נמי משכחת לה דאצטריך פי שנים כגון שבאו לחלוק בשדה אחת ואית ליה ארעא לפשוט אצל רוחב חלק האמצעי מן הצד וכגון שכך הגון לחלק השדה ולא לאותו הצד כדי שיהא מרובע, ולפיכך הייתי אומר שיאמר הפשוט לחלוק השדה לשלשה חלקים אולי יפול חלקי באמצע ויתערב חלקי עם השדה שיש לי מאותו הצד כן נראה לי. ויש מחלקים ואומרים דעד כאן לא קאמרינן דכופין על מדת סדום אלא כשקדמה מצרנותו לחלוקתו אבל במי שמצרנותו וחלוקתו באים לו כאחד בבכור או מי שקנה חלק אחד מהשותפים לא אמר, ואין טענה לזה דכיון דטעמיה דרבה לאו מעיקרא דדינא אלא משום דכופין על מדת סדום אי זו עשיית הישר והטוב יש בזו יותר מזו. ה"ר יונה בעליותיו ז"ל.

רשב"א **אבל** הרשב"א ז"ל כתב וזה נראה לי עיקר, לפי זה לא מפרטא מלתא דאביי ורבא בפלוגתא דרבה ורב יוסף שהיא כשקדמה מצרנותו לחלוקתו כמאן סבירא להו אי כרבה אי כרב יוסף. עד כאן לשונו.

עליות דר"י **מתקיף** ליה רב יוסף מעלינא ליה כנכסי דבר מריון. איכא מאן דאמר דוקא כגון שמעלים ואומרים תן כך וכך יותר על שומתה או נתן בה כשיעור הזה כו' ככתוב בפסקי הרא"ש ז"ל. ויש לומר שאין מעלים בה אלא כשיעור ממה ששוה החלק הזה יותר משאר החלקים מחמת שימכר לזה המצרן היום או מחר יותר מכדי שומתו, שאין תורת חילוק בשתי שדות לחלוק שדה כנגד שדה דזימנין דזו מצלחת מזו כגון דאמרינן זימנין דהאי מדויל. ונראה לי שמעלים לו ואומרים כיון שהדין לחלוק בגורל אם חפץ אתה ליטול בלא גורל תן בה כך וכך כו'. מיהו אם פקח הוא כשבאים לעלות לו השדה יותר מדאי כו' ככתוב בפסקי הרא"ש ז"ל ה"ר יונה בעליותיו.

רשב"א **וכתב** הרשב"א ז"ל וזה לשונו: ודוקא בחלק אחד שבשדה או בכרם וכיוצא בו כנגד אחר ממנו, אבל בשדה וכרם אי נמי בשני כלים שאין תשמישם שוים אי אפשר לעלות הוא ולומר טול אתה שדה ואני כרם בעלוי כך וכך או אטול אני שדה ואתה כרם באותה עילוי, ומשום דתרווייהו צריכים ליה למר ולמר, וכדאמרינן בדינא גוד או איגוד לקמן גבי תרתי אמהתא דרבין בר חנינא דחדא הוה ידעא למיפא ולבשולי וחדא הוה ידעא למעבד בוסתרקי עד כאן לשונו.

שיטה **מעלינא** ליה כנכסי דבר מריון. פירש רש"י ז"ל כו'. והראב"ד ז"ל פירש הא דאמר רב יוסף מעלינא ליה כנכסי דבר מריון כלומר אין זה מדת סדום, כי פעמים שאדם בוחר בחלק אחד מפני שיש לו שכנים טובים או שכנים עשירים שאם יצטרך למכרו יקח אותו שכנו יותר מכל אדם לפיכך אומרים לו אנו רוצים אותו חלק וניתן שם יותר או תתן ותקח. אי נמי שאמרו לו אם נתן לך ברירא תן לנו כך וכך עד כאן. ומדברי שניהם שהקרקעות היו שוים בשבח תרווייהו עדית או בינונית או זבורית וכן עיקר. ויש מי שפירש כגון שהיתה משובחת ההיא דאמצרים כגון שהיתה יושבת אנהרא ואחרת אניגרא או שהיתה קרובה לעיר יותר אבל היא שוה בדמים לאחרת שהיא קטנה יותר. ואינו נכון דבזה לא הוה אמר רבא שכופין. והדעת נוטה לפרש כדברי הראב"ד ז"ל וכך היה מעשה שאותה קרקע היתה סמוכה לנכסי דבר מריון ומפני שכך היו מחשיבים אותה יותר, אבל אם הם שוים לגמרי ואין שם טענה לעילוייה טפי מאחרנייתא ודאי אפילו רב יוסף מודה דכופין והיינו תרווייהו אחד ניגרא דבסמוך. ויש מן הגאונים שאמרו שעלוי כו' ככתוב בחדושי הרמב"ן ז"ל. ולא כן משמע מדברי הראב"ד ז"ל דאייתינן לעיל שכתב בסוף אם כן שיאמרו אם נתן לך ברירא כו' כלומר שלא נחלוק בגורל. עד כאן משטה לא נודעה למי.

רשב"א **חדא** אהאי ניגרא וחדא אהאי ניגרא אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. פירוש כשבא האחד לחלוק שדה כנגד שדה והשני אומר לו לחלוק בכל אחד ואחד ושניהם שוים ששניהם עדית או בינונית או זבורית, ולפיכך אמר רבה דכגון זה שאמר לחלוק שדה כנגד שדה שומעין דהשתא מיהא אין שום תועלת לאחד מהם בפיזור החלקים. ורב יוסף אמר אפילו בכי הא מצי מעכב דאמר ליה זימנין דהאי מדויל והאי לא מדויל ואפילו בא האחד לעלות זה כנגד זה אין שומעים לו דהוה ליה כעין שדה וכרם וכשני כלים שאין תשמישן שוה דתרווייהו צריכים ליה למר ולמר, והאי דלא אמר הכא רב יוסף מעלינן ליה כנכסי דבר מריון כדאמר לעיל, תירץ הרב מורי ז"ל שאין מעלינן אלא במקום שיש תועלת בביטול דין החלוקה לזה ולא לזה כאותה של מעלה שהאחד מצרן אבל כאן הרי התועלת לשניהם ליטול כל אחד שדה שלם. וכתב עוד הוא ז"ל דלפי זה הא דאמר רב יוסף בהוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשא דמעלי כנכסי דבר מריון שיש גם לשני ארעא אמצרא דשאר שדות אין להם לעלות אלא זה נוטל סמוך לו וזה נוטל סמוך לו דעכשיו יש תועלת לכל אחד מהם בחלוקת שדה ודוקא בששניהם אחד ניגרא אי נמי בששניהם שדה בית הבעל. הרשב"א ז"ל.

רשב"א **תרווייהו** אחד ניגרא אמר רב יוסף כגון זה כופין על מדת סדום. ודוקא כשאין אחד מהם בן המצר לאחד מהם דאלו האחד בן המצר יכול הוא לומר רוצה אני לחלוק בכל אחד ואחר כדי שיגיעני מחצית שדה זה למצר שלי, ואלו היינו חולקים שדה כנגד שדה בגורל אולי לא יגיעני זה שעל המצר שלי, והגע עצמך אפילו בטענת חשש זימנין דהאי מדויל והאי לא מדויל שומעין לו כל שכן כאן שיש לו טענה שעל כל פנים בחלוקת שתי השדות יש לו תועלת ידועה ששומעין לו, וטעמא משום דחלוקת שדה כנגד שדה אינה מעיקר דין חלוקה ואדרבה מעיקר החלוקה היא שיחלוקו בכל שדה ושדה, אבל כל זמן שלא יהא תועלת לשניהם בכך כופין על מדת סדום והיינו דהוה סלקא דעתיה דאביי למימר כו' ככתוב בפסקי הרא"ש ז"ל. ועד כאן הרשב"א ז"ל.

ה"ר יהונתן **תרתי** ארעתא חדא אהאי נגרא וחדא אהאי נגרא. ובגמרא שלנו גרסינן בתרווייהו ניגרא. ולא נהירא. והכי גרסינן תרתי ארעתא אתרי ניגרי. רבינו יהונתן ז"ל.

ראב"ד **דף י"ג ע"א:** פלגי לה בקרנא זול. כתב הראב"ד ז"ל דתפסו בגמרא הדרך שמתחלק בה בשוה מקרן לקרן בלא שכרים, אבל על כרחך יש שם דרכים אחרים כגון רוח מזרחית נהרא ורוח מערבית ניגרא דודאי פלגי לה בקו המישור מאמצעיתו של רוח מזרחית לאמצעיתו של רוח מערבית. ואם היו שם שלשה אחים וכן אם יהיה מזרחו נהרא ודרומו ניגרא ושאר הרוחות לא כלום צריכים לחלוק בשכרי שכרים או לעילוי דמים עד כאן לשונו.

עליות דר"י **עלה** בידינו בכור ופשוט כשבאים לחלוק בחלוקה אחת נותנים לבכור כל חלקו שהוא שני שלישי השדה במקום אחד, אבל מפילים גורל אם יעלו לו שני שלישין לצד צפון או לצד דרום ואין הפשוט יכול לומר נחלוק השדה לשלשה חלקים ונטיל גורל כי כל חלק הבכור חלק אחד הוא. ואם יש שם שדה אחת עדית ושדה אחת בינונית שניהם חולקים בעדית ושניהם חולקים בבינונית הבכור נוטל פי שנים בכל אחת והפשוט חלק אחד אבל אותם פי שנים שנוטל בכל אחת הרי הוא נוטלם במקום אחד. וכן הדין בפשוט ופשוט שאין חולקים עדית כנגד בינונית בהשואת דמים אלא חולקים בעדית וחולקים בבינונית. אבל יבם שבא לחלוק עם אחיו והרי הוא נוטל שני חלקים חלקו וחלק אחיו המת הרי הוא נוטלן בשני חלקים מפוזרים ואף על פי שבאים לחלוק בחלקה אחת שכולה עדית או בינונית אינו יכול לומר תנו לי שני החלקים במקום אחד אלא מפילים גורל. ואם הוא רוצה שיתנו לו חלקו במקום אחד מעלים לו בדמים לפי שיש לו ריוח בדבר ואין דינו ליטול במקום אחד אלא אם כן יעלו במקום אחר שהרי חלקו וחלק אחיו שני חלקים הם. ודין שלשה שהם שותפים בשדה אחת וקנה אחד מהם חלק חברו וכשיבא לחלוק עם האחר עושים שלשה חלקים ומפילים גורל, אבל שנים שהם שותפים בשדה אחת זה לקח בה שני שלישים וזה שליש כשבאים לחלוק השדה אין עושים אלא שני חלקים זה נוטל שליש וזה נוטל שני שלישים יחד כדין הבכור שהרי חלקו חלק אחד הוא.

ומי שיש לו שדה אצל נכסי אביו ובא לחלוק עם אחיו ורוצה שיתנו לו חלקו סמוך למצר שלו אף על פי שכל הנכסים עדית או כולם בינונית כיון שהדין לחלוק בגורל והוא רוצה ליטול אצל מצר שלו בלא גורל מעלים לו השדה הסמוכה למצר שלו שהרי היא שוה לו יותר משאר השדות, וכיון שדינו ליטול בגורל והוא רוצה ליטול בלא גורל מעלים לו השדה כמות שירצו, ואם פקח הוא אומר להם הרי אני מעלה עשרה

[יב: - יג.]

לענין זה לו לא: רבא. דהלכתא כוותיה (קידושין נב.) אמר והיה הבכור. על החלק שיש לו הויה שממחדש לו נקרא בכור אבל על החלק שהיה לאור לו מפשיטותו לא הוי בכור יתפזרו חלקיו לפי הגורל:

אמצרא וכו'. קנה קרקע אגב שדותיו של אביו וכשהגיע את חלוקת הירושה עם אחיו נקש מהם שיתנו חלקו אגב קרקעותיו אמר רב יוסף דהלכתא כוותיה דאין בזה משום מדת סדום שהרי דינם לחלוק בגורל וזה שרוצה שיתנו לו בלא גורל מצו אמרי ליה לך שזה יותר כך ואילו נטיל גורל ובאה לחלקנו תקנה אותו ממנו בדמים יקרים לפיכך אין לנו ליתן לך את שלנו הלכך מצו מעלי לה בנכסים המשובחים של בר מריון שהיה עשיר ולא יתבור קרקעותיו אלא בכדי דמיהן מיהו אם הוא חכם בעתה ואומר להם אני אתן בהאיך קרקע כך שיעלה אותו מעט יותר מכדי שווי לו אתם תתנו לו כך ואז אין יכולין לכוף אותו לחלוק בגורל דבכל מקום העלוי טוב מן הגורל וכן כתב הראב"ד ז"ל ודעת המסיד רבינו יונה* (ד"ה מתקיף לה) ודעת הרשב"א (ד"ה כגון). אבל הרמב"ן ז"ל (ד"ה וקשה) והרא"ה ז"ל תלמידו כתבו שאין שום עלוי משבית הגורל* שהגורל דין והעלוי אינו אלא כעין הסכמה ולא אמרוהו אלא בגוד לו לגוד שאין בו דין חלוקה ולזה נוטה דעת הריטב"א ז"ל תלמידו

(ד"ה והא):

תרי ארעי אתרי נגרי וכן תרי ארעי אחד נגרא. לא מייתי בשיש לאחד ארעא אמצרא[ב] אלא באחים שהאחד רוצה שיחלקו כל אחד בפני עצמה והשני מוצא שיחלקו אותן זו כנגד זו. וכתב הר' יונה ז"ל (ד"ה מדוייקו) דבהוא דחזי אמצרא וכו'. אם יש גם לשני ארעא אמצרא אין מעלים דמיס כלל אלא נוטל כל אחד הממוך לו כיון שהם שוים בגופן ובכל דבר בנגרא ובנהרא וזה עיקר וליבא דהא מדת סדום היא: אתרי נגרי. שני יאורים דהשתא כל קרקע יש יאור להשקותו. ופסקינן כרב יוסף דאין בזה משום מדת סדום כיון שיש לומר שזה יבש

[ח. - ח:]

היא היא רבא אמר [א]אמר קרא (דברים כה, ו) והיה הבכור הוייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור [א]ההוא גברא דזבן ארעא אמיצרא דבי נשיה כי קא פלגי אמר להו פלגו לי אמיצראי אמר רבה [ב]כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף [ג]אמרי אחי מעלינן ליה בנכסי דבי בר מריון והלכתא כרב יוסף: תרתי ארעתא חדא אהאי נגרא וחדא אהאי נגרא אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף זימנין דהאי מדויל והאי לא מדויל והלכתא כרב יוסף: תרוייהו אחד נגרא אמר רב יוסף [ד]כגון זה ודאי כופין על מדת סדום מתקיף לה אביי בעינן לאפושי אריסי והלכתא כרב יוסף אפושי אריסי ולא כלום היא: [יג.] [ה]חד גיסא נגרא וחד גיסא נהרא פלגי לה בקרנא זול כגון זו[א]*: ולא [ו]את הטרקלין ולא את המורן וכו': אין בהן כדי לזה וכדי לזה מאי אמר רב יהודה [ז]אית דינא דגוד [ב] או אגוד ורב נחמן אמר לית דינא דגוד או אגוד [ג]ת"ש [ד]שני אחים אחד עני ואחד עשיר והניח להן אביהם מרחץ ובית הבד אם עשאן לשכר [ה]השכר לאמצע ואם עשאן לעצמן הרי עשיר אומר לעני [יג.] קח לך עבדים ורחצו במרחץ קח לך זיתים וענבים ובוא ועשה בבית הבד שמע מינה דלית דינא דגוד או אגוד וקשה לרב יהודה ופרקינן שאני התם דגוד איכא אגוד ליכא איכא מאן דמוכח מכאן דלא אמר גוד או אגוד אלא בזמן שיד שניהם משגת לקנות אבל בזמן שהאחד עשיר ויכול לקנות ואחד עני ואין ידו משגת לא אמר גוד או אגוד ואנן לא סבירא לן הכי אלא כי אמר תובע לנתבע גוד או אגוד אמרינן דינא קא"ל [ג] ולא איכפת לן בנתבע בין אית ליה ובין לית ליה ומתני' דשני אחין היינו טעמא שהעני הוא התובע והוא אין יכול לומר לעשיר גוד את או אנא אגוד דהא לית ליה למיגד ולכן איבטל דינא דגוד או אגוד שהעשיר יאמר לו איני

ושמא זה לא ייבש הלכך יומר טוב הוא שיחלקו בין שניהם שמיהן יחד שאם ייבש האחד יוכלו להשקות מהשני: אחד נגרא. כלומר אבל אם אין בין שני השדות אלא יאור אחד והשדות שוין ודאי הא מודה רב יוסף דכופין אותו על מדת סדום* דהא זה נהנה חה אינו חסר והלכתא כוותיה ואין טענה לומר יומר יהיה הקרקע שלי שמור אם יבא חלקך מגד זה שתלטרך מרים מכאן ומכאן דכיון שיש לזה מרים בקרקע שלו ד' לו: [יג.] [חד גיסא נגרא וחד גיסא נהרא]. חדא מרעא דקיימא ממזרח ונפון שלה נהר ונגד מערבית דרומית יאור פלגי ליה ומיזול[ה] אחר הקרן שיהיו החלוקות שוות שיהיה לכל אחד חלק מהנהר ומהנגר[ו], משום הכי לא קאמר באלכסון דאפשר שיבא האלכסון בדרך שהנהר כולו יהיה לאחד והנגר כולו לאחר. ומיהו אם אינו תופס כל ד' רוחות השדה נחלק השדות בשמנה חלקים כדי שנשוה החלקים לכל אחד כל מה שנוכל[ז]* כזה:

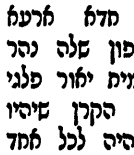

[אין בהם כדי לזה וכדי לזה מהו

וכו'. קי"ל דיורשין או מקבלי מתנה שיש להם קרקע בין שניהן או כלים או עבדים שהן שוין בשמשין אם יש בקרקע שיעור כדי לזה וכדי לזה ורצה אחד מהם לחלוק כופה את חבירו לחלוק. וכן הדין בכלים ועבדים כיון שמשמשין ושוין אחד אבל אם אין בקרקע שיעור לחלק כדי לכל אחד ואחד כדמפרש במתני' השיעורין אית דינא דגוד או אגוד כלומר דמלי אחד לומר לחבירו או תקבל אתה כולו בכך וכך או אני אתן בו כך וכן הדין בכלים ועבדים שמשמשין חלוק לפי שכל אחד היה יכול לומר אני צריך גם כן לתשמישין אלו הלכך לימא ליה גוד או אגוד כלומר משוך אתה כולו או אני אמשוך כולו והכי תניא בברייתא דכשאין בו כדי חלוקה מעלין אותו בדמים.

אמר המתנה ואומר הרא"ה ז"ל (הובא בריטב"א ד"ה ואמר) דכי אמרינן דינא דגוד או אגוד

פ' בתרא דפאה כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל מן הצדקה אינו נפטר מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו ועל זה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו וגו'. ירושלמי א"ר חייא בשם ר' חנינא כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו. על נפשו לא חס כ"ש [על] אחרים (עליו) משמע דפליג אמתני'. וי"ל דהחיא כשאין יכול להספיק במעשה ידיו ומסגף עצמו בחיים רעים ומתני' במספיק ע"י שדוחק עצמו במלאכה קודם שמתפרנס ["יומר] מאחרים וע"ז נאמר והיה ה' מבטחו: °השיב ר' [יצחק ב"ר] אברהם וז"ל המפרש ממנו לצדקה ויש לו קרוב בעיר אינו רשאי לתתה לקרובו לבדו ["פי' שפסק עם בני העיר כמ"ש בסמוך אז אינו רשאי] ו) אלא לגבאי העיר יתננה והם יחלקוה כראוי לכל אחד ואחד דאפילו בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם לדקה אין מבאין אותה עמהם אם יש שם חבר עיר אלא חונן לחבר עיר כדאיתא פרק בני העיר וכ"ש זה שאינו רשאי ליפרד מעיקר העיר ופרנסיה. ואמרינן נמי בתוספתא דמגילה הפוסק לדקה עד שלא זכו בה פרנסים רשאין לשנותה לדבר אחר משזכו בה פרנסים אינו רשאי לשנותה לדבר אחר אלא מדעתם משמע דלדעת פרנסים צריכה להתחלק וכ"ש אם קרובו חוץ לעיר שאינו רשאי ליתנה לו כדאמרי' התם יחיד שפסק לדקה ("לעיר אחרת) ["נעירו] וחנה לעני עירו והיינו שפסק לדקה עם בני העיר שאינו יכול לשנות אלא מדעת בני העיר* אבל יחיד שהתנדב לדקה לעצמו יש בידו ליתנו לכל מי שיתפוס ושלוש יצחק בר' אברהם:

[*פי' והאי דיין שפסקו עם בני העיר מיד זכו בו הפרנסים והוי כאלו בא לידי פרנסי העיר כמו שכתב המרדכי בסוף הענין לקי אינו רשאי ליתן לקרובו]:

פ' הדר אמר רב כהנא כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם שנאמר ועירא היאירי היה כהן לדוד לדוד הוא דהוה כהן אבל לכ"ע לא אלא שהיה משגר לו מתנותיו וכתיב בחריה ויהיה רעב בימי דוד ר"א אומר ["אינו קאי על לדקה ועיין בריש הדר] מורידין אותו מגדולתו מכאן אלא יתן אדם כל לדקותיו לקרובו אחד ולהיות שאר קרובים גם לא לאדם אחד ולא לשאר בני אדם והמחלק לדקה צריך ליזהר שלא יבזה לקרובו יותר משאר בני אדם כהיא דפרק כל כתבי דאמר ר' יוסי יהא חלקי מגבאי לדקה ולא ממחלקי לדקה ["הגה"ה פ' תרנ"ח]

ופרש"י שהמחלק מרבה לקרובו וגוזל שאר עניים:

תקנ °פ"פ החובל ההוא ארנקי דלדקה דאתא לפומבדיתא אפקדיה ז) רב יהודה גבי ההוא גברא ופסע בה ואתו גנבים גנבוה ואיימיה ר"י לשלם א"ל אבי והתנן לשמור ולא לחלק לעניים א"ל עני דפומבדיתא מיקץ קיץ להו ולשמור הוא. פרש"י קיץ להו כך וכך לשבת לכל אחד ואחד וה"ל כאלו הפקידו העניים עצמן וקרינן ביה לשמור והלכך שמעינן מהכא דהפושע במעות של לדקה וגנבו שפטור מלשלם ואם היה קצבה בעיר כך וכך לשבוע או לחדש או ליום חייב לשלם. וכבר נשאל לרבינו שמשון ז"ל ונשאלתם על ישראל שהיו לו מעות של לדקה בפקדון ונאנסו בחפיסת השלטון אם חייב לשלם או אינו חייב. ["תשובה אינו חייב] כדאיתא בהדיא סוף פ' החובל לשמור ולא לחלק לעניים. חוץ מהכא דמיקץ קיץ להו כדאמר התם גבי ארנקי של לדקה דאפקדיה רב יוסף אבל היכא דלא קיץ להו פטור ואפילו פשע בה כדמוכח התם וא"ת מיפוק ליה דה"ל ממון שאין לו מוצעים כדאיתא פרק הזרוע ["גבי מתנות כהונה] וי"ל ("דממון) ["התם ממון] שיש לו מוצעים הוי דרב יוסף גבאי היה ומוצע מההוא גברא את אשר הפקידו והוי ממון שיש לו מוצעין הלכך אפילו ["היכא] דלא הוה קיץ להו היה חייב אם לא שכחוב לשמור ולא לחלק לעניים ושלוש שמשון ברבי אברהם. תניא בספרי אחיך זה אחיך מאחד אחיך מלמד שאחיך מאחיך קודם לאחיך מאחיך. באחד שערך יושבי עירך קודם לאנשי עיר אחרת. בארבע יושבי א"י קודמין ליושבי א"ל ויושבי א"ל מנין

תקד ת"ל אשר ה' אלהיך נותן לך לרגלת כ"מ: °דין אמת לאמתו לאפוקי דין מרומה שאע"פ שהעדים מעידים אותו אין מתחכין אותו הואיל ויודעים שהן משקרין ח):

תקה [דף יא ע"ב] היה פתום ובקש לפותחו וכו'. °ושאלת על אותות הטור שהיו המיס מן הגגות יוצאין דרך שם וטוענן שמעון שראובן סתם לו לאותו טור ולא שביק ליה לאעטורי מיא בארעיה וראובן משיבו להד"מ שהיה נשום טור מוליך שופכים לאגרו ועוד טוענן אף לפי דבריך שהיה לו טור הרי אתה בעצמך בית אינצטא שם במקום שאתה אומר שהיה לך טור וקתמת אותו. גרמה ולאי דראובן פטור אף משטועה כיון דשמעון בעצמו סתם אותו ונגה בפניו מידי דהוה אאחד מבני מבוי שהיה לו פתח במבוי וסתמו ופרץ פצימיו ובקש לחזור ולפותחו דבני מבוי מעכבין עליו ושלוש מאיר בר' ברוך: ושוב מצאתי שכתב רבינו מאיר משם העיטור דפרץ פצימיו לא הפסיד כאן אלא בשלש שנים. ט) אבל פרץ פצימיו בני מבוי מעכבין עליו. פי' באתיאתף מכאן יש ללמוד שאם סתם ראובן פתחו או (אלונותיו) וכא שמעון שכנו לבנות לפני פתחו ואלונו יכול ראובן לעכב עליו מלבנות שיכול לומר דדעתו לחזור לפותחה וה"מ בשלא פרץ פצימיו וצריך להרמיק ד' אמות וכן פסק זקני ראב"ן כדאמרי' לקמן בא לפני רבי חייא וא"ל יגעת ופתחת לך יגע וסתום ואם ע"פ כ"ד נתחייב ראובן לסתום אפילו לא פרץ פצימיו נמי שהרי לא כדין פתח ואם שתח ראובן עד שבנה שמעון בפניו שוב אינו יכול למחות דאמר ר"נ ולסתום הוי מזקה לאלתר ודר"נ אייתי שסתם שמעון בפני ראובן אבל ראובן שסתם בעצמו יכול לחזור ולפתוח אם לא פרץ פצימיו:

[דף יב ע"א] °מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. וכגון שהחזיקו בו תקו
תחלה אבל אם בחיים מתחלה שלא ברשות להחזיק בהא אמרינן פרק המניח לינקוט פיזרא וליתוב: חלק פשוט וחלק בכורה יהיינן אחד מינרא כדנפקא לן פ' יש נוחלין מדכתיב ביה פי שנים מקיש חלק פשוט לחלק בכורה וא"ת לרבא דאמר כגון זה כופין על מדת סדום למה לי קרא בבכור דיהיבנא אחד מינרא ואמר ר"נ לפי שלא נתן לו הכתוב כח אלא כשני אחין ואילו שני אחין שרוצים להתחלק לא כייפינן (השלישי) לתת להם חלקם בחיי: °וכתב רבינו תקז
מאיר דזמנין דאפילו תרי מנו למיכפינהו לאינך תרי למיתב שני חלקים דידהו אחד מינרא כגון תרי דאתו מכח חד ["דאתי] למיכפינהי לתרי דאתו מכח תרי למיתב ("מינרא) ["מנתא] דידהו בהדי הדדי דמנו למימר מי יהבינן לן מנתא דידן בהדי הדדי שפיר ואי לא מהדרינן שטרא דידן ("למרייהו) ["למרייהו] ולשקול איהו אחד מינרא בעל כרחכם כדאיתא בכתובות גבי חד דאתי מכח ד' אי שתקא שתקא ואי לא מהדרנא שטרא וכו' מה לי ["חד לד' מה לי] ב' לחד (מה לי חד לתרי) ואפילו היכא דלא מרוח שכנגדו בשמיקתו שייך למימר אי שתקא שתקא ואי לא מהדרנא כו' ולא אלי אידך למימר לכי מהדר ולא כפרש"י דפי' פ"ק דב"ק דלא שייך למימר הכי אלא היכא דמרוח קנא אידך בשמיקתו כמו שהוכיח ר"י מהתם דכתובות ועוד איכא למימר מה מכר להם כל זכות שמצא לידו וכי היכי דלדידיה הוו צריכי לתת כל אלי בית אחד מינרא ה"נ יהבו לדידהו אי בעי לאשתמופי:

מתקיף לה רב יוסף זימנין דהאי מידול והאי לא מידול. אבל לא היה יכול להקשות דאמר מעלינא ביה כנכסי דבר מריון על כן פרש"י דהכא בבית השלחן מיירי דכיון דצריך להשקותו תדיר אין מתברכת זו יותר מזו ושוין הן ולא שייך למימר מעלינא כנכסי דבר מריון ור"ת פי' בע"א. ונשאל מרבינו מאיר אם השותפין יכולים להכריח את ראובן שיטול חלקו ("בבית) במערב והמה יקחו חלקם במזרח לפי שלמקצתן יש להם קרקע אצלו והשיב רבינו מאיר ודאי לפירוש רש"י שאילו בין שדה בית השלחן לשדה הבעל דשדה הבעל דוקא פעמים שזו מתברכת וזו אינה מתברכת שייך לומר מעלינן ב) ויפה כתבתם דדומקין את ראובן ליטול במערב ג) כגון זה כופין על מדת סדום דבבתים לא שייך למימר מעלינן ליה אבל לפירוש ר"ת דפי' שאין לחלק בין שדה ד) השלחן לשדה הבעל והא דבפלוגתא קמייתא אמר רב יוסף טעמא משום מעלינן כו' (ה) הוי טעמא) ובאידך אמר טעמא אחרינא פר"ת משום דפלוגתא קמייתא מיירי דהוי להו תרי ארעתא ואמר ראובן שקול את חדא ואנא אשקול חדא אמצרי ושמעון אומר נפיל גורלות ואותה שיעלה לגורלך קח ואני כמו כן אקח אחת שלימה כאשר יפול הגורל להכי אמר רב יוסף כיון דשמעון גם הוא חפץ שיטול כל אחד שדה אחת שלימה לאו כל כמיניה דראובן למימר הב לי חד אמצרי כיון דיש לשמעון טענה מעליתא ה) אלי למימר אם אותה השלימה דקיימא אמצרא תעלה לחלקי לא אמכרינה אלא בדמים יתרים כנכסי דבר מריון שמעלין קרקעותיהן בדמים יתרים אבל אידך פלוגתא מיירי דליית להו לשום חד מייהו אמצרא מידי ואית להו תרי ארעתא למפלג אבי ניגרא דראובן אמר נחלוק בגורל ז) אתה שדה אחת שלימה ואני שדה אחת שלימה כי היכי דליהוי לכל אחד ואחד חלקו בחד ושמעון אומר נחלוק כל שדה לשני חלקים ויטול כל אחד אלי חלקו בה ואלי חלקו בה והשתא מטעמא דמעלינא כו' לא היינו שומעין לשמעון ["דאתו] אם אומר נחלוק כל אחד לב' חלקים מטעמא דמעלינן וכי היה לנו לשמוע לו אבל מטעמא דהאי מידול והאי לא מידול שומעין לו לחלוק כל אחת לשני חלקים ולא יותר וא"כ נמדון הזה כיון דאידי ואידי אינם מבקשים לחלוק ח) אחדר אלא לשני חלקים אלא דשותפין אומרים הב לן אחד מצרא אלי אמר להו ראובן נפיל גורלות ואם יעלה לחלקי חלק שבמזרח מעלינא ליה כו' ["ואין לדחות את ראובן] וק"ל ומאחר דאין ברור לנו אי הלכה כרש"י או כר"ת יש להפיל גורלות אם יעלה לשותפין חלק שבמזרח יקחו חלקם במזרח וראובן יקח חלקו במערב ואם יעלה לראובן חלק במזרח לא יוכה לאלתר דדלמא קיימא לן כרש"י וגמגא דשלא כדין הטלנו גורלות כי היה לנו להחזיק השותפין במזרח הלכך יטול כל דאליס גבר ואם מגבור יד השותפין להחזיק במזרח יחזיקו ושלוש מאיר בר' ברוך. ורבינו יואל הלוי פסק דבבתים כופין אותו לתת לו אמצרא דלא שייך למימר בבתים פעמים שזו מתברכת יותר מזו וה"ה אם אחד מן השוק קנה חלקו של אחד מהם ויש לו בית סמוך להם דיהבינא ליה אמצרא. ובספר החכמה מצאתי שכתב רבינו ברוך ממגנצא אבי ברוך ברבי שמואל וה"ר אליעזר ישבנו בדין אחד על עסק ראובן ושמעון ולוי אחים שהיה להם בית קטן

הגהות הב"ח

מ) נ"ב ועיין ריש פ' אחד דיני ממונות: נ) שם כצ"ל: ס) נ"ב דין זה הובא בהגהת מיימוניות פ"ה מהל' שכנים: ע) וכו' יפה כתבתם כצ"ל: פ) נ"ב בית: צ) נ"ב טול:

קובץ מפרשים

ו) אלא לגבאי העיר יתננו. נ"ב חולק עם שו"ת מהר"ם שהביא לעיל סי' תפ"ז (מח"א) ועי' בש"ע סי' רנ"ז סעיף י' [מעשה אלפס]: ז) נ"א רב יוסף [גליון]: ח) נ"א ל"ג [וכ"מ הב"ח] [גליון]: ט) דמצי כצ"ל [הגהות ממ"ר]: י) תי' החדר נמחק [הגהות ממ"ר]:

בין שני בתים של יהודים שהיו אחים והיו (אשר מצד זה) קרובים ובאו למוכרו. באו שני (*היהודים ס) [*אחים הסמוכים] היושבים מצד אחד ובקשו מהם למוכרו להם ויאותו להם שמעון ולוי ומכרו להם חלקם אבל ראובן נמלך ולא רצה למכור חלקו והנה נכנסו שני אחים תחת שמעון ולוי ועשו שותפין עם ראובן בבית ועתה אחר זמן נמלך ראובן למכור חלקו ואמר להם אז אם תקחו חלקי אז תברחו לכם חלקכם לצד בתיכם ואני אמכור חלקי ליהודה הדר [*בזה הצד] בצד ס) האחר כי הוא צריך לו מאד להרחיב ביתו ואתם מכח קורבה ומצרות באתם אל אחי שמכרו לכם על כן תקחו לצד בתיכם דבגון זה כופין על מדת סדום והאחין משיבין אמת כי מתחלה שקינו חשקה נפשנו בחלק אחיך לפי שהיה הבית סמוך לנו אבל עתה אין אנו חושבין בו וכך אנו תאבים באותו צד כמוך כדי שנמכור אותו ביוקר לאותו יהודי הדר באותו הצד וכשם שאתה חפץ להשתכר ולהרויח כמו כן אנחנו ונראה לנו שהדין עם האחין שאין כאן כופין על מדת סדום דהכי ר"קאמר בפ"ק דבבא בתרא מתקיף לה רב יוסף ולימרו ליה אחי מעליא ליה כנכסי דבר מריון והלכתא כרב יוסף ואע"פ שפירש"י התם ומסתברא דהא דרב יוסף בשדה בית הבעל שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת יותר משאר שדות מיהו נראה לי דהא נמי יכולין למימר בהוה לצד ניחא לנו או משום ריוח כמו שפירש לעיל להשתכר בו או משום דבר אחר והודו לנו רז"ל שיפה דנו וחזר ראובן ואמר מ"כ נחלוק הבית בשלשה חלקים בגורל אולי יעלה לי גורלי באותו צד שאני חפץ והאחין משיבין לא נחלוק כי הבית צר ואין בו כדי חלוקה שאם נחלוק לשלשה חלקים לא יגיע לכל אחד ד' אמות ואנו אין אין חולקים את האחר עד שיהא בו ארבע אמות לזה וד' אמות לזה ואע"ג שנוכל למצוא כאן ארבע אמות לכל אחד ואחד [*אם נחלוק הבית לרוחב] כי הבית ארוך מאד אלא שהוא צר ואין בו שיש עשר אמות (*ברוחב) מיהו הא לאו מלתא היא שאם היינו מחלקין אותו באותו פגנון לא היו שיש החלקים הפנימים לחלק המיצון הסמוך לרה"ר כי לא היה להם דרך לצאת לרה"ר וראובן אמר נחלוק באורך שיהא לכל אחד דרך לרה"ר אע"פ שלא יגיע לכל אחד ואחד ד' אמות על ד' אמות דהיינו שיעור בית (*מ"מ על דעת כן) [מ"מ] אני עכבתי מתחלה [*על דעת כן] ושיירתי חלקי שלא מכרתי כשמכרו אחי שאעשה מחלקי כל מה שארצה ודינא דגוד או אגוד ליכא הכא ששום א' מהם אינו רוצה לקנות חלק חבירו ונראה לנו שהדין עם ראובן בזה משום דאנן סהדי כשקנו האחין אצל המצרותא שלהן שלדעת כן קנו שאם ירצו להרחיב ביתיהן [*בזה] שקנו ולעשות סניף ותשמיש לבית הגדול שיעשו ואין לומר מה מכר ראשון לשני כל זכות שהבטיח לידו ולא עדיף [*ראובן הנותן] מגברא דאתא מיניה ואילו היה הבית בחזקתו שלא נמכר לא היה כח בשום א' מהן [*השתא] לחלוק כיון שאין בו דין חלוקה [ס] ה"נ ש [*לא] אמרינן הכי כיון דבשעה שקנו אמרו זה אנו קונין אותו כדי לעשותו סניף לבתינו הרי נתרצו בחלוקה ואנן בד"א בזמן שאין שיהם רוצים אבל שיהם רוצים יחלוקו אפילו פחות מכאן ולבי נוקף בזה [דהא] אפילו רצו נמי הרי הן מוזרין עתה כדאמרינן ברש"ג כי רצו מאי הוי נהדרו בהו עכ"ל ספר החכמה: המיימוני כתב פרק י"ב דשכנים האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וליטול כל אחד חלקו אם כולה שוה ואין שום מקום טוב ומקום רע אז חולקין לפי המדה (כולה) בלבד ואם אמר אחד תנו לי חלקי מצד זה כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי ויהיה הכל שדה א' שומעין לו וכופין אותן שעכבו על זה ודבר זה מדת סדום הוא אבל אם היה חלק אחד יותר טוב או קרוב לנהר או קרוב לדרך ושמו אותו היפה כנגד הרע ואמר תנו לי בשומא שלי (ס כמדתה) מצד זה אין שומעין לו אלא נוטל בגורל אמר תנו לי חלי מדתה מצד הרע אלא שומא ונטלו אחת החלי הטוב כדי שיהא חלקי סמוך לשדה שלי הורו מקצת הגאונים ששומעין לו וזה דעתי נוטה וכן רואה לדון. °כללו של דבר כל דבר שהוא טוב לזה ואין לחבירו הפסד בו כלל כופין את חבירו לעשותו עכ"ל המיימוני:

תקט [דף יג ע"ב] °הלכתא אית דינא דגוד או אגוד. פר"י דאפילו בדמים יקרים יותר משויו הרבה יכול לומר כן וכן משמע הלשון מעלין אותו בדמים וכן כ' רבינו יואל משם ריב"א ורבינו יקיר פי' כפי השומא דוקא:

[דף יג ע"א] עני ועשיר שהיה להם אחיהם מרחץ או שאר דברים אין העני יכול לכוף את העשיר לקנות חלקו אלא משכיר לאחרים כפי חלקו המגיעו אפילו לא עשאו לשכור אלא לעצמו יכול הגן להשכיר חלקו אם מוצא וכ"ש [למכור] לאחרים ואם לא ימצא יפסידת ואם עשאן לעצמו הרי עשיר אומר לעני קח לך עבדים כו' לפי הלשון משמע שמה הדבר תלוי הענין שכשעשאו אחיהם לעצמו אין יכול זה ג) השני להשכיר חלקו ואינו יודע הטעם אמאי לאחר שמת אחיהם (למה) לא יעשה כל אחד בחלקו מה שירצה ואם אפשי שיכול לומר לו אחיו אני רוצה לדור בו כמו שדר בו אבי ד) והלא הוא אינו מעכב א. ביומו מלעשות מה שירצה בחלקו ועוד וכי אינו יכול למכור חלקו לאדם עשיר שיש לו עבדים וחיתים וכשם שיכול למכור יכול נמי להשכיר דמה לי מכר מה לי שכירות ואני היימי רוצה לומר *דלאו דוקא זה הוא הלשון אם עשאן אלא כלומר אם היתה עיר שמשכירין בה מרחץ וביתי הבד ואביהן עשאו לכך השכר לאמצע ואם אינה עיר שמשכירין בה ואביהן עשאו לעצמו הרי העשיר אומר לעני קח לך עבדים כו' כלומר אין העני יכול לומר לעשיר הואיל שאין לי קח אתה חלקי ואיני רוצה שאתה משתמש בחלקי בחנם דהעשיר יכול לומר איני רוצה ואיני מעכב לך את חלקך גם קח לך עבדים וחיתים ותשמש בחלקך והכי משמע דאהא איתא לה הכא דלא מצי א"ל גוד מיהו אימה הוא דהכא משמע דהעני אינו יכול להשכיר חלקו ולא לשוויה גברא בחריקיה

[*מהר"ל מפרשב מגיה שיגור אבל יש לקיים הגירסא דהא דכתב לעיל שאשכיר חלקו שייט להשכירו לבד אבל אינו יכול להשכירו לאחר שיהיה אחמיו לומר גוד לו אגוד. ג"מ]:

*שיגור: ופסק רבינו מאיר דהיכא דראובן יש לו [*חלק] [ופש"מ בית] גדול ושמעון יש לו חלק [*קטן] באותו בית פחות מכדי דירה שאין לו כי אם ג' אמות ועל כן שמעון מעכב מלחלוק יכול לומר לו ראובן אחלוק עמך ואניגה גם עמך אמה אחת מקרקעי שלי ואהיה שותף עמך בגרבא אחלק דאמנו אם יש לראובן קרקע של ק' פרסאות ושמעון יש לו בקרקע דבר מועט שאין [בו] כדי חלוקה יעכב [אח] ראובן מלחלוק עמו כלל וכלל אלא פשיטא הוא דאני למימר כדפרישית ואח"כ יאמר ראובן לשמעון גוד ותקנה רבע שלי או אגוד ואקנה ג' רביעיות שלך:

[דף יג ע"ב] טול אתה שיעור ואני פחות כו'. פסק האלפסי כרשב"ג דאמר אין שומעין לו וכן פסק המיימוני ור"ת פסק כת"ק בתוספתא אבל בתכר לא דכל כה"ג לא שייך גוד או אגוד כיון דלא זמין מידי דחזי דלא דבר מועט דלא חזי לדירה והא דאמר ת"ק שומעין לו היינו בתוספתא דוקא ס) ובעל העיטור פסק דהלכה כת"ק ל"ש מכר ול"ש מתנה ומפרש מילתיה דרשב"ג אי בדמי לית ליה למיתב משום [דליתא] דינא דגוד או אגוד וא"כ למסקנא דאסיק אמימר אית דינא דגוד או אגוד א"כ לת"ק שומעין לו משום ב דינא דגוד או אגוד. וכתב רבינו מאיר ג ר"ל דהלכה כת"ק כיון דקא מתמה תלמודא מעיקרא דקאמר ה"ד אילימא כדקתני מ"ט דרשב"ג א"כ ד (*לא) מסתבר ליה טעמא [*דת"ק] ואע"ג דלבסוף מפרש תלמודא] (כלל. ואע"ג דלבסוף מפרש תלמודא) טעמא דמיקא ולענין פסק הלכה אסברא דמעיקרא סמכינן: ו) איבא מאן דאמר לא אמר דינא דגוד או אגוד אלא היכא דכל חד מינייהו אית ליה דמי והכי פר"ת ואלפסי חולק ורבינו יואל כתב בשם ריב"א כרב אלפס:

°ובכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו אם הוא בכרך אחד מפני מיון חקי כתבי הקדש מיהו בשאר כרכות חולקים אם שניהם רוצים אבל אין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק ולהעלות בדמים אם כרך א' טוב מחבירו וכן כל הדברים דתרוויהו צריכי להאי וצריכי להאי בבה"ג לית דינא דגוד או אגוד דוקא שאמר גוד אתה הכל או אני אגוד הכל כדתקנינן בהנהו תרי אתתא חדא ידעה אפיא ובשולא וחדא ידעה למיעבד מיקרקי ["מכשיר ספסלים שקורין טפי"ל. רש"י] ומסיק שאני הכא דהאי צריך להא והאי צריך להא וכו': ירושלמי א"ר יהושע בן לוי כגון תהלים ודברי הימים אם אינו רוצה לחלוק אמרינן גוד או אגוד אבל תהלים ותהלים חולקין וא"ע אומר אפילו תהלים ותהלים נמי אין חולקים שמתוך שאין חולקים מתוועלים (כולם) יחד וגורסים: פר"ח וכרך אחד דאין חולקין משום מיון היינו כשמוכרין לב' בשביל החלוקה אבל אדם אחד אם בא לחתוך חותך ואין בו משום מיון. פר"י. ודוקא ספרים שלהם שעשוים כעין ספר ז) ונגלין יחד הוא דאיכא מיון לחלוק אבל השתא שאנו קושרים הספרים בקונטרס ליכא מיון כן משמע מתוך פירש"י שהזכיר ספרים בפירוש. וכבר היה מעשה בב' אחים שם האחד שמעון ושם השני יוסף והיה להם מקרא שנפלה להם מירושה ולא לחלוק המקרא ונתפקדו אם בדבר זה איכא משום מיון ובבסוף החיצו לחלקה וחלקו הקונטרסים והיה קונטרס אחד ("המסיים) ["המסיים. מ"י] בו ("בגד) ["כרך] אחד שמעון היה כתוב בו ["מסיים] בסופו וקונטרס המתחיל בגד השני (מתחיל) [מסיים] בו יוסף והפילו גורל ["ונפל ה"] של שמעון על שמעון וגורל של יוסף על יוסף [ס]:

הגהות הב"ח

ק צ"ל קרוביהם היושבים: ר צ"ל אמרינן: ש נ"ב השתא: ת נ"ב ואומר עשיר לעני קח לך כו': א לו ביומו מלעשות בחלקו מה שירצה כצ"ל: ב נ"ב דאית: ג נ"ב תשובה זו של הר"ם תמצא בתשובת מיימוני השייכות לספר קנין סי' ט"ו: ד א"כ לא וכו' טעמי' כלל ואע"ג דלבסוף מפרש תלמודא טעמא. טעמי' דחיקא הוא וכו' כצ"ל: ה נ"ב גורל:

חדושי אנשי שם

[ס] וקשה שבכאן אף כי הוא אחוך הרבה הואיל ואין רוחב י"ב אמות פוסק דאין בו דין חלוקה לשלשה בני אדם וכפ' המוכר פירות כתב השיבו רבותי על אדר שיש בו עשר על עשר אז ודאי יש לו לראובן שיש לו רבעי בו כדי חלוקה ואפי' לדברי ר"י שכתב דכדי חלוקה דבית הוה ד' על ו' וכו' עכ"ל הרי שאף אם אין אחוך שש אמה מ"מ הואיל ואנן הד' הוא אחוך ה' על ה' הוה כאילו הוא ד' על ו' וק"ל וי"ל כמו שפי' בכאן הטעם שאין שייך ליתן דרך לכולם לכל אחד ואז לר"ה וק"ל (ש"י): [ב] וקשה דבפ' המפקיד כתב וכל הספרים שלנו שייך גוד או אגוד ולעיל מיהא כתב דבדבר השייך גוד או אגוד כתב הרב משנ"ך בתשובה לא משמע שיהיו רשאין לחלוק וכאן כתב דמולקין ספרים וי"ל בכאן מדבר כשהם עניים או אחד עני וא"כ לא שייך גוד או אגוד ואז יכולין לחלוק וק"ל (ש"י): ולי"נ דהאמת כן הוא שכתב שם

קובץ מפרשים

ס) נ"א האחד [גליון]: ס) נ"א ל"ג [גליון]: ג) צ"ל הענין [הגהות ממ"ר]: ד) צ"ל והוא [הגהות ממ"ר]: ס) ובעל העיטור פסק דהלכה כת"ק כו'. נ"ב ע"ש אות ח' חלוקת קרקעות [בן אריה]: ו) רי"ף דף קסב [גליון]: ז) נ"ב תורה [הגהות ממ"ר]:

תנן המזחילה יש לה חזקה בשלמא למאן דאמר הנך תרתי שפיר אלא למאן דאמר שאם רצה לבנות תחתיו בונה מאי נפקא ליה מינה הכא במזחילה של בנין עסקינן דאמר ליה לא ניחא לי דתיתרע אשיתאי אמר רב יהודה אמר שמואל [א] ציגור המקלח מים לחצר חברו ובא בעל הגג לסותמו בעל החצר מעכב עליו דאמר ליה כי היכי דאת קנית [ב] לך חצר דידי למשדא ביה מיא לדידי נמי קני לי מיא דאיגרך איתמר רבי אושעיא אמר מעכב ר' חמא אמר אינו מעכב אזל שיליה [ג] לרבי ביסא אמר להו מעכב [ד] קרי עליה רמי בר חמא [א] והחוט המשולש לא במהרה ינתק זה רבי אושעיא בנו של רבי חמא בנו של רבי ביסא: סולם המצרי אין לו חזקה: [ב] היכי דמי סולם המצרי אמרי דבי ר' ינאי כל שאין לו ארבעה חוזקין: חלון המצרית אין לה חזקה כו': מאי שנא גבי סולם דלא מפרש ומאי שנא גבי חלון דמפרש משום דקא בעי איפלוגי רבי יהודה בסיפא (אמר רבי זירא למטה מד' אמות יש לו חזקה ויכול למחות למעלה מארבע אמות אין לו חזקה ואינו יכול למחות ורבי אילעא אמר [ג] אפילו למעלה מארבע אמות אין לו חזקה ויכול למחות [ד] לימא בכופין על מדת סדום קא מיפלגי דמר סבר כופין ומר סבר אין כופין לא דכולי עלמא כופין ושאני הכא [ד] דאמר ליה זימנין דמותבת שרשיפא תותך וקיימת וקא חזית דהוא דאתא לקמיה דר' אמי שדריה לקמיה דרבי אבא בר ממל אמר ליה עביד ליה כרבי אילעא אמר שמואל [ה] ולאורה אפי' כל שהוא יש לו חזקה: **מתני'** [ו] הזז עד טפח יש לו חזקה ויכול

במזחילה של בנין עסקינן. אבל מרחב סמוך של עץ ואין עושין אותו של בנין וא"א וליפלוג במזחילה עלמה אין בין בנין לשל עץ ור"ל דניחא ליה בתמניתין לאסמוטינן במרחב דיש למקומו חזקה: **והחוט** המשולש לא במהרה ינתק. כמה היו שהן ואטמיהם ואטת אטמיהם היו תלמידי חכמים ולא קאמר עליהם החוט המשולש אלא הכא היינו טעמא לפי שנשתן לאו זה את זה והא דמזכיר ר' אושעיא קודם רבי חמא אבין בתחלוקת לפי שהיה גדול יותר מדאי כדאמר (עירובין דף ע.) לגבי של (דאשמעיה) כפתח [היכל] זה ר' אושעיא ואמר נמי [ד] ר' אושעיא בדורו כר"מ בדורו שלא יכלו חכמיו לעמוד על סוף דעתו:

למטה מד' יש לו חזקה. ר"ת מפרש דאמרי בתלמוד מצרית אבל בתלמוד לאורה שהוא דבר קבועות אפילו למעלה מארבע אמות יש לו חזקה כיון דהוי דבר קבועות ואומר רש"י דאין נראה משם דאיה"ל מד' אמות ומכל מקום אפילו [ד] ומתי עלה [ה] מלמטה שלא יעמוד ויראה אלמא אפי' למעלה מד'

כיון שהגיד. נפקא ליה ממסכת שטועות (דף לב) מאחר דלא יגיד: צורבא מרבנן. כגון רב ירמיה בר אבא דלאו מגיסים כל ך והגדה קמייתא שאמר דלאו מיהו היא דלאו כלום היא ולא מיקרי מחר ומגיד במה שאמר לבסוף מת היא אלא שנאמנה קולן דכיון דאמר השתא דקדקתי יפה סמכינן עליה ומהימנין ליה: אביי. דאמור רבנן צורבא מרבנן דלאו מורחיה למידק כגון רב ירמיה שטעון תחלה אלא הכירה אפי' הכי כיון דאמר דקדקתי יפה עתה ומכירה סמכינן עליה כדאמרי' גבי רב ירמיה שסמכינן על מה שאמר לבסוף דכיון דדק דק: נידבר. לגהוג: עם הארץ. שמסתכל ומכיר בגשיס: היינו מאי טעמא דאמר קרא וכתב ונתן והאידנא דלא עבדינן הכי כו'. אלא נהגו שהאשה נוטלת שכר: דלא נשדיה. בשביל השכר שאינו רוצה ליתן ותתעגן: איידי דתנא רישא כו'. לא גרסינן ושיטת הוא. ויש מפרשים דלשונה קלי ולמימרא דאיהי הכא ולא הכעל ואיידי דתנא רישא בדידיה משום גט שהבעל נותן שכר תנא נמי בדידיה גבי שובר ולאו דוקא ואין זה שיטת גמרא למיתמיה בדידיה שיקרא משום רישא: שיסקא. משות למתלית שכר: פשני רשתה. מוס גדול שבה לו רמוקה ממנו וסר"ל יתן הוא שכר (ז) דהאלה דדיה הוא וכדכתיב הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל (יחזקאל ז) כדאמרי אינשי (בבא מציעא דף מז). זכנת קנית זכן לוודיך: אפי' צורבא מרבנן. התם סד"ל ממון יתן כל השכר שהרי משיג מתו לתלמיד חכם: בבורה. שצריך להוציה שנה לו שנתיים ואין ריוח עתה למקבל: הבא תרגימו. בנבל: שטרי טענתא. שני פוסרי הדיינין היו כותבין טענות אנשי הדין כדי שלא יהו טוענין ותחרין וטוענין ועל פי אותן טענות פוסקין הדיינין את דינם: זה בורר לו. דיין אחד כו' והיו כותבין בשטר פלוני מירר לו דיין פלוני ופלוני מירר לו את פלוני: לימא בכופין על מדת סדום קמיפלגי. מדת סדום כדאמר (בבא מ"א מ"ט) האומר שלי שלי שלך שלך זו מדה מיוחדת ויש אומרים זו מדת סדום. לימא ת"ק סבר שאינם נותנין שכר ונותנין שכר אחד מהם לא אתן השכר כי אמי תפך שיהא לי שכר אחד לבדי ולך שכר אחד ויהיה שלי שלי ושלך שלך כופין אותו ושוטין אחד כי מה שאמר מדת סדום היא ור"ש [נ"ג] סבר אין כופין: ומשמע לא דבעי כופין. וטעמא דר"ש משום דקסבר אין זו מדת סדום שהרי מסר הוא הרבה בדבר אם יכתבו שכר אחד לשנים דאמר לא דמיהו שהרבה הכתב תנא עלי בעלות טעותיך הכתובים בו ושם תרמה טעותיה נמא? לידי מריבה כי אין מריבות מתני' והשליש את שטרו. המלוה והלוה מסרוהו בידו שלש שהרי טורח היה להם לכתוב שובר וסמכו על השלש: גמ' אסמכתא. המבטיח למרובו דבר על מנת שיעשה דבר לעתיד וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים הדבר כשיגיע זמן ואינו יכול לקיים: לא קניא. ואינו נתפס בתנאו ולא יפסיד כלום. ודיני אסמכתא מפורשין בב"מ בפ' איזהו שוכר (שם קד:) וכפי המקבל (שם קד:): כי אתו לקמיה דרבי אמי. דיני אסמכתא: וכי מאחר שפעם ראשונה ושניה. כלומר כמה פעמים לימדנו רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אי מה מעשה והילך אומר לא קניא: ופסיק גמרא ואין הלכה כר' יוסי. אף על פי שמסוקו עמו? דאסמכתא לא קניא אלא אם כן קנו מיניה בדמי דמשוב וכדאמר בפרק כל שעה (דף מ:): מתני' מי שנמחק שטר חובו. מעלמו שנטשטש או שנפלו עליו עדים. היודעים מאימתי נכתב ומה (ג) כתוב בו והם עושין לו קיום בפני בית דין וכותבין לו מה שהיה כתוב בראותו השטר והזמנות: נמחק שטרו. שהיה כתוב בזיס פלוני ופלוני ופלוני היו עדים שהיו מתומים בו כל זה כותבין אלו המקיימין ואחר כך חותמין את שמותם בסוף: גמ'

מסורת השס"ם עם הוספות

ס) [כתובות יט: סנהדרין מד: מסת נ.]. ב) לעיל נא., ג) ב"מ דף כ. ע"ש. ד) לעיל [יב: הש"ן] עט., ה) [ב"ק פה. הש"ן], ו) מדרש ס: ב"מ קיז:, ז) [מדרש ס: ב"מ מט: סי. לקמן קנג.], ח) [מדרש ס:], ט) [מי' תוס' ומתוס' כ: ד"ה ומי' יומנן וכו' ותוס' כתובות עז. ד"ה כתוב ותוס' לקמן קנ: ד"ה אין הלכה], י) עיין לעיל דף לא., כ) גיטין מז., ל) עיין תוס' לקמן קנ: ד"ה אין, מ) לקמן קנא., נ) קנ ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"ב"ם ד"ה מפני רעתה וכו' יתן הוא שכר קמ"ל דלא דהאלה דדיה הוא: (ב) ד"ה מעמיד וכו' ומה היה כתוב ט: (ג) תוס' ד"ה כיון וכו' שיכל לחזור כ"ם: (ד) ד"ה ת"ב אמר רב נתמן אמר רבה בר אבוה אין הלכה וכו' ד' גרסים גבי ההוא דאתפיס וכו' ואמר מי לא אמינא עד תלתין יומין לנטע כנ"ל: (ה) באי"ד ותימה דלמרינן נמיחנו נשך אמר כנ"ל ותימה מגרשמא נמנקן: (ו) באי"ד דהלוהו על שדהו וא"ל אם אי אתה נותן לי מכאן ועד שלש שנים ה"ה שלי ה"ה שלו אימיה רבא כו' א"ל אני אומר אסמכתא קנא: (ז) באי"ד מתני' דפרק ליה מינה: (ח) באי"ד דנהא דרב נתמן דהכא עשה לו כמו כן וכו' אלא שלש שנים אבל מדרב הוא דנמא מגיעא תפיס המלוה: (ט) באי"ד כל אחד ואחד אלא שהיה האסמכתא:

תורת אור השלם

א) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: (דברים כד, א)

ליקוטי רש"י

(נדפס בסוף המסכת)

הגהות וציונים

(א) [בחולין נט ע"ב פירש"י איברא אמת ע"ש אבל בערוך איתא אברא וכתב המוסף מלה ע פלשון ברר] (גליון): ב) [פי' פשיטא דהלוה נותן שכר] (גליון): ג) [צ"ל אתן וכ"א ברי"ף וה"א ת"ש בברדים ובב"מ] (גליון): ד) [נדפס סהמ"ש פעריין] (גליון): ה) צ"ל קמ"ל כדאפרי אינשי, וכ"ה בתוי"ט, (מהרש"ם), ועי' הגה: הב"ח אות א': ו) [נכותבין] (גליון): ז) צ"ל ונבא (מהרש"ל):

ח) הוסיפותו ע"פ המהרש"ל ובמהרש"ל איתא אמר ליה רב נחמן אומר אני. ט) [צ"ל בפרק ד' נדרים] (גליון): י) צ"ל רב נחמן (דפו"ר), ועי' הג' הב"ח: כ) בדפו"ר איתא אין והמהרש"ל הגיה שאין: ל) יש להוסיף ל"ד על הה"א (בבא"מ). ובר"ש דעסוי גרס ולקמן נמי שפביא השטר ל"ד דוקא על: מ) יש להוסיף ל"ד מקרעין (בבא"מ).

עין משפט נר מצוה

שא א מי' מ"ג מהל' מתנה הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע מ"מ סי' כט סעיף ג:

עב ב טוש"ע סח"מ סי' קי סעיף ג סא"מ:

עג ג מי' סהנמנת המלכ"ל בסכ"מ מהל' מלוה הלכה ג [ובנב"מ לנמס יומנן מ"ל דף מז.]:

עד ד מי' סכ"ל מהל' מלוה הלכה ב וס"ב מהל' נידונין הלכה ד סמג עשין לד וסי' נ טוש"ע סח"מ סי' קכ סעיף ג:

עה ה מי' סכ"ל מהל' מלוה ולוה הלכה ג סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' לגם סעיף ב:

עו ו מי' סס ע"מ וסמג סס טוש"ע מ"מ סי' יג סעיף ב:

עז ז ח מי' מ"מ מהל' מכירה הל' ה סמג עשין סב טוש"ע מ"מ סי' סי סעיף ג וסי' כז סעיף ט:

עח פ מי' סכ"ג מהל' מלוה ולוה הלכה יב ועי' סהנמנת וסמ"ג סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' מז סעיף ג וס"ב:

רבינו גרשום

כיון שהגיד. שלא היא ואיני מכירה: [אינו חוזר ומגיד]. אפ"ה במוכיר אותו וזוכר חוזר ומגיד שצורבא מרבנן לאו אורחיה למבדק להסתכל באשה כדי שיכירה יפה ויכול לסמוך על אחרים שמכירין: כיון דדק דק. תאמן: דלמא מחלפו לה מיניה. משום דצורבא מרבנן לאו אורחיה למידק ולא להסתכל משום צניעות אבל עם הארץ מסתכל ודייק שאינו ביישן ולא מחלפו ליה שהוא מכירה יפה: והאידנא דלא עבדינן הכי. דליתן בעל שכר משום דבעל מאחר שנתבה הגט אינו חושש אם מגיע לידה כל כך מהרה בשביל הכתובה שצריך לפרוע לה הלכך שדייתו רבנן שכר חסופר על האשה דהיא יתן: כי היכי דלא לשדייה. שתרצא גיטה מיד הסופר כדי שלא שדרינן לה פרעון כתובה. והשובר לאשה והבעל נותן את השכר והאשה נתבה את השכר מבעלי ליה הואיל דאיהי מקבלת ט) הפרעון מכתובתה. ומשני איידי דתנא רישא הבעל נותן תנא סיפא בעל נותן ולאו משום דוקא דהאי האשה נותנת שכר: אע"פ שאין מלוה עמו. משום דזכות הוא למלוה חכין לאדם שלא בפניו: שיהא לה עמו. משום דשטר חוב הוא לו ואין חבין לאדם אלא בפניו: הלוה נותן שכר לסופר. משום דריחה שלו הוא שהוא מקבל ונצוך הוא: פשיטא. דלוה נותן שכר דריחה שלו הוא. לא עדיפא ליה בעסקא. שנותן לו ממון שיהא חצי הריחה שלו מתו דחיטא הואיל דמלוה נוטל חצי הריחה יתן שכר לסופר קמ"ל דלא אלא הלוה יתן השכירות הואיל ונהנה מממון שלוה: אע"פ שאין הלוקח עמו: חכמה הוא לו שקונה: עד שיהא המוכר עמו. דחוב הוא שיהא מ"ג מ"ג מהל' מתנה הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע מ"מ סי' כט סעיף ג:

אף זו דברי ר' שמעון. אפילו להשמש שמיהן עמה ר' שמעון הוא דסבר דהא אפילו אמצעית בשמיהן נמי שרי אבל רבנן פליגי בכולה ואמרו שלשתן אסורין זו עם זו. ל"מ אף זו דברי ר"ש דר' שמעון גופיה לא שרי אלא מיטות באמצעית וקשיא לי הא מנן במתניתין היא מוחרת עמהן ועוד מאי אף הכי איכפת ליה למימר זו דברי ר"ש אף משמע דמתרוייהו שרי ולשון אחרון זה שמעתי וכן עיקר והיא מוחרת עמהן דמתניתין מתרץ לך שמואל דבאיתר שימוש שבאמצעית קאמר דומיא דהוא מוחר עמהן דרישא ואילו לתנא דרישא הוא מוחר עמהן מני נמי קיפא[ב] ואף זו הכי משמע אף ר' שמעון המיקל אוסר בו דאין באמצעית מוחרת במיטות אף איסור זה ר"ש נמי אמרו כרבנן. ואליבא קמא קשיא מאי ואחדא שמואל לטעמיה אי נמי הוא אמר כרב הוא מני נמי למימר לרבנן עירבה עם שהיהן אסורה עם שהיהן לאין כ' רשויות משממשות לרשות אחת: תניא כוותיה דשמואל. דאפילו ר"ש לא היה אמר באמצעית במיטות כדקתני זו מכאה מתוך ביתה כו' ואפילו אמצעית מתוך ביתה ואוכלת: חצר שבין שני מבואות. פתוחה לשהיהן: ה"ג עירבה עם שהיהן אסורה עם שהיהן. אפילו לרבי שמעון והייט שמואל לטעמיה דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל בעירוב[ג] ואי הוה שרי ר"ש בהא לא הוה אמר שמואל אסורה עם שהיהן: לא עירבה עם שהיהן. לא עירבה לא עם זו ולא עם זו: אוסרת על שהיהן. מלהוציא מחנותיהן למדי וכגון שרגילה כל ימות החול לצאת ולבא בשהיהן דרך פתחים[ד] דריסת הרגל שיש לה אוסרתן כדאמרינן דאי לא הוה רגילה אלא אחד לא אסרה אחיך. ואע"ג דרגילה עם שהיהן זו היא תקנתה מערבת עם האחד ובלא דעתה שנתבלבלה מן האחר ומותר האחר לעצמו: היתה באחד רגילה. לצאת ולבא כל שעה ובאחד אינה רגילה ולא עירבה לא עם זו ולא עם זו שרגילה ד' אסור שאינו אוסר זו אוסרת עליו דמייה הוא והרי לא עירבו והאחר מותר שאינה רגילה בו לא עירב. אפילו בשני כלים וכר' הרי זה עירוב. מעשה לא עם עירוב. [illegible] ואמר [illegible] ע"ש. בבי מצרתא. נמי הכי [illegible] ב"ק כו: ד"ה קרנא דעצרן. דפנה בפלא. שמוטה כפל [illegible] שבת קמב: ב"ק יט:).

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [ב"ב יד: עט. קסת.] ג) [לקמן פח.] ג) [לעיל מח:]. ד) עי' תוס' לקמן פ. ד"ה רב. ה) לעיל מו. (ועי' תוס' לעיל מח: ד"ה רשות). ו) אבות פ"ה מ"י ע"ש. ז) ב"מ מז. ח) לקמן פא ע"א.

ליקוטי רש"י

מדת סדום. זה נהגה חה לא מסר לא היו עושין טובה [כתובות קג.]. מדת סדום כדאמר (פסח פ"ט מ"א) האומר שלי שלי שלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום [ברכות ב"ב קסת.]. המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב. שעיר לרה מאוסה פת. ליתן לחמיו [לקמן ס.]. באנשי ורדינא. ומנשיס קנים ולרי עין [illegible] ורדינא. מקום הוא [נדה יא.]. בשני כלים וכר' הרי זה עירוב. מעשה לא עם עירוב. [illegible] למנא ואמר [illegible] ע"ש. בבי מצרתא. נמי הכי [illegible] ב"ק כו: ד"ה קרנא דעצרן. דפנה בפלא. שמוטה כפל [illegible] שבת קמב: ב"ק יט:).

הגהות וציונים

א) בכת"י וראשונים נוסף אמר רבה בר רב הונא אמר שמואל: ב) ציל ואתי (כת"י ורש"ר): ג) בדפו"ר נוסף חני נמי סיפא היא מותרת עמהן: ד) דיבור זה מקומו להלן אחרי ד"ה "זו מביאה" (גנזי יוסף ועוד): ה) בדפו"ר אשלשה ישנים. בדרך: ו) נדצ"ל דרך פתחיה (בדפו"ר פתחי"): ז) בכת"י ודפו"ר הוראיל ולהאי לא מפסדא מידי: ח) נדצ"ל והכא נמי ע"כ וכר' (באה"מ): ט) בכת"י ודפו"ר אין צריך פת: י) צ"ל [illegible] (דפו"ר): כ) בכת"י ובדפו"ר נוסף והרי"ל כולהו כאילו: ל) בדפו"ר נוסף והוא דהוה ביה מזון שתי סעודות:

עין משפט נר מצוה

מז א ב ג מי' פ"ה מהלי' עירובין הלכה ז ח ט טוש"ע א"ח סי' שפו סעיף ט:
מז ד מי' שם הלכה ה' טוש"ע א"ח סי' שפו סעיף ה:
מח ה ו מי' פ"ח מהלי' עירובין הלכה יח עמג עשין ג טור ש"ע א"ח שם סעיף ד:
מט ז ח מי' שם הלכה מז טור ש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

אסורה תניא כשמואל אמר רבי שמעון למה הדבר דומה לג' חצרות הפתוחות זו לזו כו' עד חכ"א שלשתן אסורות ואחדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל חצר שבין ב' מבואות עירבה עם שיהם אסורה עם שיהם כחכמים דאמרי' שלשתן אסורות זו עם זו. לא עירבה עם שיהן אחרת על שיהן. במבוי אחד רגילה לערב עמו ובא אין רגילה. המבוי שהיא רגילה לעבר עמו אסור האחד שאינה רגילה עמו מותר ואם חזרה חצר זו ועירבה עם מי שלא היתה רגילה לערב עמו דאחר המבוי שהיתה רגילה בו שכבר סילקה עצמה מן המבוי הזה וחזרה על האחר. ואם עירבו בני המבוי שהיתה רגילה חצר זו לערב עמהן חזו החצר לא עירבה עמהן ולא עם בני מבוי האחר. הנם בני אותו מבוי אפי' לעצמם לא עירבו. דחיין זו החצר שלא עירבה עמהם אצל המבוי שלא עירב וא' מכלל אותו מבוי הוא שבני אותו מבוי אין מפסידין כלום [כ"ו] אלא זו נמי אסורין הן והא לא עירבו כי מצטרפא בהדייהו למשורא בני המבוי שהיתה רגילה בו שפיר דמי דכגון זה כופין על מדת סדום. אמר שמואל המקפיד על עירובו. פי' המקפיד שלא יתערב לו עם אחרים כדי שלא יקח פחות משלו אינו עירוב לפי שלא נקרא עירוב אלא שמתערב ר' חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינא פירוש אנשי ורדאן היו ידועין בציקנות ובצורות רע. אמר רב יהודה אמר שמואל החולק עירובו בב' כלים אפילו לב"ה אין עירובו עירוב. עיקר. לא קאמר ב"ה דעירובו עירוב אלא היכא דמליא לתנא ואוחיר אבל [פלגיא דרא] [היכא דפלגיה] מיפלג אין עירובו עירוב. ומי אמר שמואל הכי שהחולק לעירוב אינו עירוב. הא אמר שמואל בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת עמהן מ"ט לאו משום דאמרינן פת דמנחא בלא כמאן דמנחא בהדי עירוב דמי ושמיהן לא הכי קאמר שמואל אין צריך לחזות לו פת בבית מ"ט בולהו אחת דייר כלומר (עירובין) [כל העירובין] קיבצם אצלו בזה הבית לפיכך הוא א"צ כלום. אמר שמואל עירוב משום קנין מקום. (וא"ת מה אמר) [מפני

אף זו דברי ר' שמעון אבל חכמים אומרים שלשתן אסורות תניא כוותיה דרב יהודה אליבא דשמואל א"ר שמעון למה הדבר דומה לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר עירבו שתים עם האמצעית זו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מחזרת מותרה לתוך ביתה וזו מחזרת מותרה לתוך ביתה אבל חכמים אומרים שלשתן אסורות ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל חצר שבין שני מבואות עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם [א]לא עירבה עם שניהם אוסרת על שניהן היתה באחד רגילה ובאחד אינה רגילה זה שרגילה בו אסור וזה שאינה רגילה בו מותר אמר רבה בר רב הונא [ב]עירבה עם שאינה רגילה בו הותר רגילה לעצמו ואמר רבה בר רב הונא אמר שמואל [ג]אם עירבה רגילה לעצמו וזה שאינה רגילה בו לא עירב והיא עצמה לא עירבה דוחין אותה אצל שאינה רגילה בו וכגון זה [ד]כופין על מדת סדום אמר רב יהודה אמר שמואל [ה]המקפיד על עירובו [ו]אין עירובו עירוב מה שמו עירוב שמו ר' חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינא אמר רב יהודה אמר שמואל [ז]החולק את עירובו אינו עירוב כמאן כבית שמאי דתניא [ח]חמשה שובו את עירובן וגתנוהו בשני כלים ב"ש אומרים אין זה עירוב וב"ה אומרים הרי זה עירוב אפילו תימא ב"ה [ט]עד כאן לא קאמרי ב"ה התם אלא דמליין למנא ואייתר אבל היכא דפלגיה מיפלג לא ותרתי למה לי צריכי דאי אשמעינן התם משום דקפיד אבל הכא אימא לא ואי אשמעינן הכא משום דפלגיה מיפלג אבל התם אימא לא צריכא אמר ליה ר' אבא לרב יהודה בבי מעצרתא דבי רב זכאי ומי אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב והאמר שמואל [י]בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת מ"ט לאו משום דאמר דכיון דמנח בסלא כמאן דמנח הכא דמי ה"נ כיון דמנח בסלא כמאן דמנח הכא דמי א"ל התם אע"פ שאין פת מ"ט דכולהו הכא דיירי אמר שמואל עירוב משום קנין וא"ת מפני מה אין קונין במעה מצויה בערבי שבתות היכא דעירב מיהו לקני גזירה שמא יאמרו מעה עיקר וזמנין דלא שכיח מעה ולא אתי לאיערובי בפת דאתי[ט] עירוב לאיקלקולי רבה אמר [כ]עירוב משום דירה מאי בינייהו איכא בינייהו כלי ופחות משוה פרוטה וקטן

מביאה מתוך ביתה ואוכלת. לפ"ה דזוקה נקט אבל אמצעית מחיצות לא ולר"מ מיכא למימר לרשתא נקט דכ"ש אמצעית מחיצות דליכא למגזר כולי האי ולפי' מהר"י נקט הא משום דמהא פריך לרבנן מאי שנא המס דפליגיתו וגזריתו והכא לא גזריתו מכדי למה הדבר דומה כו':

עירוב משום קנין. פירוש דבהאי פת מיקני רשות להדדי אע"ג דפירי לא עבדי חליפין[ב] מ"מ קנו כתורת דמיס ול"ת והתנן לקמן בהדר (דף פא.) בעל הבית שהיה שותף לשכיניו לזה מין ולזה בשמן אין ערך לערב ואמר בהדר (דף עב:) נמי בי חטרה שהיו מסומין וקדם עליהם היום קומכין על הפת שעל השולחן משום עירוב ולמ"ד משום דירה אמאי שפיר וי"ל דכיון שיש קירוב דעת ביניהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זה לזה: **מפני** שאינה מצויה. וכשאר דברים נמי אין מערבין עירובי חצירות אלא בפת[ג] דשכיח טפי וגבי שיתוף הקילו שלא להצריך פת[ד] ושרי בשאר דברים דשכיח קנת אבל במעה אלא שכיח כלל לא:

איכא בינייהו כלים ופחות משוה פרוטה. דלמ"ד משום קנין אין מערבין בפחות משוה פרוטה אע"ג דאיכא מזון כ' סעודות ול"ת ומי איכא שוה פרוטה להוי עירוב אע"ג דליכא מזון כ' סעודות דהא אפילו בכלי הוי עירוב למ"ד משום קנין אם כן מה צריך כ' סעודות ול"ל כשאר דברים ושוה דרך קנין לא בעי חזי לאכילה וקונה אפילו בכלי אבל בחמס כמו שרגילין לערב שאין מפרסין ומלקדקין לעשות דרך קנין בעי נמי שיהא ד' תשיעית אוכל וקנין

אמר רבי שמעון למה הדבר דומה לג' חצרות הפתוחות זו לזו כו' עד חכ"א שלשתן אסורות ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל חצר שבין ב' מבואות עירבה עם שיהם אסורה עם שיהם כחכמים דאמרי' שלשתן אסורות זו עם זו. לא עירבה עם שיהן אחרת על שיהן. במבוי אחד רגילה לערב עמו ובא אין רגילה. המבוי שהיא רגילה לעבר עמו אסור האחד שאינה רגילה עמו מותר ואם חזרה חצר זו ועירבה עם מי שלא היתה רגילה לערב עמו דאחר המבוי שהיתה רגילה בו שכבר סילקה עצמה מן המבוי הזה וחזרה על האחר. ואם עירבו בני המבוי שהיתה רגילה חצר זו לערב עמהן חזו החצר לא עירבה עמהן ולא עם בני מבוי האחר. הנם בני אותו מבוי אפי' לעצמם לא עירבו. דחיין זו החצר שלא עירבה עמהם אצל המבוי שלא עירב וא' מכלל אותו מבוי הוא שבני אותו מבוי אין מפסידין כלום [כ"ו] אלא זו נמי אסורין הן והא לא עירבו כי מצטרפא בהדייהו למשורא בני המבוי שהיתה רגילה בו שפיר דמי דכגון זה כופין על מדת סדום. אמר שמואל המקפיד על עירובו. פי' המקפיד שלא יתערב לו עם אחרים כדי שלא יקח פחות משלו אינו עירוב לפי שלא נקרא עירוב אלא שמתערב ר' חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינא פירוש אנשי ורדאן היו ידועין בציקנות ובצורות רע. אמר רב יהודה אמר שמואל החולק עירובו בב' כלים אפילו לב"ה אין עירובו עירוב. עיקר. לא קאמר ב"ה דעירובו עירוב אלא היכא דמליא לתנא ואוחיר אבל [פלגיא דרא] [היכא דפלגיה] מיפלג אין עירובו עירוב. ומי אמר שמואל הכי שהחולק לעירוב אינו עירוב. הא אמר שמואל בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת עמהן מ"ט לאו משום דאמרינן פת דמנחא בלא כמאן דמנחא בהדי עירוב דמי ושמיהן לא הכי קאמר שמואל אין צריך לחזות לו פת בבית מ"ט בולהו אחת דייר כלומר (עירובין) [כל העירובין] קיבצם אצלו בזה הבית לפיכך הוא א"צ כלום. אמר שמואל עירוב משום קנין מקום. (וא"ת מה אמר) [מפני

מה] אין קונין במעות לפי שאין מצויין בע"ש. ואקשינן אי הכי אי עירב במעות ליהוי עירוב. אלמ' הנותן מעה לנחתום כדי שיזכה בעירוב ב) כר' דחיינן דלמא אתי למימר מי' עיקר דימנין דליכא מע' ולא מיערב בפת

חשק שלמה על רבינו חננאל ב) [לא זכ ל מתוחי לקמן דף פא ע"ב].

מאי למקום שאמה. דקתני מילתא פסיקתא ס"מ כל מה מצל המס: דאונר ליה ריחיא לחבריה לטחינה. לא התנה שוכר לתת מעות למשכיר אלא שיטמון לו למזונות מימו בשכרו: לסוף איעתר. משכיר: זבין ריחיא וחמרא. לטמון בה מזונות מימו: אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות. ולא אמרינן שיהיה יתנו לה מזונות ואע"פ שלא פסק לה דמיס מתחלה אלא מזונות מיהיטו לתת דמיהס כשיש לה מזונות ממקום אחר הכא נמי אע"פ שלא פסק אלא טמינה עכשיו שאינו צריך יתן דמיס: מחון וחביץ. כאומה [2] שלקחת: מחון ואותיב. למזונותיך באותה שמצלי: ולא אמרן. דלא יהיב דמי: אלא דלית ליה טחינא לריחיא. שאין שוכר מוצא לטמון בשכר כל שעה לפיכך אומר לו אני יושב בטל אטמון לך ולא אתן דמיס: אבל. כל זמן שמוצא לטמון טומן בשכר וטומן לזה דמיס: מדת סדום. זה נהנה וזה לא חסר לא היו עושין עושה:

מאי למקום שאמה שמעת מינה בת אצל האם לא שנא גדולה ולא שנא קטנה: לא יאמרו שניהם וכו'. [3] ההוא גברא דאונר ליה ריחיא לחבריה לטחינה לסוף איעתר זבין ריחיא וחמרא אמר ליה עד האידנא הוה טחינא גבך השתא הב לי אגרא א"ל מיטחן טחינא לך סבר רבינא למימר היינו מתניתין לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות א"ל רב עוירא מי דמי התם חד כריסא אית לה תרתי כריסתא לית לה הכא מצי א"ל טחון חבין טחון ואותיב [2] ולא אמרן אלא דלית ליה טחינא לריחיא אבל אית ליה טחינא לריחיא כגון זו [5] כופין אותו על מדת סדום: מתני' אלמנה שאמרה אי אפשי לזון מבית בעלי אין היורשין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך אלא זנין אותה ונותנין לה מדור לפי כבודה [2] אמרה אי אפשי לזון מבית אבא יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש לך מזונות ואם אין את אצלנו אין לך מזונות אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה: גמ' [1] תנו רבנן [6] משתמשת במדור כדרך שמשתמשת [6] בחיי בעלה בעבדים ושפחות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בברים וכסתות כדרך שמשתמשת בחיי בעלה בכלי כסף ובכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה שכך כתב לה [6] ואת תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך בביתי תני [7] רב יוסף [8] בביתי ולא בבקתי אמר רב נחמן [1] יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדרבי אסי א"ר יוחנן [6] דא"ר אסי אמר ר' יוחנן [1] יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו התם לא משתעבדי לה מחיים [9] הבא משתעבדי לה מחיים אמר אביי [10] נקיטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו תניא נמי הכי [11] מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו ולא עוד אלא אפילו היא אומרת הניחוני ואבנו משלי אין שומעין לה בעי אביי [12] שיפצה מאי תיקו: אמרה אי אפשי: וליתבו לה כי יתבה התם מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא [6] ברכת הבית ברובה וליתבו לה לפי ברכת הבית ה"נ אמר רב הונא לשון חכמים ברכה לשון חכמים עושר [6] לשון חכמים מרפא ברכה הא דאמרן עושר דתנן [1] המוכר פירות לחבירו משך ולא מדד קנה מדד ולא משך לא קנה [1] ואם היה פקח שוכר את מקומו מרפא דתנן [2] לא ילעוס אדם חטין ויניח על גבי מכתו בפסח מפני שמחמיצות ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך נכנסו בניו אצלו אמר להם הזהרו בכבוד אמכם נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: הזהרו בכבוד אמכם: דאורייתא היא דכתיב [13] כבד את אביך ואת אמך אשת אב הואי אשת אב נמי דאורייתא היא דתניא [14] כבד את אביך ואת אמך • את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך [15] ו"ו יתירה לדרשה את [16] אחיך הגדול • הני מילי [17] מחיים אבל לאחר מיתה לא: נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה: מאי טעמא • כל בי שמשי הוה אתי לביתיה ההוא בי שמשא אתאי שבבתא קא קרייה אבבא אמרה אמתיה שתיקו דדבי יתיב כיון דשמע שוב לא אתא שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים: יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: סבור מינה בהדין עלמא הוא דקאמר כיון דחזו דקדים ערסיהו לערסיה אמרי שמע מינה לההוא עלמא הוא דקאמר והאי דאמר הכי דלא ליסרו מילתא הואי להו ועד האידנא נמי זכותו דדבי הוא דאדניא להו אמר להן • לחכמי ישראל אני צריך נכנסו אצלו חכמי ישראל [5] אמר להן אל תספדוני בעיירות

והושבו

ולא אמרן אלא דלית ליה טחינה לריחיא. מימה הומיל והמי עובדא מרי כריסתא לית לה הכא טמון חבין (5) אפי' לא הוה משכח משכיר למיטמן ומיזבן דהוה חד כריסא לא הוה דמי לתתני' דבמתניתין ליכא פסידא דבעל כי יהיב לה דמי מזונות ממה שהיה טומן מזונות עצמן אבל השוכר אית ליה פסידא אם יתן שכר המחיצה שהרי אינו מוצא לטמון ומכיסו יצטרך לפרוע ואמר רבי דבעלמו אלי טעמא דטמון וחבין טמון ומוחיב הוה מצי לבטולי המקח אלא יצטרך ליתן לו אגרא הומיל ואית ליה פסידא אבל מ"מ המשכיר יאמר כמו כן לדידי אית לי פסידא שכר ריחיא שלי ויכול לבטל המקח קודם הזמן ומהי דשוכר לא יצטרך ליתן לו שכר מכיסו אבל לעכב הריחיים עד זמן שהתנו ביניהן לא יוכל השוכר הומיל ומשכיר אית ליה פסידא אבל השתא דמלי [3] למימר ליה טמון וחבין טמון ומוחיב ולית לך פסידא על [3] כורחיך אמינא לי הריחיים עד הזמן שהרי לי הוה פסידא ולך אין פסידא: ה"ג שיפצא [4] מאי. ופסק דבר הוא לומר מהו שתפסק וכן פי' ר"מ: ברכת הבית ברובה. פי' ר"מ כגון הא דאמרינן (שבת דף קכב) נר לאחד נר למאה וכן כל כהאי גוונא אין נותנין [6]:

מאי אלא דלית ליה טחינה לריחיא. לא התנה שוכר לתת מעות למשכיר אלא שיטמון לו למזונות מימו בשכרו: לסוף איעתר. משכיר: זבין ריחיא וחמרא. לטמון בה מזונות מימו: אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות. ולא אמרינן שיהיה יתנו לה מזונות ואע"פ שלא פסק לה דמיס מתחלה אלא מזונות מיהיטו לתת דמיהס כשיש לה מזונות ממקום אחר הכא נמי אע"פ שלא פסק אלא טמינה עכשיו שאינו צריך יתן דמיס: מחון וחביץ. כאומה [2] שלקחת: מחון ואותיב. למזונותיך באותה שמצלי: ולא אמרן. דלא יהיב דמי: אלא דלית ליה טחינא לריחיא. שאין שוכר מוצא לטמון בשכר כל שעה לפיכך אומר לו אני יושב בטל אטמון לך ולא אתן דמיס: אבל. כל זמן שמוצא לטמון טומן בשכר וטומן לזה דמיס: מדת סדום. זה נהנה וזה לא חסר לא היו עושין עושה:

מתני' אי אפשי לזון מבית בעלי. לאלמנה שאמרה אי אפשי לזון מבית בעלי: גמ' ולא בבקתי. אית לר כעין צריך כדאמרינן במסכת שבת (דף עז:) בקתא מי עקתא אם היה מדור שלו לר לא קבל עליו להוציא את נמי ולהוציאה: בנכסים מועטין. שהנעות זוכות בהן כדתנן (לקמן דף קח:) הכנות חוזו והכנים יטלו על הסמכים: [3] וקדמו. קודם שיטלו לב"ל ומכרום: שיפצה. חזקה בדקיה: מאי. מי אמרינן לא מפקינן לה כל ימים שיכול להתקיים לו דלמא אמרי לה לאו כל כמינך: ברכת הבית ברובה. [6] מי אם שנאמרין זה את זה משתכרין [7] ומזל דרמים עדיף [8]: וליתבו לה. לפי מה שנתמעטה ברכת הבית מילתא: לשון חכמים. יש ללמוד ממנה ברכה ועושר ורפואה: אם היה פקח. זה שלוקח פירות הרבה ואין לו שהות למוכרם אלא נתן מעות: שוכר את מקומו. דהוי לה כי תמיכו ואפילו קונה לו הרי אתה למד מכאן שמורה שלא יוכל המוכר למחזר הרי לך עושר למוד מלשון חכמים: לא ילעוס כו'. למדת שהחטים הלעוסין יפה למכה: נר יהא דלוק במקומו. אצל השולחן כמו בחיי דכל ע"ז היה בא לימוו משנמטר כדלקמן: יוסף חפני. דמן חיפה: את אביך. כל אחין דשיין [9]: ויין יתירה. דומת אמך: הים. דמיב בכבוד אשת אחיו בחיי אחיו [6] ונראלה בעיני לפי שכן השמשות שלו שגור בפי כל והכל מרידים אליו לגמור מלאכתן עד שלא תתשך קרו ליה מי שמשי: שלא להוציא לעז כו'. לומר לא לדיקים היו שלא היה להן רשות לבא לאיתם כמו רבי: פבור מינה בהדין עלמא. שהיה מצוה שיתעסקו בקבורתו: דקדים ערסיהו לערסי. הם נקברו תחלה: והאי דאמר הכי. שנזקק להוליא שיאותו ושרתוהו: דלא ליסרו. אינשי עלייהו כשיאותו מילתא דאיסורא הוה הוא שלא זכו להתעסק בו ואינלאי מילתא דהאי דלא שכיח בשני דרבי אמרי שמע מינה עליהם: עיירות. גדולות על הכפרים וכרכין גדולים מהם [5]:

[1] [ב"מ יב: הי"ן], [2] [מוספתא פרק י"ח], [3] [לעיל נב:, ד] [שם מד.], [4] [עמוד קו: שטה כא]: ר"ש תוס' שטה כא: ד"ה יתיבה, [5] [עיין פירש"י מגילה כ. ד"ה נקטינן], [6] [מוספתא פ"י ב"ב קמה:], [7] [משלי יב יח מדרש כב. מתחן מד:], [8] ב"ב מד:, [9] פסחים עז:, [10] סנהדרין מז., [11] ב"מ קה., [12] פסחים כב., [13] [ויק' רבה"ש שמות פו: ד"ה וליעלו וסי' ועי"ע רש"י פמגיה כה. ד"ה מי שמשין], [14] עי' לעיל ד ע"א, [15] [וע"ע תוס' ב"ב קמד:].

הגהות הב"ח

(א) תר"ה ולא אמרן כו'. טמון וחבין טחון ואותיב לפי' לא הוה:

גליון השי"ס

גמ' את אביך זו אשת אביך. עי' בכורות דף ו' ע"ל תוס' ד"ה ור"ש: שם הים מחיים. עי' רש"ש ב"ב דף קלא ע"ב ד"ה ותפה אבל מי הכמל וע"ע [1]: שם כל בי ששמשי הוה אתי לביתיה. והיה נלקח בנגדי מעוזות שהיה לבם בטבח ופוטר אם רבים מקדוש היום ולא כשאר מתים שהם מפקיס ממנגת כי לדיקים מיים ופוטרים מקדוש. ספר פסדיים סי' (מתמכ"ו) [מתמכ"ע]: שם לחכמי ישראל אני צריך. עי' מדרש רבה פ' ויפי:

תורה אור השלם

א) כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:

[שמות כ, יב]

הגהות וציונים

(1) צ"ל שנשתמשה, וכן להלן (רש"ש, וכ"ה בכמה ראשונים וכת"י): (2) [בב"י ירד סי"ס ר"מ איתא על נכון בזה"ל את אביך לדבות אשת אביך את אמך לדבות בעל אמך ר"ל יתירה דואת אמך לדבות אחיך הגדול] (גליון): (3) צ"ל באותן. וכן בסמוך באותן שאצלי (דפו"ר): (4) הד"א (באה"מ, וכ"ה בר"ן): (5) בר"ש שבר"ש נוסף ברוב: (6) צ"ל ומשתכרין (כהה"מ) (7) נדצ"ל מצי (באה"מ): (8) נדצ"ל ועל (באה"מ): (9) צ"ל שיפוצא (דפו"ר): (10) המהרש"ל שם יישב הקושיא (רש"ש):

ליקוטי רש"י

מדת סדום. דאפילו מידי דלא מסר כיה לא מהני לאכיה וכו' מדת סדום, שלי שלי [ביהבין פס:]. מדת סדום כדתנן (אבות פ"ה מ"י) האומר שלי שלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום [רשב"ם ב"ב קסת.]. כל ימי מגר ארמלותיך. כל ימי מגר אלמנותך [לעיל נב:]. כל הימים שהיה נגרת אלמנותך לאסר מיתתי כן קבלתי ל"ל כל ימי מיגר אלמנותך כל הימים שהוא קיים ולא יותר. תניא נמי הכי מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו ולא עוד אלא היא אומרת הניחו לי הני אבניגו משלי אין שומעים לה. פירש רבינו נסים גאון מוקמי שיעבודה: בני אביי שפצה מאי. פי' שרצה לשפץ ולהחזיק (הבדק) [הבית] שלא יפול מהר. תיקו. וכל תיקו דממונא לקולא אצל המחזיק הלכך אינה רשאי לשפץ אלא יפול ויפקע שיעבודה (לפי פתרון הגאון הבית עומד בחזקת היחומים לפיכך אין תשובה יכולה לשפץ אבל הרב פי' שהבית הוא בחזקת אלמנה ויכולה לשפץ): אמרה אי אפשי לזון מב"א וכו' וליתבו לה כי יתבו התם מסייע ליה לר"ה. דאר"ה ברכת הבית ברובה. פי' ברוב ב"א מתמעטת הוצאה שיהיה צריך אדם יחידי למזונותיו ממה שצריך בא אדונים. וליתבו לה לפי ברכת הבית אה"נ אינה דאינו אין לה מזונות הצריכים ליחיד אבל כפי שצריך לפי רוב הבית יתבו לה: מתני'

חשק שלמה על תוס' ד"ה. ה) לפיכך בגמ' הגיהה פר"ל מגב. ר"ו יתומים שקדמו וכי הקם לא משמעתי לה מסיים הכל מ"מ משמעתי לה מסיים ונגיהה רפיי הקם לא הקים מסיים ר"ש.

ה) מדר"ש אר"ג דאר"י אר"ש יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו התם לא הפיס מחיים הכא הפיס מחיים: אמר אביי נקטינן. מדדר אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו. פי' שבית זה שיעבד לה כ"ז שהוא קיים ולא יותר. תניא נמי הכי מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו ולא עוד אלא היא אומרת הניחו לי הני אבניגו משלי אין שומעים לה. פירש רבינו נסים גאון: בני אביי שפצה מאי. פי' שרצה לשפץ ולהחזיק (הבדק) [הבית] שלא יפול מהר. תיקו. וכל תיקו דממונא לקולא אצל המחזיק הלכך אינה רשאי לשפץ אלא יפול ויפקע שיעבודה (לפי פתרון הגאון הבית עומד בחזקת היחומים לפיכך אין תשובה יכולה לשפץ אבל הרב פי' שהבית הוא בחזקת אלמנה ויכולה לשפץ): אמרה אי אפשי לזון מב"א וכו' וליתבו לה כי יתבו התם מסייע ליה לר"ה. דאר"ה ברכת הבית ברובה. פי' ברוב ב"א מתמעטת הוצאה שיהיה צריך אדם יחידי למזונותיו ממה שצריך בא אדונים. וליתבו לה לפי ברכת הבית אה"נ אין לה מזונות הצריכים ליחיד אבל כפי שצריך לפי רוב הבית יתבו לה: מתני'

עין משפט נר מצוה

יג א ב מיי' פ"ז מהל' שכירות הלכה ה טור ש"ע ס"מ סימן שמ: יד ג מיי' פי"ח מהלכות מלוה הלכה ד סמג לאוין פל טוש"ע אה"ע סי' לד סעיף ו: טו ד מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ה: טז ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה: יז ו מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ד: יח ז מיי' פי"ט שם הל' יט סמג לאוין פל טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף יד: יט ח מ מיי' פי"ח שם הלכה כ טוש"ע שם סימן לד סעיף ב: כ י מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה ו ז סמג עשין סג טוש"ע מ"מ סימן קלה סעיף ה: כא כ מיי' פ"ה מהלכות סמן ומלוה הלכה יט סמג לאוין עט טוש"ע מ"מ סימן מט סעיף ה: כב ל מיי' פ"ו מהלכות ממרים הל' מו סמג עשין קיב טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף כא: כג מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כב: כד נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כג:

תוספות רי"ד

וכן לא יאמרו שניהם וכו': ההוא גברא דאונגיר ליה לחבריה לטחינה. פי' שיסחין בו בשכרם כל מה שצריך לו לביתו לסוף איעתר זבין ריחיא וחמרא א"ל עד האידנא הוה טחינא גבך השתא הב לי אגרא דטחינה סבר רבינא למימר היינו מתני' דתנן אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות א"ל ר"ש מי דמי התם חדא כריסא אית לה תרי כריסתא לית לה: אבל הכא מצי א"ל [טחון] חבין [טחון] ואותיב. פי' כאותו שקנית תטחון בשכרה לאונרים הבאותו שהשכרת תטחון ותותיב (כריסף) [בביתך] כפי תתנאי וה"מ היכא דלא שכיחא טחינה לריחיא אבל היכא דשכיחא טחינה לריחיא כגון זה כופין על מדת סדום: מתני' אלמנה שאמרה אי אפשי לזון מבית בעלי אין היורשים יכולים ליורשים לומר לה אם אתן אצלנו יש לך מזונות אי אין את אצלנו א"ל מזונות ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה: תניא להא דה"ר משתמשת במדור [כדרך] שנשתמשה בחיי בעלה בברים וכסתות כדרך שנשתמשה בחיי בעלה שכך כתב לה. כל ימי מגר אלמנותך בביתי [ראת תהא יתבא וכו'] תני ר"י בביתי ולא בביתך. פי' אם תבית צר והחוק שא"י להשתמש עם היתומים ואין לה מדור דאדעתא דמפקא להו לזילותא לא כתב לה. אמר ר"נ יתומים שקדמו ומכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש

תוספות הרא"ש

מחיים: אמר אביי נקטינן. מדדר אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו. פי' שבית זה שיעבד לה כ"ז שהוא קיים ולא יותר. תניא נמי הכי מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו ולא עוד אלא היא אומרת הניחו לי הני אבניגו משלי אין שומעים לה. פירש רבינו נסים גאון: בני אביי שפצה מאי. פי' שרצה לשפץ ולהחזיק (הבדק) [הבית] שלא יפול מהר. תיקו. וכל תיקו דממונא לקולא אצל המחזיק הלכך אינה רשאי לשפץ אלא יפול ויפקע שיעבודה (לפי פתרון הגאון הבית עומד בחזקת היחומים לפיכך אין תשובה יכולה לשפץ אבל הרב פי' שהבית הוא בחזקת אלמנה ויכולה לשפץ): אמרה אי אפשי לזון מב"א וכו' וליתבו לה כי יתבו התם מסייע ליה לר"ה. דאר"ה ברכת הבית ברובה. פי' ברוב ב"א מתמעטת הוצאה שיהיה צריך אדם יחידי למזונותיו ממה שצריך בא אדונים. וליתבו לה לפי ברכת הבית אה"נ אין לה מזונות הצריכים ליחיד אבל כפי שצריך לפי רוב הבית יתבו לה: מתני'

כיצד הרגל פרק שני בבא קמא כ.

מתגלגל מהו. פ"ה דמספקא ליה מי מתר מכילה מחלין ומי מתר לקימה וקשה לקמן (דף מ:) גבי כלב שנטל מרכה והלך לגדים פשיטא לן [10] דלא מכליה בגדים דעלמא דפטור ועוד דלשון מתגלגל לא משמע הכי ונראה לר"י כגון דקיימי פירות ברשות היחיד ומתגלגלי ומתו לרשות הרבים דלא לגו שהבהמה מעכבתן בפיה ומכלתן שם היה פוסן להיות ברשות הרבים וקמבעיא ליה מי תשיבי כמונחים ברשות הרבים מי לגו וקאמר מ"ש משור מקלתו בפיס כי מאי לגו כמתגלגל דאורחיה דמילתא כך היא במקלתו מבפיס ומקלתו מבחוץ וקמי מכלה בפיס חייבת אע"פ שסופו להתגלגל בחוץ אם לא שמכלתן ומכלה בחוץ פטורה תנא לגבי ריש"ל דמילתא דפשיטא היא לימא על מה שבפיס חייבת פירוש על מה שבפיס חייבת כראמר רבא בקופצת ובכל מקום שבפיס חייבת בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב כרה"ר שאינה יכולה לאכול כשהיא מהלכת וכיון שלא שימרה בעלה וקפצה ואכלה חייבת אבל אם היה נמוך אפי' עמודה ואכלה פטורה דהיינו אורחה. בעי ר' זירא מתגלגל מהו. כגון דקא ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי לגו [11] בחוץ דקיימא לגבי הרבים ברשות הרבים ומתגלגל ואתי לגו [12] בחוץ דקיימא לגבי הרבים ברשות היחיד מאי בתר עקירה אולינן ופטור או בתר הזיקה וחייב ת"ש דתני ר' חייא משור מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כו'. ותרי"ן לה ומתרצינן לה הכי אימא על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה. איבעית אימא בפתילה דאספסתא. דנקראי דדדי, כלומר אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא ומוטלת כשלדא בפנים ובחוץ מה שבפנים רשות היחיד וחייב מה שבחוץ רשות הרבים ופטור. ובעיא דר' זירא לא אימשיטא ודינה כדין תיקו: מתני' אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק. חלקו רב ושמואל בסיפא דמתני' דקתני אבל ברשות הרבים פטור רב אמר אכולהו פירות ידקות כסות וכלים כולם דינם שוה בה"ר פטור. מאי טעמא כי זה שהגיח כליו וכסותו בה"ר שינה שאין דרך בני אדם להניחם בדרכים ואם באת הבהמה ושינה ואכלתן שלא כדרך הבהמות פטורה. ושמואל אמר אין שן ורגל פטורין ברשות הרבים אלא בפירות ידקות שכן דרכן אבל אכלה כסות וכלים כקרן דינינן ליה שהוא שינוי וחייב בה"ר. פיסקא וקיימ' לן כשמואל ולא עוד אלא דר' יוחנן קאי כותיה ואע"ג דרש"ל לקיש קאי כרב דב"ר דחדרן הן. אבל בשתי פרות ברשות הרבים אחת ברבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה ברבוצה במהלכת חייבת ס קי"ל כותי' דהא ר' יוחנן מודה ליה ומפרש כסות וכלים עביד אינש דמנח בה"ר ומתפחי והמניח אין אומר ששינה שכבון זה אינו שינוי בהמה לאו אורחה למרבץ ברשות הרבים ורבא נמי דהוא בתרא מחייב אפי' בביעוט מהלכת ברבוצה כדבעינן למימר לקמן (דף כד ע"ב): פיס' ואם נתנית משולמת מה שנתנית. וכמה רבה אמר דמי עמיר. תניא כותי' כיצד משלמת מה שנתנית אכלה קב או קבים אין אומר משלם דמיהם אלא אומרין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל לפיכך אכלה חטין או דבר הרע לה פטורה ליה רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא כר. דבריו פשוטין הן, חצר דלא קיימא לאגרא וגבראא דלא עביד למיגר פטור דהא זה לא נהנה שכן כל מקום ששוכן אינו נותן שכר מפני שהוא חשוב ונושא פנים ומבקשים הכל

מתגלגל מתר לקימה וקשה לקמן (דף מ:) גבי כלב שנטל מרכה והלך לגדים פשיטא לן [10] דלא מכליה בגדים דעלמא דפטור ועוד דלשון מתגלגל לא משמע הכי ונראה לר"י כגון דקיימי פירות ברשות היחיד ומתגלגלי ומתו לרשות הרבים דלא לגו שהבהמה מעכבתן בפיה ומכלתן שם היה פוסן להיות ברשות הרבים וקמבעיא ליה מי תשיבי כמונחים ברשות הרבים מי לגו וקאמר מ"ש משור מקלתו בפיס כי מאי לגו כמתגלגל דאורחיה דמילתא כך היא במקלתו מבפיס ומקלתו מבחוץ וקמי מכלה בפיס חייבת אע"פ שסופו להתגלגל בחוץ אם לא שמכלתן ומכלה בחוץ פטורה תנא לגבי ריש"ל דמילתא דפשיטא היא לימא על מה שבפיס חייבת פירוש על מה שבפיס חייבת כראמר רבא בקופצת ובכל מקום שבפיס חייבת בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב כרה"ר שאינה יכולה לאכול כשהיא מהלכת וכיון שלא שימרה בעלה וקפצה ואכלה חייבת אבל אם היה נמוך אפי' עמודה ואכלה פטורה דהיינו אורחה. בעי ר' זירא מתגלגל מהו. כגון דקא ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי לגו [11] בחוץ דקיימא לגבי הרבים ברשות היחיד מאי בתר עקירה אולינן ופטור או בתר הזיקה וחייב ת"ש דתני ר' חייא משור מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כו'. ותרי"ן לה ומתרצינן לה הכי אימא על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה. איבעית אימא בפתילה דאספסתא. דנקראי דדדי, כלומר אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא ומוטלת כשלדא בפנים ובחוץ מה שבפנים רשות היחיד וחייב מה שבחוץ רשות הרבים ופטור. ובעיא דר' זירא לא אימשיטא ודינה כדין תיקו: מתני' אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק. חלקו רב ושמואל בסיפא דמתני' דקתני אבל ברשות הרבים פטור רב אמר אכולהו פירות ידקות כסות וכלים כולם דינם שוה בה"ר פטור. מאי טעמא כי זה שהגיח כליו וכסותו בה"ר שינה שאין דרך בני אדם להניחם בדרכים ואם באת הבהמה ושינה ואכלתן שלא כדרך הבהמות פטורה. ושמואל אמר אין שן ורגל פטורין ברשות הרבים אלא בפירות ידקות שכן דרכן אבל אכלה כסות וכלים כקרן דינינן ליה שהוא שינוי וחייב בה"ר. פיסקא וקיימ' לן כשמואל ולא עוד אלא דר' יוחנן קאי כותיה ואע"ג דרש"ל לקיש קאי כרב דב"ר דחדרן הן. אבל בשתי פרות ברשות הרבים אחת ברבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה ברבוצה במהלכת חייבת ס קי"ל כותי' דהא ר' יוחנן מודה ליה ומפרש כסות וכלים עביד אינש דמנח בה"ר ומתפחי והמניח אין אומר ששינה שכבון זה אינו שינוי בהמה לאו אורחה למרבץ ברשות הרבים ורבא נמי דהוא בתרא מחייב אפי' בביעוט מהלכת ברבוצה כדבעינן למימר לקמן (דף כד ע"ב): פיס' ואם נתנית משולמת מה שנתנית. וכמה רבה אמר דמי עמיר. תניא כותי' כיצד משלמת מה שנתנית אכלה קב או קבים אין אומר משלם דמיהם אלא אומרין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל לפיכך אכלה חטין או דבר הרע לה פטורה ליה רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא כר. דבריו פשוטין הן, חצר דלא קיימא לאגרא וגבראא דלא עביד למיגר פטור דהא זה לא נהנה שכן כל מקום ששוכן אינו נותן שכר מפני שהוא חשוב ונושא פנים ומבקשים הכל

ההוא ברחא. עז: בקופצת. שקפצה ואכלה על גומה[1] שאין דרכה מכך ומולדה דקרן הוא[2] ומייתא חלי מזק קמיר: בגון דקיימא עמיר ברשות היחיד. ובהמה ברשות הרבים ומתגלגלת ואתי מרשות הרבים לרשות הרבים: מאי. מתר מכילה מחלין ופטורה מו מתר דשקלה ליה מחלין ומייתא והוא הדין נמי[3] מי ליה מחלין ומייתא ומאי הדין נמי[4] מי שהמה ברשות היחיד ועמיר ברשות הרבים ומתגלגלת מרשות הרבים לרשות היחיד מי מתר מכילה מחלין פטורה: משור. קס"ל מתמתא מלתא שעורין ומכלה בפיס מייתא: מאי לאו. כגון שמכלתו סלו והכי קתמר מכלתו בפיס כגון שגגלה מת סלו בפיס מייתא גילגלתו לתוך פטורה אלמא מתר מכילה מחלין: אימא אכלה על מה שבחוץ פטורה. על מה שהיה מונח מתחילה בחוץ פטורה ועל המונח מתחילה בפיס מייתא דמתר דשקלה ליה מחלין מן היא בפיס מן היא בחוץ: ואיבעית אימא. לעולם כדקתני מכלתו בפיס מייתא על סלו מכלתו בחוץ פטורה על סלו ולא תפשוט דגגלו מלתא הוא דכי מ"ל מיא בתחילה דלתפסתא משור של שתא שבעלו מרוכין ולאלו אחד בפיס ולאלו אחד בחוץ דכיון דהלא ריש"ל מי גריר ליה חזל אידך בחריה כמלן דמנח סלו אחד דוכתא דמי הלכך מחלין מתר בהמה כי קמיבעיא לן כגון שעורין דסליה גרעין קלי בפיס מו בחוץ וכי מכלה הלי לא מגגלגה חזל הלי בחריה מי לא מגגלגה ליה: פתילה. על שם דלתוך הוא קרי ליה פתילה: אכולהו. הא דקתני מתמתין ברה"ר פטורה אכולהו קלי ולאפילו אכסות וכלים דשיעי הוה ותולדה דקרן: כל המשנה. כגון זה שהיה כסותו וכליו ברה"ר: ובא אחר ושינה בו. כגון זו שמכלתו: בעטה מהלכת ברבוצה פטורה. ולפ על גב דברה"ר חייבת הכא פטורה דכל המשנה כגון זו שרבצה ברה"ר ובא אחר כו': מתפחי. עומדין לפוש: בהמה לאו אורחה. לרבץ: דמי עמיר. אמר מכלה שעורין כדי שבעתה אינו משלם לו אלא דמים שהיה צריך ליתן בקשין ובתבן להאכילה דאמר ליה מי אמרי להאכילה שעורין אלא קשין ותבן: דמי שעורין בזול. כפי שהיה צריך ליקח שעורין למאכלה אם היה רוצה להאכילה שעורין ולא יתן לו כשער שבשוק דלמא אינו מאכיל לה שעורין אלא חול יתן כדאמרינן בפרק מי שמת (כ"ב קמו:) וכל[5] זוחא מזיב מלרבע דנקי להייבו שני שלישי הדמים: אע"פ שאינו רגיל. להאכילה שעורין אלא עמיר משלם לו דמי שעורין כפי מה שאדם אחר רגיל ליתן להממון[6] קב או קבים: לפיכך. כיון דמשערינן בדבר הראוי לה: אכלה חטים או כל דבר הרע לה. דלא נהנית פטורה ברשות הרבים: בתחומא. לא היית קרוב אצלנו שתוכל לבא. ל"א בתחומא בבית המדרש. ולשון שמעתי: ה"ג אי נימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגבראא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר. דלא עמיד למיגר זה שדר בתותה תלר מיגו עשוי לשכור חצרות לפי שמצוין לו בחיים להשמל[7] מו יש לו בית אחר: זה לא נהנה. דהא שימי ליה בחיים בחנם: וזה לא חסר. דהא לא קיימא לאגרא ופשיטא דפטור: זה נהנה. שהרי היה לו לשכור בית אחר: וזה חסר. דתנרו קיימא להשכיר והוה מוגר לאחריני: דלא קיימא לאגרא וגבראא דעביד למיגר. דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר: מאי חסרתיך. הא גלמו הכי לא מוגרת: הא

---

[1] [נקמן כמ:]. [2] [נקמן כד:]. [3] [נקמן כ:]. [4] [נקמן כ:]. [5] [נקמן קיב. ב"מ מב:]. [6] [נקמן כ:]. [7] [נקמן כ:]. [8] [נקמן כ:]. [9] [נקמן כ:]. [10] [פוסקים ס"ל לה כ"ד]. [11] ב"ב נא. [12] וכן כתבו התוס' לקמן כא: ד"ה דאלפא. [13] [נקמן כב.].

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה זה אין כו' אפי' בחצר כו'. נ"ב אבל הרי"ף וה"ס כתבו דהכ"ג מיב ועכ"ל:

גליון הש"ס

גמ' לא הוית גבן באורתא. וכמיס דף ג ע"ב:

הגהות וציונים

[1] גי' הרמב"ם והראב"ד ושאר פוסקים איסכא כגון דקיימא ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרה"ר לרה"י. וע"ש ליון) וכ"ה בר"ח: [2] רש"י גורס או כל דבר וכו': [3] בכת"י נוסף אמאי לא: [7] [פי' בבית המדרש שהוא תחומה של תורה. כ"ה בערוך] (גליון): [8] נדצ"ל אמר ליה: [9] בדפו"י על צוארו (ולפי גירסא זו קאי רש"י על היתה קופתו מופשלת לאחוריו, ונקרא אוכלה על צוארו, דבש חמר): [10] בכת"י נוסף דקבשי: [11] דפו"י כל. ובר"ש שעל הר"ף דכל: [12] צ"ל ולא קב או קבים (רש"ש ע"פ הגמוק"י ע"י"ש, וכ"ה בכת"י. ועיין חדושי אגשי שם על הגמוק"י, וע"ע גליוני הש"ס לר"י ענגיל): [1] נדצ"ל לשאול (באה"מ): [2] צ"ל גירש (ב"ש, וכ"ה בכת"י וכ"ה בר"א"ש סימן ו):

ליקוטי רש"י

ברחא. גרמא קרמא, עז, גרמא קרוי לה לגמן והכא קרי ליה קרמא על שם [illegible] ו לגמר כל כך [illegible] (סנהדרין סג:). מל גדול (שבת יח:). דחזוא ליפתא. שלמה לפת (יומא עז: עיתובין כה:). אפומא דדנא. מתפך על פי הפנים (ביצה כה: שבת סו:). בעמדה מהלכת ברבוצה פטורה. דלא היה לה לרבץ ברה"ר וכל המעמה ונא אחר ושינה בו פטור (לקמן כד:). דמי שעורים בזול. לפסות שלש מדמיו שנתנין זה שמן כל מחירין אוכלים המאכלים מחמלה שלא לדעת מוכר שלו היה יודע שצריך להחזיר לו היה אוכל מעלו ומיהו כול מיהא מחזיר ומ"ל אמרו (כ"ק דף כ.) גבי אכלה מתון דרמה מעלמת מה שנתנית דמי עמיר כול לו דמי שעורים כול וכן (כתובות דף לד:) גבי הנה לפס לפיסה שלה שמוזה ואכלה משלמין דמי כסר כול ומכלא משמין לכל כול לסיעו כל הדמים מסר שלש כל זוחא משמין ואמרי לשלומי כמרגנה דנקי לרמגא מעמת לסיעו שי שלש מעמ כמף דער ודנקא היא מעמ (רשב"ם ב"ב קמו:). בתחומא. מתי מדלכות שלהן מנוף הסמוס היו כדי שיוכלו לבא שם בשנת מן הפעירות שמתבנו (רשב"ם ב"ב נא.). לא הוית גבן באורתא בתחומא. לשמר מכל על שלא היית אמש בשנת אצלנו מתוך הסמוס שמוכל לבא לבית המדרש ולשמוע (זבחים ב:).

חשק שלמה על ר"ח [5] כ"ה ג"כ גי' הרמב"ם ז"ל ס [6] לקמן דף ל"ב ע"א המבר הפיע ופ' אומרי כיון דאמר הא אלמא כותיה.

עין משפט נר מצוה

לב א מי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ח ס"מ עשין קט טוש"ע ח"מ סי' שלא סעיף ה: לג ב ג מי' שם הלכה ו ועי' בר"מ שהלכין טוש"ע שם סעיף יא: לד ד מי' שם הלכה ז ועיין שהגות ומ"מ טוש"ע שם סעיף יב: לה ה שם ע"פ הגה"ה: לו ו מי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב: לז ז ח ט מי' שם הלכה ג ג טור ש"ע שם סעיף ח:

רבינו חננאל

ההוא ברחא. פי' אין ר"א שעיר עזים דחזא ליפתא אפומא דדנא סרין סליק אכל ליפתא וחבריה לדנא חייביה רבא לתרויהו נזק שלם מאי טעמא כיון דאורחיה לאכול ליפתא אורחיה נמי לסרוכי ולמסלק אמר אילפא בהמה ברשות הרבים פשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה חייבת מ"ט גבי חברתה כחצר הניזק דמי לימא מסייעא ליה כי' ונדחתא אמר ר' חשעיה בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה דאורחה הוא ושן ברשות הרבים פטורה, עמדה ואכלה חייבת ותרצה רבא בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב כרה"ר שאינה יכולה לאכול כשהיא מהלכת וכיון שלא שימרה בעלה וקפצה ואכלה חייבת אבל אם היה נמוך אפי' עמודה ואכלה פטורה דהיינו אורחה. בעי ר' זירא מתגלגל מהו. כגון דקא ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי לגו בחוץ דקיימא לגבי הרבים ברשות היחיד מאי בתר עקירה אולינן ופטור או בתר הזיקה וחייב ת"ש דתני ר' חייא משור מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כו'. ותרי"ן לה ומתרצינן לה הכי אימא על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה. איבעית אימא בפתילה דאספסתא. דנקראי דדדי, כלומר אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא ומוטלת כשלדא בפנים ובחוץ מה שבפנים רשות הרבים וחייב מה שבחוץ רשות הרבים ופטור. ובעיא דר' זירא לא אימשיטא ודינה כדין תיקו: מתני' אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק. חלקו רב ושמואל בסיפא דמתני' דקתני אבל ברשות הרבים פטור רב אמר אכולהו פירות ידקות כסות וכלים כולם דינם שוה בה"ר פטור. מאי טעמא כי זה שהגיח כליו וכסותו בה"ר שינה שאין דרך בני אדם להניחם בדרכים ואם באת הבהמה ושינה ואכלתן שלא כדרך הבהמות פטורה. ושמואל אמר אין שן ורגל פטורין ברשות הרבים אלא בפירות ידקות שכן דרכן אבל אכלה כסות וכלים כקרן דינינן ליה שהוא שינוי וחייב בה"ר. פיסקא וקיימ' לן כשמואל ולא עוד אלא דר' יוחנן קאי כותיה ואע"ג דרש"ל לקיש קאי כרב דב"ר דחדרן הן. אבל בשתי פרות ברשות הרבים אחת ברבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה ברבוצה במהלכת חייבת ס קי"ל כותי' דהא ר' יוחנן מודה ליה ומפרש כסות וכלים עביד אינש דמנח בה"ר ומתפחי והמניח אין אומר ששינה שכבון זה אינו שינוי בהמה לאו אורחה למרבץ ברשות הרבים ורבא נמי דהוא בתרא מחייב אפי' בביעוט מהלכת ברבוצה כדבעינן למימר לקמן (דף כד ע"ב): פיס' ואם נתנית משולמת מה שנתנית. וכמה רבה אמר דמי עמיר. תניא כותי' כיצד משלמת מה שנתנית אכלה קב או קבים אין אומר משלם דמיהם אלא אומרין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל לפיכך אכלה חטים או דבר רע לה פטורה: ירושלמי רב אמר אכלה כותרתיהו ורבה רבו של רבא קיימ' לן כותיה. הא דאמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא כר. דבריו פשוטין הן, חצר דלא קיימא לאגרא וגבראא דלא עביד למיגר פטור דהא זה לא נהנה שכן כל מקום ששוכן אינו נותן שכר מפני שהוא חשוב ונושא פנים ומבקשים הכל

הא איתהנית. אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:) כופין אותו על מדת קדוש והכניע ליה אחד מגרגה שאמי הכא שהיה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו ולמ"ד בתם מוריון משום דדמי למונע חבירו מתחילה לדור בביתו אבל הכא כבר דר ואם תאמר הרוח דתחבר לו חבירו בבית הגליעה דריש אלו נערות (מנחות דף ל:) אמאי חייב האוכל זה נהנה וזה לא חסר הוא שאם היה מחזיר היתה נמאסת ואין שום כלום וי"ל דלא דמי הואיל והנה מחמת המקרקע שהיה מתחילה מידי דהוי להא דתנן מתוך הרחבה משלם מה שנהנית דלא"ל אלא להנאת מעיו חייב אע"פ שאם מחזירו אין שום כלום:

אפקורי מפקר להו. לא לגמרי דלא"ל אפילו מה שנהנית לא משלם אלא מחילתם מהם שפטר שיתקלקלו מחמת ברכים דוחקים עליהם עד שלא יטולו לדמי מה שנהנית: **את** גרמת לי הקיפא יתירא. מתוך פירוש הקונטרס משמע דמיירי בגדל שכן שדהו לשדה ניקף וקשה דהיכי חייב ליה זה נהנה וזה אין חסר הואיל שכל אותו הגדר לא נעשה אלא להפסיק בין שדותיו לשדה ניקף ועוד דהוה ליה למימר את גרמת לי כל זה הניקף דהקיפא יתירתא משמע שגרם ליה להרבות אלא נראה שמחמת שהיא לד רוחות הקיף והקיפא יתירא משום שמחמת שדה האמצעי הניקף גדול יותר מדאי: **אם** עמד ניקף. בגדל המשנה ל"ג בהדיא ניקף אלא לגירסת דמפרש התם[6] דקתי אניקף דייק הכא:

טעמא דניקף הוא מקיף פטור. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דא"ל את גרמת לי הקיפא יתירא וא"ת ואי זה נהנה וזה לא חסר פטור אפילו עמד ניקף נמי וי"ל שאמי עמד ניקף דגלי אדעתיה דיתמא ליה בהולאה ולא דמי לדר בחצר חבירו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם: **ת"ש** ר"י אומר. ואפילו רבנן לא פליגי אלא משום דיתמא לעלייה משתעבד: **נתנה** לחבירו כו'. בפ"ק דמגיגה (דף י:) פריך מכדי מגזל גזלינן[7] מה לי הוא מה לי חבירו ומשני בתמי בין המסורות לגזבר עבקינן וא"ת מ"מ למעוטי דהוי מתכוין לקנות ואפילו למ"ד (כ"מ דף מא.) שליחות יד לריכה מכרון ה"מ כשאין מתכוין לקנות הכל וי"ל דאין אדם מועל אלא בתכוין להוציאו[8] מרשות מי שהוא והכא הוא פטר שלו הוא[9]: **והוא** שהניחה עיש ארובה. פ"ה דלא קבעה בגין דלא הוי שיעי אלכך לא מעל עד שידור תחתיה ותימה כי קבעה נמי לא קני דשיעי אחור לגבייתו הוא כדאמר בהגזל קמא (נקמ"ו:) הא דגזל נכסא מתבריה עבדיה זוז לא קני בגיגו מ"מ דאדר עבד להו נכסא: **ואשגחוך** לא אשגח ביה. ושמואל עבדו הכי ביה כדאמרינן בפרק השואל (כ"מ דף מו:): כהדיוט

מדקתני דכי דר תחתיה חייב ואע"ג דשלא מדעת הקדש עבד: בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכיבה איכא בהדיוט מדעת דמי: אין

עין משפט נר מצוה

לח א ב ג מיי' פ"ג מהלכות אבלות הלכה ג סמג עשין פב טור ש"ע א"ח סי' קמ סעיף ו וש"ס:

לט ד מיי' שם פ"ד הלכה ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' קכד סעיף ה:

מ ה מיי' פ"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה ט סמג עשין עב טור ש"ע א"ח סי' שסג סעיף ו:

מא ו מיי' פ"ו מהלכות ממרים הלכה ז ופ"ז מהלכות אבלות הלכה ט:

מב ז ח מיי' שם הלכה ט:

רבינו חננאל

הכל לדור אצלם בלא שכירות, וזה לא חיסר שאינה עומדת לשכירות. חצר דלא קימא לאגרא וגבוא דעביד למיגר איבעיא להו הבתר דשמיש רב חסדא כתלמיד לרב לרמי בר חמא משטיה ליה מהא דתנן אם נהנית משלמת מה שנהנית. דדחי לה דאמרי ולא היא בעיין זה נהנה וזה לא חיסר ומתני זה נהנה וזה חיסר. הא דתנן בפעילה גטל אבן או קרדה של הקדש בבאה בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה בשדה פרטה דאמר שמואל והא שהניחה על פי ארובה שאם רצה נוטלה אבל אם בבאה בתוך הבית חייב מיד. ודייק ר' אבהו מדברי שמואל ואמר דאת אומרת הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ושמע לי ר' יוחנן ושחק קבעה בשמיה, ולא היא אלא דשחיק ליה משום דלא אשגח ביה דסבר לה כדרבה דאמר שכירות הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת

מסורת הש"ס עם הוספות

6) יומא כב: ומי' שם כפי' רש"י ד"ה כמה לא מלי. 7) ב"ב ד: ג) עיין תוס' ב"ב ה. ד"ה הגה"ה. 8) ב"מ קי. [ע"ש]. 9) [נתין דף סג:]. 10) [שבועות דף מח.]. 11) [ערכין ט. וש"נ]. 12) [מגילה י: ב"מ עט: מעילה יט.; 13) [מגילה יא. ע"ש מעילה כ. ע"ש]. 14) עיין מלאכת שלמה מעילה פ"ה מ"ד. 15) ושם ד"ה לא צריכא. 16) ב"ב ד:, 17) עיין תוס' קידושין נה. סד"ה אין.

הגהות הב"ח

(6) גמ' ר' יהודה אומר לף זה דר כל"ל ותוס ה' נתקק:

גליון הש"ם

גמ' לבי תשמש. עי' מ"ל פ"ג מהלכות עבדים הלכה ח:

הגהות וציונים

6) יש להוסיף א"ל: 7) דפו"י ביסו ובדק"ס יש גירסא (בגמ') שלחוה לקפיא דר' אמי: 8) כולי האי (כ"ה בשבועות מח ע"א): 9) [מי לא שלחו] (גליון) וכ"ה בכת"י: 10) [בב"מ צט ע"ב אי' רבא] (גליון) וכ"ה בכת"י כאן: 11) בנמו"י הגירסא הות אגר אחריתי: 12) כת"י לשאר בני הבקעה: 13) כת"י שעמד: 14) ס"א עד שלא יבואו אלא לדמי (גליון): 15) לפנינו בגמ' שם הגירסא מכדי משקל שקלה: 16) צ"ל להוציא (באה"מ, וכ"ה בכת"י):

ליקומי רש"י

כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא פייעיה. כמה סמוך ומוכנס ולפן נרוץ לתוך ולדלג מכל רעה מי שהקב"ה בעזרו שהרי מניע שפוא נכשל בחתח ומצלחה לו לרעה לקרוקו מיתה לנטל מלכותו ודוד נכשל בחטא ולא עלתה לו לרעה (יומא כב:). הפקיעה את חבירו משלש רוחותיו. שקנה ג' שדות קניה שדה מבני לשלשה מלינה וגדל לא שלשתן ומצלה שדהו של אמלמי זה מוקף משלש רוחותיו. אין מחייבין אותו. לתת כלום דלשמרינן דאפסה נקעה מקום שיהנו שלא לגדור הוא. הג"ה ממ"ש (מלמידי מוריט שמואל) ולא"ע מעמא דמשום דאכמי לא מהני ליה מידי שהכל יכולים ליכנס מכוח רבים אבל אם גדר רבים מחייבין אותו דלשמרינן בגמ' ולפ"ג דלשמרינן לפל דאפסה נקעה מקום שיהנו שלא לגדור הוא ה"מ בין בקעה לבקעה וכתב נמוה ד' אמות לפי הוא דלא נעיין דליכא היזק ראיה אבל בכולל היזק שהמות מדקתני דכי דר תחתיה חייב ולא"ג דשלא מדעת הקדש עבד: בהקדש ליכא למימר שלא מדעת דדעת שכיבה איכא בהדיוט מדעת דמי:

הא איתהנית. דלא לגמ' מגזר דידי הוא לוגר אמריני[7]: לבי תשמש לי. כשתמשמי שימוש אחד אומר לך: כרך ליה פודרא. קיבל לו קורדו שלו: משלמת מה שנהנית. אלמא בתר הנאה אזלינן: גברא דמריה פייעיה. דמי בר חמא: דאע"ג דלא דמיא. ההיא בעיא לתמיהין: קיבלה. רב מקבל מיהה ולא אותביה מידי: מפקר להו. ולא מיסר מידי דהא קופן לאיתר: משלש רוחותיו. שהיה לו לרלוקן שלש שדות אצל שדה שמעון משלש רוחותיו: וגדר. לאוקן את הראשונה סמוך לשדה שמעון לבד ממיעות מיעוטת שהיו לו מיט לשאר הבקעות[7]: ואת השניה והשלישית. כלה: אין מחייבין אותו. אין מחייבין את שמעון כלום דמאי אהני ליה הרי שדהו פחותה מלא רביעית: הא רביעית. הא אם היה לו לרלוקן ד' שדות מארבע רוחות של שמעון וגדלן מחייבין את שמעון לתת את מלקן בממיעות הפחמיות שבו לרלוקן: זה נהנה. שמעון: וזה לא חסר. לאוקן שהרי יש לו לגדור שדהו: הקיפא יתירא. דלא לגמ' שדה של שמעון בין שדותיו הוי סגי ליה בממיעות מיעוטת והוו כל שדותיו גדורים והלכך מסר הוא בשמעון: אם עמד ניקף וגדר את הרביעית. גלי אדעתיה דיתמא ליה בהקיפו של לאוקן ומגבלגלים עליו את הכל לתת את מלקן בג' ממיעות פחמיות של לאוקן: הא מקיף. הא אם קנה מקיף עד שדה רביעית אצל שמעון וגדלה פטור שמעון: לדידי פני לי בנטירא בר זוזא. לא היה יכולא מידי לגדור גדר של אמיס וקני לי בגדר קולים בר זוזא להכניל מיי ומיכ: הבית והעלייה. בית של זה והעלייה שעל גבה הוא של אחר: יציאותיו. מה שהולים על הבית אלמא מדהיב ליה כל יציאותיו ואינו מוכה לו שכר מה שעמד בבית אלמא זה נהנה שהיה לו לשכור אחרת וזה לא מסר דבלאו הכי לא בעי איהו למבנייה פטור הנהנה: דבית לעלייה משתעבד. שעל הבית לבטל העלייה הלכך הדין עם זה לדור ט: רבי יהודה אומר כו'. אמנם קמא פליג דבעל העלייה צריך להעלות שכר לבעל הבית: שחרוריתא דאשייתא. שמשמיר לו הכתלים הלכך מסר הוא אבל בית ישן לא: שלחוה בי[8] רבי אמי. להא בעיא דלעיל זה נהנה וזה לא מסר מהו: מה חפרו. זה עמד[9] בבית דלא קיימא לאגרא: נתישב בדבר. נעיין בה: לאו בפירוש אתמר. לאו בהדיא שמעה רבי אבהו מיהה דר' יוחנן: גטל אבן או קורה. מפרש במסכת מעילה דבגזבר עסקינן: לא מעל. דמעיקרא נמי ברשותיה הוי כי הבתם ולא שיעי הוא: נתנה לחבירו. קנייה מכרון דגזבר יש לו רשות ליתן חה שהולילו לחולין מעל[10]: בנאה. גזבר בתוך ביתו לא מעל ס"ו: והוא שהניחה עיש ארובה. ולא קבעה בגין דלא הוי שיעי אלכך לא מעל עד שידור תחתיה: זאת אומרת. דבגין דלא הוי שיעי אלכך לא מעל עד שידור תחתיה: אם לא הכל לבטל העלייה: אם לא הכל לבטל העלייה: אם לא הכל לבטל העליי

[כ. - כ: - כא.]

אלימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר ואלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר זה נהנה וזה חסר הוא לא צריכא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר מאי מצי א"ל מאי חסרתיך

[ח: -ט.]

או דילמא א"ל [כ:] **הא אהניית.** [כא.] **אמר רב סחורה אמר רב הונא** (א) ט. **מאי הוי עלה אמר רב כהנא א"ר יוחנן אינו צריך להעלות לו שכר.** מ "הדר א בחצר חברו שלא מדעתו אינו ע"כ גמ'.

(ב:) מאי הוה עלה. כתב הרמ"ה ז"ל אע"ג דקי"ל בעלמא (כ"ב יב:) דזה נהנה וזה אינו חסר כופין אותו על מדת סדום הני מילי בקרקע של שיהם שאין משתמש בשלו כלל אלא שיכול לכופו ממדת הדין שלא לעשותו וכגון הבונה כנגד חלונו של "חברו והלה מעכב עליו שלא לסתום אורה שלו והלה רוצה(יא) לעשות לו חלונות במקום אחר שלא יפסיד מן האורה כלל כגון זה אמרינן כופין אבל להשתמש בשלו כלל לא אמרו אפי אי אתה אומר כן אין לך אדם שלא יכוף את חברו על כרחו ע"כ.(יב) וכן דעת הרא"ש ז"ל והריטב"א ז"ל דכה"ג לא אמרינן כופין אותו על מדת סדום:

אמר רב כהנא וכו'. והכי קי"ל דאין צריך להעלות לו שכר דזה נהנה וזה אינו חסר כופין אותו כו'. ואפילו בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר דלכ"ע מייב כתב הרמ"ה ז"ל דאי איתברר קודם שדר זה בה דלא הוה קפיד בעליו לאוגרה אע"ג דמקמי הכי הוה קיימא לאגרא פטור דכתר ההוא שעתא דדר בה אי גברא אוגינן והאיא שעתא זה נהנה וזה אינו חסר הוא: [כא.] ותו גרסינן בגמ' אמר רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב הדר בחצר חברו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר והשוכר בית מראובן מעלה שכר לשמעון שמעון מאי עבידתיה ה"ק אם נמצא בית של מעלה שכר לשמעון תרתי ל"ק הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא. וכן השוכר בית מבני העיר ונמצאו לה בעלים מעלה שכר לבעלים. ע"כ בגמרא (ז): [(ח)פי'] נמצא בית של שמעון. והוא שכרה מראובן מעלה שכר לשמעון: תרתי. כלומר מרבי מילי דסברן מהדדי דהא ולא (ט) שכר בית שמעון מראובן הוא ליה דר בחצר שמעון שלא מדעתו וקאמר צריך להעלות לו שכר וריש קאמר דשלא מדעתו מ"ל להעלות לו שכר: הא דקיימא לאגרא. מעלה שכר לשמעון דהוה ליה זה נהנה וזה חסר: הא דלא קיימא לאגרא. אין צריך להעלות לו שכר.

וכתב הרמ"ה דמדקא משמיע הכי ולא קא משמיע הא דנחית מדעתא דאגרא(ז) הא דלא נחית מדעתא דאגרא גבי בעלים אע"ג דנחית זה מדעתא למיתב אגרא לאיתי לא מיחייב ולא מידי דכי היכי דגבי משכיר מקמ טעות הוא ולא מיחייב למיתב ליה מידי שהרי נתברר שאינו שלו לגבי שוכר נמי היכא דלא קיימא לאגרא אע"ג דנחית זה מדעתא למיתב אגרא לאיתי לא מיחייב ולא מידי דכי היכי דגבי משכיר מקמ טעות הוא ולא מיחייב למיתב ליה מידי שהרי נתברר שאינו שלו לגבי שוכר נמי מקמ טעות הוא וכמאן דלא הוה אינו עליו עסיקין (לעיל ט.) כדבירינא בפירקא קמא (פי' ת, ד"ה עד שלא הסחיק) וכן משמע ממעשה דרב ענן דשקל בידקא בארעיה דמחילה בטעות לא שמה מחילה התם פרק מזקק הבמים (נ"ג מא.). ולא דמי למוכר פירות דקל לחבירו דלא קנה לוקח ואפילו הכי מ' שמיע ואכיל לא מפקינן מייה כדאיתא פרק איזהו נשך (נ"מ סו:) דהתם איכא למימר דאי נמי הוה ידע דלא קנה לוקח פירי מדינא אפ"ה מחיל דאי זביני ניהו מחמת דשקיל זוזי ואי מתנה היא מחמת דמיתא ליה למיקס בהימנותא וכיון דשמיע ואכיל כבר מספיקא לא מפקינן מייה אבל הכא אגן שהדי דאי הוה ידע האי לוקח שיאלו עליו עסיקין אז האי שוכר דמידי דאלא דידיה זבין ליה אז אז אוגר ליה לא הוה יהיב ליה זוזי הלכך ואלא מקמ טעות הוי והדר. וכן הסכימו הרא"ה והריטב"א ז"ל. והיינו בחצר דלא קיימא לאגרא אבל בחצר דקיימא לאגרא ופרע כבר השכר לראובן מחר ופורע לשמעון וחזר הוא על הגזלן דומיא לוקח שדה מחבירו ונמצאת שאינה שלו (בב"מ יד: טו.) שחייב הלוקח להחזיר שדה ופירותיו לבעלים ואין לבעלים דין ודברים עם הגזלן. וכן כתבו הן ז"ל: כתב הרא"ש ז"ל בשם הר"י ז"ל הא דנקיט תלמודא בהאי דקיימא [לאגרא](יב) משום לאשמעינן דאפילו שכרה מראובן בדמים קליס מעלה שכר לשמעון כמו ששוכרים שאר בתים ולא מצי אמר כשבור הייתי שהבית היה של ראובן ואילו ידעתי שהיה לי לתת שכר מרובה לא נכנסתי בו וכן כתב הריטב"א ז"ל.

אמר המחבר ראובן שהשכיר לשמעון בית בדמים יקרים (יג) ממה ששוכרים אחרים וקודם שפרע השכירות נמצא שהבית הוא של יהודה כיון שדין יהודה עם שמעון הוא ולא עם ראובן הגזלן שמעון יכול לומר ליהודה שלא יפרע לו ממה שדר בה אלא כפי מה ששוכרים אחרים ושכירות שעשה עם ראובן בטעות הוה ולאו כלום הוא כיון שנתברר שלא היה לו זכות בבית ואין לו(יד) כאן כח אלא במה שידור מכאן ולהבא(טו) ואפי' אם נתן שמעון דמי השכירות לראובן קודם שיבוא לרשות יהודה בעל הבית אין כח ביד יהודה להוציא משמעון אלא כפי מה ששוכרים אחרים ממה שדר בכר דוקא. ומיהו אם באו הדמים ליד בעה"ב ובעה"ב טוען שלא היה (טז) משכירה בפחות מסך זה אספיקא לא מפקינן מייה ועוד דכי האי גוונא לא מצינו דליהוי מחילה בטעות זה נראה לי אלא שלא ראיתי מפורש באחד מן המפרשים ז"ל.

עוד אני אומר היכא שהמשכיר שכרה מבעלה בחול והוא שכרה לאחר ביום נחזי אנן אם לא היה רשאי לשוכרה לאחר כגון שהיו מרובין בני ביתו של זה האחר אורת הדין נותנת שיתן מותר השכירות שהרוויח לבעל הבית דאיך יעשה זה סחורה בביתו של חברו כדאמרינן פרק המפקיד (נ"מ לה:) דקיימא לן כרבי יוסי דאמר גבי השוכר פרתו של חברו והשאילה לאחר ומתה חחזור לבעלים הראשונים כלומר שהבעלים הראשונים מקבלים דמיה ולא השוכר דכילד השוכר יעשה סחורה בפרתו של חברו וה"ה הכא. ומיהו אם היה רשאי לשוכרה כגון שהתנה עמו או שלא היו בני ביתו של זה האחר אשר שכרה לו מרובים ממנו נראה שהרוויח המשכיר זה שהרי בשעה ששכרה לו הבעה"ב בסך זה ולא התנה עמו כלום [(יז)יכול להשכיר] ((יח)הרי מחיל הדין עליו) וכיון שהדין נותן שיכול להשכירה כדאמרינן מה נשאר עליו שיערער אי משום שקשה עליו מה שחרוויח זה וכי מי לא עסקינן שאפילו היה מרוויח [(יט)מן] המשכיר עצמו שלא היה מוצא כל כך בזול מאחר אפ"ה (כ) שכרה לו בכך ומה לי ריוח זה מה לי זה ועוד דזה נהנה וזה אינו חסר ולא דמי לפרה דר' יוסי שאין השוכר רשאי להשכיר וכל שכן להשאיל כך נראה לי:

בחצר חבירו(כא). דלא קיימא לאגרא מייתי ולפיכך אינו חייב להעלות לו שכר דכיון דלא עביד ביה שום הפסד אלא שנהנה בדירתו מאי איכפת ליה לבעל החצר אי זה נהנה וזה הדר בחצר חברו. דלא קיימא לאגרא אבל בחצר דקיימא לאגרא אע"ג דלא נחית מדעתא דאגרא לא מיחייב ולא מידי דכי היכי דגבי משכיר מקמ טעות הוא ולא מיחייב למיתב ליה מידי שהרי נתברר שאינו שלו לגבי שוכר נמי מקמ טעות הוא וכמאן דלא הוה אינו עליו עסיקין (לעיל ט.) כדבירינא בפירקא קמא (פי' ת, ד"ה עד שלא הסחיק) וכן משמע ממעשה דרב ענן דשקל בידקא בארעיה דמחילה בטעות לא שמה מחילה התם פרק מזקק הבמים (נ"ג מא.). ולא דמי למוכר פירות דקל לחבירו דלא קנה לוקח ואפילו הכי מ' שמיע ואכיל לא מפקינן מייה כדאמרינן פרק איזהו נשך (נ"מ סו:) דהתם איכא למימר דאי נמי הוה ידע דלא קנה לוקח פירי מדינא אפ"ה מחיל דאי זביני ניהו מחמת דשקיל זוזי ואי מתנה היא מחמת דמיתא ליה למיקס בהימנותא וכיון דשמיע ואכיל כבר מספיקא לא מפקינן מייה אבל הכא אגן שהדי דאי הוה ידע האי לוקח שיאלו עליו עסיקין אז האי שוכר דמידי דאלא דידיה זבין ליה אז אוגר ליה לא הוה יהיב ליה זוזי הלכך ואלא מקמ טעות הוי והדר. וכן הסכימו הרא"ה והריטב"א ז"ל. והיינו בחצר דלא קיימא לאגרא אבל בחצר דקיימא לאגרא ופרע כבר השכר לראובן מחר ופורע לשמעון וחזר הוא על הגזלן דומיא לוקח שדה מחבירו ונמצאת שאינה שלו (בב"מ יד: טו.) שחייב הלוקח להחזיר שדה ופירותיו לבעלים ואין לבעלים דין ודברים עם הגזלן. וכן כתבו הן ז"ל: כתב הרא"ש ז"ל בשם הר"י ז"ל הא דנקיט תלמודא בהאי דקיימא [לאגרא](יב) משום לאשמעינן דאפילו שכרה מראובן בדמים קליס מעלה שכר לשמעון כמו ששוכרים שאר בתים ולא מצי אמר כשבור הייתי שהבית היה של ראובן ואילו ידעתי שהיה לי לתת שכר מרובה לא נכנסתי בו וכן כתב הריטב"א ז"ל.

אמר המחבר ראובן שהשכיר לשמעון בית בדמים יקרים (יג) ממה ששוכרים אחרים וקודם שפרע השכירות נמצא שהבית הוא של יהודה כיון שדין יהודה עם שמעון הוא ולא עם ראובן הגזלן שמעון יכול לומר ליהודה שלא יפרע לו ממה שדר בה אלא כפי מה ששוכרים אחרים ושכירות שעשה עם ראובן בטעות הוה ולאו כלום הוא כיון שנתברר שלא היה לו זכות בבית ואין לו(יד) כאן כח אלא במה שידור מכאן ולהבא(טו) ואפי' אם נתן שמעון דמי השכירות לראובן קודם שיבוא לרשות יהודה בעל הבית אין כח ביד יהודה להוציא משמעון אלא כפי מה ששוכרים אחרים ממה שדר בכר דוקא. ומיהו אם באו הדמים ליד בעה"ב ובעה"ב טוען שלא היה (טז) משכירה בפחות מסך זה אספיקא לא מפקינן מייה ועוד דכי האי גוונא לא מצינו דליהוי מחילה בטעות זה נראה לי אלא שלא ראיתי מפורש באחד מן המפרשים ז"ל.

עוד אני אומר היכא שהמשכיר שכרה מבעלה בחול והוא שכרה לאחר ביום נחזי אנן אם לא היה רשאי לשוכרה לאחר כגון שהיו מרובין בני ביתו של זה האחר אורת הדין נותנת שיתן מותר השכירות שהרוויח לבעל הבית דאיך יעשה זה סחורה בביתו של חברו כדאמרינן פרק המפקיד (נ"מ לה:) דקיימא לן כרבי יוסי דאמר גבי השוכר פרתו של חברו והשאילה לאחר ומתה תחזור לבעלים הראשונים כלומר שהבעלים הראשונים מקבלים דמיה ולא השוכר דכילד השוכר יעשה סחורה בפרתו של חברו וה"ה הכא. ומיהו אם היה רשאי לשוכרה כגון שהתנה עמו או שלא היו בני ביתו של זה האחר אשר שכרה לו מרובים ממנו נראה שהרוויח המשכיר זה שהרי בשעה ששכרה לו הבעה"ב בסך זה ולא התנה עמו כלום [(יז)יכול להשכיר] (((יח)הרי מחיל הדין עליו) וכיון שהדין נותן שיכול להשכירה כדאמרינן מה נשאר עליו שיערער אי משום שקשה עליו מה שחרוויח זה וכי מי לא עסקינן שאפילו היה מרוויח [(יט)מן] המשכיר עצמו שלא היה מוצא כל כך בזול מאחר אפ"ה (כ) שכרה לו בכך ומה לי ריוח זה מה לי זה ועוד דזה נהנה וזה אינו חסר ולא דמי לפרה דר' יוסי שאין השוכר רשאי להשכיר וכל שכן להשאיל כך נראה לי:

בחצר חבירו(כא). דלא קיימא לאגרא מייתי ולפיכך אינו חייב להעלות לו שכר דכיון דלא עביד ביה שום הפסד אלא שנהנה בדירתו מאי איכפת ליה לבעל החצר אי זה נהנה וזה

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה ט סמג עשין עג טושי"ע חו"מ סימן שסג סעיף ו:

שלטי הגבורים

א המרדכי (פי' מ) כתב בשם רא"מ"ה שמעתי שכופין על מדת סדום בכה"ג והלכך מני הדר למכפייה לבעל החצר. והתוס' (תוס' בבמרדי שם) כתבו דאין כופין אלא כגון היכא דמהני (כב)אפילו) אי הוה בעי לאחרוחי בהא מלאכתא לא מצי לאחרוחי הלכך כייצין ליה כיון דלא חסר מידי אבל היכא דאי הוה בעי בעל החצר לאגורי הוה מרווחת השתא נמי כי לא מיגר ליה לא כייפינן ליה וכן פירש ר"י דאין כופין להכא אך אם עבר ונהנה מ"מ להעלות לו שכר. והא"ר נמי כתב דאין כופין בעל החצר ומילא [illegible]גדון זה וכן אמר [illegible]ות שאומר שכופין. ואם זה הדר בחצר חברו שלא מדעתו בחצר דלא קיימא לאגרא מיסר החצר הזה לדברי התוס' הא דפטור הדר הייט דוקא שלא מיסרו כלום בדיה זו אבל אם מיסרו אפי' דבר מועט כגון שהיה הבית מדש וה מיסרו בחה שהשמיר לוכן הכותל צריך לשלם לו כל מה דאיתהני מייה ואין אומרים שישלם לו רק דמי הסכרון שמיסרו אלא אע"פ שהסכרון היה מועט מגלגלין עליו אם הכל ונריך הנהנה לפרוע כל הנאתו אע"פ שעולה יותר כרבה מכדי הסכרתו וכ"כ הרא"ש (פי' ו) ומרדכי ז"ל (שם) וכ"כ הטור ח"מ סי' שס"ג (פ"ו). אמנם הר"י (ד"ה מיהו) בשם הרמ"ה [illegible]ו גרסים לחלוקים [illegible] לדעת הרמ"ה ז"ל אבל לדעת שאר הפוסקים לעולם כשיש הסכרון צריך לשלם לו אם הכל דתועלת דירתו מייה תשוטה כלום:

חגהות וציונים

מהב"ח ושאר מפרשים

(א) בגמ' הגי' אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב (ש"ג): (ב) נ"א הדקיה (ש"ג): (ג) דמי כצ"ל (ב"ח): כלומר שסגר את חבריו בחדר וביטל מלאכתו וכן מבואר בהחובל לקמן דף פח: אלא דשם משמע שחייב וכמו שמביא ראיה הרמ"ה ד"ל מהתם דחייב לקמן בסמוך ולדברי התוס' צריכין לומר דשם קאי למאן דאמרי דינא דגרמי והם סוברים הלכה כמאן דלא דאמרי דינא דגרמי ודו"ק (מהר"ן שפירא): (ד) צ"ל ולהדוקיה (ר"ת): (ה) נ"א יכול (ר"ת): (ו) ועיין רמ"א בהג"ה ח"מ סי' שסג סעיף ו ובמרדכי כאן (סי' תקנ (ש"ג): (ז) בעלים מאי עבידתייהו ה"ק נמצאו לה בעלים מעלים להם שכר תרתי לא קשיא הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא (ר"ת, א"ש): (ח) גי' מהרים: (ט) דהא דשכר כצ"ל (ר"ת וכ"ה ברש"י): (י) נ"ב פי' כמו כאן דנחית אדעתא ליתן אגרא דהא שכר מראובן (א"ש): (יא) נ"ב מיניה (ב"ח): (יב) גי' ר"ת ועי' בילקו"מ הגי' בדפוס ופירושה מהמ"ע: (יג) נ"ב יותר (א"ש): (יד) נ"ב פי' ליהודה (א"ש): (טו) ר"ל ואם יראה יהודה לומר שאינו רוצה לשוכרו כבכרי שאחרים משכירים ורוצה שיתן לו דוקא בכבר מה ששוכרו מראובן ע"ז אמר דאין לו כח אלא במה שידור מכאן ולהבא יכול לומר לו כן אבל לא יכול לומר לו בענין זה במה שכבר דר וכו' וק"ל (פ"ש): (טז) ג"כ (ב"ח): (יז) גי' ר"ת: (יח) ר"ת (ש"ז): (יט) גי' מהרים: (כ) נ"ב משלם (א"ש): (כא) כו' בחצר דלא כצ"ל (כ"ח): (כב) גי' רמ"א במרדכי:

כיצד הרגל פרק שני

[דף יט ע"ב] [ואם נהנית משלמת מה שנהנית כיצד] אמר רבה דמי עפיר רבא אמר דמי שעורים בזול. ויש פוסקים כרבא שהוא במרמה ול"נ לרבינו אבי העזרי כיון "שכעגדו (פ"א גורם שרבו) חולק עליו דוקא:

[דף כ ע"א] °בחצר דלא קיימא לאגרא ואע"ג דעביד למיגר מאי טעמא זה נהנה וזה אין חסר [°כו']. ולי מסר אפי' פורתא כשחרירותא דלשיתא לו בשום דבר לרך שיתן לו שכר אע"פ שעולה לו יותר ממקרונו פירוש ר"י. ולא"ת מ"ש מפרק אלו נערות גבי מחב לו חבירו חוך בית הבליעה [°חייב הלוכל] אע"פ שאם היה מחזיר היה נמאס ולא היה שוה כלום אפ"ה אם בלע משלם מה שנהנה וי"ל דאע"ג דבהיא שעתא לא חסר מידי מיהו כיון דהנאתו בלה לו ע"י חסרונו של זה [°שהיה לו בחבלה] משלם מה שנהנה מידי דהוה לחסא דתנן (יט:) אכלה מתוך הרחבה משלם מה שנהנית דאלעיקה לא מיחייב [ריטי שן ברה"ר] (°אכל) [°אלא] אהנאת מיעיה מחייב אע"ג שאם היתה מחזירה לא היתה שוה כלום פירוש ר"י: והא דפטרינן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו חיקה היכא דלא גלי אדעתיה דניחא ליה בהוצאה הנאה אלא בחנם אבל אי גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה הנאה אפילו בהוצאה חייב כדתניא אם עמד ניקף וגדר את הרפיעית מגלגלין עליו את הכל. פי' ר"י מאי טעמא זה נהנה וזה אינו חסר כגון רבינו אבי העזרי שמעתי דמאי למיכפייה דהא כופין על מדת סדום וי"מ דאין כופין אלא כגון היכא דמהני [°אפילו] אי הוה בעי לארווחי בהא מלתא לא מאי לארווחי הלכך כייפינן ליה כיון דלא חסר מידי אבל היכא דאי הוה בעי בעל החצר לאיגורי הוה מירווח השתא נמי כי לא מוגר ליה לא כייפי ליה כך פירש ר"י דאין כופין להנא אך אם עבר ונהנה א"ל להעלות לו שכר ואי חבר דקיימא לאגרא צריך להעלות לו שכר אפילו בגברא דלא עביד למיגר דהא אפסדיה כדקאמר את גרמת לי הקיפא ימירה עכ"ל וכן פירש האלפס [°כן הוא בתשו' ע"ש] ר"דלא כר"י אבל מיסוד רבינו פרץ מלאתי דפשיטא דפטור [ד] כיון דלא נהנה ואם הפסידו אין זה אלא גרמא בעלמא מידי דהוה שאהרבין אדי לפני בהמת חבירו

הגהות הב"ח

ל חצב ושל	גם במרדכי פ' נערה ובתשובות מיימוני השייכים לספר משפטים סי' ח' ועי' בתשובות מהרי"ק
צ"ל לחתה:	שורש י': ע נ"ב סי' פ"ד: פ צ"ל בכלי: צ צ"ל דרבי ינאי: ר דלא כר"י נ"ב במ"ס אין
ין זה נמצא	זה: ש נ"ב ס"א אהרבין בהמת חבירו לפני ארי:

הגהות הגר"ש

נגרש גם	כדמסיק: [ג] פי' אבל בגדי שבת ורגל לא אמרינן דמקמתא נעשה כמי שהקנה להם מעיקרא
מי לא	הכי מחלק בירושלמי דקדושין: (ב"מ): [ד] פי' אינו ר"ל דפטור לגמרי אלא כלומר פטור הוא
לא מעיקרא	משלם לו כל שכרו אבל מ"מ מה שנהנה משלם כדמסיק כיון דלא נהנה וסי' (ב"מ):

דפטור וכן פירש ר"י דאפילו אם פרקם מבירו והוליכו בב"כ הר ש אין זה אלא גרמא בעלמא ומשלם כשעת הגזילה ופירש רא"ן °דכל הנמיס ממון הזה קיימי לאגרא ואע"ג דלא השכירה מעולם [ה] ומעשה ביהודי אחד שגרה מעירו ולקח השר את מתו והשאילו ליהודי אחר ומתו [שגרה] שאל לו השכירו ופסק ה"ר שמואל שלא יתן לו דהאי מתא לא קיימא לאגרא שאם יצא היהודי מן הבית השר ישאילנו לעומר כוכבים ונמצא זה נהנה וזה אינו חסר:

רבא"ה (אבי העזרי) ור"י

ח רעב של בצורת. הוא שתהיה השנה במעט מטר ימטר נקצת מקומות ונקצתם לא ימטר ומאחר ימטר יהיה מטרו מעט: ורעב של מהומה. הוא שיתעסק אדם במלחמות וקטטות ומדוחים אשר יתחדשו להם עד שתשמע הארץ ולא תיחרש בעת הזריעה לתרבות העולם: ורעב של כליה. הוא שלא ימטר כלל ויתבשו הנהרות והאגמים כאמרו (דברים כח כג) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת:

ענוי הדין. הוא לימוד המשפט ועיון בו ימיה רמים מדבר המטמר: ושנות הדין. הוא שידון בחמה שאינו ראוי: ט כבר מארנו פעמים רבות בגדר זריעה קדר הולאת החקים מן התטמה ושם התאחר שבשנה השלישית והשביעית היה מוליא מעשר לאחון ונותנו לוי בכל שנה [ושנה] ואח"כ היה מוליא מעשר עני ונותנו לעניים וזה המעשר עני הוא מקוים מעשר שני שהיה מוליא בשאר שני השמטה. ומתנות עניים הם הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות כי בחג יבאו לכל זה סוגו כי בכר נבאו עסק האדמה ומי שנתן אלו החקים נתנם ומי שלא נתנם גזלם: י הנה התחאר מה המאמר שהחסיד הוא שירבה בפעולת המוב ר"ל שיהיה לאחד משני הקנאות מעט והתחאר לן ג"כ שיקרא רשע מי שיש לו מפתיעות הנפש ר"ל שיהיה בפעולותיו אל הקנה האחד המוסיף כמו שבארנו בפרק הד' כי זה אשר ילה שיהיה לו ממונו וממון אזלתו יש לו דוב המאוה וקרלו רשע:

ח שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה. מקצתן א) מעשרין ומקצתן אינן מעשרין, רעב של בצורת באה, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשר, רעב של מהומה ושל בצורת באה. ושלא ליטול את החלה, רעב של כליה באה: דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פירות שביעית. חרב בא לעולם על ענוי הדין, ועל עוות הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה: ט חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא, ועל חלול השם. גלות בא לעולם על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל שמיטת הארץ. בארבעה פרקים הדבר מתרבה. ברביעית, ובשביעית, ובמוצאי שביעית, ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה: ברביעית, מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית, מפני פירות שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים: י ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך, זו מדה בינונית. ויש אומרים, זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי, עם הארץ. שלי שלך ושלך שלי, חסיד. שלי שלי ושלך שלי, רשע:

זה הסורם והזורע בשביעית וזו היא מעמינו של פירות שביעית שאמרנו למעלה שאינו מן החשבון, ואין בכן גלות שבע עבירות] ומה שעל עבירה זו נוקה גלות ועל זו [דבר ועל זו] כליה הכל מפורש בבמה מדליקין מטעם הפסוקים [על ענוי הדין ועל עוות הדין טכל לומר ג"כ שהיות לעשים רעים ומעלים מונעין שלא יהא מים ועד לדין ומשפט זה נקרא עניי הדין ולפעמים מעמיק לדון אף יגרמו ויסבבו שלא יהא נחוש ויוסבר): ט ועל שמיטת הארץ. שלא שבתה ארבע בשביעית אלא זרעו וקברו: ברביעית. שנה רביעית של שמטה: במוצאי שביעית. שנה שמינית: החג. היינו סוכות. מפני מעשר עני נהוג מעשר עני לכך נפרעין מהן לאחריהן: מפני פירות שביעית. שלא נתנו בהן הפקר: מפני גזל מתנות עניים. שהוא זמן אסיפה ותרוח ליתן מתנותיהם לעניים כנגד לקט שכחה ופאה. נפרעין מהם. מיד לאחר אסיפה זו והוו ממולאי החג: י שלי שלי ושלך שלך שאיני רוצה שתהנה ממני ולא אתהנה ממך: זו מדה בינונית. שכן מצינו בשמואל הרמתי שנאמר בו (ש"א ז' ח) ותשובתו הרמתה כי שם ביתו: ר"ל בינונית שאינו לא לדיק ולא רשע. וי"ל זו מדת סדום שבשמואל הרמתי אע"פ שלא נהנה מאחרים אחרים ממנו אבל אנשי סדום לא היו אחרים נהנים משלהן ופליהן נאמר (איוב כח ד) פרץ נחל מעם גר הנשכחי מני רגל ונאמר (יחזקאל מ מ) הנה זה כי עון סדום אחותך וגו': שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. שאין בו תרבות. ר"ל דהיינו מדת הגרגרנים שממלאים בית בליעתם מבית אחרים ואין בטיבים: שלי שלך. כלומר להפקיר לך את שלי ומליצה לי לקבל משלך זו מדת חסידים: שלך שלי. אני מקבל טובתך ולא יהיה לך עסק בשלי זו מדת רשעים:

רבינו יונה

ח שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירות מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת בא. רעב הבא מפני מניעת הגשמים בעתם מקצתם רעבים ומקצתם שבעים מדה כנגד מדה. מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין: גמרו שלא לעשר. שכלם אינן מעשרין: רעב של בצורת ושל מהומה. זה רעב הבא מחמת מלחמה ופורעניות הבאין לבני אדם ואינן יכולין לעבוד את אדמתן. וישלח השם להם את המהומה וכלם רעבים מדה כנגד מדה שכלן אינן מעשרין: שלא ליטול את החלה. שכלן אינן נוטלין את החלה: רעב של כליה בא. שנה שלא ירדו גשמים כל עיקר (דברים כח כג) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת כי על רוב הפשעים פורענות גדולה: דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד. כגון כריתות ומיתות בידי שמים: ועל פירות שביעית. שאינה מכלה אותם מן הבית עושה מהם סחורה ואסור ועל זה דבר בא מצד שהסכימו ישראל על העלמות מיניהם מהקהל במה שעושים מהרעות בא דבר על כל שונאי ישראל וממנו ימשך על כל העולם הוא מדבר על האדם בראשים למחות על הקטנים יפורש דבר בא לעולם הוא מדבר על האדם פרטי הנקרא עולם קטן והוא רשע בעונו ימות וכל ישראל פטורים. חרב וכו' דכתיב והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית ואין ברית אלא תורה דכתיב בתריה יען וביען במשפטי מאסו וגו'. ועל המורים בתורה שלא כהלכה. על אסור מותר ועל מותר אסור: ט חיה רעה וכו'. על שבועת שוא הם חטאו בפה שן בהמות אשלח בם שהפרש אשר בינינו ובין הבהמות הוא במבטא ולזה אנו מושלים עליהם ולכן מי שאינו חס על כבוד קונו ראוי הוא היו' למרמס לבהמות והוא טעם חלל השי"ת כי כבוד והדר תעטרהו תמשילהו וגו' ונהפוך הוא שישלטו הבהמות בבני אדם מחללי כבוד הנכבד: גלות בא לעולם וכו'. וכולן אנו למדין בפרק במה מדליקין מדכתיב בעריות ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה

רבינו עובדיה מברטנורא

ח רעב של בצורת. הגשמים מועטים ומתוך כך השער מתיקר: רעב של מהומה. מפני הגייסות אין יכולים לאסוף התבואה: רעב של כליה. השמים כברזל והארץ כנחושה: שלא נמסרו לב"ד. שלא עשו בהן דין תורה: ועל פירות שביעית. שעושים בהן סחורה ואין נהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את החייב ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה. לאסור את המותר ולהתיר את האסור: ט שבועת שוא. לבטלה שלא לצורך: חלול השם. העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה. אי נמי שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו: ועל שפמת הארץ. שחורשים וזורעים בשביעית: מפני מעשר עני שבשלישית. שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנים של שמטה. בשלישית ובששית מפרישין מעשר עני: גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה פרט ועוללות: י שלי שלי ושלך שלך. אינו רוצה להנותך והלואי שלא תהנה אותי: ויש אומרים זו מדת סדום. קרוב הדבר לבא לידי מדת סדום שמתוך שהוא רגיל בכך אפילו בדבר שחבירו נהנה והוא אינו חסר לא יראה להנות את חבירו. הו היתה מדת סדום שהיו מתכונים לכלות הרגל מביניהם אע"פ שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום: שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. שנהנה ומהנה בשוה. וזהו ישובה של הארץ. אבל אינו יודע קרא דכתיב (משלי טו כז) ושונא מתנות יחיה. וזהו לשון עם הארץ האמור בכ"מ שרוצה בתקונה של הארץ אבל אין בו חכמה להבדיל בתקונין הראויין: שלי שלך ושלך שלך. מהנה את הבריות מנכסיו והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. שעושה לפנים משורת הדין:

פירוש הגר"א

(ח) שבעה כו'. אלו נ"ל ומבלגן הן. וכלל כל הן המפסה כמ"ש בספרי פ' עקב וחרה אף וגו' ונאמר שפך חרון אפו וגו' הבר אף כו' ומה כאן עמדת נגמים וגלות כו' אף כו' נמצא לגדים כל מקום שנאמר חרון אף ה' מיעים כו' ע"ש: מקצתן בו'. כמ"ש (פעות ד) והמטרתי על עיר וגו': נפרבו כו'. כמ"ש בפ"ב דתענית (נ"ב ע"א) שנאמר ויה גם חם יבאו וגו': ושלא ליטול כו'. כמ"ש שם והפקדתי עליכם וגו': דבר כו'. כמ"ש (פוטה פ' ב') פעם"ש שד' מיתות כו' וכמ"ש כי כל אלין וגו': חרב כו'. כמ"ש שם נאמר והבאתי עליכם חרב וגו' יען נמאסתי מאסו:

(ט) חיה כו'. כמ"ש שם ואם תלכו אל מקרי תלכו אלא ב' וכמיב והשלחתי בכם את חית השדה וגו' וכמיב ואבלה ובמלו הבם כמיב לא תאכלו וגו': גלות כו'. כמ"ש בפ"ו כמיב ונתתי אתכם וגו' ואתכם וגו' בגוי ערים כמיב כי אם בגוי וגו' ולא מקיא וגו' [אלכות למיב לא אמלינו את הארץ אשר אתם יושבים בה הא וכו'. בהשמעת הארץ וגו' עיין שם בפ"ב: בארבעה פרקים. בפלוגן בפירות שביעית ובמלמת עניים בחל את הבריים כמ"ש בפרשת (בחקותי כב) ואבלו אויבי אתכם וכמיב (מבלי כב) אל תבאל אל וגו' וקבר את וגו':

(י) ר"א כו'. כמ"ש בחלק (ק"ע ח') אמר ונכתב עוד שנאמר ארן נחל וגו': שלי שלך ושלך שלך חסיד. כמ"ש (איוב ח) וסר מרע (נ"ב ט"ו ע"ב) ומרן ממנו סיה כו' (מגילה כ"ח ע"ב) סיה כו': שלי שלי ושלך כו'. אבל אוהב אע"ר נקרא רשע כמ"ש (איוב ג) אם לשנים מלו רוגז כו' אבל הרחקים אחר הבע ומ"ש (קהלת ב) כי כל ימיו. מכלומים. ובעם מעינו גם וגו':

קובץ מפרשים

א) מקצתן מעשרין. בהרבה מקומות נקמי מעשר והוא אם לגלגל המחנות. ותעא דרך מיים דמעמרין דוקא מבכורות ולא בתרומה מבלל דתנה אחת פוטרת כל הכרי משא"כ בחלה דלמיב אם נמיגה. גם בתרומה כמיב לאשם דגלך כו' מתן לו עי' שבת (כה רע"ב) ומתוס' שם ומעל"מ פ"ו מהלכות מע"ש ובע"ב מ"ת מלק יו"ד סי' ר"מ [רש"ש]:

ושנה, מפני גזל מתנות עניים: יב ארבע מדות באדם: האומר שלי שלי, ושלך שלך, זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדם. שלי שלך, ושלך שלי, עם הארץ. שלי שלך, ושלך שלך, חסיד. שלך שלי, ושלי שלך, רשע:

אר דמיו, אבל בשלישית וששית לא היו מפרישין מעשר שני, והיו נותנים במקומו מעשר עני. ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית שלא הניחום להפקר וגרמו לעניים למות, כמו שביארנו למעלה. ובמוצאי החג שכל שנה מפני גזל מתנות עניים, שלא הניחו להם לקט שכחה ופאה [ופרט ועוללות]:

(יב) **ארבע** מידות באדם. כלומר מדות האדם בענין היותו נהנה מאחרים או מהנה לאחרים חלוקה על ד' מדריגות, יש מהם שאומר שלי שלי ושלך שלך, שאינו רוצה להיות הוא נהנה מאחרים כלל, וכן אינו רוצה להיות הוא מהנה לאחרים, ואמר עליה תחילה שהיא מדה בינונית שכמו שממונו חביב [עליו], שלא ליהנות ממנו שאר בני אדם, כך ממון שאר בני אדם חביב עליו שלא ליהנות הוא מהם, ונמצא שיש כאן זרות הדעה, מ"מ מדה בינונית היא, שאין עינו צרה בשלו יותר משל אחרים. ויש אומרים בו שהוא מדת סדום, ושתיהן אמת. והוא שאם במה שאינו רוצה שיהנו אחרים ממנו, הוא דבר שאלו היה מהנה אותם בכך לא היה אצלו או אצל ממונו שום חסרון, זו היא מידת סדום, שכל מעכב הנאת חבירו במה שנהנה ממנו והוא אינו חסר בלום מדת סדום היא. אבל הראשונה היא שאלו מהנהו יש אצלו או אצל ממונו קצת חסרון, אלא שאף חברו מזמן לו כיוצא בה, ועכבה זו הואיל ויש בה חסרון אינה מדת סדום, שאינו רוצה לחסר בשל אחרים, ולא להתחסר ע"י אחרים, (אלה הן) [אלא היא] מדה בינונית. ויש מהם שאומרים שלי שלך ושלך שלי, כלו' דרוצה שיהנו שכניו ממנו והוא יהנה משכניו, ואמר שהוא מדת עם הארץ. ופי' ע"ה בכאן, הוא מה שפי' למעלה, שקנה מעלות המדות, ועיקר עניינו להתעסק בהנהגות מדיניות ולקיום הישוב, וידוע שהעוסקים בכך אין להם עמידה בזולת זו המדה, וכולם צריכים להעזר זה בשל זה, והיא מדה ממוצעת ראויה לרוב העולם. ויש גורסין זו מדת כל אדם, ר"ל רוב העולם והכל אחד. ויש מהם אומרים שלי שלך ושלך שלך. כלומר דרוצה שאחרים יהיה נהנים בשלו כשאר בני אדם, אבל הוא אינו רוצה ליהנות משום אדם, וזו היא מידת חסידות שאינו מקפיד אם הוא מתחסר ע"י אחרים, אבל הוא מדקדק על עצמו שלא לחסר ממון שום אדם. והחסיד הוא שנוטה מדרך הממוצעת לקצה האחרון. וזו היתה מדת שמואל הרמתי שנאמר [שמואל א', ז' י"ז] ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, (ברכות י' ע"ב) כל מקום שהולך ביתו עמו. ויש מהם אומרים שלך שלי ושלי שלי, כלומר שהוא רוצה ליהנות משל אחרים ואינו מקפיד לחסרונם, ואינו רוצה שיהנה שום אדם בשלו דיתחסר ממונו על ידו כלל, וזהו רשע שנוטה לקצה הראשון. זהו עיקר הביאור שבמשנה זו לדעתי.

לעלוי נשמת

מי שהיה נשוי לשתי נשים ומת ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. היתה אחת כשרה ואחת פסולה אם היה חולץ חולץ לפסולה אם היה מיבם מיבם לכשרה.

מבואר לר"ם.

אמר המאירי מי שהיה נשוי שתי נשים ומת ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה, שאם תאמר ליבם את שתיהן, הא כתיב אשר לא יבנה [את בית אחיו][306] בית אחד הוא בונה ואינו בונה שנים ושלשה בתים. ושמא תאמר לחלוץ לשתיהן שלא תצא אחת מהן בבדי, הא כתיב בית חלוץ הנעל בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ שנים ושלשה בתים. ואם תאמר ליבם לאחת ולחלוץ לאחת, ואע"ג דבתלת מיהא לא איפשר דהא על ברחיך איכא תרתי או בחליצה או ביבום, מכל מקום בתרתי דאיפשר נחלוץ לחדא ולייבם לחדא[307]. כל העולה לייבום עולה לחליצה, וזו אינה עולה ליבום שכבר נתיבמה חברתה, ומאחר שכן אינה עולה לחליצה. ועוד שלא יאמרו בית אחד מקצתו חלוץ ומקצתו בנוי, ואתי למיחלץ והדר יבומי. ואין לשאול לחלוץ תחלה לאחת ואחר כך ליבם את השנית שהיא בת יבום, דהא אכתי לא קמא לן דחליצת אחת פוטרת חברתה, דהכי נמי איכא למימר כל שאינה עולה לחליצה אינה עולה ליבום[308], ויש גורסין[309] בגמרא כן, ומתרץ בה כיון שלא בנה שוב לא יבנה.

[דף מד, א] היתה אחת כשרה ואחת פסולה, כלומר פסולה לעלמא ר"ל לכהונה, בגון שהיתה גרושה כשנשאה אחיו, אבל שתיהן כשרות לזה, ומתוך כך כשהוא בא לחלוץ חולץ לפסולה, שלא תפסל הכשרה לכהונה בחליצה זו, ואם בא ליבם מיבם לכשרה, כלומר לאי זו שירצה, אלא משום דמסתמא בכשרה ניחא ליה קאמר הכי ואין אומרין ליבם לפסולה הואיל וכשרה לו, דזימנין דהא תביבא ליה והא סניא ליה, אבל אם בא לחלוץ חולץ לפסולה, ומכאן אמרו לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין להן, שכגון זו כופין על מדת סדום ואם רוצה לשפכן מעכבין עליו. ומכל מקום בפסולה לו, כגון שהחזיר אחיו גרושתו משנשאת שאסורה אף ליבם, על כרחו הוא מיבם את הכשרה, ואף בחליצה אינו חולץ אלא לכשרה, שהרי חליצת פסולה אינה פוטרת צרה. ומכל מקום יש אומרין[310] שאף בזו בחליצה חולץ לאי זו שירצה. ואם תאמר והיאך הוא חולץ לפסולה והא קיימא לן כל למיפטר צרתה חליצה מעולה בעינן. הגי מילי בפסול זיקה או במי שפסל זיקתו בגט או במאמר שהצרה אסורה, אבל בשאר פסולים שהצרה כשרה לא, וכבר ביארנו דבר זה בפרק ראשון[311].

זהו ביאור המשנה ופסק שלה ולא נתחדש עליה בגמרא דבר.

המשנה האחת עשרה והכונה בה בענין החלק השביעי, והוא שאמר.

המחזיר את גרושתו והנושא את חלוצתו והנושא את קרובת חלוצתו יוציא והולד ממזר דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אין הולד ממזר מודין בנושא את קרובת גרושתו שהולד ממזר.

אמר הר"ם דעת ר' עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין, ואינה הלכה.

אמר המאירי המחזיר גרושתו, ר"ל משנשאת או נתארסה שהיא בלאו. והנושא את חלוצתו, שאף היא בלאו דלא יבנה, כלומר כיון שלא בנה שוב לא יבנה. והנושא קרובת חלוצתו

307 וכ"כ הריטב"א. 308 כ"כ תוס' ד"ה ונייבם, ועיין תוי"ט פ"ב סנהדרין מ"ב ובתורע"א שם.
309 וכן יישב הרמב"ן גירסא זו, ועיין לעיל י"ב תוס' ד"ה איהו. 310 כ"כ הרמב"ן ובשם בה"ג, וכ"כ הריטב"א בשם הר"ם, וכ"כ חוס' לעיל יא ב ד"ה או, ובתוס' כו ב ד"ה וחליצה. 311 לעיל יא ב.

ושמעון בתים לחלוק הבתים המשותפין ביניהם, ומכלל אותן הבתים יש בית א' שהוא לד מגר עם הבתים שקנה ראובן. וראובן מבקש שיתנו לו חלקו המגיע לו מאותו הבית לגד מגר שלו כי כך הוא שוה זה כמו זה אלא שהוא נהנה בו יותר מתברן לפי שפותח בו הבתים הסמוכים לו, והוה ליה זה נהנה וזה אינו חסר דכופין אותו על מדת סדום. ושמעון אומר לא כי אלא מעלהו בדמים או תחלוק בגורל וחלק הנופל בגורל יגיענ. הדין עם מי.

תשובה גרסינן בפ"ק דב"ב[1] ההוא גברא דזבין ארעא אמגרא דבי נשא כי קא פלגי אמר הבו לי אמגרא, אמר רבה כגון זה כופין אותו על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף אמאי מעלינן ליה כנכסי דבר מוריון[2]. רבה משיב ליה זה נהנה וזה אינו חסר כי הקרקעות שוות אין זו יותר טובה מזו. ומה שלא אמר רבה משום[3] ועשית הישר והטוב, [דהתם] אמרינן ליה שיקנה במקום אחר ויניח זה לקנות אצל מגר שלו, אבל הכא שיש לו חלק בגוף הקרקע ואנו אומרים לוותר את דינו וליתן את חברו חלק שהוא חפץ בו לא שייך כאן ועשית הישר והטוב אלא משום דזה נהנה וזה אינו חסר, לפי שאינו מפסיד כלום בדבר ומדת סדום היא זו וכופין אותו להתרחק מן המדות הרעות ולעשות חסד עם חברו בדבר שאינו מפסיד כלום. ורב יוסף סבר שאין לכופו על כך אלא יאמר לו מעלינן לך אותו קרקע הסמוך לך כנכסים של בר מוריון שהן מעולות ביותר, כך פירש"י[4]. ועוד פי' דאיירי בשדה הבעל ופעמים זו מתברכת וזו אינה מתברכת. ונתן טעם לדברי ר' יוסף משום דהלכתא כותי' שלא יהיו נראין דבריו כהלכתא בלי טעמא. ועוד דקאמר בתר הכי חדא אההיא גברא וחדא אההיא גברא אמר רבה כגון זה כופין אותו על מדת סדום, אמר ר' יוסף זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל, והוה קשיא ליה לרש"י אמאי איצטריך ליה לר"י למימר האי טעמא לימא משום דמעלינא ליה כנכסי דבר מוריון. אלא ודאי בשדה הבעל שייך למימר האי טעמא שפעמים זו מתברכת וזו אינה מתברכת אבל לא בבית שלחין.

והקשו[5] על פירש"י בבית השלחין נמי פעמים שזו לוקה בשדפון וזו אינה לוקה, ופר"ת[6] דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון, פירוש בני מוריון עשירים היו ולא היו מוכרין נכסיהם אלא בדמים יקרים, כן לא ניתן זכות שיש לנו באותה שדה אם לא בדמים יקרים. ואין בזו משום מדת סדום שהרי יש לנו זכות בגורל זה, שאם יפול לנו הגורל בין שני השדות הרשות בידינו שלא נחליף עמך אם לא בדמים יקרים, עתה נמי אין כאן משום מדת סדום [אם] אין אנו מבטלין חלוקתינו בגורל בשבילך. ורבה סבירא ליה דכגון זה כופין על מדת סדום, דכיון שאין חלק זה שוה יותר משאר החלקים בגוף הקרקע אלא מחמת מגרעותיו של זה שהוא חפץ בחלק זה בשדה הסמוכה לו, ואם לא תפול בגורלו יצטרך ליתן דמים או להחליף וליקחנה ביותר מכדי דמיה אין יכולים להעלותה מטעם זה ומדת סדום היא. ועתה יש לילך בין פירש"י ובין פיר"ת בנדון זה, לפרש"י שנתן טעם לדברי רב יוסף משום דזו מתברכת יותר מזו אי זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל א"כ בדמים דלא שייך דהו האי טעמא דכלן שוין כופין על מדת סדום. ולפיר"ת דמפרש דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון שהיו נכסיהם בדמים יקרים ג"כ בדמים יקרים אמכור זכות שיש לי שאם יפול חלקי בין שתי השדות לא אחליף עמך אלא בדמים יקרים, האי טעמא שייך נמי בבתים.

ולענין[7] פסק הלכה נראה לי כפירש"י שנתן טעם לדברי רב יוסף, אבל לפיר"ת מסתברא טפי טעמא דרבה דכיון שאינו חסר כלום אלא משום שיכוף את חברו להוסיף דמים בשביל שהוא חפץ באותה שדה מדת סדום היא זו. דאי לא תימא הכי כל זה נהנה וזה אינו חסר דכופין על מדת סדום אמאי כופין והלא חסר הוא ממון שיתן לו חברו בשביל הנאתו אם לא נכוף לעשות בלא דמים, אלא ודאי כיון שאין לו חברון אלא במה שיוכל לכוף את חברו שיתן לו ממון בשביל הנאתו מדת סדום היא. ועוד דסוגיא דתלמודא משמע כפרש"י דלכאורה הא דקאמר[8] חדא אהאי ניגרא וחדא אהאי ניגרא קאי אהך דקאמר לעיל מיניה ההוא גברא דזבין ארעא אמגרא דבי נשא, ולפר"ת לא קאי עלה, דאם כן מאי איצטריך לרב יוסף למימר טעמא דזימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל בלא טעמא נמי נימא משום דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון. אלא[9] מילתא באפיה נפשה היא והכי פירושה, שני אחים שנפלו להם שני שדות בירושה ויש לכל אחד נגר ורוצה האחד ליטול חצי שדה זו וחצי שדה זו. אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל אחד שדה שלם כיון שיש לכל אחד נגרא, וקאמר רב יוסף אין כופין דזמנין דהאי מידויל והאי לא מידויל. והכא לא שייך טעמא דמעלינן ליה כנכסי דבר מוריון דאמו אם ירצה האחד לחלוק את השדה לי' חלקים משום דטעמא דמעלינן ליה מי שמעינן מיניה, ועוד לא שייך הכא טעמא דמעלי כי חולקין בגורל ליכא מעליותא לזה יותר מזה.

ומה שהקשו על פרש"י דבבית השלחין פעמים שזו לוקה בשדפון וזו אינה לוקה לאו קושיא היא, דבבית הבעל שכיח דעל חלק האחד יורד מטר הרבה ומתברכת וחלקה האחר לא ממטר אבל שדפון של בית השלחין לא שכיח בשדה

אחת יותר מבאחרת. וכן דעת כתד מורי ז"ל[10] נוטה שכתב זה לשונו האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וליטול כל אחד מהם חלקו אם היתה כולה שוה ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא [הכל אחד] חולקין לפי המדה בלבד, ואמר אחד מהם תנו חלקי בצד זה כדי שיהא סמוך לי לשדה אחרת שלי ויהיה הכל שדה אחת שומעין לו וכופין אותו על זה שעכוב בדבר זה מדת סדום היא. אבל אם היה חלק אחד טוב או קרוב לנהר יותר או רחוק[11] יותר ושמו אותו היפה כנגד הרע, ואומר תנו לי בשומא שלי כנגד זה אין שומעין לו אלא נוטל בגורל. אם אמר תנו לי חלי מדתה מן הצד הרע בלי שומא ונטלו אתם חלי הטוב כדי שיהא חלקי סמוך לשדה שלי הא' שומעין לו. ולזה דעתי נוטה וכן לדון[12].

אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל

ג

ראובן ושמעון חלקו בית ועליה ונפל לראובן הבית ולשמעון העליה. והוצרך ראובן למכור ביתו וקנאו שמעון, ובא לוי המצרן לביתו של ראובן לסלק לשמעון בעל העליה בכח המצרנות שאומר שהוא מצרן ולא שמעון בעל העליה. ושמעון טוען שגם הוא מצרן וקודם.

תשובה הדין עם שמעון בעל העליה. אף על גב דהיא דפרק המקבל[1] ארעא דחד ובחי דחד, משמע לפוס ריהטא שאין בעל הבית נקרא מצרן לבעל הקרקע. הרי חולק רי"ף[2] דוקא כשאין לבעל הבית חלק בגוף הקרקע כגון שקנה ממנו לבנות בקרקע שלו עד זמן ידוע או כל זמן שיעמוד הבית ולא יפול. הילכך כיון שאין לו חלק בקרקע אלא עד זמן שקצב או כל זמן עמדו אין לו בקרקע כלום, דהוי כמו שכירות ואין בו דינא דבר מצרא. אבל כשהקרקע משועבד לבית להיות שם עולמית ואף אם יפול יבנה אחר במקומה ודאי הוי כמו שותף בקרקע ואית ביה דינא דבר מצרא.

אשר בה"ר יחיאל זצ"ל

ד

שאלה ראובן קנה בתים משמעון בקנין סודר ונתן לו מהמעות אלף זהובים, והתנו שיתן לו ראובן תשלום המעות בג' זמנים קצובים ושמעון יתן לראובן שטר סילוק מבניו ומבתים אלו קודם הגעת זמן הזכר השלישי של הפרעון הראשון[1]. והתנה ראובן על עצמו שאם לא יפרע לו כל זמן וזמן מה שיש לו לפרוע לו שיפסיד כל מה שנתן, והפרעון האחרון שיאחר בית שלש עד שיתן לו שטר הסילוק הנזכר. וקודם שהגיע זמן הפרעון יצאו שטרי חובות על המוכר הראשון שמכר בתים אלו לשמעון ביותר מכדי שוי כל הקרקעות שהיו לו למוכר הראשון, ושמעון גם כן אין לו קרקע על מה שיהיה אחריות בתים אלו. וראובן רוצה לחזור לפי שעדיין לא החזיק חזקה האמורה בגמרא דהיינו דיש אמצרי. ועוד דשמעון זה הוא עייל ונפיק אחוזי כיון שקבע זמני הפרעון על הפנים שאמרנו, והוא מעכב על ראובן הלוקח שלא יכנס בבתים עד שיפרע לו כל הממון. ועוד שבמן הקנין כתב השטרות ושמו אותם בית שלש על פי התנאים הנזכרים. ושמעון טוען אחוי טרפך ואשלם לך, שלא היה מאמין שמעון שהיו החובות אמת ושיהיו כנגד שוי כל הקרקע. ובית דין נודע להם סכום החובות וצוו לעשות שומא בכל הקרקעות שהיו לו למוכר הראשון ולא היו שוים כל הקרקעות כנגד החובות. ולפי זה תבע ראובן מבית דין שיבטלו המקח ושיחייבו לשמעון להחזיר האלף זהובים שלקח שאין לך מקח טעות גדול מזה שלאחר יטרפוה ממנו ואין לו על מה לחזור. ובית דין נתאחרו לגמור דין זה שנה אחת מחמת שלא היה להם פנאי. ועכשיו יצאו שוברות על החובות ובא שמעון לתבוע מראובן שיקיים המקח ושיתן לו מעותיו וראובן טוען שכבר בטל מקח מהטעמים שזכרנו. ועוד שבית דין נתנו לשמעון כמה זמנים זה אחר זה להראות השוברות על החובות ועברו הזמנים ולא הביא כלום, וכיון שראה הקונה שלא הביא עשה במעותיו שהיה לו לתת בבתים תועלתו והוציאם, ומה שלא גמרו ב"ד הדבר לא היה אלא מחמת שלא היה להם פנאי.

תשובה גרסינן בפ"ק דב"ק[2] ובפ"ק דמציעא[3] אמר אבי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסיקין, עד שלא החזיק בה יכול לחזור בה משהחזיק בה אינו יכול לחזור בה. עסיקין היינו עוררין שיש להם טענה וערעור על השדה להוציאה מידו מכח שעבוד של אחריות או שאומרין שהיתה של אבותיהן. ואין לפרש אנסין שרוצין לגזלה, מלשון עושק, דאם כן מאי קאמר משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דא"ל מיתא דקיטרא סברת וקבלת, דמשמע אבל באחריות יכול לחזור בה, ואמאי ליתא ליה מזלף גרס שהרי לא בשבילו בא לקחת אותה אלא באונס הוא גזלה ממך. וכן מצינו עסיקין שהוא לשון עוררין בפרק שבועת העדות[4] דקאמר ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין. דאי אנסין קאמר תבא עליו ברכה שהוא מגילה מידם. ופרש"י בפ"ק דמציעא[5] עד שלא החזיק בה יכול

לך מנה וקנו מידו על דברים אלו ואעפ"י שפתח אשר שאינו חייב במנה וכדברי הגאונים ז"ל שאמרו דכל שאתן הוי קנין דברים ומ"מ לענין עיקר דין לוי ויהודה זה אם חזר לוי ונשתמש במבוי בתשמישין שדרך בני המבואות להשתמש במבוי ונהגו כן שני חזקה שהם ג' שנים בין בפני שמעון ובין בפני יהודא הבא מכחו או בפני שניהם קנה לוי שאני אומר חזר לוי אחר סתימת פתחו וקנה מחבירו חלק במבוי ובלבד אם יטעון לוי כך דכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה אבל הבא מכחו של לוי אין צריך טענה כדקיי"ל טוענין ליורש טוענין ללוקח והוי יודע שאע"פ שלא חזר לוי וחכה במבוי אין יהודא יכול לסתום כנגד פתחו ולא לבנות בו האצטבא אלא במבוי הפתוח לכרמלית או לסמטא שאין רבים יכולין לכנוס בו אבל בפתוח לרשות הרבים בני רשות הרבים מעכבים עליו וכאותה שאמרו בפרק חזקת אמר רב ענן אמר שמואל מבואות המפולשות לרשות הרבים שמואל מבואות המפולשות לרשות הרבי' ובקשו בני מבואות להעמיד להם דלתות בני רשה"ר מעכבין עליהם סבור מינה ה"מ בארבע אמות דאמר רבי זירא אמר רב נחמן ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים כרשות הרבים דמי ולא היא התם לענין טומאה הכא זמנין דדחקי ביה בני רשות הרבים ועיילי טובא ואף בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן את הדרך דאמרי ליה זמנין דדחקי ביה רבים ועיילי להתם וכשהיו מוצאין המבוי פנוי נמשכין והולכין עד סוף המבוי ואין מתאספין כולן כנגד פתחינו אבל עכשיו אין יכולין לכנס שם ונמצאת מרבה עלינו את הדרך:

מב) **בסוף שאלת** ר' יצחק י"א ברבי שלמה הכתובה בנדה:

והאירה עיני במה שכתב הרמב"ם ז"ל בס' משפטים אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה לא שנא בשעת הלואה לא שנא שלא בשעת הלואה ותמיהה לי מאי קאמר לא שנא בשעת הלואה דקרא ודאי משכנו שלא בשעת הלואה קא משתעי וכן נמי קרא דלא יחבול רחים ורכב וכו' ואפי' לר' שמעון דדריש טעמא דקרא משכנו בשעת הלוואתו אינו צריך להחזיר לו וצ"ע:

תשובה הדין עמך וקושיא זו לבד הוקשו עליו הרבה מן הראשונים גם היא אחת מן ההשגות שהשיג עליו הראב"ד ז"ל בהשגותיו. והש"י נפלאות במצותיו וכו' וסיום התשובה בקובץ נדה:

מג) **שאלת** הקדמת הקדמה ואמרת זה לשונך בכל גלילות ארצינו אינם עושים מעקה לגגיהם לפי שהם מכוסים ברעפים שעושין על דמיון כלי חרס ולפי שאין משתמשין בהם שאינן ראוין לשום תשמיש ועוד שישברו הרעפים בהליכתן עליהם ולא יעלו להם אלא פעם אחד בשתי שנים או בשלש ולא לתשמיש ולא לצורך אלא לתיקון הגג ולטוח קצתו משום הכי נהגו העם בכל גלילות ארצינו שלא לעשות מעקה בגגיהם וגג שהוא סמוך לחצר אין בעל הגג עושה מעקה לגגו שאין מקפדים על זה בעלי החצירות. וגדולה מזו יש במקומנו שמי שפתח חלון לחצר חבירו ואחר שהחזיק בעל החלון בזה הנזק ובא בעל החצר לבנותה בונה לה בית עפ"י החלון ומכסה גג הבית ברעפים ואין בעל החלון יכול לומר לו או השפל גגך מחלוני ארבע אמות או הרחק גגך מלפני חלוני ארבע אמות והגביהו ארבע אמות כדי שלא תזיק לי בראיה דבר כזה אינו יכול לטעון על בעל החצר כך נהגו זקננו וכך נהגו דיינים לפי שהיזק ראיה מן הגגות לא היה היזק ביניהם. ועתה אודיעך שאלתי על זה תדע שהיה בבית יהודא חור אחד לאורה פתוח על גג לוי והחור גבוה מגג לוי כמו שני טפחים ויש כמו כן בעליית יהודא שעל גבי ביתו שתי חלונות קטנות לאורה והם פתוחות ג"כ על גג בית לוי והם גבוהות מן הגג כאמה וחצי וכן היה בימי ראובן ושמעון ולעת שהיה לוי עולה לגגו לתקנו יכול להזיק בראיה ליהודא בין בישיבה בין בעמידה ויש בעליה זאת חלונות אחרות גדולות מלבד השתים והם פתוחות למזרח ולצפון ונכנס לו מהם אור גדול ואילו נסתמו השנים קטנות לא יחסר אור העליה ושתי חלונות העליה הפתוחות על הגג הם קלות לסתום וגוח לפתוח כמותם למעלה בלא קילקול הכותל ובלא היזק ובלא טורח כלל ואין יהודא צריך לצאת מן העליה אפילו שעה אחת בהבנותה הודיעני אם יכול לוי לבנות כותל מצד החור רחוק ממנו

טפח בל. יגבהת ארבע אמות ושיגביה גגו עד פי חלוני העליה משני טעמים הטעם האחת שהיזק ראיה מהגגות אצלינו אין שמו היזק והטעם השני שאין עושה עמו היזק אחר אלא כמו שהיה עושה בתחלה ושמא תאמר לא יוכל לוי לעשות כן אם יועיל ללוי מה שאומר יהודא פתח לך שתי חלונות אחרות בעלייה על המבוי שלנו וסתום שתים הקטנות שיש לך על גגי ויאירו לך יותר או אם יכול לכפותו שיהא לוי סותמן מלמטה ובונה אותם מלמעלה עד שיהיה גבוהים מן הגג החדש כמו שהיה מן הגג הישן ע"כ לש' שאלתך:

תשובה דע שכן נראין הדברים שאין מן הדין היזק ראיה דגגין המשופעין והמכוסין ברעפים שאינן ראוים לתשמיש ואפילו בסמוכין לחצר חבירו ואפילו לבית דבכל מקום שאין עשוי להשתמש ואין דרכן לעלות אלא באקראי ולתקן אין בו היזק ראיה וכן נהגו בכל מקום והא דאמר שמואל גג הסמוך לחצר חביר. עושה לו מעקה. גבוהה ארבע אמות דווקא בגג הראוי לתשמיש ואעפ"י שאמר אבל מגג לגג לא היינו משום דסמוכין להדדי וכל אחד ואחד מרגיש בעת שחבירו עולה לגגו וכיון דאין תשמישו קבוע מצי לאיזדהורי אבל במשופע אפילו על חצר חבירו אין זקוק לו לארבע אמות משום היזק ראיה לפי שאינו עשוי לתשמיש כלל שאם אי אתה אומר כן אף המגביה כותלו ארבע אמות נחוש כי לפעמים מתקלקל ראש כתלו והוא צריך לתקנו ועולה ורואהו וכן בחלון המצרי הפתוח למעלה מארבע אמות שאין לו חזקה ואינו יכול למחות לדעת רבי זירא אמאי אינו יכול למחות זמנין דצריך לתקן תקרת ביתו ועולה ורואהו ורבי אלעאי נמי דאמר יכול למחות משום דאמר ליה זמנא דקא שרשיפא וקא דוי בי לימא זמנין דצריך לתקן כותל או תקרתו וקא דוי ביה ואין לדבר סוף. ואע"ג דאמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות. ואמרינן בריש פ"ק דבבא בתרא דאפילו למאן דאמר היזק ראיה לא שמיה היזק הכא שמיה היזק וקא יהיב טעמא משום דאמר ליה בעל החצר אנא קביעא תשמישתאי ואת לא קביעא תשמישתך ולא ידענא בהי עדנא אחית דאצטנע מנך דאלמא משמע דכל שרשות המזיק אינו עשוי לתשמיש קבוע אלא בעראי יותר שמיה היזק לפי שאין חבירו נזהר והוא ניזוק יותר לא היא דהתם בגג העשוי לתשמיש קצת וכמו שאמרנו דאף על גב דאינו משתמש בו בקביעות מ"מ משתמש בו לעתים והזיקו מצוי ולפיכך חששו להזיקו אבל כאן שאין משתמש בו כלל ואינו עולה לו אלא בשעה שהוא צריך לתקנו בזה לא חששו. וכל שכן אם נהגו כן במקומות הללו וכבר באו מעשים לפני הבית דין שבעירכם על דבר זה ודנו בו דור אחר דור בכך שאין זה יכול למחות ואפילו אם היה הדין כך מדין הגמרא לפי שהמנהג מבטל הלכה שהסכימו בו הראשונים ודנו בו הדיינים שאנו אומרים תקנה מצאו בדבר לפי המקום וגבלו ראשונים כן וכל כיוצא בזה המנהג המוסכם מבטל הלכה. אלא שאין אנו צריכין לכך במקום זה כי כן נראה שדין האמת נוקב ועולה מבלתי סיוע המנהג וכיון שכן אם בא לוי להגביה גגו עד חלונותיו של יהודה ומן הצד בהרחקת טפח כדי שלא יאפיל עליו הרשות בידו ואפילו היה הראשון נמוך מן החלונות ד' אמות וכל שכן אם היה הגג הראשון סמוך להם מתחלה באמה וחצי שגם מתחלה היה מזיקו בכך ואדרבה היה היזקו יותר מצוי מתחלה דכי יתיב חזי ליה וכי קאים נמי אי כאיף חזי ליה ובל השתא דהוא יותר קרוב אל החלון אפשר להזיקו כלל כשהוא עומד לפי שהחלונות נמוכות הרבה וסמוכות לקרקעיתו של גג ואפילו כשהוא יושב אי אפשר לראות בו להדיא בלא כפיפת גופו והרכנת ראשו כמו שהיה עושה מתחלה ואדרבה נתמעט היזקו ומ"מ אם יש ליהודה חזקה בחלונותיו אין לוי יכול לבנות כנגדו ממש כדי שלא יאפיל עליו אולם לא באנו לחקור עתה ולהעמיד דין חלונותיו של יהודה על דין הגמ' אם יש לחן חזקה אחר שהן פתוחות על גג לוי שאינו ראוי לדירה ולתשמיש כי יארך הענין לפי שיש לדון ולומר שאין להם חזקה לפי שעכשו אינו מזיק ללוי כלל וכל שאין מזיקו אין לוי כל למחות בו וכל שאין יכול למחות אין לחבירו חזקה עליו ויש לומר בהיפך דכיון שאדם עשוי לבנות בחצירו ולהגביה את גגו ואת קירותיו ולהעמיד חרבותיו ואז יהי' זה מזיקו או מזקיקו להרחיק ממנו מעתה

יכול למחות בידו אעפ"י שעכשיו ממש אינו מזיקו ויש לדון בדבר זה הרבה מסוגיא שבראש פרק לא יחפור ומסיגיא שבסוף פרק חזקת בעניין חלון המצרי והצורי ומחלוקת ר' זירא ור' אלעאי ואתה חכם ואם תצטרך לזה ותדקדק מהם תמצא מה ולא יבצר ממך מזמה ואין אנו צריכין לזה עכשיו לפי מה ששאלת גם לא באנו עכשיו לחקור איזהו החלון שאנו דנין בו דין חלון העשוי לאורה ואיזהו שאין אנו דנין בו כן כי גם בזה יארך הענין ואין זה מקומו אחר שאמרנו שאפילו בחלון העשוי לאורה המוחזק ביד יהודה אין לוי נמנע מלהגביה מצרן ברחוק טפח מן הצד ואין צריך להגבהת ד' אמות מפני שאין לגגו דין היזק ראיה גם מה ששאלת אם יכול לומר לו סתם כאן ופתח במקום אחר לפי מה שאמרתי שאין לוי זקוק להשפיל ולהגביה ד' אמות מצד חלונותיו של יהודה אין צריך להשיב עליו לנדון שלפנינו אבל מ"מ כדי להתלמד במקום אחר כגון אם רצה לבנות ממש מאחורי החלונות וסתמן ממש בבניינו אני אומר שאם אין לבעל החלונות שום טענת הפסד ומניעה בדבר אלא שהוא מונעו מתוך אומץ הלב ורע הנפש בלבד כופין אותו שאין זה אלא מדות סדום זה נהנה וזה לא חסר וכופין על מדות סדום. וזהו שהוצרכנו למצוא טעמים על מניעת אותו שבא לבנות אחורי כוי דחבריה כמוזכר בריש פרק קמא דבבא בתרא ולולא שצריך הוא לטענה ובלא טענה כופין אותו למה הוצרך רב חמא למימר דדינא קאמר ליה אע"ג דדירי בת תיבנא וציבי דאמר ליה לא מטלטלנא מנאי דמשמע דאי לאו טעמא דלא מטלטלנא מנאי לאו דינא קאמר ליה ואפילו אם טען טענה שאינה מקובלת בעיני הב"ד לעכב עליה אין שומעין לו שכך משמע של סוגיא שם ומ"מ מחייבים את לוי לסתום ולפתוח במקום אחר בהוצאתו שאלו היתה מצריך יהודא לבנות משלו נמצאת מפסידו ואין זו מדת סדום כשהוא נמנע מלסתום ומלבנות בהוצאתו אלא מדת הדין ומדת כל אדם ואין זה צריך לפנים:

מד) עוד שאלת ראובן ושמעון היו בתיהם זה בצד זה והי' כותל החוצץ בין הבתים והעליות של שניהם משותף ביניהם ולשנים רבות נפל בית ראובן וחרבה עלייתו ונשארו כותלי הבית בחזקתם ובהם גובה יותר על ד' אמות וכותלי העליות מקצתן נפולים ומקצתן רעועין ומתירא שמעון מן הרעועין שלא יפלו עליו ויזיקהו ומן הנפולים נכנס בעליתו המטר והרוח והשמש ומצערן אותו הודיעני אם יכול שמעון לכפות את ראובן עד שיבנו שניהם כותלי העליה למי שהם שותפין בכותלין או לא יכול לכפותו ע"כ:

תשובה דבר ברור הוא שאין ראובן זקוק לבנות בעל כרחו אלא עד ד' אמות מארעית ביתו כדי לסלק היזק ראייתו מבית שמעון ואפילו שהיו הכותלים מתחלה גבוהים יותר בכל זה אינו חייב אלא כדי סילוק היזק ראיה בלבד וכמו ששנינו כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנותו עד ד' אמות וכו' למעלה מד' אמות אין מחייבין אותו סוף דינא כתחלת דינא מה תחלת כשבא שמעון לבנות בחצר בתים ועליות אין כופין ראובן השותף עמו בחצירו לבנות אלא עד ד' אמות ומשום היזק ראיה אף סוף דינא אעפ"י שנתרצו לבנות בתים ועליות ונפלו אין מחייבין את ראובן לבנות רק כשיעור ד' אמות כתחילת דינא ומשום היזק ראיה ואין בכל השותפין שיכול לכוף את חבירו לבנות אלא או משום היזק ראיה כמו שאמרנו או בבית ועליה של שנים שנפלו שהעליון כופה את התחתון שיבנה ביתו מלמטה כדי שיבנה הוא עליו משום דתחתון לעליון משתעבד וכמו שנזכר במקומו בפרק הבית והעלי' אבל במקום אחר לא שאין ראובן משועבד לשמעון אלא שיש עליו לסלק ממנו היזקו אבל אם מתירא שמעון מן הכותלים הרעועים שמא חס ושלום יפלו על ביתו ויזיקוהו מחייבין את ראובן לסתור חלקו שיש לו באותו כותלים ונותנין לו זמן שלשים יום שהוא זמן ב"ד שיסתר אחר אותו זמן וכמו ששנינו בפרק הבית והעליה הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לסתור את הכותל ולקוץ את האילן ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר זמן חייב ואמרינן עלה בגמרא וכמה זמן א"ר יוחנן זמן ב"ד שלשים יום:

מה) עוד שאלת ראובן היתה לו ארובה בגגו לצאת בה עשנו בעת שמדליק אש בביתו והיה גג שמעון שוה לגג ראובן או גבוה

פ"ג א כותל חצר וכו' אבל יתר על ארבע אמות אין מחייבין אותו. מ"כ נ"מ ואפילו שהיה גבוה יומר מדי כשנפל שיכול לומר אם ממהלה נמרליתי לך אולי היה עשיר ועתה הוא עני אז שדה אמרת יש לו עכ"ל:

ד אבל אם היה הכותל של זה שבנה וכו'. כתב ה"ה בהשגות מ"מ זה המשפט מעוקל וכו' ודעת המחבר שאין מחייבין אותו מלי ההוצאה וכו' עד זה נ"ל לדעתו ז"ל. אבל הרמב"ן כתב אם גדר אם בקוים שלא נהגו לגדור בנקעה

הכותל הרי המקום והאבנים של שניהם. ואפילו נפל לרשות אחד מהן או שפינה אחד מהן את כל האבנים לרשותו וטען שמכר לו חבירו חלקו או נתנו לו במתנה אינו נאמן. אלא הרי הן ברשות של שניהם עד שיביא ראיה:

פרק שלישי

א כותל חצר [1]המבדיל בין שני שותפין שנפל. יש לכל אחד משניהם לכוף על חבירו [מ]לבנותו עד גובה ד"א כדי שלא יראו זה את זה. אבל יתר על ארבע אמות אין מחייבין אותו. רצה האחד והגביה הכותל יותר על ארבע אמות. אם בא חבירו ובנה כותל אחד גבוה כנגד הכותל שביניהן מחייבין אותו ליתן חלקו בגובה שכנגד כתלו. כיצד בנה אחד כותל שביניהן והגביהו עשר אמות ובא חבירו ובנה כותל אחד כנגדו או בצדו לעשות לו בית והגביה הכותל האחר שש אמות מחייבין אותו ליתן חלקו בשתי [ג]אמות שמוסיף על ארבע אמות שהרי נראה ממעשיו שהוא רוצה בהן. וכן אם חקק בראש הכותל שביניהן מקום להניח בו [2]הקורות או שבנה עליו קורה [ג]גדולה שהקורות נשענין עליה מחייבין אותו ליתן חלקו [ד]בשש האמות כולן שהוסיף חבירו על הארבע אמות אע"פ שלא בנה כל הכותל שהרי גילה דעתו שהוא רוצה בכל הגובה הזה: **ב** אחד מן השותפין שבנה הכותל שמבדיל בינו ובין חבירו עד ארבע אמות ותבע חבירו ליתן חלקו בהוצאה ואמר נתתי חלקי. ה"ז בחזקת שנתן ונשבע היסת שנתן ונפטר עד שיביא ראיה התובע שלא נתן. אבל אם בא לתבוע אותו ליתן חלקו בהוצאת שאר הגובה שהוסיף על ארבע אמות מפני שסמך לו או כנגדו ואמר נתתי אינו נאמן. אלא חבירו נשבע בנקיטת חפץ שלא נתן לו ונוטל ממנו כדין כל הנשבעין ונוטלין. עד שיביא ראיה זה שנתן לו: **ג** מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה ושנייה ושלישית עד שנמצאת חורבה זו משלש רוחותיה גדורה. אין מחייבין אותו ליתן לו ההוצאה כלום שהרי לא הועיל לו והרי חורבתו פתוחה לר"ה כשהיתה. לפיכך אם גדר לו רוח רביעית עד שנמצאת חורבתו מוקפת גדר מגלגלין [ה]עליו את הכל ונותן חצי [1]ההוצאה שהוציא זה בארבע רוחות עד ארבע אמות ובלבד שיהיה מקום הכותל של שניהם: **ד** אבל *אם [3]היה הכותל של זה שבנה ובחלקו בנה יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינין

א טור סס: ב טור סס: ג טס"מ סי' קנ"מ כסס רביו:

השגת הראב"ד

*אבל אם היה הכותל של זה שבנה וכו' עד בכותלים. מ"מ זה המשפט מעוקל שאם הרוים לו המקום וגדר אותו שיפסוק לו ההוצאה ומה שאמר שאינו יכול להשמטם בכותלים כן ישמטם אלא המקום לו יהיה ויהיה לו שמר על זה שאם יפול הכותל האבנים והעפר לשניהם והמקום שלו עכ"ל:

פ"ג א כותל חצר המבדיל בין שני שותפין וכו'. משנה פ"ק דב"ב (דף ה.): רצה האחד והגביה הכותל יתר על ד' וכו'. במשנה שם. ומ"ש ומחייבין אותו ליתן חלקו בשמי אמות שהוסיף. הוא פירוש דברי ר"ג דגמרא דאמר למאי דסמך סמך למאי דלא סמך לא סמך ומ"ש שפירשו במשך שאם היה משך הכותל שביניהם עשר אמות הה בנה כנגדו ובנגדו במשך ה' אין מחייבין אותו ביתר מכאן ונגם זה אמת: **וכן** אם חקק וכו'. זה כתב כפירוש אקבוטי כשורי האמורה בגמרא (דף ז'). ולע שבפריעת מלי ההוצאה אפילו בעל כרחו של חבירו זוכה במלי הכותל לפי שהמקום של שניהם הכפה לו מלירו וכיון שהוא בנוי על חלקו מיד כשגילה דעתו דניחא ליה מחייבין אותו כן כתבו ז"ל:

ב אחד מן השותפין וכו'. במשנה שם (דף ה'). ומ"ש ונשבע היסת. פשוט הוא שבכל כפירה יש שבועת היסת: אבל אם בא לתבוע אותו וכו'. מפורש במשנה. ומ"ש נשבע בנקיטת חפץ. הוא כדין הנשבעין ונוטלין ואפילו במלוה בשטר אי אמר ליה אשמעת דלא פרעתיך משמעת ליה וכמו שיתבאר פי"ד מהלכות מלוה ולוה:

ג מי שהיה לו חורבה בין חורבות חבירו וכו'. לשון המשנה (דף ד' ע"ב) המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדל וכו' ולאיתי למפרשים ז"ל שפירשו בצדדים ובמקום שלא נהגו לגדור וכ"ג קנא מהמעשה האמור בגמרא (דף ה.) מרוחיא וכיצא והקשו ז"ל ל"ב כשגדלו מארבע רוחותיו למה מחייבין אותו ומ"כ מה הועילו חכמים בתקנתן נמצא האחד מקדים וכונה ומחייב בגדרים ותילו שאם עמד ניקף ומחה במקיף שלא יהא לו מדמי הגדרים כלום פטור והמחבר כתב הדין בחורבה וכבריו נראין: **לפיכך** אם גדר לו רוח וכו'. מקקנא דגמרא והלכות:

ד אבל אם היה הכותל של זה שבנהו ובחלקו בנה יראה לי שאין מגלגלין עליו אלא דבר מועט כמו שיראו הדיינין שהרי אינו יכול להשתמש בבתלים. בהשגות מ"מ זה המשפט מעוקל וכו'. ודעת המחבר שאין מחייבין אותו בתלי ההוצאה אלא מפני שזוכה בתלי הכותל לפי שבנה במקומו וכמ"ש למעלה בתלי לפיכך כל אלא בנה במקומו ואם ילה הלה אפילו בפריעת מלי ההוצאה אינו זוכה בתלי הכותל עכשיו אם המקיף רולה אינו זוכה בתלי הכותל ואינו פורעה אלא מה שהגהו זה נראה לדעתו ז"ל

משנה למלך

פ"ג א וכן אם חקק בראש הכותל כו'. כתב ה"ה ז"ל וכיון שהוא בנוי על חלקו מיד כשגילה דעתו דניחא ליה מחייבין אותו. פי' דכיון דבגילוי בעלמא מחייבין אותו לפרוע מלי ההוצאה דין הוא שאפילו בע"כ של מבירו זכה בתלי הכותל כי היכי דנוטלין ממנו בע"כ גם הוא יהיה נוטל בע"כ של מבירו ודו"ק:

ואם

לחם משנה

יח **וטען** שמכר לו חבירו חלקו או נתנו לו וכו'. מכאן דקדק ה"ה ז"ל דאיירי שאנו רוחים האבנים ממה ידו דאל"כ איכא מנו ובשלמא אם היה אומר רבינו ז"ל דהטענה היא שהכותל היה שלו היינו יכולים לומר דהיה סבור דאין כאן מנו משום דאמר אחדי דהכותל של שניהם אבל מאחר שהטענה היא מכר או נתן למה לא יהיה נאמן במיגו שלא ודאי דלאיתו האבנים יוצאים ממה ידו:

פ"ג א נשבע בנקיטת חפץ וכו'. אע"ג דכשאומר שפרע בתוך זמנו נוכה המלוה אלא שבועה משום דחזקה אין אדם פורע בתוך זמנו ואפילו שהלוה קיים ומוחזק בידי וכדכתב הרב"י ז"ל בהלכות טוען ונטען סימן ע"מ דנראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דעד אחד מעיד שהוא פרוע וכו' יע"ש. ובגמרא משמע דמדמי הא דחזקה דאין אדם פורע בתוך זמנו להא דמתני' מטעמא דמי ימר דמסיני לי רבנן ומהך טעמא אמרינן דחזקה דלא פרע מ"מ ר"ל דלא מדמינן לגמרי דהכא בעינן שבועה והתם לא בעינן שבועה ולא אתי טעמא דמי ימר אלא לדמותו להפס דכי היכי דהתם אינו נאמן האומר פרעתי כשישבע אבל אינו נאמן אם יבא לדון אם אינו נאמן אם יבא לדון אם אינו נאמן אם יבא לדון אם

ז"ל: וכן אם הניקף עצמו וכו'. ג"ז שם ומוסכם בהלכות וש מי שכתב שאם גדר המקיף בגזיז והמקיף בלבנים שאין ממיינים פומו אלא בלבנים שאין אחה מחייבו אלא מחמת גילוי דעתו והרי גילה דעתו שרי לו בגדר לבנים ולא כ"כ הרלשונים ז"ל:

ה וכן שני בתים זה בצד זה וכו'. פירוש שאינן משופעין והדין מימרא פ"ק (דף ו' ע"ב) אמר אביי שני בתים בתי לדי ר"ה זה עושה מעקה לאלי גגו וכו' ומילון זה שכתב המחבר בין עשויין לדירה לאין עשויין הרבה מהמפרשים כתבוהו לאלן בין זו לאביי לאוסף דר"ג שמכיר בקמון אבל יש שכתבו בהן מילון אחר ואמרו דהא לאביי דבעי מעקה ד' אמות הוא כשהגגין רחוקים זה מזה וכמו שאמר בשני לדי ר"ה וכל שהן רחוקין כל זה משמע אינו מרגיש בגיאת השני וסבור שלא יבא ולפיכך צריך מעקה גבוה ארבע אמות והשיב דר"ג דאמר ממילא י' בגגין הקמוכין זה לזה דכל שאינו כא להשמש בגגו יבגיש ויגיע עצמו ודי בממילא י' כדי שיתפס עליו בגגו ולזה הקשה הרשב"א ז"ל: **ואע"פ** שבני ר"ח וכו'. מפורש בגמרא וכתבו ז"ל מהא שמעינן דשתי מלירות הסמוכות זו לזו ואע"ג דעליונה גבוה ארבע אמות התחתון זקוק לו להחק רחיה דבגין אלו ודאי בשבוהין ארבע אמות הן דאי לא אם מגג ומגג ומאלר רחוקים כמה זקוקים הם לארבע אמות כל שזה יכול לרחות בהשמש מבירו עכ"ל הרשב"א ז"ל:

ן גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו וכו'. מימרא דשמואל שם וכתב הרשב"א ז"ל נ"ל שבעל המאר מקייב עמו על עשרה טפחים למעלה מאלרו שאף הוא זקוק לו לי ליתפס בגגו עכ"ל:

אבל אין בין גג לגג וכו'. בהשגות פ"א פירוש שאינן רחוין לאשמש ע"כ ופשוט שזו כוונת המחבר: אבל צריך לעשות מחיצה וכו'. מימרא דר"ג שם והלכתא כוותיה בדיני:

ן שתי חצירות זו למעלה מזו וכו'. פלוגתא דרב הונא ורב אסדא שם בזה הלשון אמר רב הונא מחמון בוה מבגגדו ועולה ועליון בוה מבגגדו ועולה ורב אסדא אמר עליון מקייב למטה ובוה מניא כוותיה דרב אסדא שמי מלירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בוה מבגגדי ועולה אלא בוה מלמטה ומלמעה ובוה ע"כ ורש"י ואבן מיגש ז"ל פירשו ר"ה אמר החחחון בוה אם הכותל מלמטה עד שמגיע לעליון כדי שלא יהא עליון נפסד בשפלותו של חחחון ורב אסדא אמר עליון מקייב לחחחון אבל עיקר הפירוש כך היא שמי מלירות זו למעלה מזו אפילו גבוה הרחבה כמה בחחחון ראוי לרחות ואבל לפי אורך החחחונה וקילורה וקבלת רב הונא עליון נפסד בשפלות החחחון ומ"מ מקלות החחחון מקרקעית העליון מחניא רבר הכותל וכו' רב אסדא בבר עליון מקייב מלמטה ועולה שאם אין יקוד אין בנין ובונין שמהבן בשיתוף עד קלוף הרחק רחיה החחחון שלא יוכל לרחות אפילו בשהעליון עומד ומכאן ואילך בוה העליון לבדו עד משלוש אמות מבגגד מלירו וקי"ל כרב אסדא דאמרי כוותיה ובהשגות פ"א אין דבריו נכונים ע"כ ולשון המחבר כלשון הגמרא אבל היה לו לפרש: **ואם** היתה חצירו למעלה וכו'. זה נמצא בספרי המחבר ולשון הברייתא היתה מלירו למעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו והקשו ממנה לר"ג דאמר בין גג לגג זקוק לאמיה י' ואמרו מאי לאו אין זקוק לו כלל לא אין זקוק לאמות אבל זקוק לאמיה י' עכ"ל הגמרא ופירש אבן מיגש ז"ל שכ

לחם משנה

מי אמר בוה ומחייב בגדרים ולכך העמידו בחזרבה ואיירי בפחמא דעל הפסח אין מחייב לגדור אלא אם גדר לו הכל אמר שלא ישלם לו. וקשה דאיך כתב רבינו ז"ל דטחן לו מני ההולאה שהולים עד ארבע אמות הא אין כאן החק רחיה בחזרבה ודי בעשרה טפחים כדי שלא יהא נחפס בגגו וכ"ת היכא דרולה זה להשמש בה הא בגמרא לא משמע הכי דקאמר אבר נטילה אינה משמע דלא הוי טעמא אלא משום שמילה ולא משום החק רחיה ואם נאמר דרבינו סובר דדברי הגמרא איירי בדבר שאינו עשוי להשמש ואין הטעם אלא משום שמילה ואיהו קא מייבי בדבר דאינה החק רחיה אלא מטעם החק רחיה אלא מטעם שמילה וכמלאה מדברי רש"י ז"ל:

ד וכן אם הניקף עצמו וכו'. כתב ה"ה ז"ל וש מי שכתב שאם גדר המקיף בגזיז והמקיף בלבנים וכו' קשה לרלשונים דלא סבירא להו הכי אלא דבר יוסי אפילו עמד ניקף וגדר בכל שהוא מבגגלין עליו כל ההולאה אמאי לא קאמר בגמרא דאיכא בינייהו הך בין מ"ק לר' יוסי דאמ"ק בעינן שיגדור כעין מה שגדר האחר כדי שישלם לו ההולאה כולה ולר' יוסי אפילו גילה דעתו וגדר בכל שהוא מבגגלין עליו כל ההולאה חהו שאמר מבגגלין עליו את הכל וי"ל דלא ניחא לגמרא לאוקמי פלוגתא בהכי:

הגהות מיימוניות

ובריוחב הכותל ואם לא הוצרך אלא לאקצרו לאחי דאסכר סמך כר"ג ונותן כפי חשבון אביאסף ע"כ: ח [ז] אר"י רוקא בשני צידי ר"ה דאין האחד מרגיש כשחבירו עולה שיהרו מבו מראמר בסמך אבל בין גג לגג לא: ז [ח] ע"ש בחוס':

מגדל עוז

שמרא חכה בגמרא: ד ה וכן אם הניקף עצמו וכו' עד סמיר. פ"ק דבמרא: ן גג הסמוך לחצר חבירו עד אם נכנס לרשותו: כתב הראב"ד ז"ל מאמר הגגין פירוש שאין רחוין לאחמש עכ"ל: ואני אומר דעת ספרשים קדמונים ג"ע ומכלם רבותינו בעלי הסוס' ז"ל שפירשו כל גגין שבמלמוד בגגין שלהם דוקא שהיו רגילים להשמש בהן וכדמשמע בהדיא פ"ק דבוסה הטוהה בוכה בלאם גגו וכמו שמשמשין בהן היום בפ"ר אבל אם אין אדם משמשין בגגין כלל שהן מוסיפים בגבעים לא אמנם ר"מ ז"ל לא עלה זה על דעתו בספריו שהוא לא כתב אלא מה שאמר המלמוד והן הגגין שמשמשין בהן ובכלן פירושו בשאר הגגין שאין מוכיחים לאחר וכדאיתא פ"ק דבמרא כמו שהעתקתי אותו בפ"ב חה פשוט: ן שתי חצירות זו למעלה מזו עד אין זקוק לחחחון כלל: כתב הראב"ד ז"ל אין דבריו נכונים כלל עכ"ל: **ואני** אומר דברי ר"ל ברורים ומבוארים הם פ"ק דבמרא גמרא מחמין דקמן לו סבל אחד כי דגרקינן אחמר שמי מלירות זו למעלה מזו אמר רב הונא אחמון בוה מבגגדו ועולה ועליון בוה מבגגדו ועולה ורב אסדא אמר עליון מקייב לו מלמטה ועולה מניא בוחיה דרב אסדא שמי מלירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בוה מבגגדי ועולה אלא מקייב לו מלמטה ובוה ומס היתה

הדיינין שהרי אינו יכול להשתמש בכתלים. וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית הרי גילה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות אם היה הכותלים של שניהם. וכן כל כיוצא בזה: **ה** וכן שני בתים זה בצד זה והיו גגיהן עשויין לדירה אפילו היו בשני צדי *רשות [ז] הרבים זה עושה מעקה לחצי גגו שהוא דר בו וזה עושה מעקה לחצי גגו. וזה שלא כנגד זה ומעדיף כדי שלא יראו זה את זה. ואע"פ שבני ר"ה רואין אותו יכול כל אחד לומר לחבירו אלו אין רואין אותי אלא ביום בעת שאעמוד על גגי ואתה רואה אותי תמיד: **ן** *גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות. אבל בין גג לגג משאר הגגין אינו זקוק לארבע אמות שאין בני אדם דרין בגגות לפיכך אין בגגות היזק ראייה. אבל צריך לעשות מחיצה בין שני הגגין גבוהה עשרה טפחים כדי שיתפוס אותו כנגב אם נכנס לרשותו: **ן** *שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון [ח] הריני בונה מכנגדי ועולה אלא בונים שניהם מלמטה ועולה ובונה העליון לבדו מכנגדו ומעלה. ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו אין העליון זקוק לתחתון כלל:

השגת הראב"ד

*גג הסמוך לחצר חבירו עד אם נכנס לרשותו. פ"ש מאמר הגגין פי' שאין רחוין לאחמש עכ"ל:

השגת הראב"ד

*שתי חצרות זו למעלה מזו עד אין העליון זקוק לתחתון כלל. פ"ש אין דבריו נכונין כלל עכ"ל:

א עמ"מ פי' קנ"ע:

מי

בנקעה מבגלגלין עליו אם הכל ובגבל שיהא הגדר כולו בשל בוה אבל אם היה מניח בשל זה ומניח בשל זה אינו יכול לכופו ליתן לו אפילו פרוטה שהרי אם רצה אומר לו אין רצוני בגדר שקרקעי מממעמ ואנא כורכמא ריפקא הייתי זורע שם ואוביל שומר ושמור שאם אין אפה אומר כן במקום שלא נהגו לגדור בנקעה יקדים אחד מהם ויגדור ויגבגל על מניחו את הכל עכ"ל. ולי נראה דבנקעה מודה רבינו דלא שאני לן בין אם מקום הכותל של שניהם לאם מקום הכותל של הבוה לו שבוכר דדוקא כשמקום הכותל של הבוה מבגלגלין אבל אם המקום של שניהם אין מבגלגלין וכדברי הרמב"ן דע"כ לא קאמר רבינו דדוקא כשמקום הכותל של הבוה אלא בחורבה שדלרה לינגות ושמיד הוא לסמוך על הכתלים וכמ"ש מי שהיה לו חורבה בין חורבות מבירו ועמד מבירו וגדר רוח לאשונה וכו' אבל בנקעה שאינה עומדת לסמוך על הכתלים שבה אפשר דמודה וכדאמרן ואפשר שבוכר שבין שלא נהגו לגדור אין מבגלגלין כלל ושובגדא דרוחא חורבה היתה ולא שדה. ומ"ש הרמב"ן שאם אפה אומר כן וכו' זה הוא לאם עמד מקיף אבל לאם עמד ניקף אין מכאן אם מכרם כלל דלא הוה ליה למיגדר ואיהו דאפקיד אנפשיה וגם לעמד מקיף אין הכרם כ"כ שלא יתרלה להוציא כל ההולאות שלא מדעת מבירו ואמ"כ ליקום עליהו בדעת ודיינא ועוד שהרי אם רלה ניקף עומד וגודר את הרביעית בקנים ואינו משלם אלא דמי קנים ומצאת מקיף נפסד ולפיכך לא יצא זה לגדור כדי לבגבל על מבירו ועוד כי יקדים אחד מהם מאי הוי יתמה מבירו ניחו ולא ישלם לו אלא דמי נמירא:

ן גג הסמוך לחצר חבירו וכו' שאין בני אדם דרין בגגות. כתב הריב"ש הדין עם שמעון דבגגין האלו יש החק רחיה מדאמר מבני שני בתים בשני לדי ר"ה זה עושה מעקה לאלי גגו וכו' והשיב דאמר שמואל דבין גג לגג אין החק רחיה אלא מהמפרשים ומכללם הרמב"ם והראב"ד

לחם משנה

ה אין רואין אותו אלא ביום וכו'. נראה דלאו טעמא דמשום דבלילה אינם הולכים בני ר"ה דא"כ גבי אמה בגגד אמה בר"ה דמאי לאמה ומשום דבני ר"ה חזו ליה ליתא הכי דבני ר"ה הולכים ביום ולא בלילה ואמה רואה אותי ביום ובלילה אלא טעמא ודאי דבין דהוא גבוה ארבע אמות אבל בין גג לגג אמות מגו בני ר"ה לא מגו לאיתמי אלא ביום שהאור רב אבל בלילה לא ולהכי אמה להוא נמוך מארבע אמות מגו בני ר"ה לאיתמי בין ביום ובין בלילה חו היא

כוונת הרשב"א ז"ל שהפיה ה"ה ז"ל:

ן ובונה העליון לבדו וכו'. נמצא לבדו שהוסיף רבינו ז"ל על לשון הגמרא הוכיח כפירוש השני שכתב ה"ה ז"ל דעל עילוף החק רחיה החחחון מקייב החחחון ומשם ועד ארבע אמות בוה העליון לבדו אלא היה לו לה"ה ז"ל לכתוב ולשון המחבר כלשון הגמרא דהרי בלילה דעתו כפירוש השני כדכתיבנא אלא שמ"מ היה לו לבאר יותר ואולי זהו טעמו של ה"ה ז"ל: אין העליון זקוק לתחתון בלל וכו'. כתב ה"ה ז"ל ופירש ן' מיגאש ז"ל שכך היתה הקושיא לר"ג אמאי בעל החאר אין זקוק לבעל הגג לאמיה וכו'. נאמר ה"ה ז"ל אלא נפרש קושיא הגמרא לבעל הגג דאמאי אין זקוק הוא לבעל המאר אמיה כלל דאמא דלרחיה עשרה אבל לעולם הבעליון אין זקוק לחחחון אבל ועם זה לא היה קשה על רבינו ז"ל אלא בזה אנו אומרים דודאי החחחון זקוק לעליון לארבע אמות

מגדל עוז

ד ה וכן אם הניקף עצמו וכו' עד אמיר. פ"ק דבמרא: ן גג הסמוך לחצר חבירו עד אם נכנס לרשותו: כתב הראב"ד ז"ל מאמר הגגין פירוש שאין רחוין לאחמש עכ"ל: ואני אומר דעת ספרשים קדמונים ג"ע ומכללם רבותינו בעלי הסוס' ז"ל שפירשו כל גגין שבמלמוד בגגין שלהם דוקא שהיו רגילים להשמש בהן וכדמשמע בהדיא פ"ק דבוסה הטוהה בוכה בלאם גגו וכמו

פ"ז א מי שהיתה לו חלון בכותלו וכו'. זה פשוט ומפורש פרק לא יפסוד (דף כ"ב) וכהרבה מקומות: ואם בא חבירו וכו'. במשנה שם המלוטות בין מלמטן בין מלמעלן כנגדן מרבע אמות. ובגמרא מני עלה מלמעלה שלא יגיע וירמה מלמטן שלא יעמוד וירמה מכנגדן שלא יפיל ע"כ ויש מי שכתב שכשאמרו במשנה שצריך להגביה הבנין מרבע אמות ודי בכך דוקא בשלא הרמיק הכותל שלא כדינו ויותר מכאן מעט אבל אם הרמיק ריחוק גדול אם מגביה כותלו מרבע אמות מתלוהו של זה כ"ש שירמה שם להליל ולפיכך פירש שם מנא דבריהם שצריך להגביה כדי שלא יגיע וירמה:

הבנא דלעיל היתה בשיש כבר במבוי אחד מאותה אומנות הוי פ"ש אמנם לשון רבינו משמע שגם שם מיירי בשאין כבר ביתיהם מאותה אומנות כמו שמפרש במ"מ עכ"ל:

פ"ז ו הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו'. כתב הטור בסימן קנ"ד בשם הרי"ף והרמב"ן ז"ל דאמנם אם יש בו היזק לאייה

פרק שביעי

א מי ישהיתה לו חלון בכותלו ובא חבירו ועשה חצר בצדו אינו יכול לומר לבעל החלון סתום חלון זה כדי שלא תביט בי שהרי החזיק בהיזק זה. ואם בא חבירו לבנות כותלו כנגד החלון כדי שיסור היזק ראייתו צריך להרחיק את כותלו מכנגד החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו: **ב** היתה החלון למטה בכותל כופה את חבירו לבנות כנגדה ברחוק ארבע אמות ולהגביה הבנין ארבע אמות כדי שלא יביט בו מן החלון: **ג** היתה החלון למעלה בכותל ובנה חבירו כותל כנגד החלון מלמטה אם היה מראש הכותל שבנה עד החלון גובה ארבע אמות או יותר אינו יכול למנעו אע"פ שלא הרחיק מכותל החלון כלום שהרי לא האפיל עליו ואינו מזיקו בראייה. אבל אם נשאר גובה מראש הכותל עד החלון פחות מארבע אמות כופהו למעט הכותל כדי שלא יעמוד על ראש הכותל וישקיף מן החלון או יגביה הכותל על החלון ארבע אמות ויהיה הכותל רחוק מן החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה: **ד** בנה כותל אחד בצד החלון צריך להרחיק מן החלון [ה]טפח ומגביה הכותל ארבע אמות [ו]על החלון או כונס ראש הכותל כדי שלא ישב עליו ויציץ ויראה: **ה** בנה [ז]שני כותלין משני צידי החלון. צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות והחלון [ח]באמצע הארבע. ולא יסכך על גביהן אלא א"כ הרחיק הסיכוך מן הכותל שיש בו החלון ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו. לפיכך מי שבא לפתוח חלון לחצר חבירו בין חלון גדולה בין חלון קטנה בין [ט]למעלה בין למטה בעל החצר מעכב עליו. שהרי אומר לו תזיק לי בראייה ואע"פ שהיא גבוהה תעלה בסולם ותראה: **ו** הרי שפתח חלון לחצר חבירו ומחל לו בעל החצר או שגילה דעתו שהניחו כגון שבא וסייע עמו

ג היתה חלון למעלה בכותל וכו'. מ"ש המחבר שכשהבנין נמוך מן החלון מרבע אמות שלא יגיע להרמיקו כלל ואע"פ שלא מזכר בפירוש בגמרא פשוט הוא שהרי ההרמקה אינו אלא כדי שלא יאפיל וכדאיתא בגמרא ובכיולא בזה הרי אינו מאפיל וכמ"ש הוא ז"ל:

ד בנה כותל אחד בצד החלון כו' ומגביה הכותל ארבע אמות על החלון או כונס ראש הכותל וכו'. פירוש נגד החלון כגון שהכותל שהחלון בו משוך ממזרח למערב הוה מושך מצפון לדרום ובגמרא אמרו במן הגד כמה [מרחיק] אמר רב יוסף וכו' כמלוא רוחב החלון והקשו והלא מצין א"ר זביד במדיר כותלו ע"כ. ודעת המחבר שכשהקשו והלא מצין הוא בשאינו מגביה הכותל מרבע אמות על החלון שאם יגביה בשאינו בשהכותל נגד החלון די בכך ויותר הוא יכול להציץ כשהכותל נגד החלון משיכול כשהוא מן הגד שלא הקושיא בשאינו מגביה היא דאי במגביה ודאי לא בעינן מידי אחרינא וכן נראה דעת הרב אבן מיגש ז"ל. אבל רש"י ז"ל כתב והלא מצין כיון דאמרון הוא אע"פ שהוא מגביהו יכול להציץ. במדיר עושה רשם הכותל משופע לגד החלונות עד שאינו רואי לא לעמוד עליו ולא ליושבן עליו עכ"ל. נראה מדבריו שאפילו במגביה ד' אמות צריך שיכנס רשם כותלו ודברי מימה הם דאדרבה כיון שגבוה הוא והוא אמון יוכל להציץ כמו שיצין בראמון הוא דבר מורגש לאוש שלא ודאי דברי המחבר עיקר. ומ"ש רבינו טפח כך הוא בקצת נוסחאות ובהלכות:

ה בנה שני כותלים מב' צדי החלון וכו'. מפורש שם בגמרא ובהלכות. והרבה פירושין נאמרו בה והעיקר כדברי המחבר ומ"מ יש שכתבו שאע"פ שיש בין ב' אמות צריך שלא יהא אחד מהם סמוך לחלון בפחות מטפח שהרי מן הגד האחד מרחיק טפח אע"פ שהגד השני פנוי לגמרי וזה פשוט: ולא יסכך על גביהן וכו'. אע"פ שאין זה מבואר בגמרא פשוט הוא שהרי הסכוך הוא נגד החלון וכבר נתבאר שכנגד החלון צריך להרחיק ד' אמות: לפיכך מי שבא וכו'. מ"פ מזקק (דף נ"ט.) וכרי אלעזר וכן בהלכות ומוסכם הוא:

ו הרי שפתח חלון לחצר חבירו וכו'. כבר כתבתי פ"ב שדעת המחבר ורבו ז"ל שיש לחיק לחייב מזקק כשהחיק רואה שעושין מעשה בנגדו ושותק ולפי שיטה זו תהיה הסוגיא והמשנה שבפרק מזקק כפשטן בחלון שיש בו היזק לחייב ומחלוקת ר' זירא ור' אלעזר הוא בחלון המצוי אחרי ראשו של אדם יכול ליכנס בו אבל בחלון הגורם ברלאשו של אדם יכול ליכנס לאוכו אפילו למעלה מארבע אמות יש לו מזקק לחיק לחייב חו שיטת הרב אבן מיגש ז"ל ויש שיטה אחרת לרי"ף ז"ל שאין מזקק לחיק לחייב בשום אד ובשיטתו הלכו האחרונים ופירשו המשנה והסוגיא בחלון שאין בו היזק לחייב והוא פשוט לאחרונים שאינו עשוי ליזון בו אם עיניו ולדבר עם שכיניו וכן ג"כ פירשו מחלוקת ר' זירא ור' אלעזר בהיפך דדוקא בחלון הגורם ברלאשו של אדם יכול ליכנס בתוכו והוא לאחרונים מד' אמות יש מזקק אבל אם לא היו לו שני דברים אלו אין לו מזקק ויכול לבנות כנגדו אלא הרחקה וזה דעת ההשגות ואפשר שאין מזיקו ברלאייה לאחרונים אמות יכול לאחות ולומר איני רואה שתחזיק בי אלא שלאוכל לבנות כנגדך לו שאתנוך לאחות בדברים ז"ל ולבאר הסוגיות לפי דעות אלו יתרכו הדברים:

נד"ל

משנה למלך

ו הרי שפתח חלון לחצר חבירו כו' ה"ז תחזיק בחלון. כתוב בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' י"ז ח"ל ודעו שאינו אדם מחזיק בדבר ואותו דבר שהחזיק בו בכל לו נתבקלקל אע"פ שאמרו בעלים ובנאוהו נתבטלה חזקתו לפי שאם החזיק אלא על אותו גוף בלבד כו' והרמה על זה שאפילו באותו כותל ממש אם נפלה אותה הקורה כו'. ולא מצאתי רמיה זו דלא אייך לא על נפילת קורות ונפל הכותל ולא על חזקת חלון ונפל הכותל וכ"ע.

המבקש

ואפשר דסמך על המבין ומעמו הוא דאיכא תרתי היזק קבוע ובכנגדים ויונאים:

פ"ז ה לפיכך מי שבא לפתוח וכו'. אינו מדוקדק לשון לפיכך דלא קאי אדסמיך ליה אלא אדלעיל מיניה קאי דכיון דחשו חכמים מלמעלה שמגביה מרבע אמות כדי שלא יגיע וירמה ה"ה גבי חלון אע"פ שהוא למעלה יכול למחות בו כדי שלא יעלה בעולם וירמה:

ו הרי שפתח חלון וכו'. כתב ה"ה ז"ל מתלוקת ר' זירא ור' אלעזר הוא בחלון המצוי וכו' אבל בחלון הגורם ברלאשו של אדם יכול ליכנס לאוכו אפילו למעלה מארבע אמות יש לו מזקק לחיק לחייב. וקשה דמשמע מדבריו דכ"ע מודו ר' אלעזר ורבי זירא דמעטעם חיק לחייב יש לו מזקק והא ר' זירא שם ליה בגמרא דלמעלה מד"א אין שם חיק לחייב משום דלית ליה זיעגין דמוחכת ברשיפא מותך וקיימת כדאמר שם וא"כ אמאי יש לו מזקק. ולישב זה אמתה על מתוכם הריב"ש ז"ל סי' תע"ד ממיהא גדולה

מגדל עוז

פ"ז **א ה מי** שהיתה לו חלון עד כדי שלא יאפיל עליו. פ"ק דב"ב: **ה ו לפיכך מי שבא לפתוח** כו' עד לאחות. פרק מזקק הנמים:

וכלה

לחם משנה

ויונאים לא מהניא בהו מזקק אלא ולאי אפילו דלא אמחיק יש לו ללמד המיעוקים וכן דקדק רבינו בלשונו שאמר שכתב שהרי המחיק כתב וכן יש ללמד וכו' דמשמע אפילו דלא המחיק ומהטעם שכתבתי. ועדיין קשה קצת לטעם ה"ה ז"ל דאמר דאין מזקק מועלת גבי נכנסים ויונאים דלשון רבינו ז"ל פרק י"ח מהלכות אלו לא משמע הכי דהטעם שנתן שם הוא מפני שהוא חיק קבוע כמו עשן ורמיים ופטיש נמי חיק קבוע וכיון שהטעם הוא מפני שאלו נכנסים ויונאים ולא מהניא בהו מזקק לגבי דידיה היה לו לרבינו ז"ל לפרש שם והעיקר מקר.

הגהות מיימוניות

ד [לא] משמע מתוך פר"ח דבמלא רוחב חלון היינו טפח ולא נודע מג"ל תוס' וכן השיב מורי רבינו כדמשמע בערוך בערך מדר ועיין בתנ"ה גדולה: [ב] אבל התוס' פירשו דדוקא משני במדיר את בחלו ולא מצי לשנויי במגביה כותלו יותר מארבע אמות מן החלון דבין

שהוא סמוך כ"כ ישרה ויציץ: ה [ג] על דבר השקיפה דעת תלמידך נוטה שאין צריך להרחיק מן השקיפה אלא מן החלון דכל היכא דאם בא למחות אינו מוחה אין לו חזקה והבא בגרון זה אם שמעון היה לו חלון ופתוח לחצר ראובן ולא היה לו שקיפה ובא לו לאחר זמן לעשות לו חלונות שקופין אין ראובן יכול לעכב עליו דזקא חנן קמן לא עשנו גדול דבר תרתי לא לישוייה בר ארבעי דמצי א"ל בפתחא זוטא מצינא לאיצטנעי מינך בפתחא רבא לא מצינא לאיצטנעי מינך אבל בשקיפה לא שייך ה"ם וליבא למיסר דבשקיפה נמי שייך ה"ם דמתוך שהוא שוקף מבחוץ ראוה ברחוק לצדדין יותר דהא דאי ליתא ולהבי לא חשו רבנן תדע דא"כ אפילו אם בא להשקיפו מבפנים חבירו יעכב עליו דמתוך שהוא שוקף ועומד מן הצד ראוה ברחוק יותר ועוד לדבריכם אם בא להקליש כל החומה מבחוץ עד חלון חבירו יעכב עליו מה"ם אלא ודאי אינו יכול למחות השקיפה וכיון שאינו יכול למחות אין לו חזקה כראמרינן לקמן בה"ה למעלה מארבע אמות אין לו חזקה ואין יכול למחות דהא בהא תליא א"כ לא ידחק מן החלון עצמו אלא כמלא רוחב החלון ולא מן השקיפה ומה שדקדקתם דמבחוץ אידי דומיא דמכנגדו מה כנגדו ד' אמות היינו מבחוץ ה"נ מלא רוחב מן הצד מידי מן החלון מבחוץ דהיינו מן חור החלון ושקיפתו מה ריוק הוא זה דמכנגדו אין שייך לחלק בין חור לחלון לשקיפה אדרבה דוק לאידך גיסא מה כנגדו אין מרחיק אלא כנגד חור החלון דכל עובי הכותל עד לחוץ חור החלון הוא ה"נ מן הצד וקל ועוד דלפי מתני' נמי ע"כ מן הצד כדפירש לעיל ושלום מאיר ב"ר ברוך שי': [ד] כר' אלעזר דאמר יכול למחות כדאיתא בהתוא דאתא לקמיה דר' אמי ודלא כר' זירא דאמר למעלה מארבע אין יכול למחות:

חלה

ז בד"א בשפתחה לתשמיש וכו'. דין הפורה מימרא דשמואל שם והרבה פירושין נאמרו שם בה ושיטת רבינו כלשון רבו ז"ל: וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת וכו'. בגמ' (דף ס.) אר"נ ולפסוק לאלתר הוא מזקה אמין מדם עשוי שקוממין אורו בפניו ושומק ע"כ. והתשבות מ"ל לפי דעתי וכו'. ושיטת הל' יוס יתבאר לפיהו אבל דעת המחבר הוא דבכלל לפסוק הוא לבנות כנגדו וכן פר"ש ז"ל:

ח מי שהיו לו וכו'. מעשה פ"ל (דף ז:) והלכתא: לפיכך אם לא היה שם טורח כלל וכו'. אע"פ שלא מכר זה עשוי הוא ומוכח ג"כ שם אחר שסלקיהו להסיר טענה גרלה שבלא טענה כופין אותו:

אבל

שהיתה למטה [ו]מארבע אמות אע"פ שאין ראשו נכנס ממנה אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדיה אלא א"כ הרחיק ארבע אמות כמו שביארנו: ז היתה חלון [ז]קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה והיתה למעלה מארבע אמות בעל החצר יכול לבנות כנגדה ובצדדיה שהרי טוען ואומר לא הנחתיך לפתוח אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה. אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין לא הנחתי. בד"א בשפתחה לתשמיש או כדי שיכנס בה הרוח. אבל [ח]אם פתחה לאורה *אפילו היתה קטנה ביותר וגבוהה ביותר הואיל ולא ערער החזיק [ט]ואין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו שהרי מחל לו על האורה. *וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חבירו ובנה כנגדה או מצדדיה בלא הרחקה *או סתמה ושתק בעל החלון אינו יכול לחזור ולערער לפתוח החלון או להרחיק הבנין. שכיון ששתק מחל [ט]שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק אלא א"כ מחל: ח מי [י]שהיו לו חלונות למטה בכותלו ובא חבירו לבנות בפניהן ואמר לו אני אפתח לך חלונות אחרות בכותל זה עצמו למעלה מאלו הרי זה מעכב עליו ואומר לו בעת שתפתח החלונות תרעיד את הכותל ותקלקל אותו. ואפילו אמר אני אסתור כל הכותל ואבנה אותו לך חדש ואעשה בו חלונות למעלה ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה יכול לעכב עליו ואומר לו אין רצוני שאטרח ממקום למקום. לפיכך [יא]אם לא היה שם טורח כלל ואין צריך לפנות אינו יכול לעכב עליו. וכופין אותו שיהיה חבירו סותם חלון זה שלמטה ממנו ועושה לו חלון מלמעלה שזו מדת סדום. וכן כל דבר שזה נהנה בו ואין חבירו מפסיד ואין חסר כלום כופין עליו:

אבל

עמו. או שידע הנזק ולא ערער. הרי זה החזיק בחלון ואינו יכול אח"כ לחזור ולערער עליו לסתום. *וכיצד [ה]דינה *של חלון זה שהניחה לפתחה אם ראשו של אדם יכול ליכנס ממנה או

השגת הראב"ד

*וכיצד דינה של חלון זה וכו' או שהיתה למטה וכו' כמו שביארנו. מ"מ אין אנו מוצאים לא עמו ולא עם רבו בדרך זה אלא מלקו בגמ' כאריבע אמות ולמטה מד' אמות איהא מחקה אלא בחלון הטרי אבל בחלון המלרי לעולם אין לו מחקה וכן הסכימו כל רבותי:

עמו. או שידע הנזק ולא ערער. הרי זה החזיק בחלון ואינו יכול אח"כ לחזור ולערער עליו לסתום. *וכיצד [ה]דינה *של חלון זה שהניחה לפתחה אם ראשו של אדם יכול ליכנס ממנה או

השגת הראב"ד

*וכן מי שהיתה לו חלון וכו' עד אא"כ מחל לו. מ"מ לפי דעתי יש הפרש בין פותח לאפיל שהפותח לאלתר והמאפיל ל' יום עכ"ל:

שהיתה למטה [ו]מארבע אמות אע"פ שאין ראשו נכנס ממנה אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדיה אלא א"כ הרחיק ארבע אמות כמו שביארנו: ז היתה חלון [ז]קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה והיתה למעלה מארבע אמות בעל החצר יכול לבנות כנגדה ובצדדיה שהרי טוען ואומר לא הנחתיך לפתוח אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה. אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין לא הנחתי. בד"א בשפתחה לתשמיש או כדי שיכנס בה הרוח. אבל [ח]אם פתחה לאורה *אפילו היתה קטנה ביותר וגבוהה ביותר הואיל ולא ערער החזיק [ט]ואין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו שהרי מחל לו על האורה. *וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חבירו ובנה כנגדה או מצדדיה בלא הרחקה *או סתמה ושתק בעל החלון אינו יכול לחזור ולערער לפתוח החלון או להרחיק הבנין. שכיון ששתק מחל [ט]שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק אלא א"כ מחל: ח מי [י]שהיו לו חלונות למטה בכותלו ובא חבירו לבנות בפניהן ואמר לו אני אפתח לך חלונות אחרות בכותל זה עצמו למעלה מאלו הרי זה מעכב עליו ואומר לו בעת שתפתח החלונות תרעיד את הכותל ותקלקל אותו. ואפילו אמר אני אסתור כל הכותל ואבנה אותו לך חדש ואעשה בו חלונות למעלה ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה יכול לעכב עליו ואומר לו אין רצוני שאטרח ממקום למקום. לפיכך [יא]אם לא היה שם טורח כלל ואין צריך לפנות אינו יכול לעכב עליו. וכופין אותו שיהיה חבירו סותם חלון זה שלמטה ממנו ועושה לו חלון מלמעלה שזו מדת סדום. וכן כל דבר שזה נהנה בו ואין חבירו מפסיד ואין חסר כלום כופין עליו:

אבל

השגת הראב"ד

*וכן מי שהיתה לו חלון וכו' עד אא"כ מחל לו. מ"מ לפי דעתי יש הפרש בין פותח לאפיל שהפותח לאלתר והמאפיל ל' יום עכ"ל:

ז בד"א בשפתחה לתשמיש וכו' אבל אם פתחה לאורה וכו'. כתב הריב"ש פרק מזקה מלון המצרי אין לו מזקה ולעורי יש לו מזקה ונגמרא מ"ר דרא לעמה מד"מ יש לו מזקה ולמעלה אין לו מזקה ונחלקו המפרשים בפירוש זאת המימרא ולשון הרמב"ם נראה שהכל מלי בדעת הפותח אם פתח אותו לכוונת אורה ופירש הוא טעם הדבר לפי מה שנראה מלשונו שכיון שפתחה לאורה הה שפתח [מחל על האורה] ואין יכול לטענה מעתה ולריך להרחיק כדי שלא יאפיל אבל בשלא נעשית לאורה אלא שפתחה לתשמיש או לזון עיניו ולדבר עם חבירו אע"פ שב"כ מוסיף אורה בבית זה יכול לומר לא הנחתיך לפתוח אלא מפני שהיתה קטנה וגבוהה אבל שתחזיק עלי שאלמיך להרחיק בניני בזה לא הנחתי. ומ"ש ג"כ בגמרא בזה המלון העשוי לאורה אפילו כל שהוא שיש לו מזקה הוכיח הרמב"ן ז"ל מהיכולמי ששיעורו במזקה כשיעורו לטומאה שהוא כמלא מקדח:

ח"ה

ז וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת וכו'. כתב הר"מ ז"ל דהמאפיל ל' יום ונפקא ליה מדינא דקוראה לאיפא בפ"ק דב"ב וכתבו רבינו ז"ל בפרק שאחר זה היתה הקורה קוראה ערלי כל ל' יום לא החזיק בו אמם שהרי רלונו אומר לא מחלתי והנחתי מפני שהוא עלמי וכו' הה שכתב ה"ה ז"ל ושיעור הל' יום יתבאר לפנינו:

ח ואשכור לך בית שתדור וכו'. בגמרא דאמרינן אפילו דהוי כי מבנא וכי ניחי ולא הוי בית דירה ורבינו ז"ל היה לו לכותבו אלא שסמך על מ"ש לפיכך אם לא היה שם טורח וכו' ואפי' כי מיבנא וניחי ולאי דעורא הוא:

אבל

לחם משנה

נדולה כעיני שכתב שם הרב לדמות דברי הרא"ש ז"ל וכתב שהפותח אלון על גג של רעפים אין בעל הגג יכול לעכב כיון דאין מזיקו ולכן כשבא לבנות אין לריך להרחיק שאין לאלון זה מזקה כיון שאין יכול לאמות וכתב שם ולעולך לפרש מלאיה דר' דרא דקאי אאלון לורי אבל מצרי בין לאמעלה בין לאמטה אין לו מזקה ומהיה אלוה המזקה בדין אין יכול לאמות כדאמרינן בגמרא ע"כ. טעמא דלהרא"ש ז"ל דקאמר דכיון דאין שם החק רא"ה אין לו מזקה א"כ לא מצי מפרש דבאלון מצרי אליבי אבל באלון לורי כ"ע מודו דיש לו מזקה דלר' דרא דליש ליה דאמרן דמיימי שרשיפא א"כ לאמעלה מד"מ אמאי יש לו מזקה כיון דאין שם החק רא"ה כמו שלמד הריב"ש ז"ל לדעת ר"ת ז"ל לעיל דקונר דלא כהרא"ש ז"ל מהן טעמא ולכך כתב דכ"ע מפרש פלוגתייהו בלורי ובר' דרא אין לו מזקה משום דאין שם החק רא"ה אבל באלון מצרי כ"ע מודו דליש בה מזקה. ואמי אמיה עליו דבהדיא כתב הרא"ש ז"ל בפרק מזקה בפירוש ר"ת ז"ל שאמר שכתב שם (דף קנ"ט) שר"ת פירש דאאלון המצרי קאי כתב ורב יוסף פירש נמי דאאלון מצרי וכפי מ"ש ליתא דר' דרא ופירשו מלו דאין הלוכו ע"כ הרי שם כתב כפי ר"ת ז"ל ואילו היה הך דינא של אלון על גג של רעפים אאין לו מזקה כתוב בתשובות הרא"ש הוה אמרינן דהדר בפסקיה ממאי שכתב בתשובות אבל הך דינא דפותח על גב של רעפים כתבו הרא"ש ז"ל בפרק לא יפפור בתפלתו (דף קי"ל) ופ"ל לדברי הריב"ש ז"ל דברי הרא"ש ז"ל קותרים. לכך נ"ל לומר דהאי לאו הא בהא תליא כדכתב הריב"ש ז"ל דאע"ג דהרא"ש ז"ל אית הך דינא דהיכא דליכא החק רא"ה אין שם מזקה מ"מ מלי לפרושי פלוגתא בבלי בלורי מודה

ר' דרא ואע"ג דלר' דרא למעלה מארבע אמות אין שם החק רא"ה דליה ליה מיימי שרשיפא כי ליה לר' דרא הייט גבי אלון מצרי דכיון דאין יכול להכניס שם ראשו לא מיימי שרשיפא לרפות אלא דוקא כשהוא בשהוא יכול לאמות משום דרוחה דרך הילוכו אבל באלון לורי דיכול לרחות ולאי דמיימי שרשיפא ורוחאו ולאיכא החק רא"ה ויכול לאמות והייט דכתב ה"ה ז"ל כאן דבלורי כולי עלמא מודו דיש מזקה משום דיש שם החק רא"ה דאפילו רבי דרא מודה דמיימי שרשיפא ועם זה יעלו דברי הרא"ש ז"ל כהוגן ולא הוא יחידאה כמ"ש הריב"ש ז"ל דאפילו ר"ת פוקע עליו דמפרש אמר' באלון מצרי וכפי מ"ש ליתא דר"ת ופירשו אלו בבבי כוותיה דבלורי מודה רבי דרא דיש שם החק רא"ה ומה שהקשיתי בדברי ה"ה ז"ל אמי שפיר ולענין דינא אפשר דלא דמיון דברי הרא"ש ז"ל כדאמי לה הר"י בר שמא וכן שמעתי שפה שלוניק"ש נהגו כדבריו וכן כתב הרב מורי מהר"ר שמואל נשם רבו מהר"י מיטמלק ז"ל:

ז וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת וכו'. כתב הר"מ ז"ל דהמאפיל ל' יום ונפקא ליה מדינא דקוראה דאיפא בפ"ק דב"ב וכתבו רבינו ז"ל בפרק שאחר זה היתה הקורה קוראה ערלי כל ל' יום לא החזיק בו אמם שהרי רלונו אומר לא מחלתי והנחתי מפני שהוא עלמי וכו' הה שכתב ה"ה ז"ל ושיעור הל' יום יתבאר לפנינו:

ח ואשכור לך בית שתדור וכו'. בגמרא דאמרינן אפילו דהוי כי מבנא וכי ניחי ולא הוי בית דירה ורבינו ז"ל היה לו לכותבו אלא שסמך על מ"ש לפיכך אם לא היה שם טורח וכו' ואפי' כי מיבנא וניחי ולאי דעורא הוא:

אבל

הגהות מיימוניות

ו [ה] חלון צורי ע"כ: [ע"ין בהגה"ה באשירי פרק לא יחפור דף קע"ט]: [ו] ואע"פ שהוא חלון המצרי כיון שהוא למטה מד"א יש לו חזקה אבל החלון צורי אפילו למעלה מד"א יש לו חזקה וכן פר"ת סמני שהוא דבר קביעות ודלא כפרשב"ם דפ' דהא דא"ר דרא למטה מד' יש לו חזקה קאי אחלון צורי ואפ"ה אין לו חזקה למעלה מד' והביא ר"ת ראיה מדתניא לעיל החלונות מלמעלה ומלמטה ד"א ותני עלה מלמטה כדי שלא יעמוד ויראה אלמא דיש לו חזקה אע"ג דקאי למעלה מד' ורשב"ם אומר דאין ראיה משם דהתם איירי שהוא מלמטה מד' לאותו העומד בפנים כגון בעליה א"נ מירי כגון שיש לו עדים או שטר תוס' ע"כ: ז [ז] חלון המצרי: [לשון פור ח"מ סי' קנ"ד עשוי לאורה פי' רבינו תנאל שעשוי להכנים אורה פי' במקום אופל ורשב"ם פי' שאין לו אורה במקום אחר אלא מבאן ובעל העיטור כתב דוקא שניכר עשייתו לאורה כגון שצד מבחוץ ורחב מבפנים. אבל אם הוא שוה אינו עשוי לאורה והכל לפי ראות הדיין ע"כ]: [ח] עיין בסי' ע' וע"א מספר משפטים: [ט] עיין לעיל פ"ח בהגה"ה וכסי' ע"א מספר משפטים:

באשירי

מגדל עוז

וכיצד דינה של חלון זה וכו' שהיתה למטה כמו שביארנו: כתב הראב"ד ז"ל אין אנו מוצאים לא עמו ולא עם רבו בדרך זה אלא בחלון הטרי אבל בחלון המלרי לעולם אין לו מזקה וכן הסכימו וכתב הלרך בפירושה הרב רבינו יהוסף הלוי אבן מיגש ז"ל והא פלוגתא אלא בפלגי דבבלי ודיי שעמד בשיטת רבו והבינה לאלון יש לו מזקה ומתמוקמא מיהא הגונה וכולם דברי אלהים חיים הם והכיתור בזה הפרק:

ז היתה חלון קטנה עד על האורה. פרק מזקה הנמים: וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חבירו עד אלא מ"כ מחל לו: כתב הראב"ד ז"ל לפי דעתי וכו': ואני אומר עיקר הלכה זו פרק מזקה הנמים הו אבל הים הרוצה לקבל יקבל מיבבא ניכה לאיה רבה לאי דעבד עובדא:

ח ומי שהיו לו חלונות למטה כו' עד סוף הפרק. פ"ק דב"ב:

המבקש

ט אבל בעל החלונות שרצה לשנות וכו'. זה מינו מבואר בגמרא ודעת קצת הגאונים שכל שקומתם אם זו ומגביה ועושה אחרת כנגד זו ממש רשאי שהרי ממעט המזק אבל דעת המחבר כדעת רב משה גאון ז"ל שכתב שאפילו לשנותן למעלה מינו יכול וקצת רמיה יש מאותה דהתיא אחד לא יעשנו וכו' ס"ש חזקת הבתים ב"ב (דף ס.):

י שני אחין שחלקו. פ"ק מעשה שם ויש מי שפירש דדוקא כשהעלו בפירוש הבנין והעצים כלומר שאמרו כמה בנו שוה יותר מן הפנוי אבל אם העלו אחת כמה שוה אלא זה על אלא זה הכל בכלל העילוי ואפילו הפריר ע"כ ופשר שלזה נתכוון המחבר באמרו בזה ושמו הבנין והעצים ויתר דברי רבינו מבוארים עד סוף הפרק:

פ"ח א המבקש להוציא זיז מכותלו וכו'. סוף פרק חזקת (דף נ"ט ע"ב) ופסק כרב הונא וכן בהלכות: **הוציא** חזיז ולא מיחה וכו'. דעת המחבר וכן שמחילת השיעבודין היא לאלתר ושלא בטענת מכר או מתנה אלא בטענת קבלנות ומחילה ויתבאר דעתם ודעת המולקים עליהם פי"ח:

ב היה חזיז טפח וכו'. משנה שם (דף נ"ט.) ונתבאר בגמרא:

ג היה חזיז שהוציא רחב טפח ומשוך וכו'. מימרא דרבי מני שם (ע"ב) וכן פירשוה רבו ור"ש ז"ל וכתב הר"ש ז"ל לכיון שהיה לו אורך של מקום חשוב נתרצה לו נמי בגמרו דאין מקום חשוב בטפחים מד' על ד' והוא הדין אם החזיק בגרם טפח במשך י' לא החזיק כי אם בגרם ד' אבל אם החזיק בגרם טפח במשך שלשה לא החזיק בגרם ג' אלא מה שהחזיק החזיק ולא יותר ע"כ. והתשובות ס"ל אינו מודה לו בזה וכו'. נראה שדעתו ז"ל לפי זה מקום חשוב ואינו נקנה בחמילה אלא דוקא בטענת מכר או מתנה ואינו נראה כן מדברי רש"י ז"ל אלא כדברי המחבר וכן מוכחת מימרא דרבי מני שעל חזקה האמורה בתשובה הוא מדבר והיא בחמילה: ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצרו וכו' עד גובה אויר י' טפחים. שיעור י' טפחים לא נזכר בגמ' בפירוש ומ"מ נראה שדי בכך שהרי דירת בית הוא דירה ני' טפחים כ"ש בשביל הזיז:

ד המעמיד סולם קטן שאין לו ארבע חוזקין בצד וכו'. משנה שם (דף נ"ח נ"ט): לפיכך כשיבא בעל חצר להעמיד סולם גדול

פ"ח ב היה חזיז טפח תחזיק באויר החצר כנגדו ואם רצה בעל החצר לבנות תחת חזיז וכו'. נראה שרבינו מפרש הא דתנן זיז טפח יש לו חזקה היינו לענין שיכול למחות בעל הזיז בבעל האלר מלבנות תחת מקומו הזיז שמבטל משמשו: אבל

ט אבל בעל החלונות שרצה לשנות מקום חלונו בין למעלה בין למטה אפילו היתה גדולה ואמר אפתח אחרת קטנה ואסתום זו בעל החצר מעכב עליו. וכן אינו יכול להרחיב בחלון כל שהוא: **י** שני אחין שחלקו חצר מדעתן ושמו הבנין והעצים זה כנגד זה ולא השגיחו על שומת האויר. והגיע לאחד מהן בחלקו תרבץ החצר ולשני [ז]האכסדרה אם רצה בעל החצר לבנות כותל בסוף חלקו בונה בפני האכסדרה ואע"פ שמאפיל עליו שהרי לא שמו האויר:

פרק שמיני

א המבקש להוציא זיז מכותלו על אויר חצר חבירו כל שהוא בעל החצר מעכב עליו שהרי מזיקו בראייה בעת שתולה בו ומשתמש בו. הוציא את הזיז ולא מיחה בו לאלתר בעל החצר הרי החזיק בעל הזיז: **ב** היה הזיז טפח [ח]החזיק באויר החצר כנגדו. ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיז ולבטל תשמישו בעל הזיז מעכב עליו. ואם אין בזיז טפח לא החזיק באויר החצר וכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו של זיז אין בעל הזיז יכול לעכב עליו: **ג** *היה [ט]הזיז שהוציא רחבו טפח ומשוך באויר חצרו של חבירו ארבעה טפחים ולא מיחה בו החזיק בו בארבעה על ארבעה ואם רצה להרחיב את הזיז עד שיעשה ארבעה על ארבעה הרי זה מרחיב ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצירו תחת הזיז כלום אלא א"כ הניח לו תחתיו גובה אויר עשרה טפחים כדי שישתמש בזיז: **ד** המעמיד סולם קטן שאין לו ארבעה חוזקין בצד כותלו בתוך חצר של חבירו או בתוך שדהו לא החזיק בנזק זה וכל זמן שירצה בעל החצר בונה בצד סולם ומבטל תשמישו. ואם היה סולם גדול שיש לו ארבעה חוזקין או יותר החזיק ואם בא לבנות ולבטלו בעל הסולם מעכב עליו עד שירחיק כשיעור שהרי מחל לו להעמיד סולם גדול. לפיכך כשיבא

*היה הזיז שהוציא רחבו וכו' ואם רצה להרחיב וכו' שישתמש בזיז. ס"ל מיני מודה לו מה אלא ס"כ נא מתמה מעינה עכ"ל:

א המ"ג שם מס"מ מי' קנ"ג ומע"ש שמביא דעת הר"ר ישעיה שמתלק בין אלר מבינו לאלר של שותפין: ב לשון המס"מ מי' קנ"ג וכתב הרב אלפס נשמטנו מפה כמשך ד' יש לו גם כן רשות להשתמש בארבעה ומשך אלרעה שתמיו:

לחם משנה

ט אבל בעל החלונות שרצה לשנות וכו'. טעמו ודאי דבכל מד איכא טעמא אם היה למטה ולא לעשות למעלה יאמר עתה אני רואה אותך ואני נשמר ממך אבל עתה תעלה בקולם ותראה בפתח פתאום ואיני רואה אותך ולמעלה ולוקח לשנות למטה יאמר עתה איני רואה אותי תדיר אלא צריך אתה לעלות בקולם ועתה אתה רואה אותי תדיר ומפני זה כתב ה"ה ז"ל שיש לזה קצת רמיה מהתיא דאמרי' בפרק חזקת הבתים אחד לא יעשנו שיש משום דא"ל בחד פתחא מצינא לאיעטוטי ממך בתרי לא ה"ל איכא כי הך טעמא דכתבינא אבל כשהוא נהיפך שאומר לו בעל אלר לבעל החלון אני אעשה לך למעלה אלונך ואין שם עוזרת אלל ודאי דאני לאמצב הכי דאין לו שום טעמא אלל לבעל החלון וכ"ת יאמר כשהיא למטה אין אני צריך לעזרות לעלות בקולם ראיתי אבל כשהיא למעלה אני צריך לעזרות אין זה חזק אלל דכיון דהאורה נכנסת לו לא אחזיק זה אלא בשור הנכנס לו אבל בתה ערוצה לאחרים אין זה חזקה ושם לי לזה רמיה מדברי הפוסקים:

פ"ח א הוציא את חזיז ולא מיחה וכו'. רבינו קוצר דמה שאמרו בגמרא פתוח מעטפא אין לו חזקה היינו אין לו חזקה לענין לבנות תחתיו אבל ודאי שאינו יכול למחות בו בעל האלר אלא שישתמש בו בעל הגג דטעמא דחזקה מכח מחאה קא אמינא וכיון דהיה יכול למחות בו כשהוציאו ולא מיחה החזיק לאלר מיהא לשתמש. וא"ת אמאי לא כתב רבינו ז"ל דבעל הגג אינו יכול למחות בבעל האלר שאינו משתמש בו דהיינו דינא דתתני' דקאמר דאינו יכול למחות לדעת רב הונא. וי"ל דהוא מפרש כפירוש בגמרא דרשב"ם ז"ל שכתב אי נמי ה"ק מתני' אין לו חזקה לבעל הגג וגם אינו יכול למחות בבעל האלר לקבוע זיזין אמתן לכותלו דהא ליכא אחת דאייה ע"כ. אבל בפירוש קמא דרשב"ם דאינו יכול למחות בעל הגג בבעל הזיז ולומר לו אל תשתמש בזה שלי דמה הפסיד וכו' ואי משום שממלא מקום הזיז שעכשיו אין יכול בעל הגג לתלות בו תפליו לא אייתינן דכיון דאין לו חזקה ויכול בעל האלר לומרו לזה אם יצטרך כ"ש שישתמש בו בעתרו תלוי בפירוש וכו' ע"כ ודאי רבינו ז"ל אינו יכול לפרש כן לפי הפירוש שמפרש שכשהוציא זיז כל שהוא שהחזיק ליתא להך טעמא דיכול בעל האלר למותו לזה ס"כ ודאי דשפיר קאמר ליה בעל הגג אתה משתמש בזה שלי וממלא אותו וכיון דהוא ז"ל מפרש כפירוש בתרא דרשב"ם ז"ל לא הוצרך לכותבו דבכר פשוט הוא. וא"ת אמאי לא מפרש רבינו ז"ל לדעתו דהך דאינו יכול למחות הוי אפילו בעל האלר בבעל הגג והיינו אמר שהוציא הזיז משהו וי"ל דע"כ דומיא דרישא הוי דקאמר ויכול למחות והיינו כשבא להוציאו. *עוד כתב התשובות ועוד כי המשנה מעולם לא הזכירה וכו'. גדולה מחלת היה לו להקשות דרב יהודה אמר שמואל גופיה דמפרש מתני' דאין לו מרות אחת דהיינו לענין שלא יוכל בעל האלר לעכב בבעל הגג אינו גופיה:

אמר בתר הכי לינור המקלם ומה חידש לנו בגמרא כיון דלדידיה היינו פי' המשנה:

ג היה חזיז שהוצאה רחב טפח וכו'. כתב ה"ה ז"ל והתשובות ס"ל וכו' נראה שדעתו ז"ל לפי זה הוא חזק מקום חשוב וכו' משמע דבריהם מודה הר"ש ז"ל דהוי מקום הזיז לבד דקנה לאלתר. וקשה לזה דלעיל כתב ה"ה הוצאת הזיז ולא מיחה דעת המחבר

*שיך לקמן לאלכה ה'

משנה למלך

פ"ח א המבקש להוציא זיז כו'. כתב המור סימן קנ"ג סי"ל בשם ה"ר ישעיה דכל זה לא מיירי אלא בתלר מבינו שאין בו לא פתח ולא אלון אבל בתלר של שותפין שיש עליו

פתחים ואלונות אם רוצה להוציא זיז לפני אלונו לשמש עליו אין יכול למחות בו ועיין בשער אפרים סימן קנ"ט ותוכן:

מי

מגדל עוז

פ"ח א ב המבקש להוציא זיז כו' עד אין בעל הזיז יכול לעכב עליו. פרק חזקת הבתים (דף נ"ט): ג היה הזיז שהוצאה רחבו טפח וכו' ואם רצה להרחיב וכו' ושם רצה בהרחיב כתב תראב"ד ז"ל מיני מודה לו בזה וכו': ואני אומר לא זו בלבד פרק חזקת הבתים אלא כל חזקה שאין עמה מעינה אינה חזקה וכן פירש רבינו הקוף אלו כן מיגש וגם ר"מ ז"ל מלמדו כתבה לפניך: ד ח המעמיד סולם קטן עד כאן אלנו לרשותו. הכל פרק חזקת הבתים:

הלה

הגהות מיימוניות

י [באשרי פ"ק דב"ב בהגה"ה מא"ו אחין או שותפין שחלקו חשבינן להו באילו מוכרין ולוקחין זה מזה וחזקת אביהן לא מהני דלא סבירא לנהרדעי הך מעינה אנא דיירנא בה כדדיירי בה אבהתי והרי הוא כאילו עתה בא להחזיק וסבירא להו דיכול לסתור ולבנות כותל בנגדו משום דמוכר בעין יפה הוא מוכר וכל אחד לא שייך כלום בחלק חבירו]: [ז] וכן פירש ר"י איספלידא היינו אכסדרה ודלא כפירוש הערוך שפירש מערה ורש"י שפירש מרקלין נאין ע"ש בתוס' ע"כ: ב [ח] צ"ע שם בגמ' ע"כ: [ט]ועיין בטור שם שבביא

ז בד"א בשפתחה לתשמיש וכו'. דין המורה מימרא דשמואל שם והרבה פירושין נאמרו שם גם ושיטת רביו כלשון רבו ז"ל: וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת וכו'. בגמ' (דף ט.) אר"י ולקמוס לאלמר הוא מחקה שאין מדם עשוי שקוממין אורו בפניו ושומק ע"כ. ובהשגות מ"ש לפי דעתי וכו'. ושיטת הל' יוס יתבאר לפיטו אבל דעת המחבר הוא דבכלל לקמוס הוא לבנות כנגדו וכן פר"ש ז"ל:

ח מי שהיו לו וכו'. מעשה פ"א (דף ז:) ובהלכות: לפיכך אם לא היה שם מורה כלל וכו'. אע"פ שלא מכר זה פשוט הוא ומוכח ג"כ שם אחר שהלריכו להכיר טענה גרלה שבלא טענה כופין אותו:

אבל

עמו. או שידע הנזק ולא ערער. הרי זה החזיק בחלון ואינו יכול אח"כ לחזור ולערער עליו לאחתום. *ויכיצד [ה]דינה אשל חלון זה שהניחה לפתחה אם ראשו של אדם יכול ליכנס ממנה או שהיתה למטה [ו]מארבע אמות אע"פ שאין ראשו נכנס ממנה אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדיה אלא א"כ הרחיק ארבע אמות כמו שביארנו: ז היתה חלון [ז]קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה והיתה למעלה מארבע אמות בעל החצר יכול לבנות כנגדה ובצדדיה שהרי טוען ואומר לא הנחתיך לפתוח אלא מפני שהיא קטנה וגבוהה. אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין לא הנחתי. בד"א בשפתחה לתשמיש או כדי שיכנס בה הרוח. אבל [ח]אם פתחה לאורה *אפילו היתה קטנה ביותר וגבוהה ביותר הואיל ולא ערער החזיק [ט]ואין בעל החצר יכול לבנות כנגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות כדי שלא יאפיל עליו שהרי מחל לו על האורה. *וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חבירו ובנה כנגדה או מצדדיה בלא הרחקה *או סתמה ושתק בעל החלון אינו יכול לחזור ולערער לפתוח החלון או להרחיק הבנין. שכיון ששתק מחל [ט]שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק אלא א"כ מחל: ח מי [י]שהיו לו חלונות למטה בכותלו ובא חבירו לבנות בפניהן ואמר לו אני אפתח לך חלונות אחרות בכותל זה עצמו למעלה מאלו הרי זה מעכב עליו ואומר לו בעת שתפתח החלונות תרעיד את הכותל ותקלקל אותו. ואפילו אמר אני אסתור כל הכותל ואבנה אותו לך חדש ואעשה בו חלונות למעלה ואשכור לך בית שתדור בו עד שאבנה יכול לעכב עליו ואומר לו אין רצוני שאטרח ממקום למקום. לפיכך [יא]אם לא היה שם טורח כלל ואין צריך לפנות אינו יכול לעכב עליו. וכופין אותו שיהיה חבירו סותם חלון זה שלמטה ממנו ועושה לו חלון מלמעלה שזו מדת סדום. וכן כל דבר שזה נהנה בו ואין חבירו מפסיד ואין חסר כלום כופין עליו:

אבל

השגת הראב"ד

*ויכיצד דינה של חלון וכו' אם שהיתה למטה וכו' כמו שביארנו. מ"מ אין מה מעיד לא עמו ולא עם רבו בדרך זה שלא מילגו בגמ' בארבע אמות ולמטה מד' אמות שיהא מחקה אלא בחלון הלרי אבל בחלון המצרי לאולם אין לו מחקה וכן הבכימו כל רבותי:

השגת הראב"ד

*ובן מי שהיתה לו חלון וכו' עד אא"כ מחל לו. מ"מ לפי דעתי יש הפרש בין פותח לאפיל שהפותח לאלמר והאפיל לי' יוס ע"כ:

א אמ"ג שם עמ"מ מי' קנ"ד: ב אמ"ג שם עיין בטור: *כ"ה מר"ון: ג אמ"ג עשין מי' פ"ב ממ"מ מי' קנ"ד: ד אמ"ג שם טור שם בשם רבינו:

לחם משנה

גדולה בעיני שכתב שם הרב לדמות דברי הרמ"ם ז"ל וכתב שהפותח אלון על גג של רעפים אין בעל הגג יכול לעכב כיון דאין מחיקו ולכן כשבא לבנות אין צריך להרחיק שאין לחלון זה מחקה כיון שאין יכול לאמתה וכתב שם ויעורך לפרש מלמיה דר' זירא דקאי אחלון צורי אבל מצרי בין לאמתה בין לאמתה אין לו מחקה והיה תלויה המחקה בדין אין יכול לאמתו כדאמרינן בגמרא ע"כ. ועמנו להרמ"ם ז"ל דקאמר דכיון שאין החק רמייה אין כאן מחקה מ"כ לא מצי מפרש דבחלון מצרי אינו אבל בחלון צורי כ"ע מודו דיש לו מחקה דלרי זירא דליתא ליה דמיתי דמיימי ברשיפא מ"כ למעלה מד"א אמאי יש לו מחקה כיון דאין שם החק רמייה כמו שלמד הריב"ם ז"ל לדעת ר"ת ז"ל לעיל דקובר דלא כהרמ"ם ז"ל מהך טעמא ולכן כתב דכ"ע מפרש פלוגתייהו בצורי ולרי זירא אין לו מחקה משום דאין שם החק רמייה אבל בחלון מצרי כ"ע מודו דליתא ביה מחקה. ואמי אמרה עליו דבהדיא כתב הרמ"ם ז"ל בפרק מחקה כפירוש ר"ת ז"ל שאמר שכתב שם (דף קנ"ט) אר"מ פירש דאחלון המצרי קאי כתב ורב יוסף פירש נמי דאחלון קאי וכן מסתבר דלמעלה מאמה אמות איכא החק רמייה דרך הלוכו ע"כ הרי שם כתב כפי ר"ת ז"ל ואילו היה הך דינא של חלון על גג של רעפים אאין לו מחקה כתוב בתשובות הרמ"ם הוה אמרינן דהדר בפסקיה ממאי שכתב בתשובות אבל הך דינא דפותח על גג של רעפים כתבו הרמ"ם ז"ל בפרק לא יחפור בחצרו (דף ק"ג) וא"כ לדברי הריב"ם ז"ל דברי הרמ"ם ז"ל קומרים. לכך נ"ל לומר דודאי לאו הא בהא תליא כדכתב הריב"ם ז"ל דאמ"ג הרמ"ם ז"ל אית ליה דהיכא דליכא החק רמייה אין שם מחקה מ"מ מצי לפרושי פלוגתא בחלון בצורי מודה

הגהות מיימוניות

ו (ה) חלון צורי ע"כ: *[עיין בהגה"ה באשירי פרק לא יחפור דף קע"ם]: [ו] ואע"פ שהוא חלון המצרי כיון שהוא למטה מד"א יש לו מחקה אבל החלון צורי אפילו למעלה מד"א יש לו חזקה וכן פר"ת מפני שהוא דבר קביעות ודלא כפרשב"ם דפי' דהא דא"ר זירא למטה מד' יש לו חזקה קאי אחלון צורי ואפ"ה אין לו חזקה למעלה מד' והביא ר"ת ראיה מרתניא לעיל החלונות מלמעלה ומלמטה ד"א ותני עלה מלמטה בד' שלא יעמוד וידאה אלמא דיש לו חזקה אע"ג דקאי למעלה מד' ודשב"ם אומר דאין ראיה משם דדחם אידי שהוא מלמטה מד' לאותו העומד בפנים כגון בעלייה א"נ מידי כגון שיש לו עדים או שטר תום' ע"כ: ז [ז] חלון המצרי: *[לשון מור ח"מ סי' קנ"ד עשוי לאורה פי' רבינו חננאל שעשוי להכנס אורה פי' במקום אופל ודשב"ם פי' שאין לו אורה מבחוץ אחר אלא מבאן ובעל העיטור כתב דוקא שניכר עשייתו לאורה כגון שצר מבחוץ ורחב מבפנים. אבל אם הוא שוה אינו עשוי לאורה והכל לפי ראות הדיין ע"כ]: [ח] עיין בסי' ע' וע"א מספר משפטים: [ט] עיין לעיל פ"ח בהגה"ה ובסי' ע"א מספר משפטים:

מגדל עוז

ויכיצד דינה של חלון זה וכו' שהיתה למטה כמו שביארנו: כתב הראב"ד ז"ל אין אנו מעיד לא עמו וכו': ואני אומר עיקר הלכה זו פרק חזקת הבתים וכבר הפריך בפירושה הרב רבינו יהוסף הלוי אבן מיגש ז"ל והא פלוגתא אינא כאלו דברי אלהים חיים הם והכיאור בזה הפרק:

ז היתה חלון קטנה עד על האורה. פרק חזקת הבתים: וכן מי שהיתה לו חלון מוחזקת ובא חבירו עד אינא ד"ל כתב הראב"ד ז"ל לפי דעתי וכו': ואני אומר עיקר הלכה זו פרק חזקת הבתים חו קבנא היא והרוצה לקבל יקבל מיבנא ליבה רבה לפי דעבד עובדא:

ח י ומי שהיו לו חלונות למטה בו' עד סוף הפרק. פ"ק דב"ב:

המבקש

באשירי

גדול וכו'. זה פשוט: אבל אם העמיד קטן וכו'. זה לא מזכר בגמרא בגיטור אבל מזכר בגמרא בהרבה דימן שכל שזה נהנה הם אינו מקר כופין אותו על מדת סדום ורב הונא שאמר למעלה בזה שבעל המאר יכול למחות אפילו בזה כל שהוא דוקא בזה אמר כן לפי שיש בתשמישו היזק רפייה וכמו שמזכר בגמרא אבל בכולם שאין יכול להתממם בו אלא דרך רשות מגירו ומגירו יכול לבטלו כל זמן שירצה ולפי אינו יכול למחות בידו על ההנאה והכל מודיע בזה וזה פשוט:

ה הרוצה להוציא וכו'. פרק מזקק (דף נ"ט ע"ב) מבואר בגמרא:

רצה אח"כ בעל הגג לסתום וכו'. מימרא שם: רצה בעל הגג לעקור הצנור מצד זה וכו'. בהשגות פ"ם זה הדרך אינו ממוור וכו'. ודבריו קפומין כמנהגו ועמה אפרש שנינו במשנה פ' מזקק (דף נ"ם ע"ב) המחבר אין לו מזקה ויש למקומו מזקה המחילה יש לה מזקה ואמרינן בפירוש המשנה ג' מוקימות אמר שמואל המרחב אין לו מזקה מרוח אחת ויש למקומו מזקה משמי רומות רבי חנינא אמר אין לו מזקה שאם היה אריך מקצרו ויש למקומו מזקה שאם בא לעקרו אינו עוקרו רב יוסיה בר אבא אמר המרחב אין [מזקה] שאם רוצה לבנות מחמיו בונה ויש למקומו מזקה שאם בא לעקרו אינו עוקרו מנן המחילה יש לה מזקה בשלמא למ"ד הך פרמי שפיר אלא למ"ד שאם רצה לבנות מחמיו [בונה] מאי נפקא ליה מינה ומירלו הכא במחילה של בנין עפקינן דא"ל לא יתא לי דמחרא אשיתאי ע"כ. והנה בבר הר"ם ז"ל שדעת המחבר היה לפרש דברי שמואל ורבי חנינא במחלת בעל המאר על בעל הגג ולפיכך מפס עליו שאין זה כמשמע הקוגים בשום פנים שאין יהיה בזה חילוק בין מחילה לעיור כמ"ש הוא ז"ל והדין עמו לתפסו אם היה דעת המחבר לפרש כן אבל אני אומר שלא היתה כוונתו לפרש כך אלא כל אוקיימתות כשיבא בעל הגג להעמיד סולם גדול בעל החצר יכול למחות כדי שלא יחזיק עליו אבל אם העמיד סולם קטן אינו יכול למנעו שהרי אומרין לו אין עליך הפסד בזה כל זמן שתרצה תטלנו: **ה** [ג]הרוצה *להוציא צינור על חצר חבירו כדי שיקלח שם המים. או שעשה מזחילה על כותלו כדי שיהיו המים נזחלין ויורדין לחצר חבירו בעל החצר מעכב עליו. ואם לא מיחה בו החזיק זה בצינור. רצה אח"כ לסתום הצינור בעל החצר מעכב עליו שכשם שהחזיק בעל הגג לשפוך מימיו לחצר חבירו כך החזיק בעל החצר שיהיו מימי גגו של חבירו באין אצלו לרשותו. *רצה בעל הגג לעקור הצינור מצד זה ולהחזירו בצד אחר או שהיה ארוך ורצה לקצרו אין בעל החצר יכול לעכב עליו שלא החזיק אלא במימי הגג והרי הם באים אצלו מכל מקום. וכן אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצינור אין בעל הגג יכול לעכב עליו שאין הצינור עשוי לחשמיש כזה כדי שיחזיק באויר החצר שאינו עשוי אלא לקלוח המים: **ו** מי שהוריד [ב]מי גגו על [ג]חצר חבירו ולא מיחה בו והחזיק בדבר זה אם המים [ג]מנטפין ורצה לקבצם למקום אחד ולעשותם צינור עושה. וכן אם היו באין דרך צינור ממקום אחר וחלקן על רוחב הכותל והחזירן נוטפין עושה. ואפילו לבנות על גגו כמין [ד]צריף עד שירדו המים במהרה לחצר חבירו בונה שהרי הוחזקו מימיו של זה לירד לחצר חבירו: **ז** כותל [ד]שבין ראובן ושמעון אם היו שותפין בה

השגת הראב"ד

*רצה בעל הגג לעקור וכו' עד לקלוח המים. פ"ם זה הדרך אינו ממוור ואין יכול על זו המחילה יש לו מזקה ובעל המאר במחילה מלקאר ואם הוא רוצה להמריע כמלו מה לו לבעל המאר ועוד כי המשנה משלם לא מזכיר קניית הגג לבעל המאר והבי אמרו אמרו הם:

א ממ"ג עשין מי פ"ב: ב ממ"ג שם עמ"מ מי קנ"ז: ג ממ"ג שם:

לחם משנה

המחבר ורבו ז"ל שמחילת השיעבודין וכו' משמע דרבינו מזל לטעמיה דאית ליה בפי"ם וה"ה ז"ל כתב בפי"ם שהר"ם ז"ל הוא מהמולקים על רבינו ז"ל בדין ההוא שכתב שם אבל רבינו הלרשים כתבו שאין שום חזקה מועלת וכו' ומשער שזה דעת הר"ם ז"ל בהשגות וא"כ כיון דהר"ם ז"ל חולק שם על רבינו איך יסכים עמו כאן בדין הראשון דרבינו ז"ל מזל לטעמיה בדכתיבנא:

ד אבל אם העמיד וכו'. הטור השיג על רבינו ז"ל שכתב בסימן קנ"ג ומינו נראה דאין ישתמש בשל חבירו בעל כרחו. ולכאורה נראה דהדין עמו כיון שרבינו ז"ל מפרש מעמידו במאר חבירו איך יבנם זה במאר חבירו דמשמע שם וה"ה כתב אבל בכולם שאין יכול להשתמש בו אלא דרך רשות חבירו דמבירו יכול לבטלו כל זמן שירצה וכו' ואין זה טעם מספיק דאדרבה היא הוספת דבורן דצריך להשתמש לתוך רשותו יכול לעכב עליו אלא נראה דה"ק דבין שאינו יכול להשתמש בו אלא כשיבנם ברשות חבירו וא"כ חבירו כל זמן שירצה יכול לבטלו כלומר אם יהיה לו היזק רפייה שהוא משתמש בחמצע חבירו יכול לעכב עליו ואם לא יהיה לו היזק אינו מספיק כלום:

ה הרוצה להוציא צינור וכו'. כתב ה"ה ז"ל ואם היתה כוונתו שהקוגים בהמחלת בעל המאר היה לו לכתוב מילוק המחילה. קשה דלדעתו ג"כ אמאי לא כתב מילוק המחילה של בנין וי"ל דהכי קאמר רבינו כתב הרוצה להוציא ציור וכו' אי שעשה מחילה וכו' כל הדינים שיבאו אחר זה כיון שרבינו אינו מחלק בינייהם משמע שהדין שוה בשניהם ולהכי קאמר בשלמא לדידי רבינו לא חייבי במחילה של בנין והדין שכתב לעיל במחילה הוי מחילה של עץ ולהכי כל

הגהות מיימוניות

שמביא בשם רבינו כבעמוד ודעת ר"י ברצלוני: **ח** [ב] צ"ע שם בספר ובתו: **ו** [ב"ב פ"ק (דף ו.) אר"נ אחזיק לנפני אחזיק ובו']: [ג] ואם נוטף גגו של ראובן לתוך מרחב של שמעון אין שמעון יכול להסיר המרחב כדי להצביה כותלו כיון שהחזיק ראובן אם לא יביא שמעון עדים שכפני חצר ראובן או מורשיו הניח לו בתחילה או דרך שכירות וכן במורשיהן ואם רצה להצביה יכנים מעט בשלו כדי הנחת המרחב במקום המרחב הראשון כדי שלא יפסיד חבירו וכל הני חזקה דהשמש דאמר לא בענין חזקה ג' שנים כו' עכ"ל א"א: [ד] פסק ראב"ן דאע"ג דעבר רב יוסף עובדא בשמעתין דאמר אפילו צריפא דאורבני לית הלכתא כוותיה אלא כר"ג וחו דרבינא דהוא בתראה קאי כוותיה דאמר האי בשורא דמבללתא עד תלתין יומין לא הוי חזקה ואי חבריה בטינא לאלתר הויא חזקה כיון שלא מיחה וצריפא דאורבני נמי לא הוי תשמיש קבוע כמו בשורא דמבללתא וזה הפסק רפיא

משנה למלך

ו מי שהוריד מי גגו על חצר חבירו כו'. כתב מרן בסימן קנ"ג ממ"ש בשם הרשב"ם דאומן יש לו מקום מרב סמוך למגרו של שמעון וכותל עפר סוגר ביניהם וכדי שלא יתקלקל הכותל בשם אומו דאומן בעבעים בעניין שמי גשמים היורדים עליו ערים על מגר שמעון ונא שמעון לעבר עליו והביא דאומן עדים והעידו שראה שאומו מקום שהוא מרב עכשיו היה בנוי ומכוסה בגג שהיה משפע כלפי מגר שמעון ומימי הגג ערים על המגר כו' ומהרש"ך בס"ג סימן פ"ב כתב דמ"ש הרשב"ם שאין לחוש לאומן הממחיק על אומו השעבוד אם לא עשה שמעון אומו מעשה הוי כשהאיחן מהשעבוד ההוא הוא יורש ומיכא מעמא רבה לפלוגי מלוקה ליורש כו'. ולא ידעתי טעם למלך בין יורש לאוקה אולמי שביורש הכם שזה נקרא יורש הה לוקה אבל לענין דינא כמו שבוענין לה מוענין לה וע"כ אין כאן עניה לא לה ולא לה כיון שזה המחיקו בשעבודו הה אין לו מזקה בזה שאין לו מגיאות בס"ם הרשב"ם לא מעניין להו מאי דלא מצו בעלים הראשונים למעבן. וכל מה שקיבל ורינה הרב ז"ל שאם יודע הלוקה הראשון שיש שעבוד לה לא היה קונה דברי מיהה הם דאמרו משום ידיעתו יפסיד הלה שעבודו וכן מה שמעון דכיון שראה שמכר הלה ביתו שהיה שעבודו עליו היה לו למחות אין לדברים הללו עיקר וע"ע:

מי

מגדל עוז

רצה בעל הגג לעקור וכו' עד לקלוח המים: כתב הראב"ד ז"ל זה הדרך אינו ממוור וכו': ואני אומר מתוך לשונו משמע שאינו מפרש פירוש ממחיל כאשר פירשו רבינו יוסף הלוי בן מיגש בקבלת רבומו ר"ש ובאומו פירוש פירשה ר"מ ז"ל פרק מזקה הבתים וגם בעל העתון באוזך ועיקר הדבר שמקבלת כל מי הגג והולכת לכל מרבו של גג חוזקתן רחוק מן הכותל ולפעמים היא עומדת באמצעית הגג לגרבו או לרחבו ומקבלת כל המים חוזק לחוץ מן הכותל ברחוק ד"מ כשהיא מחילה של בנין הבשויה באבנים היולאין מן הכותל כעין אמלרלות ולפעמים זוחלין ויורדין בגוף הכותל והיא נקראת עתה אלנגו בס"ר פיאלר"ש בלשון ערבי וכא לומר שיש לחמחילה חזקה ואין בעל המאר יכול למנעו מלהוריד שם המים וגם זה בעל המאר בחים שאם רצה בעל הגג להסיר הורדת המים מעל זה המאר ולהורידה למקום אחר אינו יכול שכמו שהוא זכה בחזיר המאר כך זכה בעל המאר בגוף המים ומה שאמר עוד לחמר ימנע בעל המאר לבעל המחילה מלקרוא הבעשה מפני שכל מה שהוא מרוח מרחיק יותר מרחיק המים מלהתמיד לכותל וכשמקבלו מריעים המים אם הכותל ומלבלבין אותה ומה שאמר אם רצה הוא להמריע כתלו מה לו לבעל המאר הוא כשיבן כמו שבינו עליו מפרש מחילה כאשר פירשוה הם ז"ל וקבלנוה אמתו ואמתו משמעים בה בכל יום זו לזמה כפשוטה ועל בנין מה שהכותל עולה ומתרחבת בבנים עד שהיה המחילה נמוכה על גבי הבנים היולאין ולכו המים מן הכותל בראוה מה בכך כ"ם שמפורשין יותר מן המשנה ועל כן נמנים דברי ר"מ ז"ל בכללן ואם הרמב"ד ז"ל יש לו פירוש אחר בהלכה אמתו כך קבלנו: **ז** מי שהוריד מי גגו עד סוף הפרק. הכל פ"ק דב"ב:

פי"ב א האחין או השותפין שבאו לחלוק את השדה וכו' אם אמר אחד מהם תנו לי חלקי וכו'. כפ"ק דב"ב (דף י"ב ע"ב) ההוא דחזן מרעא אמגרא דבי פלני אמר להו פלונו לי אמגרא אמר רבה כגון זה כופין אומו על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף אמרי ליה [אמי] מעלינן ליה [עלוגא כ"] נכסי דבי מר מריון והלכתא כרב יוסף מרי מרעמא אמרי ניגרי אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה רב יוסף זימנין דהאי מדוא והאי לא מדוא והלכתא כרב יוסף מרמי אחד ניגרא ל"ר יוסף כגון זה כופין על מדת סדום מתקיף לה אבי מלי אמר כעינא דאפיש מריסי והלכתא כרב יוסף אפושי לאו מילתא היא ופירש רש"י דחזן מרעא אמגרא דבי פלני שדה אביו. כי מטא למפלג עם אחיו בנכסי אביו. אמרי אחי מעלינן ליה וכו' לגו היא משותפת בקרקעותיו של בר מריון שהיו מעוטות וכו'. מרי מרעמא אמרי ניגרי וכו' שני שדות לכל אחת יש לה יתור להשקות ממנו חה קנה שדה אצל האחת מהם ורוצה שיתן אחיו זה הסמוכה לשלו וכו'. האי מדוא דרך היפורים לייבש כשהנהר שנמשכים ממנו מתמעט לפעמים שזה יבש חה אינו יבש ואומר לו טול אלקך בשמיהן וכו' אי תן לגו מעילוי בדמים. מרתי מרעמא יש לגו לחלוק על חד ניגרא ואחד מהם קנה קרקעות אצל האחת. כופין על מדת סדום דכיון דאחד ניגרא ניהו שניהן שוות. אמא לי לאפושי מריסי טוב לי שיהא לך שני שדות אחת מכאן ואחת מכאן ואחת נאמצע כדי שנרבה לך מריסים ותהא שדה שלי משמנת יפה. והשתא מה שפסק רבינו ואם אמר אחד מהם תנו לי אלקי אצל כי אמרי יש לי כדי שיהיה קמוך לשדה אחר שלי שומעין לו וכו' הוא כדעת רבה וקשה דהא איפסיקא הכא בהדיא הלכתא כרב יוסף וגם בפרק יש נוחלין פסקינן הלכה כרב יוסף בשדה קנין ומתנה ופירש רש"י דשדה הייתה הן דהכא וכן משמע בערוך וכבר הרגישו בקושיא זו בעלי ההגהות אלא שהיתה הדבר בל"ע והתיתה מה"ה אלא הרגיש בקושיא זו כלל וכתב שפסק רב יוסף והדבר ברור שאינו כן. ולישב דברי רבינו ז"ל שהוא מפרש כמו שכתבו הרמב"ן והרא"ש בשם הגאונים דמעלינן ליה בנכסי דבר מריון היינו כגון שאומרים לו יעול זה העילוי לו יתן לגו שאם אמרו אם רוצה ליעול יתן כך וכך ואם לאו נחלוק הכל שאין אנו רוצים ליעול אותו אלא ולימן כלום אין שומעין להם אלא שמין את הנכסים בב"ד וא"כ כל היכא דאמר תנו לי אלקי בלא השדה שלי ואין מבירו מעלה עליו בדמים נותנין לו וכופין אותו על כך דע"כ לא פליג רב יוסף אלא בשהלה מעלהו בדמים אבל קשה לפירוש זה למה לא כתב רבינו שאם הפלהו האחד בדמים שאין כופין זה את זה על כך לכך יש לומר שרבינו מפרש דכל היכא שהקרקעות שוים לכולי עלמא כופין על מדת סדום לאת לזה אלא אלא אלא

הטוב כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי הורו מקצת הגאונים ששומעין לו. ולזה דעתי נוטה וכן ראוי לדון: **ב** הבכור *שחלק נוטל שני חלקים שלו כאחד אבל [ג]היבם שחלק עם אחיו בנכסי האב נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל. אם עלו במקום אחד עלו ואם עלו בשתי מקומות עלו: **ג** ארץ מרובעת שהיה הנהר מקיף לה מזרח וצפון והדרך דרום ומערב חולקין אותה באלכסון כדי שיגיע לזה נהר ודרך ולזה נהר ודרך. ואם אמר תנו לי החצי שמצד זה שהוא בצד שדי שומעין לו. כללו של דבר כל דבר שהוא טוב לזה ואין על חבירו הפסד כלל כופין אותו לעשות: **ד** *אחד מן האחין או מן השותפין שמכר חלקו לאחר מסלקין [ז]את הלוקח ונותנין לו שאר האחין או שאר השותפין דמים שנתן והולך כדי שלא יכנס זר ביניהן: **ה** ולא עוד אלא המוכר קרקע שלו לאחר יש לחבירו שהוא בצד המצר שלו ליתן דמים ללוקח ולסלק אותו וזה הלוקח הרחוק כאילו הוא שליח של בן המצר. בין שמכר הוא בין שמכר שלוחו בין שמכרו ב"ד יש בו דין בן המצר. אפילו היה הלוקח ת"ח ושכן וקרוב למוכר ובן המצר ע"ה רחוק בן המצר קודם ומסלק את הלוקח. ודבר זה משום שנאמר ועשית הישר והטוב אמרו חכמים הואיל והמכר אחד הוא טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק. היו בני המצר רבים כולם זוכים בזו השדה הנמכרת והיא ביניהם לפי מניינם ונותנין מן הדמים ללוקח והוא שבאו כולם בפעם אחת. אבל אם קדם אחד מהן וסלק את הלוקח זכה בה לבדו הואיל והוא בן המצר. וכן אם באו מקצתן ומקצתן במדינה אחרת מסלקין אותו אלו העומדים כאן בלבד [ה]שלו במשא ומתן והיא להן. וכן המוכר לאחד מבני המצר או לאחד מן השותפין [ו]שאר השותפין או שאר בני המצר אף על פי שאינו שותפו בקרקע זכה בה. ואין [ז]שאר השותפין נוטלין

ב הבכור שחלק נוטל שני חלקים שלו כאחד וכו'. לדעת המחבר ז"ל הכוונה שאפילו אין השדה כולה שוה וכגון שהיו בה שני מלקים בינונים והחלק האמצעי עדיף שאי אפשר לו לבכור שיטול כל מלקו כאחד אא"כ כל העדיפים שלו ה"ז נוטלו ובשומת דמים וכן פירש רבו ז"ל ולדעת שאר המפרשים דוקא כשהכל שוה הא לאו הכי מולקין כל אחד בעדיפות וכל אחד בבינונים והבכור נוטל בכל אחד שני מלקיו ביחד וכן פירשו ז"ל: אבל היבם שחלק וכו'. מפורש שם ולדעת המחבר אם היה הכל שוה אפילו בינם נוטל מלקו כאחד לפי שיעמו וכ"כ רבו ז"ל ולדעת שאר המפרשים אפילו בשוה לא אלא עושין גורל אחד שחולקין השדה לשלשה מלקים ושמא יגיע לו שני המלקים בפווד. וכתב הרב מאן מיגש ז"ל ששנים שלקחו שדה בשותפות זה שני שלישים וזה שליש ה"ז בכבוד ופשוט והוא שבאו לזה השני מלקים בגמ אחת דומיא דבכור אבל אם באו לו זה אחר זה כגון שלשה שלקחו שדה בשותפות וקנה האחד מלק אחד מן השותפין כשהן מולקים ה"ז כיצד ואחיו. וכ"כ המפרשים ז"ל:

ג ארץ מרובעת וכו'. שם בגמרא (דף י"ג.) אד גיסא נהרא וכו' ופירושו לא כפירוש רבינו מנגאל ורבנו ז"ל אלא כצורה זו *:

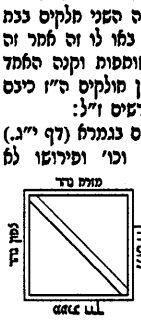

ואם אמר תנו לי החצי וכו'. זהו נמשך לפי שיעמו ושיעמ רבו ז"ל וכמ"ש:

ד אחד מן השותפין או מן האחין וכו'. זהו מימרא בבבא מציעא פרק המקבל (דף ק"ח.) הלי מאן דאמרי ביי אמי ביי שופטי וכו' ויש בה פירושים אחרים ולדברי הכל דין המחבר אמת:

ה ולא עוד אלא (כל) המוכר וכו'. ג"ז שם וכהרלבי ומוסכם. ומ"ש אפילו מכרו ב"ד כך נראה שם. ובהשגות פ"ל מן ממה שמכרו ב"ד למזונות ע"כ. ונראה שלא היה דעת המחבר ליפות דין בן המצר כשמכרו ב"ד יותר משאם מכר בעל הקרקע וזה פשוט מלשונו וכיון שכן אמר שנתבאר בדבריו שאם מכר למזונות האשה והבנות אין בעל המצר יכול לסלק הלוקח כמו שיבא בפרק זה פשוט הוא דה"ה אם מכרו ב"ד למזונות שאין בו דין המצר ולא היה צריך המחבר לבאר זה: אפילו היה חלוקה ת"ח וכו'. זה פשוט בהלכות וכ"כ רש"י ז"ל וכן הסכימו האחרונים ז"ל: היו בני המצר רבים וכו'. לשון הגמרא (דף ק"ח ע"ב) הני ד' בני מצרי דקדים מד מייתיה חבין זכייה זכיי ולי אמו כולהו בהדי הדדי פלגי לה בקרמול ומתוך דבריו נראה שהוא מפרשה בקדם אחר שאינו בן המצר ולקח אחד מבני המצר והוליאה מתחת ידו אבל שאר המפרשים ז"ל פירשו שבן המצר הוא הלוקח הראשון וא"ח בעל הפיעור ז"ל דהוא הדין בשקנאה אחד שאינו בן המצר והוציא האחד מבני המצר ומלוקח בני המצר כשהן רבים כולו וכדברי המחבר ומלוקח בני המצר כשהן רבים כולו מבני מצרי בחד רוחא מיכא למ"ד דשלבי נחמשה מלקים ומיכא למ"ד לים להו לחרוייהו אלא חלק אחד מן הד' ע"כ. ולשון הראשון נראה מדברי המחבר: וכן אם באו מקצתן וכו'. זה פשוט לפי שיעמו ז"ל: וכן המוכר כו' לאחד מן השותפין וכו'. בגמרא לשותפין לית בה משום דינא דבר

המוכר

ז"ל ועיקר ויש פירוש אחר:

א סמ"ג עשין מ' פ"ב מס"מ מ' קע"ד: ב סמ"ג שם מס"מ מ' קע"ה:

משנה למלך

פי"ב ה יש לחבירו שהוא בצד המצר שלו כו'. כתוב בתשובת מהרש"ך ס"ל סימן קע"ז ח"ל ועל מה שהיתומים טוענים שאפילו יטענו היתומים שהשני שותפים מכרו לו נאמנו הם לא הוו בני מכירה ועוד אשר מיניסם אם קנין כי ועמה שיודעים שיש לאם זכות בתנויות מוכנים מלקם ואלקן שותפים מעמם דינא דבר מלא נגע"ד שיכלים לעשות ולמנוע מלן השני שותפים אבל מלקם כו' יש לדון מה שהרי כתב רבינו (*פ"ה לקנין פי"ד דין ג') שאם הגדיל הקטן אינו יכול לבלוקו שאם לא אמה אומר כן אין אדם קונה קרקע וכו' ולפ"ז אפילו עשוה דינא דשותפים אינם יכולים לסלק את הלוקח הוי"ק

לחם משנה

כמחלת דבריו אם היתה כולה שוה והיינו אפילו ארעא כנגד ארעא היינו דינא דמעלין דכמיבנא ופסק כרב יוסף אלא שאפי' דרך זה הוצרכנו לשנות הגיגרסא ממאי דאית לן בגמרא לכן נראה לי הראשון עיקר וכן הוא:

ה היו בני המצר רבים. כתב הה"מ נראה דבריו ז"ל מפרשה נקדם אחר שאינו בן המצר ולקח ע"ל דעתו לאם לקח מן המוכר כי זכי כולהו בהדי הדדי אמאי פלגי בקרמול הא יכול המוכר למכור לאחד מן המצרים וכן כתבו מלמידי הרשב"א בשם י"מ כתבו הרב

מגדל עוז

פי"ב א ג האחין או השותפים עד לעשות. פ"ק דבמרא (דף י"ב.): ד ה אחד מן האחין כו' עד כין שמכרו ב"ד יש בו דין המצר: כתב תראב"ד ר"ל מן ממה שמכרו ב"ד למזונות עכ"ל: אני אומר עיקר אלו הדינין במציעא פרק המקבל ומזונות אינו דומה לאלו דא"כ ממנני אלא זכי ואינו דומה בעיני אלא למוכר לגרמי מכריכי אביו וכדמה לה ממי אם אם לכתבא למזוני ולקבולה: ואפילו היה חלוקה כו' עד ויש לתן. פרק המקבל: וכן המוכר לאחד מבני המצר עד טעלין עמו. פ"ק דבמרא

הגהות מיימוניות

ב [ג] כרבא דאמר הוייתו בבבור ואין חלוקתו בבבור לבני אביו דאמר היא היא בבור קרייה רחמנא ע"כ: ד [ד] כר"ג ורהרדעי ולא כרב יהודה דאמר חצופא הוי וסלוקי לא מסלקינן ליה וכ"פ ס"ה עיין בסימן נ"ה וכ"כ רב אלפס שם בהלכות (דף קנ"ה): ה [ה] וכ"כ העיטור בבתג"ה שנייה אבל רש"י כתב ח"ל שותף שמכר לחבירו חלקו בשדה שהן שותפין בה אין לו לסלקו משום דינא דבר מצרא ולומר שאין לך מרחק חבירך אלא כאחד המצרנים וקרובה עמך אלא כיון שלא נבדל חלקו הרי הוא כשכן בבולה ע"ל ומקשה אפילו אינו שותף נמי דאמר הני ד' מצרני דקדים הד מיניהו כו' כבעמוד וכתב ראב"ה דיש לדחות ור"ת פירש דמיירי שבצד אחד יש שדה לראובן ושמעון ובצד אחר יש קרקע ללוי לבדו והרי הוא מצרן נמוך והם סבר דמי יודע אנה יהיה חלקו ואשמעינן דאפילו הכי ליה בה משום דינא דבר מצרא ור"ב כתב כרש"י לפיכך נ"ל דאשמעינן אם יבא ביחד השותף והמצרן יכול למכור לשותף דבשאר מצרנים היכא דבאים ביחד פלגי לה בקרמול אבל הכא יכול למכור לשותף לבדו ועיין בסימן מ"ח ובסימן מ"א ע"כ: [ו] וכ"כ העיטור ח"ל מסתבא שותף הוא שאין לו חלק בקרקע אלא שהן שותפין בעיסקא וכיון שהוא שותף שלו ליה

אומר שנים וקדם זה השוכר או המלוה ואכל הפירות הרי הפירות בחזקת אוכליהן עד שיביא בעל הקרקע ראיה. אכלה השוכר או הממשכן שלש שנים וכבש השטר ואמר לחמש שנים יש לי פירות ובעל הקרקע אומר שלש אמרו לו הבא שטרך ואמר אבד השוכר נאמן שאילו רצה אמר לקוחה היא בידי שהרי אכלה שלש שנים: ז מי [א]שהכנים פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו או שהטעוהו עד שהכנים פירותיו והניחם והלך יש לבעל הבית למכור לו מאותן [ה]הפירות כדי ליתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם לשוק. ומדת חסידות הוא שיודיע לבית דין וישכירו ממקצת דמיהן מקום משום השב אבידה לבעלים אע"פ שלא עשה כהוגן: ח השוכר [ב]ריחיים מחבירו שיטחון לו כ' סאה בכל חדש בשכרו והעשיר בעל הריחיים והרי אינו צריך לטחון שם אם יש לשוכר חטים שצריך לטחון לעצמו או לאחרים כופין אותו ליתן דמי טחינת כ' סאה שזו מדת סדום היא. ואם אין לו יכול לומר אין לי דמים והריני טוחן לך כמו ששכרתי ואם אין אתה צריך מכור לאחרים וכן כל כיוצא בזה:

ו אכלה השוכר או הממשכן ג' שנים וכו'. נסוף פרק המקבל (דף ק"י.) אמר רב יהודה מלוה נאמן מיגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי אמר ליה רב פפא לרב אשי רב זביד ורב עוירא לא קבירא להו הא דרב יהודה מ"מ שטרא כיון דלגוניינא קאי מיחזר זחיר ביה ומכבש הוא דכבשיה לשטריה קבר אוכלה מרמין שנין ימירתא והרי"ף והרא"ש השמיטו הא דאמר ליה ר"פ לרב אשי ולא כתבו אלא מילתא דרב יהודה בלבד אלמא קבירא להו דהלכתא כוותיה וכן דעת רבינו ויש לתמוה כיון דאמר ליה ר"פ לרב אשי ורב זביד ורב עוירא לא ס"ל הא דרב יהודה ושתיק ליה רב אשי משמע דקבלה מיניה וי"ל כיון דאיתא בפר הכי א"ל רבינא לרב אשי אלא מעתה אי משכנתא דקורא וכו' והם מפרשים דלרב יהודה קאי וכיון דאמר קסם אלא מעתה ולא אמר אלא מעתה לרב יהודה משמע דס"ל כרב יהודה ומקמתא ממתיבתא דרב אשי שמיע ליה והכי נקטינן ואע"ג דשתק ליה רב אשי לרב פפא אפשר דמשום דלא סב ליה הוה משום דטעמא דרב זביד לא משמע ליה דהא כתה פעמים אדם מהר בשטר ביומר ואפ"ה אין בידו לשומרו מן העכברים א"נ דאה"נ דקבלה מיניה מילתא דרב יהודה אמר ר"פ דאה"נ דאי דא"ל לרב אשי הכי ומקמתא מיניה שמיע ליה מיכא למימר דנמר הכי הדר ביה רב אשי ומשום הכי מייתי גמרא מאי דא"ל ר"פ לומר דהא דרבינא בתרייתא היא:

השוכר

אומר שנים וקדם זה השוכר או המלוה ואכל הפירות הרי הפירות בחזקת אוכליהן עד שיביא בעל הקרקע ראיה. אכלה השוכר או הממשכן שלש שנים וכבש השטר ואמר לחמש שנים יש לי פירות ובעל הקרקע אומר שלש אמרו לו הבא שטרך ואמר אבד השוכר נאמן שאילו רצה אמר לקוחה היא בידי שהרי אכלה שלש שנים: ז מי שהכנים פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו או שהטעוהו עד שהכנים פירותיו והניחם והלך יש לבעל הבית למכור לו מאותן הפירות כדי ליתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם לשוק. ומדת חסידות הוא שיודיע לבית דין וישכירו ממקצת דמיהן מקום משום השב אבידה לבעלים אע"פ שלא עשה כהוגן: ח השוכר ריחיים מחבירו שיטחון לו כ' סאה בכל חדש בשכרו והעשיר בעל הריחיים והרי אינו צריך לטחון שם אם יש לשוכר חטים שצריך לטחון לעצמו או לאחרים כופין אותו ליתן דמי טחינת כמה שנים וקדם זה השוכר או המלוה ואכל הפירות הרי הפירות בחזקת אוכליהן עד שיביא בעל הקרקע ראיה. אכלה השוכר או הממשכן שלש שנים וכבש השטר ואמר לחמש שנים יש לי פירות ובעל הקרקע אומר שלש אמרו לו הבא שטרך ואמר אבד השוכר נאמן שאילו רצה אמר לקוחה היא בידי שהרי אכלה שלש שנים: ז מי שהכנים פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו או שהטעוהו עד שהכנים פירותיו והניחם והלך יש לבעל הבית למכור לו מאותן הפירות כדי ליתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם לשוק. ומדת חסידות הוא שיודיע לבית דין וישכירו ממקצת דמיהן מקום משום השב אבידה לבעלים אע"פ שלא עשה כהוגן: ח השוכר ריחיים מחבירו שיטחון לו כ' סאה בכל חדש בשכרו והעשיר בעל הריחיים והרי אינו צריך לטחון שם אם יש לשוכר חטים שצריך לטחון לעצמו או לאחרים כופין אותו ליתן דמי טחינת כ' סאה שזו מדת סדום היא. ואם אין לו יכול לומר אין לי דמים והריני טוחן לך כמו ששכרתי ואם אין אתה צריך מכור לאחרים וכן כל כיוצא בזה:

פרק שמיני

א אחד [ג]השוכר מחבירו שדה לזורעה או כרם לאכול פירותיו בדמים או ששכר ממנו בפירות קצובים כגון ששכר ממנו שדה זו בעשרים כור בשנה וכרם זה בעשרים כדי יין בכל שנה שניהן דין אחד יש להן. והשוכר בפירות הוא הנקרא חוכר: **ב** המקבל שדה או פרדס כדי לעבוד אותו ולהוציא עליו יציאות ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע או מה שיתנו ביניהן והוא הנקרא מקבל. כל דבר שהוא לסייג הארץ בעל הקרקע חייב בו וכל דבר שהוא שמירה יתירה החוכר או המקבל חייב בו. הקרדום [ד]שחופרין בו הארץ והכלים שנושאין בהן העפר והדלי והכד וכיוצא בהן שדולין בהן המים על בעל הקרקע. וחטיטת המקומות שמקבצין בהן המים על החוכר או על המקבל: **ג** *השוכר [ה]או המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן.

שכרה

א סמ"ג עשין סימן פ"ע טמ"מ סימן ש"ע ומפיים הדין נסם רבינו: ב טמ"מ פ' ש"מ: ג טמ"מ פ' ש"מ: ד טור שם: ה טמ"מ פ' שכ"ם:

*מהרל"ו אסהב הגיה חוכר במקום שוכר וי"ל במחילה כבוד מורתו שאינו צריך דבהדיא כתב הרמב"ם בפירושו אין בין שוכר לחוכר לענין דינא כלל אלא מילוק השם:

לחם משנה

פ"ח ג השוכר או המקבל שדה וכו'. כתב ה"ה והרמב"ן הקשה עליו ופירש וכו' ולא בקבלנות אמאי יזרענה פשתן כיון שקבלה לתבואה וכו' קשה דמנא ליה דקבלה לתבואה דילמא דקבלה סתם כמ"ש ה"ה בדיבור המתחיל שכרה לו קבלה וכו'. ונראה לומר דאפילו קבלה סתם מ"מ דעתו שיחרש לו תבואה ולא פשתן שמחליש הקרקע והו לפי דעתו של הרמב"ן ז"ל: השוכר או המקבל וכו'. כתב ה"ה ואפשר שהוא סובר דר"פ לאו לענין דינא ממש קאמר וכו' קשה מודע דהא לכ"ע מאי דקאמר ר"פ דאיתי בתכירות וכו' ע"כ לאו לענין דינא קאמר אלא שיש מהן דלא מישתמי ומשום דהוא פשוט לא איירי אלא נחד מיניהו דהא משנה דהשוכר שדה מחבירו נעשרה כורים חיטים ולקחה נותן לו מתוכה היו חיטים יפות וכו' ע"כ דהאי דינא בקבלנות נמי איתא אלא שכתב שם רש"י ז"ל דלא איירי בקבלנות משום דהוי פשיטא וכן משנה דהשוכר שדה מחבירו ולא רצה לנכש וכו' ע"כ הא דינא נמי בקבלנות אלא דהוא פשיטא דלא שייך הכא לומר מאי איכפת לך דכתב רש"י ז"ל שם וכן מוכרח הוא דכל המפרשים יפרשו כן ומדברי ה"ה שכתב כמו שפירש הרשב"ם משמע דרש"י ושאר המפרשים לית להו הכי אם ס"ל כדכתיבנא ומו קשיא דהאיא דשביעית מן המנין לו אין שביעית מן המנין ע"כ בתכירות וקבלנות איירי כדכתב ה"ה ז"ל ובודאי שהיא בין בתכירות בין בקבלנות ולימא שוה חילוק בקבלנות יותר מתכירות ומ"כ קשיא לכולהו פירושי לרב פפא דהיכי קאמר דאיתי בתכירות ליתי בקבלנות הא הכיא איירי בתרוייהו. מיהו לזה י"ל דאותה היא אמרונה מכולהו ובהכיא לא איירי ר"פ אבל הא דזרענה פשתן לו לא זרענה היא מן האמצעיות וכיון דאמאי דמתני נמר הכי אימא נהו לכללא דר"פ דאמאי דאיתי בתכירות ליתי בקבלנות ומאי דאיתי בקבלנות ליתי בתכירות משום הכי קשה ליה לה"ה ז"ל על רבינו ז"ל דודאי דהאמאי מתני נכנסת בכללא דר"פ כיון דהיא מן האמצעיות והולך לפרך דשוכר רבינו דאין המילוק אלא בקבלנות אלינא דרבינו דס"ל אמינא בריש דאמאי דבעי לזרע ס"ג איפכא דבפיפא לא זרענה פשתן כיון דקבלה לתבואה כדכתב הרמב"ן אבל בתכירות לא אינטריך ומשום הכי אמר ר"פ דאיתא בתכירות משום דלא אינטריך וכדפירש הרשב"ם ז"ל

משנה למלך

ו אמרו לו הבא שטרך כו'. עיין בשער אפרים סימן קכ"ח מה שהיקשה בדין זה ודו"ק:

מקום

מגדל עוז

ז מי שהכנים פירותיו כו' עד אע"פ שעשה אלא סהוגן. נמצינא פרק השואל: ח השוכר ריחיים מחבירו כו' עד סוף הפרק. נכתובות פרק הנשאל:

פ"ח א יד אחד השוכר וכו' עד סוף הפרק. נמצינא פרק המקבל:

השוכר

הגהות מיימוניות

ז [ה] כדפסק רב הונא בריה דרב יהושע בפרק השואל גבי והיא איתתא כאשר עשה כן יעשה לו וגו' ע"כ: ג [ב]ירושלמי דמסכת דמאי אמרינן הוחכר בפירות השוכר במעות המקבל למחצה ולשליש וכו' ועיין בתס' דמאי בפירוש רבינו בפרק ו' ובפירוש הר"ש:

לשון

תסר כאן ת"ד

בעניין העמדת סולם (הטון)

"... שהרי אומרים לו אין לך הפסד בדבר,
כל זמן שתרבה תטלנו". – ובמגיד משנה משום כופין על מידת סדום
יבחר אין הטור (הוא הנך את כאן) " ואינו
נראה האין ישתמש בשל חבירו בארץ
כרתו".

לידם פדיון שבויים, ונחלקו על זה אם הוא בכלל צדקה ויפרעו בשוה, או אם היא בכלל פדיון שבויים ויפרעו לפי ערך — לפי לשון השטר שכתבו על תנאם בלשון הנ"ל, בלשון שטרות וכיוצא בזה, יש להלך אחר לשון בני אדם, ולזה יקראו פדיון שבויים ולא צדקה סתם. ואף אם יהי הלשון תלוי ועומד בספק, הרי אמרו יד בעל השטר על התחתונה בכל ענין שיש לומר בו לא נתכוון לזה אלא לזה, ואף כשהלשון מוכיח קצת כדברי בעל השטר. ועוד דיש לומר דכי אתנו לפרועה בשוה אמלתא דשכיחא אתנו דהיינו צדקה לעניים, אבל לא אפדיון שבויים דהוי מלתא דלא שכיחא ולא אסקוה אתנאיהו.

שורש ח

ועל אשר שאלת זה ימים, אמת הוא כי נאבד כתבך אמנם כמדומה אני שהשאלה היתה באחד שרוצה להפקיע ירושת בן הבכור באמרו כי מנהג מבטל הלכה וכי נהגו בארץ ההיא להשוות הבכור והפשוט וחלק כחלק יטלו.

לע"ד נראה דבר פשוט יותר מביעתא בכותחא שאין (א) במנהג זה ממש שהרי כתב המרדכי בריש פרק הפועלים[1] ח"ל שנינו עלה דמתני' בירושלמי[2] המנהג מבטל הלכה וכתב בא"ז[3] כגון שהוא מנהג קבוע על פי חכמי המקום כדאמרי' במסכת סופרים[4] שאין ההלכה נקבעת אלא עד שיהיה המנהג וזה הוא שאמר מנהג מבטל הלכה פירוש מנהג ווותיקים אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת וכמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו כדפי' ר"ת ריש ב"ב (ב, א) גבי הכל כמנהג המדינה בגויל ובגזית עכ"ל: הרי לך (ג) דאפילו בממון בעלמא כגון שכירות פועלים או מחיצות שבין השותפים אין המנהג מבטל שורת הדין אלא א"כ הוא מנהג קבוע על פי ווותיקים[5] וצריך שיהיה לו ראיה מן התורה דאם לא כן הרי הוא כמנהגים הגרועים שאין אנו הולכים אחריהם כ"ש וכ"ש כמנהג הרע הזה שעוקר דין תורה ומבטל ירושת דין הבכור שאין ללכת אחריו חלילה[6].

ועוד פשיטא דלא גרע מקום שנהגו לעשות גויל יתר על ר' טפחים דאמר התם דאין הולכים אחריו מפני שהוא מנהג שטות.

ועוד דלא יהא כח המנהג גדול מכח שנתנה תורה לכל אדם להנחיל את בניו להוסיף לזה ולמעט לזה כדכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וגו' ואפילו הכי שנינו פרק יש נוחלין (ב"ב קכו, ב) האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים לא אמר כלום, וכי תימא אדרבה נדמיהו למה ששנינו המחלק נכסיו ע"פ וכו' או שהשוה להם את הבכור דבריו קיימים אם לא אמר בלשון מתנה, פשיטא דאיכא לדמויי להיא דאין פלוני בני בכור יטול פי שנים ולא להיא דדבריו קיימים, דהתם היינו טעמא דדבריו קיימים דאמר בלשון מתנה ואין כאן עקירה ממה שכתוב בתורה שהרי אדם יכול ליתן מתנה משלו ודוקא בדרך נחלה אמרה תורה לא יוכל לבכר וגו' כדכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וגו' אבל לתקן ולהנהיג דבר כולל ושוה לכל בכור שלא יטול פי שנים ואפילו היכא שלא התנה עליו בלשון מתנה פשיטא דאין עקירה מה שכתוב בתורה גדול מזה.

ושלום מאתי הצעיר יוסף קולון בן מהר"ר שלמה זלה"ה

קצור ופסקי השורש

על דבר הבא להפקיע ירושת הבן הבכור מכח המנהג, חלילה מלכת אחרי המנהג בזה, כי הוא עוקר דין תורה בזה.

שורש ט

בה אוריין דמטמרו ליה גליין יסוד הבנין שואל כהלכה וכענין ידיד נפש הח"ר שמואל, פגעה אלי אגרת שאילתך על אשר הנהיגו הלועזים בכל מקומות מושבותיהם שבשבת בראשית אחד מן הקהל מתנדב מעות לצורך מאור בית הכנסת כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה, וגם נהגו שאם יש שם כהן שהוא קונה אותה מצוה או מוחל על כבודו ויוצא מבית הכנסת, ועתה אירע שלא רצה הכהן לקנות המצוה בשום צד וגם לא לצאת ולא עוד אלא שלא רצה ללכת לבית הכנסת אחרת אשר שם לא היו נוהגים המנהג הזה והיו הקהל מאותו ב"ה מתרצים שיהיה הוא קורא ראשון כדינו, ולזה הסכימו בני קהלכם להכריחו שלא יכנס בב"ה שלהם ששם היו נוהגים אותו המנהג הזה הנז' כדי שלא יתבטל כבוד התורה ומנהג אבותיהם אשר בידם וכן עשו והכריחוהו ע"י שלטון העיר ע"כ תוכן השאלה כאשר כתבת אלי.

ועל זה ראיתי (א) ראיותיך נכוחות וחקוקות כראי מוצק. חזן על שפתותיך הוצק ודעת שפתיך ברור מללו דברי אלהים חיים אלו חכמו ישכילו. צללו כעופרת במים אדירים. אך. מעט אוסיף דברים כאשר ראיתי בספרים.

לע"ד נראה שאפילו היה אותו כהן חכם כשמעון בן עזאי וחביריו מ"מ הפרי"ז על מדותיו ובכילא רבא כייל דאין לנו לשנות המנהגות שנהגו אבותינו הקדמונים חסידים ואנשי מעשה ועל כיוצא בזה אמרו ז"ל (פסחים סו, א) הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, וכ"ש במנהג הזה שהוא כבוד התורה ועלויה דפשיטא שהיא מתעלה כשקופצים לקרות קריאת פתיחתה בדמים אין לך (חביב) [חבוב] התורה גדול מזה, גם מתוך כך שמן למאור מצוי יותר בריות וכן נהגו בכל קהילות הקודש בצרפת ואשכנז לעשות כיוצא בזה בשמחת התורה ואלו ואלו

1. סי' שסו. 2. הלכה א. 3. פ"ז דב"מ סי' רפ והו"ד בהג"א שם. 4. פי"ד הי"ח. 5. עי' מש"כ רבנו בשורש קב ענף ב וצ"ע. וע"ע שורש ט ומש"כ בהערה 14. 6. ד"מ סי' רפא סק"ג ודמ"א סעי' ד.

לשם שמים נתכוונו אלא שאלו עושים ביום שמסיימים התורה ואלו ביום שמתחילים התורה ויש בזה מה שאין בזה ונהרא נהרא ופשטיה, ואפילו במנהג הקל גרסי' בב"מ בריש פרק הפועלים (ב"מ פו, ב) א"ר תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם ממנהג המדינה שהרי משה עלה למרום וכו' ואמרינן נמי בבראשית רבה פרשת וירא[1] עלת לקרתא הלך בנימוסיה וכ"ש במנהג החשוב הזה שיש בו כבוד ועילוי לתורה שאין לשנותו וצריך להלך אחריו.

וגדולה מזו השיב רב האי גאון ז"ל כמו שכתב רבנו יצחק אבן גאות משמו[2] וז"ל אבל רגילים ביום זה הואיל וכו מסיימין התורה לעשות כמה קלוסים והידור' לס"ת כו' עד נתקנה ביום שמחת תורה, ונשאל מרב האי גאון ז"ל וזה לשונו נהגו במקומינו ביום אחרון של חג מקלסים לס"ת ומביאים מגומראות לב"ה והשיב הא ודאי לגמור הוא דאסור[3] כולי עד ועוד בתשובה אחרת אומר אסור להביא מגומראות ביום תשיעי ספק שמיני כו' ודאי יום זה רגילים (ג) אצלינו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומר קלוסים לתורה אלא שזו משום שבות הוא ונהגו בו היתר משום כבוד התורה[4] עכ"ל רב האי גאון כאשר הביא רבנו יצחק אבן גיאות, הרי לך שמנהג העשוי לכבוד התורה דוחה אפילו איסור שבות דהיינו ריקוד בי"ט כדאיתא בהדיא בי"ט פרק משילין (לז, ב) וכ"ש מנהג זה שאין בו שום צד איסור[5] כי אם (חביב) [חבוב] התורה וכבוד שיש לאשרו ולקיימו במקום אשר פשט שם וכל המשנה ידו על התחתונה דאנו אין לנו בכל היוצא בזה (אלה) [אלא] מנהג המקום, ואפילו היה מנהג אחר הגון ממנו אין לשנות ממנהג המדינה כמו שכתב רבנו יצחק אבן גיאות (שם) בשם רב האי גאון וז"ל ועוד נשאל ממנו מקום שנהגו בו לעשות עטרה לס"ת כו' עד ומניחין על ס"ת כו' ביום שמחת תורה מותר בתכשיטי אשה או לא וכשפותח ס"ת לקרות אותו המשלים מניח על ראשו מותר או לא, והשיב בין זה ובין זה מותר כו' עד ולהניחו על ראש הקורא אי משום לא ילבש גבר שמלת אשה אצטריך לכו אין זה תכשיט אשה[6] ואין בכך כלום אלא שאין יפה לשים כן על ראש בני אדם ואם הנוהגים כן יפה בעיניהם יעשו ואין בכך כלום עכ"ל, הרי לך שאע"ג שכתב שאין יפה לעשות כן מ"מ לא רצה להעביר על דת הנוהגים מאחר שכך יפה בעיניהם משום כבוד התורה, ועוד כתב רבנו יצחק אבן גיאות ונשאל לרב האי לענין מה שנהגו להוציא ס"ת (מחיק) [מתיק] שלו וכו' והשיב אין נוהגים אצלינו כך כו' עד ומה שנהגו במקומות אין משנים אע"פ שמנהגים אחרים מתוקנים יותר מהם דחיישינן דילמא אתי לאנצויי[7] עכ"ל הרי לך דאין לשנות מנהג המקום אע"ג דאין מתוקן כשאר מנהגים, כ"ש בנדון הזה שאין לפקפק על המנהג כלל בהיותו לכבוד התורה כדפי' לעיל, וכ"ש לפי מה שכתבת שנעשה מקדם במדינתכם וא"כ הוא שמנהג אבותיכם בידכם מאן מרמה להו מן ידכם שהרי מנהג אבות תורה היא, וכדגרסינן פרק בתרא דתענית (כח, ב) רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלל בר"ח סבר לאפסוקינהו שמעינהו מדלגי ואזלי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם, מדקבעי מעיקרא לאפסוקינהו ש"מ דבאתריה דרב לא היו רגילים לקרותו אפי' בדילוג אלא פשיטא דלא ס"ל הכי ואפ"ה כיון דחזא מנהג אבותיהם בידם לא רצה למחות בידם, ואע"ג דפשיטא שהיו מברכים עליו לפי מנהגינו[8] שאנו מברכים אהלל דר"ח כדברי ר"ת ושאר הגאונים ולפי דעתו של רב היה באותו מנהג משום ברכה שאינה צריכה[9] ואמרינן בפ"ה דברכות (לג, א) דעובר משום לא תשא וגו' מ"מ סמך על מנהג אבותיהם ולא רצה לבטלה ואע"ג דפשיטא דרב גדול הדור היה והוה קרי בכהני בבבל כדמסיק במגילה פרק הקורא (כב, א) ופשיטא שהיה בידו למחות שלא יקראו כאשר היתה דעתו נוטה ואפילו הכי לא רצה לשנות מנהג המקומות הנהוג על פי אבות הקדמונים דפשיטא שהיו בני תורה וקבעו מנהגם על פי התורה והמצוה. ואפילו (ג) כנגד ההלכה אזלינן בתר מנהג[10] היכא שהמנהג הוקבע על פי חכמי המקום כמו שכתב המרדכי בפרק הפועלים[11] ומביא ראיה ממסכת סופרים[12] כו' כ"ש במנהג הגון שיש ללכת אחריו.

ואם יטעון הטוען הלא מסיק שם המרדכי ת"ל אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת עכ"ל, פשיטא שתשובתו בצדו דהכי נמי יש לו ראיה מן התורה ומסברא, מן התורה הני עובדי דלעיל ששאלו לרב האי גאון ז"ל שהיו רגילים לעשות ביום שמחת התורה פשיטא דמקילין ביום שבת בראשית כביום שמחת תורה דאידי ואידי משום יקרא דאוריית' היא ועוד בלא שום ראיה סברא היא דמצוה רבה היא לכבדה ולחנכ' ומי יתן והיה לבבם זה כל הימים.

ועוד בר מן דין ובר מן דין פשיטא שמה שכתב המרדכי וצריך שיהיה למנהג ראיה מן התורה היינו דוקא היכא שהמנהג מבטל הלכה דעלה קאי אבל היכא שאין המנהג כנגד הלכה אין צריך שיהיה לו ראיה מן התורה, ותדע שכן הוא שהרי המנהג שאינו מבטל הלכה למה יהי' כטועה בשקול הדעת וכי בשביל שאין לו ראיה יחשב כטועה בשקול הדעת אלא ודאי צריך לומר כדפי', ועוד שהרי השיב הר"ר אביגדור כהן ז"ל איש הבא אל ארץ נושבת יהודים אם צריך לתת מס תוך י"ב חדש, אם מנהג קבוע לחובה איני יודע לפוטרו וכו' עד וגרס עלה בירושלמי זאת אומרת המנהג מבטל הלכה ואמר נמי בגמרא דידן עד ופריך וניחזי היכי נהוג אלמא מנהג בני העיר דוחה את דין חכמי התלמוד אע"פ שמצאו לו סמך מן המקרא עכ"ל הר"ר אביגדור כאשר הביא המרדכי בפ"ק דב"ב[13] הרי לך בהדיא שכתב שדוחה דין חכמי התלמוד[14]. אמנם זה [יש] קצת לדחות ולומר דדוקא גבי ממון הוא דהמנהג עוקר שהרי הפקר ב"ד הפקר הוא אפילו למ"ד אין כח ביד ב"ד לעקור דבר מן התורה כדמוכח

1. פמ"ח פט"ז. 2. ספר מאה שערים סוף הלכות לולב. 3. מג"א סי' תרסט. 4. ד"מ סי' תרסט סק"ו ומג"א שם. 5. עי' גיטין נט, ב וע"ע בסוף התשובה. 6. משמע דאי הוי תכשיט אשה הי' אסור ועי' ד"מ או"ח סו"ס תרצו משכ"ב מהר"י מינץ וברמ"א שם. 7. משמע בסתם מנהג נוהג משום דלא לייתי לאינצויי ועל מנהג מתוקן נאמר מנהג אבות תורה. 8. טור סי' תכב ודמ"א סעי' ב. 9. עי' ברכות יג, א בתוספות שכתבו הטעם דמברכים משום דמברכים על המנהג. ולפי"ז אינה ברכה לבטלה אף לדעת רב שלא נהג לקרות בר"ח, וצ"ע. 10. עי' פר"ח או"ח סי' תצו אות י ועי' מג"א סי' תרץ ס"ק כב ובה"ל שם ד"ה ואין. 11. סי' שסו. 12. פי"ד הי"ט. 13. סי' תעז, וכ"פ רמ"א חו"מ סי' קסג סעי' ב. 14. צ"ב שהרי בנגד הלכה פשיטא ליה דל"מ בלא ראי' מן התורה וכאן הרי זה נגד דין בתלמוד, ואולי כתתו דוק נגד דין תורה ממש ל"מ מנהג.

ביבמות פרק האשה רבה (צ, ב). ומ"מ ההיא שהבאתי לעיל שכתב המרדכי דפרק הפועלים שהמנהג עיקר אין לדחותו דההיא דוקא לענין ממון מדמסיים בה דהיינו דוקא בהוקבע על פי חכמי המקום דאי מיירי לענין ממון דוקא אפילו שלא הוקבע על פי החכמים נמי[15] דהא בהדיא תניא ברייתא בפרק הגחל בתרא (ב"ק קטז, א) גבי שיירא שהלכה במדבר כו' ובלבד שלא ישנו ממנהג החמרים וכן גבי ספינה שעמד עליה נחשול לטובעה ובלבד שלא ישנו ממנהג הספנים הרי לך דאפי' הוקבע על פי החמרים והספנים אזלינן בתריה אפילו נגד דין תורה, שהרי דבר פשוט הוא לחשוב על פי נפשות לענין שיירא ולעניים וספינה) לפי המשוי שהוא המזיק כדקתני התם ברישא דברייתא, וכ"כ מהר"ם לענין המס[16] וז"ל ושאלתם אם יש לתת מס מן הבתים ואם לאו, זה הכלל לפי מנהג העיר כדקתני פרק הגחל בתרא (שם) וכו' עד ואם אין מנהג קבוע בעיר חזינא אם הוא לצורך בענין העיר כו' עכ"ל הרי לך שכתב דאזלינן בתר מנהג מההיא ברייתא (שהבאתי) [שהבאתי] לעיל ואע"ג שהוא כנגד (ר"ת) [ד"ת] שפסק הוא בעצמו גבי היכא שאין המנהג קבוע כו'. והביא כמה ראיות לפסק שלו. ועוד ע"כ לאו לענין ממון לבד איירי מדמביא ראיה ממסכת סופרים דאמר אין ההלכה נקבעת עד שיהיה מנהג ושם לא איירי כלל לענין ממון אלא לענין קריאת המגלות כמו שיר השירים וחברותיה, וז"ל בשיר השירים קורין אותו בליל שני י"ט של גליות אחרונים כו' עד ויש אומרים בכולם מתחילים במוצאי שבת שלפניהם ונהגו העם כן שאין הלכה נקבעת אלא עד שיהיה מנהג עכ"ל מסכת סופרים אשר מביא ממנו המרדכי ראיה, משמע בהדיא דאפילו במילי דלאו ממון המנהג עיקר ואע"ג שהוא נראה להיות כנגד ההלכה במקצת כדהוכחתי לעיל מדבעי שיהיה לו דין התורה ועוד דאית לן למימר דהוי דומיא דההיא דפרק הפועלים (ב"מ פו, ב) אע"ג דהוי כנגד דין התלמוד כמו שכתב רבנו אביגדור.

ועוד יש להביא ראיה שאפילו נגד ההלכה אזלינן בתר מנהגא ואפי' לענין איסור דגרסי' פ' הקומץ רבה (מנחות לב, א) אמר רב אם יבא אליהו ויאמר כו' אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ופי' שם ר' שלמה וז"ל אית לי' מנהגא עיקר כדמפ' אם יבא אליהו כו' ש"מ מנהג עיקר אפילו נגד הל'[17] דאי אמרת במקום הלכה אין חוששין למנהג מאי פריך לרב דאמר הלכה כרשב"א דאמר דעושה פרשיות פתוחות מיהא דנהוג עלמא בסתומות נימא אע"ג דנהוג עלמא בסתומות מ"מ רב לא ס"ל כאותו מנהג מכח ההלכה שקבל מרבותיו דהלכה כרשב"א. ואין לומר דשאני הני מנהגי דחליצה בסנדל וסתימת פרשיות דמזוזה משום דכ"ע נהוג הכי אבל במנהג שאינה אלא במדינה אחת כיוצא בנדון הזה שאנו עומדים עליו לעולם אימא לך דאין חוששין למנהג במקום הלכה, שהרי כותב רבנו בעל הערוך בערך נהג בשם רבנו חננאל דהא דאמר רב אם יבא אליהו כו' דהיינו כדאמרינן בירושלמי שהמנהג מבטל הלכה וההיא דירושלמי אתמר אמתניתין דפרק פועלים ששנינו שם הכל כמנהג המדינה והתם במנהג החלוק בהמדינות קמיירי דאין שוה בכל מדקתני הכל כמנהג המדינה דמשמע דאע"ג דבמדינה אחרת אין נוהגין כן, וממילא שמעינן דהא דרב אם יבא אליהו כו' שייכא למימר אפילו במנהג שאין שוה בכל מקום כדפירשתי.

ונחזור לעיקר הדין דמאחר שהוכחנו מכל הני ראיות דלעיל דיפה כח המנהג ואין לבטלו מכ"ש מנהג זה, א"כ בדין כפוהו שלא ליכנס לבית הכנסת[18] מאחר שהיה לו ב"ה אחר באותו העיר ששם היה יכול לקרוא בתורה ראשון[19] לפי מה שכתבתי דכגון זו כופין על מדת סדום וראיה מדגרסינן בכתובות פרק הנושא (קג, א) ההוא גברא דאגר ריחיא לחבריה לטחינה כו'. עד ולא אמרן (דלא) [אלא] דלית ליה טחינא לריחיא אבל אי אית ליה טחינה לריחיא כגון זה כופין על מדת סדום, הרי לך בהדיא דמשום מדת סדום כופין השוכר שהיה רגיל מתחילה שהמשכיר היה טוחן אצלו ועכשיו זקוק הוא לטחון לאחרים ואע"ג שיש קצת קפידא משום שינוי דעת כדמוכח בב"מ בהשוכר את (האומן) [האומנים] (עט, ב) דמייתי ברייתא התם השוכר את הספינה ופרקה בחצי הדרך וכו' אין לו אלא תרעומות ומסיק תלמודא דאיכא תרעומות משום שינוי דעתא. ופי' ר"ת[20] מפני שגורם לו לסבול דעת איש אחר שלא מורגל בו והכי נמי שייך למימר הכי ואפילו הכי כפינן ליה משום דהוי מדת סדום, כ"ש הכא דאיכא למכפייה, ועוד דלא הוה אלא באקראי בעלמא לפי שעה שהיה הולך בב"ה (האחד) [האחר] וגרע טובא מההיא דכתובות שהבאתי שהיה דבר של קביעות. ועוד יש כאן מפני דרכי שלום לקיים מנהג המקום לעולם וגם כבוד תורה והכשר מצוה. וא"כ בדין כפוהו כדקאמר תלמודא כגון זה כופין. ועוד שהרי כתב רבנו מאיר[21] דכל היכא דאיתמר בתלמוד כגון זה למידין ממנו דבר הדומה קצת ואע"ג דלא לגמרי כ"ש הכא שיש ללמוד מההיא דכגון זה כופין כו' דהא דמיא לה וגם עדיפא מינה כדפירשתי, ועוד גדולה מזו כתב ראבי"ה ומייתי לה המרדכי ריש פ"ב דב"ק[22] וז"ל מ"ט זה נהנה וזה לא חסר כתב ראבי"ה שמעתי דמצי למיכפייה דהא כופין על מדת סדום עכ"ל. והלא דברים ק"ו ומה התם דהוה מילתא דקביעה וגם אי הוה בעי למיגר הוה אוגר כדמסיים שם אפילו הכי קאמר ראבי"ה דמצי למכפייה כ"ש וכ"ש הכא דהא לפי שעה ודין יחיד נגד רבים וגם איכא יקרא דאורייתא כדפירשתי לעיל דמצי למכפייה, ולא מבעיא לדברי ראבי"ה אלא אפילו למאן דאמר דלא מצי למיכפייה[22] התם כדקתני טעמא במרדכי משום דאי הוה בעי בעל החצר לאגורי הוי מוגיר כדמסיים

חילופי גירסאות ותיקוני טעויות: א) צ"ל ולענין ספינה.

15. משמע דעת רבנו שלא להלק כין עניני מסים לשאר ד"מ ועי' תה"ד סי' שמב והובא בד"מ סי' קסג סק"ז וכ"פ ברמ"א שם ס"ג ומבואר דבעניני מסים וצרכי רבים אולינן בתר מנהג גרוע וכן מפרש דעת המרדכי הנ"ל. 16. מרדכי פ"ק דב"ב סי' תעה. 17. פר"ח או"ח סי' תצו אות י ע"ש. 18. ב"י או"ח סי' קלה דף קכ, א ומג"א סק"ז וע"ש. 19. בב"י שם לא הזכיר תנאי זה וכ"כ רמנו לקמן, וכתב עוד דכיון שאינו עולה משום כ"ה ומנהגם אינו עובר כלל, ועי' לקמן וכהערה 23, וע"ע בט"ז סק"ה. 20. ע"ש בתוד"ה דפרקי' שכתבו כעי"ז בשם ריב"ם. 21. הגמ"י פ"ד דהל' שותפין אות ה. 22. סי' טז. 22. עי' רמ"א חו"מ סי' שסג סעי' ו.

שם אפילו הכי קאמר ראבי"ה דמצי למכפייה התם כדקתני טעמא במרדכי הא אי לאו הכי היו מודים לדברי ראב"י דע"כ לא קא מפלגי, ואמר נמי בפ"ק דב"ב (יב, ב) גבי תרי ארעתא אחד נגרי דהלכתא כוותיה דרב יוסף דאמר כופין על מדת סדום ואע"ג שיש פתחון פה לחבירו לומר דניחא ליה לאפושי אריס כדקאמר אביי התם אפילו הכי כפינן ליה משום מדת סדום כ"ש הכא כדפרי'.

ועוד בר מן דין ובר מן דין מאחר שקיום המנהג הוא כבוד תורה היה נראה לומר אפילו לא היה ב"ה אחר בעיר שהכהן חייב לצאת מב"ה[23] בשעת קריאת התורה או יקנה הכהן המצוה, דלא יהיה כבוד הכהן גדול מכבוד התורה שהרי שוו כל הפוסקים דמי שהוא גדול הדור קרי בכהנא כדאיתא בהדיא בגיטין פרק הניזקין (נט, ב) דרב הונא קרי בכהנא וכן רב במגילה פרק הקורא (כב, א) ומאחר שהכהן נדחה מפני גדול הדור ק"ו שנדחה מפני התורה עצמה, וראיה מדגרס פ"ק דקדושין (לג, ב) מהו לעמוד מפני ס"ת רבי חלקיה ור' סימון ורבי אלעזר אמרו מפני לומדיה קמו מפניה לא כ"ש, ואף אנו נאמר מפני לומדיה נדחו כבוד הכהן מפניה לא כ"ש, ועוד דמאחר דפשיטא דכבוד הצבור הוא לקיים מנהגם וקפידא גדולה איכא לסתור המנהגות אשר נהגו בהם המקומות עד שכתב רב האי גאון שאין לבטלם אע"ג שאין מתוקנין כל כך דלמא אתי לאנצויי ש"מ שהוא זלזול המקום כשמבטלים המנהג אשר נהגו בו מדחייש רבנו האי דילמא אתי לאנצויי וא"כ יש לדחות כבוד הכהן מפני כבוד הצבור, שהרי נשאל רשב"א ז"ל[24] (ז) אם ספר תורה פתוחה ויש שם כהן שמתפלל במקום שאין רשאי להפסיק אם ממתינים לו עד שיסיים תפלתו, והשיב שאין ממתינים שלא בכל מקום אמרו להקדים כהן שהרי ת"ח קודם לו אפילו גר ולא יהיה כבוד הציבור פחות מצורבא דרבנן ובכמה מקומות חיישינן לטירחא דצבורא בקצור אמצעיות בשבת וכ"ש כיון(ב) שיש כבוד ס"ת[25] עכ"ל התשובה. הרי לך בהדיא שפסק לדחות קריאת הכהן משום כבוד הצבור ואע"ג דליכא זילותא כ"כ אם היו ממתינים עד שיסיים הכהן את תפלתו ק"ו בן ק"ו לנדון שאנו עומדים עליו דאיכא זילותא טוב' לשנות המנהג שנהגו בם אבותיהם ואבות אבותיהם.

ועוד יש להביא ראיה ממנהגינו שנהגו בכל קהילת צרפת להתענות בו בה"ב(ג) אחר פסח ואחר סוכות ואין זה אלא מנהג בעלמא וגם כתב בסדר מטרוי"ש שאין טעם ברור למה הוקבעו[26] ואפילו הכי מעשים בכל יום שדוחים כבוד הכהנים כדי לקיים מנהג זה כשאין הכהן מתענה באותן תעניות (ה) יצא(ד) הכהן מב"ה ועמד(ה) לקרות בתורה ישראל המתענה[27] ואע"ג דפשיטא דאי לאו משום התענית לא היה הכהן רשאי למחול על כבודו אפילו בב' וה' כדפי' ר"ת[28] ומיהו פשט המנהג שהכהן יוצא מבית הכנסת ולא ראיתי כהן שמפקפק בדבר מעולם לומר לא אצא מבית הכנסת אלא אקרא בתורה ובודאי שאם היו יכולים הכהנים למחות שהיו מוחים אלא שאין בידם כח לסתור ולבטל המנהג ודחוים הם מפני כבוד הצבור ותקנתם מאחר שנהגו כן בגלילות צרפת מקדם, והכי נמי לא שנא מאחר שנהגו כן במדינת הלועזים כאשר כתבתי וגם יש בו משום כבוד תורה והכשר מצוה לקנות שמן למאור.

ועוד מאחר שכתב הגאון דאיכא משום דילמא אתי לאנצויי בביטול המנהגות במקום שנהגו בהם כמו שכתב ר"י אבן גיאות משמו וכאשר העתקתי לשונו לעיל וגם אלמלא כתוב ראוי לאומרו שהרי דבר ידוע הוא ונראה לעינים שאין מחלוקת וגירוי איש באחיו גדולה מזו, ממילא שמעינן שיש לדחות כבוד הכהן כדי לקיים המנהג משום דלמא אתי לאנצויי לפי מה שפסקו התוס' פרק כיסוי הדם (פז, א בד"ה וחייבו) דאם קרא ישראל ראשון במקום שיש שם כהן שאין לכהן עליו כלום משום דהא דאמרינן וקדשתו לפתוח ראשון וגר' אינו אלא אסמכתא בעלמא[29] והנה מצאתי כתוב בשם רבי' יצחק בר' אברהם וז"ל ועוד אמרינן בירושלמי[30] דא"ר חנינא עיר שכולה כהנים ישראל אחד קורא תחילה מפני דרכי שלום[31] וכו' עד שאם (ו) כהן קורא תחילה האחרים יקפידו אך כשישראל קורא ראשון ובטלה קדושת כהן אין מקפידין עכ"ל. ואע"ג דמסיק שם דההיא דירושלמי שהבאתי היינו למ"ד דאין כהן קורא ראשון אלא מדרבנן אבל למ"ד דאורייתא אין כח ביד חכמים לעקור קדושת כהן משום דרך שלום. וקאמר התם דלכאורה דאורייתא הוא. מ"מ התוס' והמרדכי[32] פסקו כמ"ד דרבנן הוא[33] ומדבריהם למדנו שאין כהן קורא ראשון היכא דאיכא למיחש דילמא אתי לאינצויי והכא שייך למיחש ליה כמו שביארתי לעיל.

וגם יש במנהג כבוד התורה והכשר מצוה להמציא שמן למאור ומצינו (ז) בכמה מקומות שרז"ל מחזיקין ידי עושי מצוה בכל עוז ומשתדלים היו להרגילו בכך וכן ראוי לעשות לכל ירא שמים והולך בעקבותיהם כמו שמצינו גבי עדי החדש כדתנן בפרק אין מכירין (ר"ה כג, ב) חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת וכו'. סעודות גדולות היו עושים שם להם כדי שיהיו רגילים לבא. וגם התקין ר"ג הזקן שיהיו מהלכים אלפים אמה לכל רוח כמו ששנינו שם. ואע"ג דמן הדין לא היו יכולים להלך אלא ד' אמות לפי שבאו מחוץ לתחום כדפירש שם רש"י הרי שהיו עושים להם סעודות ודוחים שבת כדי לחזק את ידם במצוה ולהרגילים בכך. ואמרינן נמי בגמרא עלה דבית יעזק תנן ולא בית יזק דא"כ אתה מכשילן לעתיד לבא, ולא תימא דשאני התם משום דהוי מצוה השייכת לכל ישראל שהרי שנינו בפרק בתרא דביכורים (פ"ג מ"ג) גבי מביאים ביכורים הגזברים היו יוצאים לקראתם לפי כבוד הנכסים היו יוצאים וכל בעלי אומניות שבירושלם היו עומדים לפניהם ושואלים בשלומם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום עכ"ל המשנה. ועלה דהך סיפא כל בעלי אומניות עומדים לפניהם כו'. גרסינן בפ' אלו טריפות (חולין נד, ב)

חילופי גירסאות ותיקוני טעויות: ב) צ"ל כאן (ב"י). ג) צ"ל בבה"ב. ד) צ"ל יוצא (ב"י). ה) צ"ל ועומד (ב"י).

23. עי' הערה 19. 24. ח"א סי' קא ע"ש. 25. ב"י שם ושו"ע סעי' ה ומג"א סק"ו ז. 26. עי' קידושין פא, א תוד"ה סקבא. 27. ב"י שם ע"ש ודמ"א סעי' ה. 28. גיטין נט, ב תוד"ה אבל. 29. עי' מג"א סי' רא סק"ד. 30. פ"ה דגיטין. 31. וכ"פ בשו"ע סי' קלה סעי' יב וע"ש מג"א סק"כ. 32. חולין סי' תרנו. 33. ב"י שם דף קכא, א ומג"א סק"כ עי"ש וטוד יו"ד סר"ס כח.

א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים א"ר יוסי בר אבין בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני ת"ח אין עומדים ולא היא התם כדי שלא יהיו מכשילין לעתיד לבא, הרי לך שגדול חבוב מצוה כדי להרגילה יותר מת"ח וכל שכן שהוא גדול מכבוד הכהן כאשר הוכחתי למעלה. ואם בימים הראשונים שהיו כמלאכים חששו כדי שלא להכשילין לעתיד לבא ועל כן הגדילו כבודם יותר מכבוד ת"ח שהוא גדול מכבוד כהן, כ"ש וכ"ש בזמן הזה שאנו כחמורים ולא כחמורו דר' פנחס בן יאיר שיש לחוש שלא להכשילן לעתיד לבא ואפילו נגד כבוד הכהן כדפיר'.

ומצורף כל הלין טעמי דלעיל נלע"ד שלא עשו ק"ק בולניי"א שלא כהוגן ובפרט כאשר היה יכול ללכת בב"ה אחרת והיה יכול לקיים שניהם כבוד הכהן ומנהג המקום אשר שניהם כאחד הם טובים ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה במה שלא רצה ללכת שם ככל אשר פירשתי למעלה דכגון זה הוה מדת סדום וכופין עלה.

נאם הצעיר יוסף קולון בן מהר"ר שלמה

קצור ופסקי השורש

במה שנהגו הלועזים בכל מקומות מושבותיהם, שביום שבת בראשית אחד מן הקהל מתנדב מעות לצורך מאור בית הכנסת כדי שיקרא ראשון בתחלת התורה, וגם נהגו שאם יש שם כהן שהוא קונה אותה מצוה, או מוחל על כבודו ויוצא מבית הכנסת. והנה אירע דלא רצה הכהן לקנות המצוה בשום צד, וגם לא רצה לצאת, ולא עוד אלא שלא רצה ללכת לבית הכנסת אחר שהיה שם באותה העיר שלא היו נוהגין מנהג זה, והיו אנשי אותה בית הכנסת מתרצים שיקרא ראשון כדינו, ולזה הסכימו ראשי הקהל להכריחו ע"י שלטוני העיר שלא להכנס בבית הכנסת שלהם אשר שם היה המנהג הנז', וכן עשו, ע"כ לשון השאלה. תשובה: אין לשנות ממנהג האבות הקדמונים החסידים ואנשי מעשה. וכ"ש במנהג הזה אשר הוא כבוד התורה ועלויה, ואפילו במנהג שאינו שוה בכל מקום, ואף על פי שימצאו שם מקומות שינהגו שם מנהגים שהם מתוקנים יותר, ואפילו נגד ההלכה הולכים אחרי המנהג כשהוקבע על פי חכמי המקום, ולא אמרינן שצריך שיהיה למנהג ראיה מן התורה אלא כשהמנהג מבטל ההלכה. ואם כן בדין כפוהו שלא להכנס לבית הכנסת, מאחר שהיה שם בית הכנסת אחר וכגון זה כופין על מדת סדום, ואפילו לא היה בית הכנסת אחר בעיר הוה ראוי לדחות כבוד הכהן מפני יפוי כבוד התורה וכן מפני כבוד צבור.

שורש י

על דבר הפטור שעשה יעקב לרחל אשתו וכתוב בו ז"ל הריני מרוצה מאשתי הנ"ל ממה שהייתי תובע ממנה הן שתלך עמי ולשכון בביתי הן ממה שהייתי תובע ממנה לקבל גט ממני מכל אלה ומכל תביעות וערעורים שהיו לי עליה מעולם עד היום הזה הנני פוטר אותה ומרוצה ממנה, ובפנינו עדים חתומי מטה קבל עליו רבי יעקב הנ"ל בחרם ובשבועה במקום שבועה דאורייתא בלי ערמה ובלי מרמה על דעת רבים שלא לקבול על אשתו הנ"ל ושלא לתבוע אותה ושלא לכוף אותה בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם בשום כפי' ונגישה כי אם שתהיה תמיד אשתו הנ"ל הן לדור עמו הן לדור עם קרוביה כרצונה ולא יהיה כח בידו לתבוע אותה לפני שום דיין לא לפני דיני ישראל ולא לפני אומות העולם לא הוא לא באי כחו הן לכופה להתקרב אליו הן לגרשה אם לא מרצונה עכ"ל השטר.

ועליו נחלקו הדיינים ממאי דכתיב מכל אלה ומכל תביעות וערעורים שהיה לי עליה מעולם עד היום הזה הנני פוטר אותה כו' האם (א) משמעותו מכל שאר תביעות וערעורים דלא שייכים למה שקדם ששאל ממנה שתהיה עמו[1] כו'. או אם נאמר שמשמעותו דווקא מכל תביעות וערעורים דשייכי למה שקדם דהיינו כגון שתהיה עמו כגון שהגיע אליו איזה היזק או גרם היזק ממה שלא רצתה להיות עמו, ועל זה וגם על חלוקים אחרים אשר נחלקו הדיינים על הנדון הזה כאשר יתבאר בכתבי בע"ה ונתבררתי להיות שליש ולחוות דעתי הקצרה כאשר נכתב אלי על זה באתי להשקיט ולהודיע את דעתי ולהשקיט את הריב וגם בעניינים אחרים אשר נחלקו שני דיינים אחוה דיעי. ואמנם במה שהם שרים לא אדבר.

ועל כן אומר אני כי רואה אני את דברי הדיין שדורש דברים ככתבן ואין מקרא השטר יוצא מידי פשוטו. דודאי הלשון משמע שמכל תביעות וערעורים פטר את רחל אשתו מדלא פרט ואמר מכל תביעות וערעורים השייכים למה שלא רצתה להיות עמו וכו' וכמו שכתב הדיין האחד וכו' ומ"ש הדיין האחד שמשמע דווקא מדברים השייכים לטענה ראשונה דהיינו שתהיה עמו כו'. ונתן טעם לדבריו מדלא נתבאר בהדיא בשטר תביעות הממון כמו שנתבאר תביעות הגוף דהיינו שתהיה אשתו עמו וכן מדקאמר מכל תביעות ולא קאמר שאר תביעות וכו', אומר אני מדקאמר טול קיסם נימא ליה טול קורה דאדרבה מדקאמר מכל תביעות וערעורים שהיה לו מעולם כו' ולא פרט וקאמר דווקא דברים השייכים לטענת הגוף פשיטא דרוצה לפטור מכל וכל. דאטו בשופטני עסקינן שיכתבו מכל תביעות במקום שרוצה לומר דוקא תביעה אחת. ועוד דמה היה צריך לכתוב מכל תביעות כדי לכלול התביעות השייכות (לאותה) [לאותם] תביעות ראשונות דהיינו שתהיה עמו כו'. גם בלא זה היה משמע כן דאפי' לא פטרה אלא ממה שהיה תובע אותה שתלך עמו כו' הי' משמע ממילא דאתביעות ממון השייכים לזה קאי דאי אתביעות הגוף דוקא מה שייך פטור בזה מאי דהוה הוה כמו שכתב הדיין ההוא בעצמו. ואין לומר דאי לא הוה כתיב ומכל תביעות וערעורים כו' שדינן כוליה בתר תביעות הגוף

1. ב"י חו"מ סי' מב מחר' ז ע"ש.

כופין על המצוות

עיין ערך כפייה על המצוות.

כופין על מידת סדום

הגדרה **כופין אדם לעשות מעשה שאינו מזיק לו, ומועיל לחבירו** (הוזכר בבבא בתרא יב:).

בפירוש "מידת סדום" כתב רש"י (עירובין מט.) "שלי שלי", ובמקום אחר (כתובות קג.) ביאר שבסדום לא היו עושים טובה בזה נהנה וזה לא חסר.

לדוגמא, יורשים שרוצים לחלק את הקרקע, ובשכנות לקרקע המשותפת יש קרקע של אחד האחים - אותו אח יכול לכפות את שאר אחיו לתת לו את החלק הקרוב לקרקע שלו (בבא בתרא יב: לדעת רבה).

מקור וטעם **במקורו נחלקו הראשונים:**

א) מדרבנן (ריצב"א בתוס' בבא בתרא יב: ד"ה כגון).

ב) מדאורייתא (משמע מר"י ור"ת בתוס' שם).

ג) מדין זה נהנה וזה לא חסר (רש"י בבא בתרא יב: ד"ה על מידת סדום, שיטה מקובצת שם (ד"ה אמר רבה) בשם תוס' הרא"ש)[1].

ד) מהפסוק (דברים ו-יח) "ועשית הישר והטוב" (שיטה מקובצת שם).

ה) מהפסוק (דברים טז-כ) "צדק צדק תרדוף" (משנת רבי אהרון בבא בתרא עמוד כ בהערות).

בטעם שכופין אותו חקר הברכת אברהם (בבא בתרא יב:) האם הוא מדין כפייה על המצוות (וכמו שכופים אדם ליטול לולב), או מדיני ממונות, שזכותו של אדם לתבוע רווח ממון כאשר חבירו אינו מפסיד מכך[2].

ונפק"מ בחרש שוטה וקטן, שמדיני מצוות א"א לכפותם, שהרי הם פטורים מהמצוות, אך מדיני ממונות אפשר לכפותם (ברכת אברהם שם).

אוצר החכמה

ערכים קרובים **ערכים קרובים:** בר מצרא, לפנים משורת הדין (לגבי זה נהנה וזה לא חסר ע"ע נהנה בסעיף "הנאה וחיסרון" ד"ה זה נהנה וזה לא חסר).

כופר (תשלום)

הגדרה **שור מועד שנגח את האדם והרגו, בעליו של השור משלם ליורשי המת** (הסוגיא בבבא קמא מ.).

מקור וטעם **מקורו** מפורש בפסוקים: "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי. ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה, השור יסקל וגם בעליו יומת. אם כופר יושת עליו, ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו" (שמות כא-כח).

---

[1] בערך נהנה בסעיף "הנאה וחיסרון" (ד"ה זה נהנה וזה לא חסר) הבאנו שיש אומרים שטעמו של דין זה נהנה וזה לא חסר הוא מדין כופין על מידת סדום.

[2] בדינים רבים חקרו האם הם מדיני ממונות או מדיני איסורים. הארכנו בחילוק ובנפק"מ ביניהם בערך ממון ואיסור בסעיף "החילוק".

קיד) יב: התוס' הנ"ל — הרבינו יונה הקשה דלענין מדת סדום מה חילוק אח א' במצרא, ושני אחים. ואפשר נסביר, דבאמת יש לתמוה מאיזה סיבה לוקחים ממנו זכותו לחלק, בטענת מדת סדום הלא אין כופין במקום שמתן שכרה בצדה, ואפילו לתירוץ אחרון בתוס' לעיל ח: ד"ה כפיה, שיש להם רשות לכפות מ"מ כופין אותו עד שמתרצה בעצמו לתת, אבל כאן לוקחין ממנו בלי רצונו. אלא י"ל דדרשינן מעשית הישר והטוב דיש דין דבר מצרא, ושם אפי' מכר לאחר הויה האחר רק כשליח לבר מצרא, והקנין חל בעדו נגד רצון המוכר, ומזה רואים שהתורה נתנה לו זכות בקרקע חבירו לענין לקוחות ואין להפסיד כוחו במקום דהוי מדת סדום (שאין למוכר כוח למכור לאחר), וא"כ גם פה שמת האב מ"מ נשאר לו זכות שאין להפסיד זכותו בקרקע זה שיש לו קדימה בו כל זמן שזה מדת סדום מצד האחים שאין להם רוח במניעת מצרנותו ונשאר לו זכות ממון בקרקע הסמוך לו. משא"כ בב' אחין שמעולם לא היה להם זכות בקרקע זה לענין קדימה ובירור, אין כח בסברת מדת סדום להוציא בחזקה, דזה רק מצוה פרטי על השלישי שלא יהא אכזר, אבל זכותי ממון ושעבודים אין לאחים לקחת נגד רצונו.

קטו) יב: רש"י ד"ה אמרי אחי מעלינן ליה עילואי, וז"ל; לנו היא משובחת כקרקעותיו של בר מריון שהיו מעולות ומסתברא הא דרב יוסף בשדה בית הבעל שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת משאר השדות, ע"כ. אבל עדיין קשה דגם זה מדת סדום דכמו שיכול להיות שזה מתברך, כ"כ יכול להיות שהשני יתברך, ומכיון שלא ברור לו איזה, ולשני יש הטבה לקבל אצל מצרנותו, א"כ המדת סדום במקומו עומד. וגם קשה מה צורך לדמות לבר מריון. וי"ל דכמו בבר מריון שקרקעותיו משובחות ולא רוצה למכרן, ואע"פ שאחרים רצו לתת הרבה כסף ושאר נכסים בהחלפה, מ"מ לא שייך לומר התם דכופין למכור משום מדת סדום. והטעם הוא דזה דין התורה דמי שיש לו קנין, הוא הבעל והשליט לעשות כחפצו, וכל כפיה מאחרים הוי סתירה לקנינו ולבעלותו, כ"כ הכא סובר ר"י שאין להכריחו לוותר על בעלותו בחלק זה דבמקום בעלות לא שייך מדת סדום, דבעלות הוה שליטה גמורה. אבל לכאורה יש לטעון דכאן כיון דבין כך מחוייב לוותר על חצי הנכסים ולמחול בעלותו מדין גורל, א"כ אין סותרים בעלותו בכח מדת סדום, אלא מבררין איזה בעלות יפסיד. ועל זה כתב רש"י דמכיון דפעמים זו מתברכת יותר מזו נמצא דבכפייה זו לא רק שמבררים איזה בעלות יפסיד, אלא יכול להיות שגם לוקחים ממנו מותר בעלות שיש לו בחלק זה (על חלק השני), ושוב אין כח להפסיד בעלות משום מדת סדום. ורבה סובר דכיון דזה לא רגיל, לא שייך לטעון מספק שמפסידין בעלותו.

קטז) יב: תוס' בא"ד כגון וז"ל, וריצב"א מפרש דהא דאמר רבה כופין לא מדין תורה קאמר דבדין היה יכול למחות שכנגדו דאיכא קפידא דרוחות כו' אבל הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו, ע"כ. יש להבין מדוע באמת זה לא מדת סדום להקפיד ברוחות ולא להניח לכנוס, וי"ל דגם הריצב"א סובר כעין מה שפירשנו ברש"י בסקט"ו, וסובר שבין רבה ובין ר"י סוברים דלהכריח לאדם לוותר על חלק בעלותו אפי' במקום שבין כך צריך למחול על חצי מטעם

גורל, גם זה סתירה לבעלותו וקנינו וא"א לעשות כן, ואין צריך לתת טעם לקפידתו. דדי לו לומר רוחות, שזה באמת טענת הבל, דבעל לא צריך לתת טעם לקפידתו, וכן יכול לעכב מליכנס לרשותו אפי' במקום שלא חסר, אלא שרבה סובר דמדרבנן הכריחוהו מטעם מדת סדום.

קיז) תוס' הנ"ל וז"ל, אפי' בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, ע"כ. לכאורה בגברא דלא עביד למיגר נחלש טענת מדת סדום דהבעל יכול לטעון, דמכיון דהוא גברא דלא עביד למיגר למה הוא רוצה דוקא ליכנס אצלו כשיש לו מקומות בחנם, ויש מצד הנכנס מדת סדום ג"כ. אבל בגברא דעביד למיגר המדת סדום הה רק מצד הבעלים דהנכנס אין לו מקום אחר בחנם.

קיח) יב: תוס' בא"ד מעלינן וז"ל, לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו אם לא בדמים יקרים כמו בני מריון, ע"כ. ופי' הרא"ש וז"ל, שהרי יש לנו זכות בגורל זה שאם יפול לנו הגורל בין שתי שדות הרשות בידינו שלא נחליף עמך אם לא בדמים יקרים, גם עתה נמי אין כאן מדת סדום אם אין אנו מבטלים חלקינו בשבילך ורבה סבר ליה דכופין על מדת סדום ואיננו יכולים לעשות אותה שדה לפי שהיום או למחר אם נבוא למכרה ביוקר כו' דכיון שאין חלק זה שוה יותר משאר חלקים אלא מחמת מצרנותו של זה אין להם להעלותה מטעם זה דמדת סדום היא, ע"כ. ועדיין צריך ביאור מה סברת רבה הלא באמת המקום שוה יותר ומדוע לא ישלמו לו בעד זה, וגם מה סברת רש"י שסובר שזו לא תוספות שוויות. וי"ל דבזה חולקים, דר"י סבר דגורל ג"כ זכות בעלות שיש לכל אחד, וזו זכות חיובי ולא הוי מדת סדום בזמן שמשלמים לו בעד זכות ושעבוד שיש לו. אבל רבה סובר (וכן רש"י) דגורל הוי רק מברר למי החלק וזה כח שלילי, לברר על איזה חלק מוותר ומוחל, וא"כ אין לו שום בעלות ושעבוד עכשו בקרקע. ולבקש כסף משום צורך אחר, בלי לתת דבר תמורת הכסף חוץ מהסרת מניעתו, נקרא מדת סדום. ואה"נ אחר שיפול לו בגורל יוכל ודאי לבקש כסף בעד ויתורו.

קיט) יב: תוס' בא"ד מעלינן ז"ל, ב' שדות שיש לכל אחד נגר ורוצה הא' שיחלקו כל אחד לשתים כו', אמר רבה כופין על מדת סדום ויטול כל אחד שדה שלם כדי שיהא לכל אחד חלק אחד מצרא כו' והשתא בהני לא שייך למימר מעלינן בנכסי דבי בר מריון דאטו אם האחד רצה לחלוק לעשרים נאמר שיחלקו משום מעלינן, ע"כ.

ועי' בר"ש ספמ"ז בשם רבינו יונה, וז"ל, מדקאמר רב יוסף טעמא משום כופין על מדת סדום ולא קאמר משום עיקר דין חלוקה אלמא שאין עיקר דין חלוקה לחלוק שתי שדות, שדה כנגד שדה אלא לחלוק לכל א' בכל שדה ושדה ע"כ. (וכ"פ המהרש"א בדברי תוס' ע"ש בא"ד שהנגר). וא"כ קשה מה דמיון יש בין תביעתו לחלוק לשנים שזהו ע"פ דין תורה לטענה לחלוק לעשרים שזהו נגד הדין, דחלק פשוט על מקום אחד מקבל (ורק בב' שדות מופרדות שמכיון שכל דבר הוי בפני עצמו מחלקים כל שדה לבדו, משא"כ בגוש א' של שדה אין לחלקו ליותר משנים). ובכלל מדוע לא יהא גם שם מעלינן, דכיון שלשני שוה יותר שיהיו שני חלקיו יחד, ורוצה שהאחד יותר על הדין תורה שיש לו לחלק כל שדה לשנים, א"כ מדוע לא יתבע ממנו כסף לוותר על זכותו.

והמרש"א פי' וז"ל, לית לן למימר הכי אלא במקום שחבירו חפץ בה יותר משום דאית ליה ארעא אמצרא דחד אבל בהני שאין לחבירו ארעא אמצרא אי הוה אמרינן מעלינן בלא טעם וטענה רק כאילו בא להפסיד לחבירו שלא יקח א' מצרא אטו אם הא' כו' ופרש"י בהך דמעלינן ליכא לקיומא לשיטת ר"ת דכיון דמטעם ומטענה אמר מעלינן בהני נמי מה"ט ומטענה הוה אמרינן מעלינן לחלוק כ"א מן השדות וקושטא דהוה תקשה לן דאטו אם האחד כו' דא"כ אין לדבר סוף, ע"כ, ודבריו צריכים ביאור כמובן.

קכ) המשך ותירוץ על הנ"ל סקי"ט — רק במקום שהשדה במציאות שוה יותר אז אמרינן מעלינן, וא"כ במקום שיש לשני שדה על המיצר, ושוה השדה הסמוך יותר מחמת רצונו של זה לחבר שדותיו, וכיון ששוה יותר לא נקרא מדת סדום, דנותן שעבוד ממשי בעד כסף. אבל בזה שרוצה לחלק השדה לשתים, עכשו עדיין אין חלקו שוה יותר דלא נתברר אפי' איזהו חלקו, ורק אחר החלוקה, כשיתברר חלק הא' אז נדע שהחלק הסמוך שוה יותר מחמת קפידותו של זה, אבל זה רק שבח הראוי להיות אבל עדיין לא חל וא"כ לא שייך שזכותו בגורל יהא שוה כסף, מכיון שאין כאן קרקע ביתר שוויות **בפועל**. ועל זה מביא תוס' ראיה דאם נאמר ששבח בראוי הוי כשבח בפועל א"כ הוי כאילו השדה יש בה חלק עידית וחלק פשוט ושם לא מחלקינן כל השדה לשני חלקים, אלא חלק עידית לבד והפשוט לבד (כן הוא בר"ש באמצע סמ"ז), ואם נאמר שמה שיהא שוה יותר ע"י חלוקה הוי כאילו כבר שוה יותר עכשו, א"כ ע"פ דין יש לו לתבוע שיחלקו לכמה חלקים, דהוי כמלא חלקי עידית, אבל, מוסיף המרש"א, לפ"ה דיש ענין של מתברכת א"כ ע"פ דין יוכל לתבוע שיחלקו לכמה חלקים ואין לדבר סוף.

עי' ברשב"א הובא בשיטה הסבר אחר מדוע לא שייך מעלינן ברוצה לחלק לב', אבל לא שייך להעמיד דברי תוס' כרשב"א מסיבת ראייתו מכ' חלקים.

קכא) יג. ר"י אמר דינא דגוד או אגוד ר"נ אמר לית דינא דגוד או אגוד, לפי מסקנת הגמרא יש לפרש דסברת ר"י היא, דשותפות הויא שתי בעלות שמתנגדות זו לזו, ורק בכח ויתור משלימים זה עם זה (ובזה מחלקים התשמישים). אבל בזמן שהא' לא יכול להמשיך עם חברו ולא רוצה שוב לוותר על בעלותו, שייך אופן אחר של ויתור בין שתי הבעלות והיינו שא' יאמר לשני בעלות שלי תשלוט או בעלותך (כי בעצם זהו שותפות), ומכיון שהוא רוצה לשנות מאופן הקדום, נותן לשני כח ההכרעה בין הבעלות, ולפי ר"י זהו המשך השותפות, דהיינו הכרעה בין שתי בעלות המתנגדות דגם מקודם היה הסכם לוותר בין הבעלות. ור"נ סובר דאין לו כח להכריע שינוי אפי' באופן הוויתור אע"פ שאין זה שינוי בעצם השותפות אבל מסקנא זו באה אחר כמה ה"א כמו שנפרש.

קכב) יג. רש"י ד"ה אית דינא, וז"ל זה שרוצה לחלוק אומר לזה שאינו רוצה לחלוק או קוץ לי דמים וקנה לך חלקי או אני אקוץ דמים ואתן לך בחלקך שאי אפשי בשותפותך, ע"כ. לכאורה בפשטותו יש לפרש שרש"י בא להשמיענו שהברירה בגוד או אגוד צ"ל ביד זה שלא רצה לחלוק, אבל הלשון „זה שרוצה לחלוק" משמע שסובב על לשון המשנה דהיינו זה שרצה לחלוק השדה שאין

כך דינא דרבי יוסי, דכיון דעלה גורל לאחד מהם קנו כולם אז לא. ומלבד, דאם יהיה חלוי בפלוגתת הרמב"ד והרא"ש בשיטתא דרב אשי, דלהרמב"ד דדין קנין שבגורל מיתלי תלי בדין חלוקה שבגורל, נמצא שבחבר שאין בה כדי חלוקה דליכא בחבר זו להשתתפין זכות חלוקה כלל, ואם כן ודאי שאין לדון בחבר זו שדין חלוקתה הוא בגורל, ואם כן אף אם נתרצו ועשו גורל אין בזה אלא הסכמה בעלמא והגורל לא פעל כלום, וגם אחר הגורל יכול כל אחד מהם לחזור מחלוקה ולומר שרוצה בחלק אחר, וכל שלא פעל הגורל מדינא כלל ליכא גם הנאה שעל ידה יחול הקנין. אבל לדעת הרא"ש שדין הקנין אינו חלוי כלל בדין חלוקה בגורל, והנאה היא זה גופא שהסכימו לחלוק בגורל וליטול חלקם כפי הגורל, אם כן אין בזה הבדל כלל בין חבר שיש בה כדי דין חלוקה לחבר שאין בה כדי חלוקה, וכן משמע בסמ"ע סימן קפ"ד.

ח) **ומעתה** נבוא לברר שיטת הרמב"ם בדין גורל, ונראה דדעתו בזה היא כשיטת הרא"ש.

דהנה בב"ב דף י"ב ע"ב איתא, הבא חבן חרשת אמרה אמרה דבי נשי, כדפלגו א"ל, פליגי לי אמרהי, אמר רבה כופין אותו על מדת סדום, מתקיף רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלין ליה בנכסי דבי בר מריון, והלכתא כר' יוסף ע"כ. והרמב"ם בפי"ב מהלכות שכנים כתב, דבשדות שוות נותנים לבעל המצר, משום דכופין על מדת סדום, ובאינן שוות אין שומעים לו, עי"ש, ולענין בכור ופשט שבאו לחלוק כתב הרמב"ם דהבכור נוטל אחד מארבע אף באינן שוות, וכן היא דעת המחבר בשו"ע סימן קפ"ד.

ונראה בדעתם, דאף אם בשני מעלה השדה בסמוכה למצר בדמים מ"מ שומעים לבעל המצר, ולא מיבעיא לפירוש הגאונים, דמפרשים, דהא דאמר רב יוסף דיכלי אחי למטען מעלינא, הכוונה בזה, דבאמת רוצים האחים לקחת השדה ביותר משומתה, הנה לפי זה כל המחלוקת בין רבה ורב יוסף היא רק באופן זה דהבעלה, ולפי זה בשהרמב"ם פוסק דבשות שומעים לבעל המצר, הרי דין זה הוא אף בהבעלה, אלא אפילו לפירוש רבנו חם דמעלה

ותובע לחלוק בגורל, מ"מ מסתימת הרמב"ם והשו"ע משמע דבכל מקום כופין על מדת סדום ושומעים לבעל המצר, ומבואר מזה דמילוי לא מהני כלל במקום שיש דין כופין על מדת סדום, ובהכרח צריך לומר דדעת הרמב"ם היא כדעת הרא"ש דטעמת מעלינא אינה טעמה, דאם טעמת מעלינא היא טעמה בדין הרי אין כאן מדת סדום*.

ומהך דינא נופא, דכתב הרמב"ם דשומעים לבעל המצר משום דכופין על מדת סדום, נראה להוכיח דדעת הרמב"ם היא דגורל אינו דין, דהנה בתוספות בב"ב שם בד"ה "בגון" כתבו בשם הריצב"א דהא דכופין על מדת סדום הוא מתקנת חכמים, והוכיח כן, מהא דאם הנה הבה לא חסר פטור ולטפ"ב אינו יכול לכופו להתחילה שיניחנו לדור בביתו, יע"ש, ובדעת הרמב"ם מוכח דסובר דכופין על מדת סדום הוא מן התורה, דהסמ"ע בסימן קפ"ד כתב דמקורו של הרמב"ם דבכור נוטל אחד מארבע גם בשדות שאינן שוות, הוא, משום דבאם השדות שוות לא צריך קרא בבכור כלל, דכופין על מדת סדום, (וכ"כ הר"י מיגאש להדיא בחידושיו לב"ב שם). ולפי זה הרי מוכח דלדעת הרמב"ם הא דכופין על מדת סדום הוא מן התורה. ולפי זה נ"ל מה יענה הרמב"ם על הוכחת הריצב"א מהא דבזה הנה הבה לא חסר אין כופין להתחילה שיניחנו לדור בביתו. והנראה, דסובר הרמב"ם, דכל שהוא בעלים על הדבר לא אמרינן כופין על מדת סדום להפקיע זכותו בזה, אבל בחלוקה סובר הרמב"ם דאין בזה הפקעת זכות כלל, דאין להאחד זכות בחלק זה יותר מהשני, ואין אנו מפסידים זכות מי שהוא כלל במה שכופין על מדת סדום באופן החלוקה, דליכא דינא כלל כולל לעשות חלוקה, אלא דכם צריכים לחלוק וכיון שהשדות שוות, שפיר יכולים ב"ד להכריע מצד מדת סדום שיטול בן המצר השדה הסמוכה לו למצר, וזה הוא דאמרינן דכופין על מדת סדום הוא מן התורה, וכופין ליתן השדה לזה שהיא צריכה לו יותר**. אמנם כל זה יתכן רק אם נאמר דסובר הרמב"ם דגורל אינו דין, דאם נאמר דגורל הוא דין, והיינו דיש לכל אחד מהשותפין זכות של חלוקה בגורל ליטול בחלק שיעלה עליו הגורל, וכמו שמבאר, נמצא דזה דכופין על מדת סדום ומתנים השדה לבעל המצר ומבטלים הגורל אנו

* ואף דלכאורה נראה דהמחבר סותר משנתו ממה שכתב בסוף הסימן שם דעילוי מבטל הגורל, וכבר עמד על זה בסמ"ע שם, אמנם נראה דלא קשה מידי, דנראה דהמחבר בזה לטעמיה, דדעתו בסימן ק"ט כהרא"ש, דאין בע"ח יכול לטענ לדידי שוה לי יותר וכמו שהבאנו לעיל, ובהכרח שצריך לומר דדעת המחבר היא כדעת הרא"ש דגם גורל אינו דין אלא הסכמה ופשרה דעילוי עדישא, כיון דשניהם מרויחים, וכמו שנתבאר לנו לעיל, ולכן היכא דאיכא בעל המצר אינו יכול להעלות, כיון דהעילוי אינו דין אלא פשרה אינו יכול להפקיע בטענת עילוי זכות בעל המצר שיש לו באותה שדה מצד כופין על מדת סדום, ומכל שכן שלא תועיל טענת מעלינא נגד בעל המצר לפי המבואר לחלן, דדעת הרמב"ם והמחבר היא דהך דינא דכופין על מדת סדום הוא מן התורה.

** ונראה סעד ומקור לדעת הרמב"ם, דכל שהשדות שוות בהחלט וגם אינו משקיע כלל זכות חבירו, וכהך דבעל המצר, בזה הא דכופין על מדת סדום הוא מן התורה, מהא דמבואר בברייתא פ"ד דסנהדרין, דאיתא התם: "צדק צדק תרדוף", אחד לדין ואחד לפשרה, כיצד, שתי ספינות בנהר, אם שתיהן עוברות עובעות, בואי שתיהן עוברות, הא כיצד, קרובה ושאינה קרובה, תידחה שאינה קרובה, היו שתיהן קרובות הטל פשרה ביניהן" וכו', הרי דמהך קרא ד"צדק צדק תרדוף" אנו למדים, דאע"פ ששניהם שוים בזכות התשתמשות בנהר, מכל מקום כיון דשניהם אינם יכולים לעבור ובהכרח שהאחד יחזור, חייב הקרוב לחזור, מפני שטרחתו מרובה, והא הדין ממש בנידון דידן, מאחר שהשדות שוות נוטל בעל המצר השדה הסמוכה לו מדין "צדק צדק תרדוף".

מפסידים זכותם של שאר האחין בשדה זו, וכל כי האי גוונא אין דין כפייה על מדת סדום מן התורה, וכמו שהוכחנו מכך דינא דהה נהמה וחה לא חסר.

ומאחר שמתבאר לנו שיטת הרמב"ם דהוא סובר כהרא"ש דגורל אינו דין, שוב לא קשה מה דעילוי מבטל הגורל, אף שדעת הרמב"ם היא דטענת עילוי אינה טענה בכל מקום וכמו שהוכחנו לעיל, דמאחר שסובר הרמב"ם דגורל אינו אלא הסכמה בעלמא לכן סובר הוא דשייך דעילוי בדמים מדיפא, (וכשם שכתבנו לעיל בהגה"ה בישוב שיטת המחבר עיי"ש). ולפי הנ"ל הרי בהכרח שהרמב"ם יפרש סוגית הגמרא דפרק בית כור על פי דרכו של הרא"ש, וכן הוא באמת משמעות לשון הרמב"ם בהלכה הנ"ל שכתב "בהגייה שנעשית לכם ששמעו זה מזה לדבר שהסכימו עליו", היינו, זה שהסכימו ונתרצו בגורל היא היא ההגאה שעושה הקנין, ולא מפני ההכרח שהוכרחו לגייה לגורל, והוא, מפני שבעצם הדבר הגורל אינו פועל מצד עצמו כלום, וכנ"ל. ולפי זה צריך לומר, דלדעת הרמב"ם מהני גורל גם בחאר שאין בה כדי חלוקה וכמו שמתבאר לנו בדעת הרא"ש. וכן נראה בדעתו מסדר ההלכות שם, דהרמב"ם כתב הלכה זו של גורל לאחר הדין של חצר שאין בה כדי חלוקה עיי"ש, ומבואר דדין זה של גורל שייך גם בחצר שאין בה כדי חלוקה. אמנם הראב"ד לשיטתו שסובר דגורל הוא דין, והקנין דבהגיה בגאה היא רק מצד חלות בירור החלקים שעל ידי הגורל ומיתלי תלי רק בחלוקה כזו שיש בה דין גורל, אם כן בחצר שאין בה דין חלוקה ליכא דין גורל כלל, והיא היא השגת הראב"ד על הרמב"ם, דמלשונו ומסידור דבריו למד הראב"ד, דהרמב"ם אינו מחלק בזה בין חצר שאין בה כדי חלוקה לחצר שיש בה כדי חלוקה וכתב על זה דלא נתחוורו לו דבריו בזה.

ולכאורה יש סמך לשיטת הראב"ד מגמרא בבא בתרא דף ג' ע"א, דשקיל ותרי בגמרא שם בחיבה אופן חלקו בחצר שאין בה כדי חלוקה שלא יוכלו לחזור בהם, ומדלא משני בגמרא דהטילו גורל ביניהם, היה נראה דבחצר שאין בה כדי חלוקה לא מהני גורל. אבל באמת יש לדחות בפשיטות, שהרי מתניתין שם מיירי בחצר שיש לכל אחד מהשותפין בית בה, וכמפורש להדיא ברש"י ברישא מכילתין עיי"ש, ואם כן ממילא לא שייך בזה גורל כלל, דהא בהכרח שיטול כל אחד הבית הסמוך לביתו.

פ"ב הי"ד: חצר השותפין שיש בה דין חלוקה, או שחלקוה ברצונם אע"פ שאין בה חלוקה, יש לכל אחד מהן לכוף את חבירו לבנות הכותל באמצע כדי שלא יראנו חבירו בשעה שמשתמש בחלקו, שהיזק ראייה היזק הוא וכו'. ובהט"ז שם: כמה גובה הכותל אין פחות מארבע אמות. וכן בגינה כופהו להבדיל גינתו מגינת חבירו במחיצה גבוהה עשרה טפחים. אבל בבקעה אין צריך להבדיל בקעתו מבקעת חבירו אלא במקום שנהגו.

ובהשגות: ל"א זה שיבוש גדול, אלא כותל ארבע אמות.

והיינו, דלדעת הרמב"ם ליכא היזק ראייה אלא בחצר ולא בגינה, ומש"כ פסק דבגינה חייבין רק במחילה של ו' טפחים כדי שיהא נחפס עליו כנגד, וע"ז כותב שהשיג הראב"ד, דגם בגינה כ"ל שייך היזק, וממילא צריכים בה ג"כ כותל ד'. וכדעת הראב"ד כתב גם הרמב"ן בחידושיו לב"ב, ויעו"ש שהמה על הרמב"ם מסוגיית הגמ' בריש ב"ב, דפריך בגמ' שם על כך מ"ד דכ"ל לאו שייך היזק, מהא דתני במתני' "וכן בגינה", ומשני, דגינה שאני כדר' אבא דאמר אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה, הרי מבואר להדיא דגם בגינה חיוב המחילה הוא מפני היזק ראייה, ואדרבה, לפי תירוץ הגמ' מבואר דיותר פשיטא לן דכ"ל שייך היזק בגינה מבחצר.

וקושיא זו מסוגיא הנ"ל כבר נשאל עליה הרמב"ם מהכמי לוניל, והשובתו מובאת במגי"ע כאן ח"ל "שאלה זאת לא היתה לאנשים גדולים כמוכם לשאול אותה, וכי לא שאני בין היזק ראייה שהוא היזק גדול ודאי שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה ארכיו, ובין היזק ראייה שיראה קמת חבירו משום עינא בישא, שאנו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו השיגוי שיגויא בעלמא הוא ואינו אליבא דהילכתא, דעיקר היזק ראייה בחצר מקום שבני אדם דרים, אבל בגגות של חצירות ח"ל ד' אמות לפי שאין דרך בני אדם לדור בגגות, אלא במחילת ו' טפחים סגיא כי היכי דיהא נחפס עליו כנגד, ק"ו לגגות שאין דרך בני אדם לדור שם. ואם מאותו ענין של עינא בישא אפילו בבקעה היינו מחייבין אותו לגדור, שעיקר קמתו של חבירו בבקעה הוא, וכבר נתברר שאין מחייבין אותו בבקעה לגדור כלל, וכו' ואותן הדברים שנאמרו שם בגינה שיגויי בעלמא הינהו". והיולא מדבריו אלו, דס"ל דאליבא דאמת הא דתני במתני' "וכן בגינה" מיירי בחיוב כותל עשרה כדי שיהא נחפס כנגד, ולא בחיוב כותל ד', דלקושטא דמילתא אין בגינה משום היזק ראייה, והא דמוקי לה בגמ' בכותל ד' משום דר' אבא הוא שיגויא בעלמא, (וכבר פירשו הראשונים דלדעתו ד"שכן" אגויל וגזית קאי, וכמסקנת הגמ' שם אליבא דמ"ד כ"ל לאו שייך היזק). ולכאורה דבריו תמוהין מודא, דמה שייך לומר דכך שיגויא דשאני גינה וכו' שיגויא בעלמא הוא, ובאמת מתני' מיירי בכותל עשרה, והא גם להמקשן ר' פשוט דחיובא דגינה הוא בשביל היזק ראייה, ואם כדעת הרמב"ם דיתכן לפרש מתני' לענין כותל עשרה, הרי לא ר' מקשה מידי, וכבר עמד ע"ז בלח"מ. ובאמת תמוה יותר, דאם מתני' דגינה קאי לענין חיוב כותל עשרה כדברי הרמב"ם, א"כ למה לא תירצה כן הגמ' עצמה, ומי הכריח התרצן לדחוקי נפשיה בשיגויא בעלמא, ומלבד זה ל"ע במה שכתב

שזכו חלקו משפט רשעה, ומה שחלקו כן מבררי שכן עמד מחחילה, כיון שהדין כי שיחלוקו, כן ח"כ גם בחלקו, עשרה כנגד תשעה, כיון דהדין כי כן שיחלוקו, עשרה כנגד תשעה ימת הוברר, הדבר שזכו חלקו משפט רשעה, ומדלא אמרינן בחלקו עשרה כנגד תשעה ברורה, ע"כ דהיכא דאין דמיכן שוים, דינם כשני מינים, דעל כל אחד בפני עצמו, יכולין לומר גוד או אגוד, וקשה לדברי הפוסקים דלא דאין דמיכן שוים, חולקים אחד כנגד חבירו.

ונראה לי לשב, דהנה הרמב"ם כתב בפי"ב מהלכות שכנים הלכה א' ז"ל האחין או השותפין, שבאו לחלוק את השדה, וליטול כל אחד חלקו, אם היתה כולה, שוה ואין שם מקום טוב ומקום רע, אלא הכל אחד חולקין, לפי המדה בלבד, ואם אמר אחד מהם תנו לי הנקי מלד זה, כדי שיהא סמוך, לשדה אחר שלי, ויהי הכל לשדה אחת, שומעין לו וכופה אותו על זה שעיכוב בדבר זה מדת סדום הוא, אבל אם היה אחד ממנה טוב או קרוב לנהר, יותר או קרוב, לדרך ושמו אומה היפה, כנגד הרע, ואמר תנו לי בשומא שלי מלד זה. אין שומעין לו, אלא מחלק בגורל עכ"ל הרמב"ם וכבר תמה הכ"מ, דבב"ב דף י"ב איתא, הכוא דאבן, הרעא אמילרא דבי נשא כי פלגי אמר ליה פלוגו לי אמילרא, אמר רבה כגון זה כופין אותו על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף, אמרי לי אחי מעלין לך עלויא בנכסי דבי בר מריון, והילכתה כרב יוסף, תרי הרעתא אחרי נגרי אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדויל, והאי לא מדויל, והלכתא כרב יוסף, כי' והשתא מה דאמר הרמב"ם ואם אמר אחד, מהם תנו לי חלקי מלד זה כדי שיהי סמוך, לשדה אחר שלי שומעין לו, הרי הוא כדעת רבה, וקשה דהרי איפסקה בהדיא כרב יוסף, וכתב הב"י והתוספות מה"ר שלא הרגיש בקושיא, זו כלל, וכתב שפסק כרב יוסף, והדבר ברור שאינו כן, ועיין בלח"מ שהקשה דלמה לא הביא האי גמ' דהרי נגרי זמנין דהאי מדויל, והאי לא מדויל, כו'.

ע"ב נראה לתרץ, דהנה בתוס' בב"ב שם (דף י"ב) ד"ה כגון זה, הקשו לרבה דס"ל כופין על מדת סדום אמאי אלטריך קרא בבור דיהבינן לו אחד מגרא, ואומר ר"י לפי שלא נתן הכתוב כח אלא כב' אחין ואילו הי שני אחים רוצים להשתתף לא כפינן לשלשה, לתת להם חלק ביחד, ועוד דבבור מתנה קרי רחמנא, דאמר בים נוחלין דכתיב לתת לו פי שנים, ואין לכוף את הנותן, ולכאורה תירוצא קמא דתוס' עדנה, אינו מובן. דגם בשני אחים שהיו רוצים להשתתף, אילו הי' להם נפקא מינה, אמאי לא נכוף על מדת סדום, רק דבשני אחים אולי אין שייך לכוף, כי יאמר השלשי אני אחפוץ להשתתף, אבל בכאן דכ"ש טובה הוא לו, שיחלקו לו על מנת אחד, אמאי לא נכוף על מדת סדום, לרבה דס"ל כופין, לכן נראה לי דבאמת הא דכופין על מדת סדום, הוא דוקא בחלוקה, שכופין שיחלקו בחופן זה, אבל ודאי אילו הי' לאחד שדה, על מילר מבינו מבני רוחותיו, לא נכוף את האמצעי שיחליף עמו בשדה, דבודאי משום, כופין על מדת סדום לא נכוף לאחד למכור דבר שהוא שלו, ודינא דכופין על מדת סדום, הוא רק היכא שרוצה למחות לו להשהמש, או היכא שאחין בחין לחלוק, דאמר לי פלוג הכי, כיון שאין נ"מ לו כופין שיהי' החלוקה כן, אבל לכפות האחד למכור שלו להבירו, כו"ע יודו דאין כופין, וכן היכא דהוי רק חלוקה, ואין שום נ"מ כולי עלמא מודו דכופין על מדת סדום, ומשו"ה כיון דאין לו לבור קודם חלוקה, קנין בהנכסים, דמשו"ה הפנה אינו שלו, דדין בבור הוא רק מתנה ואף דנפסק הלכה, בב"ב (דף קכ"ו ד"ה והילכתא) דיש לבור קודם חלוקה, היינו רק לענין זה, דהוי רחוי לתן לו, אבל קנין אין לבור קודם חלוקה, כמפורש שם בתוס' ד"ה והילכתא, אמנם דבבור, דאין לו קנין מה שיכופו, על מדת סדום, הוא שיתנו לו מלד זה, ולתן לו לבור אין כופין דרך לענין חלוקה, דבבר הדבר שלו, אז שייך כופין על מדת סדום, אבל לא לכוף לו למכור לו לתן, ואף שהוא מחויב ליתן, היכא שהוא רולה ליתן שדה זה, לא נוכל לכופו, לתן שדה אחר שלו משום מדת סדום, ולדעתי נראה דאף בבע"ח, בשטרפין שדה שלו, אם ירלה הלוה לתן שדה אחרת, והמלוה יבקש שדה ממש כזו אמילרא דידי, יהי' רשות ביד הלוה לעכב, דאף שמחויב הוא למכור לו שדה בעד החוב, לא נוכל לכופו למכור שדה זה שאותה איננה רולה ורק בחלוקה. דגם לו יש קנין בהשדה, בזה שייך כופין על מדת סדום, ומשו"ה המחבר בחו"מ סימן ק"ב כתב בהתמה ז"ל לא יוכל המלוה לומר תן לי שדה, פלונית שהיא, חביבה עלי ממנה דאף שיש לו טעם שהיא חביבה עליו ג"כ אין שומעין, והיינו כיון שאין הדבר שלו, ובעי שימכור לו, אין כופין לאדם, למכור דבר שלו מפני מדת סדום.

והנה רבה ורב יוסף פליגי אי ירושת בשותפין חל לפי הדמים או לפי המדה, היינו היכא שיש שדה, שחלי בשדה גרופה וחלי בשדה טובה, רבה ס"ל דכל יורש, חלק שיווי בהקרקע, למשל אם הקרקע, שוה אלף זוז, יורש כל אחד חלק לפי השיווי נמצא כשחולקין בשדה לפי שווי, ג"כ לא הוי מכירה, אלא חלוקה, דבוטל כל אחד חלק, שיווי חלי הקרקע, וכיון דלא הוי מכירה, רק חלוקה, משו"ה ס"ל לרבה דכופין על מדת סדום, אבן רב יוסף ס"ל דכל אחד יורש לפי הדמה, וכשהולקין אחר כן לפי הדמים, אז הוא מכירה, שהוא יורש חלי הטובה וחלי הרעה, אלא שאחר כן הוא מוכר, כל אחד להבירו זכותו שלו מפני מה שלוקח כנגדו, היינו שהוא נוטל פחות מחלי הדמה, בשביל זה שהוא נותן להבירו הגרוע, וכיון דלא הוי החלוקה כפי שירשו, דהם ירשו כל אחד חלי הדמה, ועתה חולקים לפי הדמים א"כ הוא עתה מכירה שמוכר חלק שיש לו בהטוב בשביל היותר שהוא נוטל, לפי הדמים, וכיון דהיכא דאין חולקים כפי הירושה הוא מכירה, א"כ ס"ל לרב יוסף, דמלי אמר מעלין לך בנכסי דבי בר מריון, פירוש, היכא דאין לריך לשום, אז הוי רק חלוקה שפיר שייך לומר כופין על מדת סדום, כמו שאמר רב יוסף בעלמא, לקמן בתרי הרעתא אחד נגרא, אבל היכא שלריך לשום, זה כנגד זה, היכא שאינם שוים, אז היכא שלריך אני למכור דבר שלו, אז יכולין האחין לומר למכור לך דבר שלו, בלי גורל, אין אנו רוצים למכור, דאלו דבר שלי שוה כנכסי דבי בר מריון, ואין אני רולה למכור שדה זו, דהרי היכא דאינם שוים לריך אני למכור זכות שלו, חכות שלי לא אחפוץ למכור במחיר, דלכוף למכור לא שייך כופין על מדת סדום, ואח"כ אמר תרי הרעתא אחרי נגרי, אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, אמר רב יוסף זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל, והנה רש"י פירש היינו זמנין שהמעין הזה יבש חה לא יהי' יבש, אבן הרמב"ם הלא הוא מפרש נגרא דרך, וא"כ לדידי' ע"כ הכי פירושא, דרב יוסף הקשה איך אמר רבה בסתם דבשני שדות שוים בדמים, אם הם על שני הרכים כופין על מדת סדום, זמנין דהאי מדויל, פירוש בדרך הזה יש לו מעין, והאי לא מדויל פירוש, בדרך הזה אין לו מעין, וא"כ הרי יוכל לטעון, טובה זו שיש מעין שוה אלו יותר, כי הזכות הזה, של המעין אינו חפץ למכור: ולפי זה הרמב"ם נקיט כסדר דינא דגמרא ולא הסמיט שום גמרא וכתב דאם היתה, השדה שוה, ואין שם מקום

מקום

מקום טוב ורע, מ"כ כוי לא חלוקה בזה גם רב יוסף, מודה דכופין על מדת סדום, אבל אם כי חלק אחד ממנה טוב, (זכו דין דמפליגא בנכסי דבי בר מריון, כיון כיכא דלריך שומא) או קרוב לנכר יותר, (זכו דין דבתרי נגרי, דלפירוש כרמב"ם כולא שני דרכים, וקמר רב יוסף זמנין דכאי מדויל, פירוש יש לו מפין, וכא לא מדויל, זה אין לו נכר או מפין) או קרוב לדרך, (זה למד כרמב"ם מדבעי דוקא אחרי נגרי, דכיון שני דרכים, או חד נגרא פירוש לדרך אחד, מכלל דגם בדרך איכא קפידא), ואמר תנו לי בלד זה בשומא אין שומפין לו, דכיון דלריך לשוס, זכות או מדה, כרי כולא מכר, ובמכר אין כופין על מדת סדום, דיכול לומר דבר שלי למכור כגני מעלה בנכסי דבי בר מריון, ואיני רולה למכור אלא בדמים מרובים:

והנה כרמב"ם כתב (בפרק ח' מהלכות שכנים הלכה ב') ז"ל לפיכך שני אחין אחד עני ואחד עשיר שכנים לבית אביהם, מרחץ וביה כבד, אם עשאן כאב לשכר כשכר לאמלע, כ"ז שילו לעמוד בשותפות, כו' ואם אינו עשוי לשכר אם אבר כולא שוכנין בה שנה שנה, שאי אפשר שישכנו שניהם כאחת מפני הכיזק ראי, עכ"ד כרמב"ם, והקשה על זה כ"משנה למלך" ז"ל לדבריו ז"ל שסובר דעבדינן חלוקת ימים קשה הא דהקשו, בפי בשותפין למאן דאית לי' דינא דגוד או אגוד, בבכור ופשוט, שיש לכם עבד לדידי נמי דאית לי' גוד או אגוד היכא דלא נמי לא למכור ולא לקנות היכי עבדינן מאי אית לך למימר חלוקת ימים, כ"ל עבדינן ליה עכ"ד כלה"מ:

ונראה לתרץ דהנה מחלוקת הנך אמוראי בגוד או אגוד, דמאן דס"ל לא אמרינן גוד או אגוד, ס"ל אף דאין לחלוק, בחופן שיהי לכל אחד חלק בבדבר, אעפ"כ אין יכול באחד, לכוף את חבירו, לא שיתכור לו את חלקו, ולא שיקנה כולא חלקו, ואף אם יתן לו בבירה ס"ל דיוכל לומר, איני רולה, לא למכור לך חלקי, ולא לקנות חלקך, ובעמוד בשותפות, אבל מאן דס"ל אית דינא דגוד או אגוד, ס"ל כיון דאין אופן איך לחלוק, שיהי לכל אחד, ס"ל דיוכל לכוף, או שימכור לו חלקו, או שיקנה כולא חלקו שלו, והנה רבא, יפריך לרב נחמן, לדידך דאמרת, אית דינא דגוד או אגוד בבור ופשוט, שהיה לבן אביהן, עבד ובהמה טמאה, כילד עושין, הי סבור דחלוקת ימים, נמי מכר הוא, שמוכר תשמיש יום זה, בעד יום בשני, ומוכר הזכות שיש לו בתשמיש יום הזה, בעד זה שכולא יתן לו תשמיש יום בשני, ומשו"ה פריך לרב נחמן, לדידך דאית לך גוד או אגוד, היינו דסבירא לך שאין שותף יכול לכוף שותף חבירו, למכור לו, איך יעשו בעבד ובהמה טמאה, היינו דכפשוט יעבד שיקח הבכור שני ימים כיון שירויח בזה שיעשה שני ימים זה אחר זה, והבכור לא יוכל לכופו, שימכור לו זכות שיש לו בבשני ימים תשמיש, בשביל תשמיש יום אחד, ולפי זה אליבא דרב יהודה, לא קשה כלל, דאף אם נימא, דחלוקת ימים נמי מכירה ג"כ לא קשה דהלא יוכל כל אחד לכוף את חבירו בתורת גוד או אגוד, ומ"כ אף אם יהי כגוד או אגוד על הימים, ג"כ ודאי דיוכל לכופו, ורק לרב נחמן, פריך דאית ליה גוד או אגוד, איך יעשו, לזה משני רב נחמן, דעובד לזה יום אחד ולזה שני ימים, דס"ל חלוקת ימים נמי חלוקה, היא, וכיון שיש חלוקה בימים, אף שאין החלוקה בגוף הדבר, ג"כ הוא חלוקה, מ"כ הרי ודאי דלחלוק, יוכל שותף לכוף חבירו, דאף דלמכור אין יכול, אבל לחלוק יכול, ומ"כ לא קשה מה שבבכור ירויח יותר דהרי יש לו שני ימים:

ונובל לומר לדבריו שיתישב בטוב קושית הטוס' שהקשו מאי פריך רבא דוקא בבור ופשוט, שהיה לבן אביהם בבור ובהמה טמאה, כילד עושין, לפרוך גם בפשוט ופשוט, אבן לדבריו, ניחא, דרבא הוי ס"ל דחלוקת ימים לא הוי חלוקה כל זמן שלא חלקו הגוף, מ"כ קושיתו הוא כן, בבור ופשוט, שהיה לבן אביהן עבד ובהמה טמאה, כילד עושין, דבשלמא פשוט ופשוט, מ"כ כשהאחד יתחמש יום אחד, הלא מחויב הוא לחבירו לשלם שכר התשמיש, ומ"כ לא קשה איך יעשו, דאף אם יתחמש האחד יום אחד, הלא יוכל בשני להתחמש אח"כ, בעד שכר המגיע לו, שיתחמש יום זה בעבד שלו, אבל בבור דאין לבור קודם חלוקה, מ"כ יום זה שהתחמש, כ"ז שלא הי' חלוקה, בשבירות הוא רק שבח הדבר, ואין לבור בשבח שבאו נכסים, מ"כ בבור ופשוט, שהיה לבן אביהן עבד ובהמה טמאה, דאז דבר שאי אפשר לחלוק, גוף הדבר, ולדידך דסבירא לך, דאין יכול לכופו למכור, מ"כ יפסיד הבבור לעולם, שהרי כל זמן שלא חלקו לא יטול הבבור בשבח, מ"כ התשמיש הדבר היינו פעולת העבד יחלוקו בשוה, ויפסיד לעולם הבבור שלא יטול אלא כפשוט, מ"ל שאני אומר עובד לזה יום אחד ולזה שני ימים, דסבירא לי' דחלוקת ימים נמי הוא חלוקה, ומ"כ נוטל הבבור שני חלקים בחלוקת הימים, ולפי זה בודאי דלא קשה מתחילה, למאן דאית לי' גוד או אגוד, דבודאי כיון שאם לא יאמר גוד או אגוד, יפסיד הבבור חלקו לסברת רבא, דסבירא לי' חלוקת ימים לא הוי חלוקה כ"ז שאין חולקין גוף הדבר בודאי דלא קשה שהבבור בודאי יאמר גוד או אגוד, כדי שלא יפסיד חלקו, וכ"ז שלא אמר כן בודאי דיפסיד הכל בבור, שאם הבניחו נכסים, קודם שחלקו אין נוטל בשבח, וקושית רבא הוא רק למאן דאית לי' גוד או אגוד, כילד יעשו דהבבור יפסיד לעולם שוב מלאתי שבוותתי בזה לדעת הרשב"ל הובא בש"מ עיין שם והמלא מבואר כדבריו:

ועל פי זה מיושב קושיתו שהקשיתו למאן דס"ל דבשני דברים שהתשמישתן שוה, אף שאין דמיהן שוה, הוא כחד מין וחולקין אחד כנגד חברו, מ"כ אמאי בחלקו ה' כנגד יוד' לא אמרינן בירה, הובבר הדבר שזכו חלקו, משעה לאשונה, ומ"ש דבחלקו, עשרה כנגד עשרה אמרינן בירה, הובבר לדבריו, ניחא, דכיון דבאמרנו, דרב יוסף שנפסק, הלכה כמותו ס"ל דאחין יורשין לפי המדה, ואח"כ כשחולקין היפה כנגד הרע הוא מהיה דמשום זה אין כופין, היכא דלריך לשום, דכל היכי דנני שימכור אין כופין על מדת סדום, מ"כ הא ס"ל להנך הפוסקים, דשני דברים שהתשמישתן שוה אף שאין דמיהן שוה, חולקין אחד, נגד חבירו, אין הטעם, דזה הוא החלוקה, דהרי כיון שאין דמיהן מ"כ הוא מהיה, דמוכרין כל אחד לחבירו, מ"כ הא דכופין שיחלוקו אחד נגד חבירו, ולא אמרינן על כל אחד בפני עצמו, גוד או אגוד, היינו דכיון דיש לחלוק בחופן זה, שיהי לכל אחד חלק בתשמיש הדברים, מ"כ למה נכוף שיהי הגוד או אגוד על כל אחד, ואז יפסיד אחד כל הזכות, בהתשמיש אם יתן חבירו מעט יותר, הלא יאמר נעשה הגוד או אגוד, בחופן זה, שיהי גם לי תשמיש הדבר, היינו שהגוד או אגוד, שכופין את השותף למכור, היכא שאין עלה לחלוק, יהי בחופן שתשמיש הדבר יעמד ביד שניהם, רק שהגוד או אגוד יהי בעין הטוב והרע היינו או שאחה חטול הרע, ותמכור לי היפה, או איפכא, אבל לא לומר על כל גוד או אגוד, שלא יעמד לי כלום תשמיש הדבר, דבשלמא היכא שאין תשמישתן שוה, מ"כ כל אחד הוא תשמיש אחר, שם אמרינן הגוד או אגוד על כל אחד, אבל בתשמישתן שוה יאמר אעפלגת בחופן שלא יעמד תשמיש עשה המכירה בחופן זה שיעמד תשמיש לי דזה אין טעמה אני רולה תשמיש הדבר הטוב בפני עצמו, או הרע בפני עצמו כיון דהתשמיש אחד אין לו טעמה:

נמצא לפי זה, הא דחולקין אחד כנגד חבירו בין בדמיהן שוה, בין אין דמיהן שוה, אין הטעמים שוים, דהיכא דדמיהן